

แผนการของงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน
ในประเทศไทย

ปริญญานิพนธ์

ของ

อารีย์ มะนะสุนทร

ห้องสมุดนักศึกษาคณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

-7 พ.ค. 2535

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

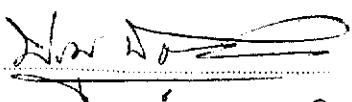
กุมภาพันธ์ 25 29

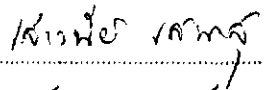
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

176374

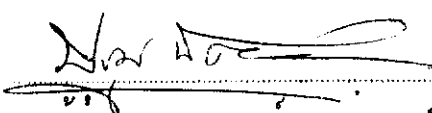
คณะกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนิสิตและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณาปฏิญานิพนธ์
ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้.

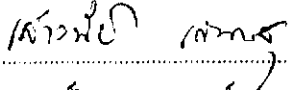
คณะกรรมการที่ปรึกษา

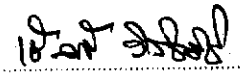
 ประธาน
(ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐม นิธมานนท์)

 กรรมการ
(อาจารย์ ดร.เสาวนีย์ เสนาสิต)

คณะกรรมการสอบ

 ประธาน
(ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐม นิธมานนท์)

 กรรมการ
(อาจารย์ ดร.เสาวนีย์ เสนาสิต)

 กรรมการ
(ช่วยศาสตราจารย์เชียรศรี วิวิธศิริ)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยการแนะนำช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจอย่างดียิ่งจาก
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปฐม นิคมานนท์ และ อาจารย์ ดร.เสาวนีย์ เสนาสุ ผู้วิจัยขอกราบ
ขอบพระคุณไว้อย่างสูง

ขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เทียรศรี วิจิตรศิริ ที่ได้ให้ความแนะนำที่เป็นประโยชน์
และขอขอบคุณบุคคลทั่วไปที่ได้ให้ความช่วยเหลือให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

1. อาจารย์ ดร.บุญชม	ไชยโก๋
2. อาจารย์ ดร.กนก	สังขชาติ
3. อาจารย์ ดร.สวัสดิ์	ศิรินทร์
4. อาจารย์ยิ่ง	กักริณณะ
5. คุณเฮงฮัก	สิน
6. คุณชัยโรจน์	สุเอียนทร เมธี
7. คุณศักดิ์ชัย	โรจน์ลักษกุล

คุณค่าของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้กับบิดา มารดา ครู อาจารย์ทุกท่าน
ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้ผู้วิจัย ตั้งแต่แรกเริ่มมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน

อารีย์ มะนะสุนทร

สารบัญ

บทที่

หน้า

1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	5
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	5
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	6
	คำนิยามศัพท์เฉพาะ	7
	รูปแบบของการวิจัย	8
	แหล่งข้อมูลและวิธีรวบรวมข้อมูล	8
	เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	13
	วิธีการรวบรวมข้อมูล	17
	การวิเคราะห์ข้อมูล	17
	เค้าโครงของรายงานการศึกษาค้นคว้า	18
2	วิวัฒนาการของงานการศึกษานักเรียนใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ	20
	พัฒนาการด้านการศึกษาผู้ใหญ่ยุคต้น (พ.ศ. 2480 – 2492)	20
	การศึกษาผู้ใหญ่ประเภทการศึกษาหลักสูตราน (พ.ศ. 2492 – 2511)	25
	การแก้ไขการไม่รู้นหนังสือแบบสมกิจ (พ.ศ. 2511– 2513)	27
	การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ (พ.ศ. 2513 – ปัจจุบัน)	29
3	พัฒนาการของงานการศึกษานักเรียนใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกษียณ	35
	แนวคิดเบื้องหลังของโครงการการศึกษานักเรียนใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภท	
	ครูอาสาสมัครเกษียณ	38

นโยบายในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร	
เดินสอน	39
ความเคลื่อนไหวของโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ	
ประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน	43
การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร	
เดินสอน	49
ผลการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร	
เดินสอน	60
สถิติเกี่ยวกับจำนวนครูอาสาสมัครและนักศึกษา	64
4 การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน	74
พัฒนาการกานหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ	74
หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2513	75
การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานปี พ.ศ. 2523	82
การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน	
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	86
การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานในภาคเหนือ	96
การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานในภาคใต้	99
การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานในภาคกลาง	102
5 การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่	
แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน	105
ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม	105
ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัครเดินสอน	110
การติดตามผลและประสานงาน	118

เนื้อหาในการอบรมครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ	121
สถาปนาในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ	
ประเภทครูอาสาสมัคร เติบสอน	123
6 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	130
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	130
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	130
แหล่งข้อมูลและวิธีรวบรวมข้อมูล	131
การวิเคราะห์ข้อมูล	132
สรุปผลการศึกษาค้นคว้า	132
อภิปรายผล	137
ข้อเสนอแนะ	141
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป	143
บรรณานุกรม	144
ภาคผนวก	152

บัญชีการาง

การาง

หน้า

1	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูอาสาสมัครที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้	11
2	จำนวนร้อยละของประชากรในประเทศไทยที่อ่านและเขียนไม่ได้ พ.ศ. 2480, 2490 และ 2503	26
3	ค่าใช้จ่ายการศึกษาน้อยแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน ต่อ 1 ห้องเรียน	61
4	งบประมาณที่ใช้ดำเนินการศึกษาน้อยแบบเบ็ดเสร็จประเภท ครูอาสาสมัคร เกินสอนทั่วประเทศ ระหว่างปีงบประมาณ 2520 - 2528	62
5	สถิติจำนวนครูอาสาสมัครในโครงการครูอาสาสมัคร เกินสอนทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2518 - 2528	64
6	เปรียบเทียบจำนวนนักศึกษาในโครงการการศึกษาน้อยแบบเบ็ดเสร็จ ประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน ที่เรียนจริงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ ระหว่างปี พ.ศ. 2520 - 2528	69
7	ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานการศึกษา น้อยแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน	106
8	ข้อมูลส่วนตัวของครูอาสาสมัครกลุ่มที่ตอบแบบสอบถาม	108
9	ค่าเฉลี่ยรายขอของความคิดเห็นของครูอาสาสมัคร ตอบแทบทุกและหน้าที่ ของตนเองตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด	111
10	ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เกี่ยวกับลักษณะการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร	116
11	ความถี่และการร้อยละของวิธีการติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร ตามที่ได้เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดไว้	119

- 12 ความดีและการอยุ่ละของการติดต่อประสานงานระหว่างศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนจังหวัดกับอำเภอ เกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษา
ผู้ใหญ่วัยเบบเบ็คเสร์จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน 120
- 13 เปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
และครูอาสาสมัคร เกี่ยวกับความเหมาะสม และประโยชน์ของเนื้อหา
แต่ละส่วนของการฝึกอบรมครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จ 122
- 14 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
ต่อสภาพปัญหาที่พบในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จ
ประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน 124
- 15 การอยุ่ละความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
ต่อปัญหาในเรื่องการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานการศึกษา
ผู้ใหญ่วัยเบบเบ็คเสร์จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน 126
- 16 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูอาสาสมัคร ต่อสภาพปัญหาในการปฏิบัติงาน
การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสร์จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน 127

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1	เปรียบเทียบงบประมาณการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครู
อาสาสมัคร เติบสอน ระหว่างปีงบประมาณ 2520 - 2528	63
2	เปรียบเทียบจำนวนนักศึกษาในโครงการการศึกษานักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ประเภทครูอาสาสมัคร เติบสอน ระหว่างปี พ.ศ. 2518 - 2527	70
3	แสดงสถิติครูอาสาสมัครระหว่างปี พ.ศ. 2518 - 2528	72

บทนำ

สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน มีช่องว่างระหว่างในเมืองและชนบท ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างในเรื่องโอกาสทางการศึกษา ความแตกต่างด้านสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนความแตกต่างทางด้านเศรษฐกิจและสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกันเป็นวัฏจักรซึ่งผูกพันกับคุณภาพชีวิตของคน นั่นคือความไม่รู้ ความยากจน สุขภาพอนามัยไม่ดี ความเฉื่อยชา การขาดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมทั้งทางด้านกายภาพและสังคม รัฐบาลทุกยุคสมัยพยายามที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าว แต่ก็ยังไม่ประสบผลสำเร็จถึงระดับที่น่าพึงพอใจ แนวทางในการพัฒนาปัจจุบันได้ให้ความสำคัญของการพัฒนาคนเป็นอันมาก ด้วยแนวความคิดที่ว่า เมื่อคนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกายและจิตใจแล้ว ย่อมเกิดความคิดที่จะพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคม และประเทศชาติสืบไป

วิธีการอันเป็นมูลฐานสำคัญที่จะช่วยเตรียมคนเพื่อสร้างสังคม และให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างปกติสุขก็คือ "การให้การศึกษา" ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลปัจจุบันว่า "... ปัจจัยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของชีวิตและส่วนรวมคือการศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานส่งเสริมความเจริญ ความมั่นคงเกือบทุกอย่างในบุคคลและประเทศชาติ..." (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 247)

รัฐบาลพยายามที่จะให้บริการทางการศึกษาอย่างทั่วถึง เพราะตระหนักดีว่า การไม่รู้หนังสือหรือการมีพื้นฐานทางการศึกษาน้อยจะทำให้เสียเปรียบทั้งในทางเศรษฐกิจและสังคมต่อเนื่องกันไป รวมทั้งเป็นอุปสรรคในการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนและการพัฒนาประเทศ แต่ยังมีคนอีกเป็นจำนวนมากที่ไม่มีโอกาสได้รับการศึกษา อันเนื่องมาจากข้อจำกัดของการจัดการศึกษาที่ผ่านมา ซึ่งเน้นการศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งจัดขึ้นสำหรับเด็กและเยาวชน แต่มีผู้ใหญ่อีกจำนวนไม่น้อยที่ขาดโอกาสในการศึกษา ดังนั้นการศึกษานอกโรงเรียนจึงเป็นรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ส่วนหนึ่ง

พิจารณาจากวัตถุประสงค์และนโยบายของการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ในแผนพัฒนา การศึกษานอกโรงเรียนระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) จะเห็นว่า ประการแรก มุ่งขยายงาน การศึกษานอกโรงเรียนให้กว้างขวางทั่วถึง และสอดคล้องกับแนวการจัดการศึกษาตลอดชีวิตแก่ ประชาชนทุกเพศทุกวัย ตามความเหมาะสมและสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ประการที่สอง สนับสนุนและส่งเสริมให้มีการกระจายทรัพยากรไปสู่ท้องถิ่นให้มากขึ้น และระดม ทรัพยากรจากเอกชนและท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้เกิดประโยชน์สูงสุด และ ประการสุดท้าย เพื่อปลูกฝังให้ประชาชนเป็นพลเมืองดี มีอาชีพ รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหา เป็น ทำประโยชน์แก่สังคม และอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีสันติสุข (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 8)

วัตถุประสงค์ดังกล่าว เป็นหลักการในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหาของงานการศึกษา นอกโรงเรียน ซึ่งแบ่งออกอย่างกว้าง ๆ เป็น 3 ลักษณะ คือ การให้ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อ การดำรงชีวิต การให้ความรู้ และทักษะด้านวิชาชีพ และการให้ความรู้ด้านข่าวสารข้อมูล ปัจจุบัน มีหลายหน่วยงานทั้งของรัฐบาลและเอกชน ได้ให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนทั้ง 3 รูปแบบแก่ ประชาชนในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ

กิจกรรมประเภทแรกซึ่งได้แก่การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จนั้นเป็นการให้ความรู้ขั้นพื้นฐาน ต่อการดำรงชีวิต ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511 โดยการจัดการศึกษาจัดในรูปของ ชั้นเรียน ส่วนใหญ่จัดในโรงเรียนประชาบาลในท้องถิ่น ครูที่สอนเป็นครูประจำการในโรงเรียน ประถมศึกษา ทำให้เปิดสอนนักศึกษาผู้ใหญ่ได้เฉพาะภาคค่ำ แต่ประชาชนในเขตเมืองว่างจากฤดู เก็บเกี่ยว ก็จะมีเวลาว่างตลอดวัน เพราะฉะนั้นผู้ที่มีเวลาว่างในตอนกลางวันจึงไม่สามารถมา เรียนได้ นอกจากนั้นสถานที่ตั้งของโรงเรียนอยู่ห่างไกล การเดินทางมาเรียนลำบาก สภาพของ หมู่บ้านที่กระจัดกระจายทำให้การรวมกลุ่มนักศึกษาเป็นไปด้วยความลำบาก (กรมการศึกษา นอกโรงเรียนกำหนดไว้ว่าต้องมีผู้เรียนอย่างน้อย 30 คน จึงจะเปิดเป็นชั้นเรียนการศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบ็ดเสร็จขึ้นได้) อนึ่ง กรณีที่จะให้ครูต้องเดินทางไปสอนนักศึกษายังหมู่บ้านอื่นที่ห่างไกลออกไป ครูก็ภาระที่ต้องสอนในโรงเรียนที่ตนสอนอยู่เป็นประจำ การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ประเภทชั้นเรียน จึงไม่สามารถสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึงตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้

ดังนั้นกรมการศึกษานอกโรงเรียน (ขณะนั้นเป็นกองการศึกษาผู้ใหญ่ สังกัดกรมสามัญศึกษา) จึงพยายามหาวิธีการอื่นที่เหมาะสมกว่าที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาไปสู่ประชาชนห่างไกล

ต่อมาในปี พ.ศ. 2516 ดร.สาวย ภานุรัตน์ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมสามัญศึกษา และ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ ได้เดินทางไปดูการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ที่รัฐเคนตักกี ประเทศสหรัฐอเมริกา ที่รัฐนี้มีการจัดการสอนผู้ใหญ่ที่อาศัยในชนบทที่ห่างไกล โดยให้ครูเดินทางไปสอนถึงบ้าน โครงการนี้เรียกว่า "Home Bound Instruction Program" ครูผู้สอนเป็นอาสาสมัครมีร อยเห็นส่วนตัว ทางรัฐจะจ่ายค่าตอบแทน ค่าอุปกรณ์ และค่าใช้จายให้ตามความจำเป็น การทำงานของครูเป็นการสอนแบบตัวต่อตัว ครูจะเดินทางไปพบนักศึกษาที่บ้านอาทิตย์ละ 2 ครั้ง เพื่อแนะนำให้ทำการบ้าน ตรวจงานที่นักศึกษาทำ แนะนำสิ่งที่นักศึกษาไม่เข้าใจ และมอบบทเรียนให้ใหม่ นอกจากนั้นรัฐยังฝากของใช้ที่จำเป็นให้ แก่ครูนำไปมอบให้ผู้เรียนอีกด้วย (บุษฯ เศรษฐาภรณ์ 2518 : 230 - 232)

หลังจากกลับจากดูงานที่นั่นทั้งสองได้เสนอแนวความคิดที่จะนำโครงการดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของประเทศไทย โดยจัดให้ผู้เรียนเรียนเป็นกลุ่มเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียน ได้แสดงความคิดเห็นและแก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งจะเป็นผลดีและประหยัดกว่าการสอนเป็นรายบุคคล ใช้ชื่อว่า "โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูเดินสอนกลุ่มผู้เรียนตามบ้าน" เริ่มดำเนินการทดลองในปี พ.ศ. 2517 ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโครงการ "การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน"

โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน มีปรัชญาและความมุ่งหมายในการจัดการเรียนการสอนเหมือนกับการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทชั้นเรียน คือ มุ่งให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาคือ สิ่งที่แตกต่างกันจากการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทชั้นเรียนนั้นอยู่ที่วิธีการในการสอน กล่าวคือแทนที่จะสอนในห้องเรียน ก็จะส่งครูอาสาสมัคร เดินทางไปสอนตามบ้าน รวมกลุ่มผู้เรียนกลุ่มละ 3 คนขึ้นไป วันหนึ่งสอนอย่างน้อย 2 กลุ่ม ๆ ละ 2 ชั่วโมง สถานที่เรียนกำหนดตามความเหมาะสม ไม่จำเป็นต้องเป็นห้องเรียน ใช้เวลาเรียน ตลอดหลักสูตร 200 ชั่วโมง

ผลการดำเนินงานในระยะเริ่มแรก ดังที่ปรากฏในผลการศึกษาของมานพ กาละดี (มานพ กาละดี 2518 : 19 - 20) ซึ่งทำการเปรียบเทียบผลการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบ็ดเสร็จประเภทหนึ่งเรียน และประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักศึกษาประเภทครูอาสาสมัครเกินสอนนั้น มีค่าต่ำกว่าการเรียนในห้องเรียน แต่ในทาง ตรงกันข้ามผลการเรียนในวิชาภาษาไทยกลับมีผลดีกว่าเสียอีก นอกจากนั้นยังพบว่า นักศึกษาที่ เรียนจากครูอาสาสมัครเกินสอนนั้นมีผู้หยุดเรียนกลางคันน้อย ผู้เรียนสนใจการเรียนดี มีความ ภาคภูมิใจที่ได้เป็นนักศึกษา และพึงพอใจต่อวิธีสอนของครู

ต่อมาปี พ.ศ. 2523 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ปรับปรุงบทบาทหน้าที่ของครู อาสาสมัครใหม่ นอกจากงานสอนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จแล้ว ครูอาสาสมัครยังมีบทบาทใน ด้านการจัดส่งเสริมและดูแลรับผิดชอบกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบในเขตรับผิดชอบ รวมทั้งเป็นผู้ประสานงานด้านการพัฒนากับหน่วยงานอื่น

งานการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน นับเป็นงานหนึ่งที่น่าสนใจและให้ประโยชน์ต่อการพัฒนาชนบทอย่างมาก นับถึงปี พ.ศ. 2528 โครงการนี้ได้ดำเนินงานมาเป็นเวลาถึง 11 ปี มีครูอาสาสมัครมากกว่า 500 คน ปฏิบัติงานในห้องที่จังหวัดต่าง ๆ รวม 46 จังหวัด (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2528 : 1 - 3) จนถึงขณะนี้ยังไม่มีผู้ใดได้ ทำการศึกษาและวิจัยรวมทั้งรวบรวมเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการการศึกษายุใหญ่ แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอนนี้ไว้อย่างเป็นระบบให้ครอบคลุมแง่มุมต่าง ๆ ของ โครงการ เป็นต้นว่าการจัดบันทึกประวัติความเป็นมา แนวคิดเบื้องหลัง นโยบาย และ วัตถุประสงค์ สภาพการดำเนินงานในปัจจุบัน การจัดระบบบริหารและการควบคุม ปัญหาและ อุปสรรคในการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานตลอดจนแนวโน้มของงานนี้ในอนาคต ยิ่งไปกว่านั้น บุคคลซึ่งร่วมเป็นผู้ริเริ่มงานนี้ปัจจุบันได้เปลี่ยนไปทำหน้าที่อื่น และต่อไปอาจโยกย้ายหรือออกจาก ราชการ เมื่อถึงเวลานั้นเป็นการยากที่จะรวบรวมและศึกษาแนวความคิด หลักการ แนวปฏิบัติของ บุคคลเหล่านี้ได้ หากได้มีการเริ่มต้นศึกษาค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ ไว้อย่างมีระบบ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับงานการศึกษายุใหญ่ของไทย ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจจะศึกษาพัฒนาการของการจัดการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน

นับตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนแนวโน้มในอนาคต เพื่อประโยชน์ในการนำข้อมูลไปประกอบการพิจารณาวางแผนในการจัดการศึกษา ตลอดจนการเผยแพร่แนวความคิด และความเข้าใจของผู้ที่ถือการศึกษาคนควาต่อไป

ความหมายของการศึกษาคนควา

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของงานการศึกษายุคใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสองตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งแนวคิดเบื้องหลัง ความเคลื่อนไหวตลอดจนปัจจัยต่าง ๆ ที่สนับสนุนงานนี้
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของงานการศึกษายุคใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอง ได้แก่ นโยบาย การจัดระบบบริหารและการควบคุมการดำเนินงาน ขอบข่ายงาน นักศึกษา ขอบข่ายครูอาสาสมัคร การพัฒนาหลักสูตร และการประเมินผล
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน แนวโน้มของงาน การศึกษายุคใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอง รวมทั้งข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

ความสำคัญของการศึกษาคนควา

การศึกษาครั้งนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลกันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษายุคใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอง ซึ่งเป็นงานหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาชนบทและพัฒนาประเทศโดยรวม และได้รวมกล่าวถึงความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานนี้ทำให้ทราบประวัติความเป็นมาของการศึกษายุคใหญ่ของไทย วิวัฒนาการของการแก้ไขการไม่รู้หนังสือ การศึกษายุคใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โดยเฉพาะงานการศึกษายุคใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอง สามารถใช้เป็นเอกสารอ้างอิงในการจัดการศึกษายุคใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอง สำหรับคนควาขอเท็จจริงที่เกี่ยวกับหลักการ นโยบาย วัตถุประสงค์ หลักสูตร รูปแบบและวิธีการดำเนินงาน บทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร สาเหตุหรือปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนางานการศึกษา

ผู้ใหญ่วัยเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกษียณ ซึ่งจะช่วยเร่งเร้าให้เกิดความอยากรู้อยากเห็น เรียนรู้ในขอบข่ายของที่มีผลต่อความผิดพลาด และความถูกต้องอันนำมาซึ่งความสำเร็จ อันจะเป็นรากฐานในการศึกษาค้นคว้างานนี้ต่อไป เพื่อประโยชน์ในการหาแนวทางพัฒนางานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกษียณให้บังเกิดผลดียิ่งขึ้น

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตด้านเวลา การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะศึกษาแนวคิด ข้อมูล และความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกษียณ ตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของงานการศึกษาผู้ใหญ่ของไทย คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2480 จนถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2528) รวมถึงแนวโน้มในอนาคต

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา เนื้อหาที่จะศึกษา ได้แก่ ขอบข่ายการศึกษาผู้ใหญ่ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกษียณ เช่น

- ความเป็นมาและพัฒนาการ
- แนวคิดเบื้องต้น
- นโยบายและวัตถุประสงค์
- การบริหารและการควบคุมการดำเนินงาน
- วิธีดำเนินการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกษียณ
- ข้อมูลด้านตัวครูและบทบาทของครูอาสาสมัคร
- ข้อมูลด้านผู้เรียน
- ผลการดำเนินงานตามโครงการนี้
- การพัฒนาหลักสูตร แบบเรียน คู่มือครู การวัดผลและประเมินผล
- ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับงานนี้
- แนวโน้มในการดำเนินงานในอนาคต

3. ขอบเขตคำค้นที่ ข้อมูลต่าง ๆ ที่นำเสนอในงานวิจัยครั้งนี้ จะครอบคลุมการดำเนินงานการศึกษายุติฐานแบบเบ็ดเสร็จประเภททฤษฎาสัมถ์รเคินสอนในเขตพื้นที่ราบทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยภายใต้การดำเนินงานของกรมการศึกษานอกโรงเรียน รวม 46 จังหวัด คือ ลพบุรี อ่างทอง ระยอง จันทบุรี เพชรบุรี สุพรรณบุรี ราชบุรี นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ ชัยภูมิ อุบลราชธานี ยโสธร อุตรดิตถ์ ขอนแก่น ร้อยเอ็ด สกลนคร มุกดาหาร นครพนมหนองคาย กาฬสินธุ์ เลย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปาง น่าน เชียงราย พะเยา สุโขทัย กำแพงเพชร อุทัยธานี นครสวรรค์ พิจิตร เพชรบูรณ์ ตาก พิษณุโลก พัทลุง ยะลา นราธิวาส ปัตตานี นครศรีธรรมราช สตูล ภูเก็ต และสงขลา

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการศึกษาทุกประเภท ที่จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ไม่ว่าการศึกษานั้นจะจัดขึ้นเป็นกิจกรรมการศึกษาโดยเฉพาะหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น เพื่อมุ่งให้รู้จักแกไขปัญหา ฝึกอาชีพ หรือพัฒนาความรู้เฉพาะอย่างตามความต้องการและความสนใจของพลเมือง

2. การศึกษายุติฐาน หมายถึง กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดให้แก่บุคคลที่อายุพ้นเกณฑ์บังคับตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา

3. การศึกษายุติฐานแบบเบ็ดเสร็จ หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับผู้ใหญ่ซึ่งเมื่อเรียนแล้วสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันขณะนั้นและในอนาคต การศึกษายุติฐานแบบเบ็ดเสร็จในประเทศไทยมี 2 ประเภทคือ การศึกษายุติฐานแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานและการศึกษายุติฐานแบบเบ็ดเสร็จขั้นต่อเนื่องระดับที่ 3 และระดับที่ 4 ถ้าเป็นการศึกษายุติฐานแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน มุ่งให้ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่สามารถอ่านออกเขียนได้ และคิดเลขเป็น วิธีจัดการศึกษามุ่งแก้ปัญหในชีวิตประจำวันของผู้เรียนเป็นประการสำคัญ

4. การศึกษายุติฐานแบบเบ็ดเสร็จประเภททฤษฎาสัมถ์รเคินสอน หมายถึง กิจกรรมประเภทหนึ่งของการจัดการศึกษายุติฐานแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน จัดขึ้นเพื่อแก้ไขหาการรวมกลุ่มเป็น

ชั้นเรียนไปกรร. เนื่องจากผู้ไม่รู้หนังสืออยู่กระจัดกระจาย การศึกษาประเภทนี้ไม่มีชั้นเรียนประจำ
แต่ละชุมชนต่าง ๆ เป็นที่สอนแล้วแต่จะหาได้ อาจจะเป็นบ้านครูสอน บ้านผู้เรียน ศาลาวัด
หรือห้องความเหมาะสม ใช้ครูอาสาสมัครเดินสอนไปตามบ้าน รวมกลุ่มผู้เรียนกลุ่มละ 3 คน
ขึ้นไป วันหนึ่งสอนอย่างน้อย 2 กลุ่ม ๆ ละ 2 ชั่วโมง เรียกว่าการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ประเภทครูเดินสอนแบบรวมกลุ่มผู้เรียนตามบ้าน เน้นด้านการเรียนการสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบ
เบ็ดเสร็จจนได้ยว ต่อมาปี 2523 มีการปรับปรุงบทบาทของครูอาสาสมัคร โดยสอนการศึกษา
ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเป็นงานหลัก จัดส่งเสริมและดูแลรับผิดชอบ รวมทั้งประสานงานด้านการพัฒนา
กับหน่วยงานอื่นเป็นงานรอง

5. ครูอาสาสมัคร หมายถึง ลูกจ้างชั่วคราวของกรมการศึกษานอกโรงเรียนในงาน
การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน ทำการสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบ
เบ็ดเสร็จตามหลักสูตรพื้นฐาน ตามหลักเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด โดยได้รับเงิน
จากหมวดค่าตอบแทนเป็นค่าจ้างตามวุฒิ และเงินค่าสมนาคุณพิเศษอีก 200 บาท เป็นค่าพาหนะ
และค่าเบี้ยเลี้ยงระหว่างออกปฏิบัติงาน

รูปแบบของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Study) ซึ่งเป็นการ
รวบรวมวิเคราะห์เอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำมาจัดจำแนกออกตามหมวดหมู่
ความเนื้อหาให้เป็นระบบ ระเบียบ ครอบคลุมแง่มุมต่าง ๆ ของโครงการครูอาสาสมัครเดินสอน
ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในบางตอนอาจเสนอข้อมูลในลักษณะสถิติพื้นฐาน เช่น จำนวน ร้อยละ
ค่าเฉลี่ย เป็นต้น

แหล่งข้อมูลและวิธีการรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลและหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน ดังนั้นแหล่งข้อมูลและวิธีการรวบรวม

ข้อมูลจึงเป็นเรื่องสำคัญของการวิจัยครั้งนี้

แหล่งข้อมูล

1. ข้อมูลเกี่ยวกับหลักการ นโยบาย การบริหาร ความเป็นมาของโครงการและแนวโน้มในอนาคต ได้จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์
2. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน ไก่แก จำนวนครู จำนวนผู้เรียน งบประมาณดำเนินการ ได้จากรายงานประจำปีของโครงการ รวมทั้งเอกสารของกรมการศึกษานอกโรงเรียน และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
3. ความคิดเห็นค้านการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จและสภาพปัญหา ประมวลจากแบบสอบถามซึ่งถามจากเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดผู้รับผิดชอบโครงการนี้
4. ข้อมูลในการปฏิบัติงานภาคสนาม สภาพและปัญหาในการปฏิบัติงานได้จากแบบสอบถามซึ่งถามจากครูอาสาสมัครที่ปฏิบัติงานที่อยู่ในจังหวัดต่าง ๆ

วิธีรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 3 วิธีสำคัญ คือ

1. การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร โดยค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ เช่น
 - 1.1 เอกสารประเภทรายงาน ได้แก่รายงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน ซึ่งอยู่ในรูปของเอกสารประเมินผล รายงานประจำปี รายงานการประชุมสัมมนา เป็นต้น
 - 1.2 เอกสารประเภทหนังสือราชการ ได้แก่ เอกสารหรือหนังสือโต้ตอบการปฏิบัติราชการต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
 - 1.3 กฎหมาย ระเบียบ และคำสั่ง ได้แก่พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง ระเบียบ และคำสั่งของหน่วยงาน อันเป็นแนวทางข้อบังคับแห่งการปฏิบัติราชการ
 - 1.4 บทความ ได้แก่ บทความแสดงความคิดเห็น หรือขอเขียนประมวลเรื่องราวต่าง ๆ ที่ลงพิมพ์เป็นเล่ม

1.5 เอกสารการวิจัย ได้แก่วิจัยที่ดำเนินการโดยกรมการศึกษานอกโรงเรียน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอง

2. การสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษางานการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสองให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นว่าการศึกษานอกโรงเรียนเพียงอย่างเดียว การศึกษานอกโรงเรียนนี้ได้รับจากผู้บริหาร ผู้วางแผน และผู้ดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับงานนี้ ซึ่งแยกเป็น 2 กลุ่ม คือ

2.1 ผู้บริหาร ได้แก่ อธิการบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน รองอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน และหัวหน้างานการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับ แนวคิด หลักการ นโยบาย ตลอดจนแนวทางการปฏิบัติ และแนวโน้มในอนาคตของงานการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอง

2.2 เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน ผู้รับผิดชอบงานพัฒนาหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จในส่วนกลาง และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จระดับจังหวัด มุ่งถามในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร คู่มือครู แบบเรียน การดำเนินงาน ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอง

ในการสัมภาษณ์ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ด้วยตนเอง โดยบันทึกคำสัมภาษณ์ลงในเทปบันทึกเสียง แล้วนำมาถอดเก็บความอีกครั้งหนึ่ง ก่อนนำมาวิเคราะห์เพื่อสรุปผลรวมกับข้อมูลที่ได้จากเอกสารและแบบสอบถาม

3. แบบสอบถาม เพื่อรวบรวมข้อมูลจากปฏิบัติงานภาคสนาม เพื่อสอบถามบุคคลต่อไปนี้

3.1 เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด 46 จังหวัด จำนวน 46 คน เพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและการประสานงาน การเงิน ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ตลอดจนข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3.2 ครูอาสาสมัครที่ทำหน้าที่อยู่ในจังหวัดต่าง ๆ การวิจัยครั้งนี้ส่งแบบสอบถามในรูป 23 จังหวัด คิดเป็นร้อยละ 50 ของจำนวนจังหวัดทั้งหมด มีครูผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 337 คน เพื่อสอบถามคุณลักษณะส่วนตัวของครูอาสาสมัครและเพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติงานภาคสนาม ความคิดเห็นในการเข้ารับการอบรมก่อนออกปฏิบัติงานภาคสนาม ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน การคัดเลือกครูอาสาสมัคร เพื่อเป็นกลุ่มตัวอย่างได้ดำเนินการโดยแบ่งกลุ่มจังหวัดที่ดำเนินการออกเป็นกลุ่มภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ตามภาคภูมิศาสตร์ แล้วสุ่มอย่างง่ายโดยวิธีจับสลากเลือกจังหวัดที่ดำเนินการในแต่ละภาคเป็นกลุ่มตัวอย่างในอัตราร้อยละ 50 โดยใช้ครูอาสาสมัครทั้งหมดในจังหวัดที่ถูกคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง รายละเอียดคานจำนวนของกลุ่มตัวอย่างแสดงในตาราง 1 ต่อไปนี้

ตาราง 1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครูอาสาสมัครที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

ภาค	ประชากร		กลุ่มตัวอย่าง		กลุ่มตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ ของประชากร
	จำนวน จังหวัด	จำนวนครู อาสาสมัคร	จังหวัด	จำนวนครู อาสาสมัคร	
เหนือ	15	196	1. เชียงใหม่	25	12.76
			2. ลำพูน	10	5.10
			3. น่าน	25	12.76
			4. อุทัยธานี	8	4.08
			5. พิจิตร	20	10.20
			6. นครสวรรค์	25	12.76
			7. แม่ฮ่องสอน	10	5.10
			8. เชียงราย	20	10.20
			รวม	143	72.96

ตาราง 1 (ต่อ)

ภาค	ประชากร		กลุ่มตัวอย่าง		กลุ่มตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละ ของประชากร
	จำนวน จังหวัด	จำนวนครู อาสาสมัคร	จังหวัด	จำนวนครู อาสาสมัคร	
กลาง	7	52	1. ราชบุรี	13	25.00
			2. ระยอง	7	13.46
			3. อ่างทอง	5	9.62
			รวม	25	48.08
ตะวันออกเฉียงเหนือ	16	188	1. ขอนแก่น	10	5.32
			2. นครราชสีมา	20	10.64
			3. ยโสธร	15	7.98
			4. อุบลราชธานี	10	5.32
			5. ชัยภูมิ	19	10.10
			6. อุดรธานี	10	5.32
			7. รอยเอ็ด	20	10.64
			8. สกลนคร	20	10.64
			รวม	124	65.96
ใต้	8	71	1. พัทลุง	10	14.08
			2. ยะลา	20	28.17
			3. นครศรีธรรมราช	10	14.08
			4. สตูล	5	7.04
			รวม	45	63.37
รวมทั้งสิ้น	46	506	23	337	66.60

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงเฉพาะแบบสอบถามที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง มี 2 ฉบับ ฉบับแรกใช้สอบถามเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการระดับจังหวัด และฉบับที่สองสำหรับสอบถามครูอาสาสมัครกลุ่มตัวอย่าง แบบสอบถามประกอบด้วยเนื้อหาสาระดังนี้

ก. แบบสอบถามเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด แบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จอำเภอ

ครูอาสาสมัครเก็บสอน ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบผสม มีทั้งแบบเลือกตอบ แบบมาตราส่วนประมาณค่า และแบบปลายเปิด ตัวอย่างแบบสอบถามมีดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้ตอบ

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย ☒ ลงใน ☐ หน้าข้อความหรือเติมข้อความในช่องว่างตามที่เห็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

1. สถานที่ทำงาน อำเภอ..... จังหวัด..... รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ประเภทครูอาสาสมัครเก็บสอนมาแล้วเป็นเวลา..... ปี

2. เพศ

☐ ชาย

☐ หญิง

ฯลฯ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภท
ครูอาสาสมัครเงินสอน

1. ท่านคิดว่าเนื้อหาในการอบรมครูอาสาสมัครก่อนออกปฏิบัติงานภาคสนาม มีความ
เหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อครูอาสาสมัครมากน้อยเพียงใด

เนื้อหาในการอบรม	ไม่ไ้เลย (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)
1) นโยบายและแนวโน้ของการศึกษานอกโรงเรียน				
2) ปรึกษาการศึกษานอกโรงเรียน ฯลฯ				

2. ท่านได้ใช้วิธีการติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครด้วยวิธีต่อไปนี้หรือไม่
(กาเฉพาะข้อที่ใช้)

วิธีติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร	ใช่
1) ให้ครูอาสาสมัครส่งรายงานทุกเดือน	
2) ตรวจเยี่ยมครูอาสาสมัครเดือนละ 1 ครั้ง ฯลฯ	

3. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานที่ท่านพบในเรื่องต่อไปนี้มีมากน้อยเพียงใด

สภาพปัญหา	ไม่พบ (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)
1) ความล้าราของงบประมาณ				
2) งบประมาณไม่เพียงพอ				
3) ความสามารถของครูอาสาสมัคร ฯลฯ				

๔. แบบสอบถามครูอาสาสมัคร แบ่งออกเป็น 3 ตอน

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของครูอาสาสมัคร

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อบทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร

ตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด ลักษณะของคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า
จำนวน 22 ข้อ ในตอนท้ายของแบบสอบถามจะเป็นคำถามปลายเปิด

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อเนื้อหาในการอบรมก่อนปฏิบัติงาน
ภาคสนาม และความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาในการปฏิบัติงาน ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วน
ประมาณค่า รวมทั้งสิ้น 31 ข้อ ดังนี้

- ความคิดเห็นต่อเนื้อหาในการอบรม 15 ข้อ
- ความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาในการปฏิบัติงาน 16 ข้อ

ตัวอย่างแบบสอบถามมีดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัวของครูอาสาสมัคร

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☒ หน้าข้อความที่เป็นจริง
เกี่ยวกับตัวท่านเพียงคำตอบเดียว

1. เพศ

ชาย

หญิง

2. อายุ

ต่ำกว่า 20 ปี

20 - 23 ปี

24 - 27 ปี

28 - 30 ปี

สูงกว่า 30 ปี

ตอนที่ 2 ความเห็นตอบพหุบาทหน้าที่ของครูอาสาสมัครตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องขวามือของใดเรื่องหนึ่ง
ตามความรู้ความคิดเห็นของท่านดังต่อไปนี้
ไม่เห็นด้วย หมายถึง ไม่เห็นด้วยกับข้อความนั้น

ไม่มีความเห็น หมายถึง คัดลึนใจไม่ไ้ว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย
 หรือจะเอาอย่างไ้ก็ได้
 เห็นด้วยบางส่วน หมายถึง เห็นด้วยเป็นบางส่วน แต่ไม่เห็นด้วยทั้งหมด
 เห็นด้วย หมายถึง เห็นด้วยกับคำกล่าวนั้นทุกประการ

ข้อความ	ความคิดเห็น			
	ไม่เห็นด้วย (1)	ไม่เห็น ความเห็น (2)	เห็นด้วย บางส่วน (3)	เห็นด้วย (4)
1. ครูอาสาสมัครจำเป็นต้องสอนนักศึกษาให้จบหลักสูตรปีละ 30 คนขึ้นไป				
2. ครูอาสาสมัครควรสำรวจความต้องการของนักศึกษา ก่อนดำเนินการเรียนการสอน				
ฯลฯ				

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาในการปฏิบัติงานและความคิดเห็นอื่น ๆ

1. ตามความเห็นของท่านในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติงานตามโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เห็นว่า เนื้อหาในการอบรมในเรื่องต่อไปนี้ มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของท่านมากน้อยเพียงใด

เนื้อหาในการอบรม	ไม่ได้เลย (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)
1. นโยบายในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน				
2. ปรากฏการณ์การศึกษานอกโรงเรียน				
3. จิตวิทยาการเรียนรูผู้ใหญ่				
ฯลฯ				

2. ท่านคิดว่าเรื่องต่อไปนี้เป็นปัญหาสำหรับตัวท่านหรือไม่ในการปฏิบัติงานตาม
โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเงินเดือน โปรดยกเครื่องหมาย
✓ ลงในช่องความถี่เห็นตามขวามือ

สภาพปัญหา	ไม่มี ปัญหา (1)	มีปัญหา น้อย (2)	มีปัญหา ปานกลาง (3)	มีปัญหา มาก (4)
<u>ปัญหาทั่วไป</u>				
1. ไม่มีคู่มือดำเนินงานแจกให้ครูอาสาสมัครก่อน ออกปฏิบัติงาน				
2. ความไม่เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของ ครูอาสาสมัครว่าจะต้องทำอะไรบ้าง				
ฯลฯ				

วิธีรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ได้จัดส่งให้ผู้ตอบทางไปรษณีย์ ได้รับ
แบบสอบถามส่งคืนมาดังนี้

- แบบสอบถามเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด ส่งไป 42 ฉบับ
ได้คืน 27 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 58.7 ของแบบสอบถามทั้งหมด

- แบบสอบถามครูอาสาสมัคร ส่งไป 337 ฉบับ ได้คืน 232 ฉบับ นำมา
คัดเลือกรับไม่สมบูรณ์ออก ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ 207 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 68.8 ของ
แบบสอบถามทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ทั้งเอกสารประเภทรายงาน เอกสารทางราชการ กฎหมาย
ระเบียบ คำสั่ง บทความ และเอกสารการวิจัย ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ รวมทั้งข้อมูลจาก

แบบสอบถาม นำข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาทำการวิเคราะห์ดังนี้

1. นำข้อมูลมาจัดเป็นหมวดหมู่ตามเนื้อหา และขอบข่ายที่ได้กำหนดไว้
2. ข้อมูลบางตอน เช่น งบประมาณค่าเนิการ จำนวนครู จำนวนนักศึกษาที่จบ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทนี้ เสนอในรูปสถิติง่าย ๆ เช่น จำนวน (ความถี่) อัตรา ร้อยละ เป็นต้น
3. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูอาสาสมัคร เงินสอน และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงาน โครงการนี้จะวิเคราะห์ออกมาในรูปของอัตรา ร้อยละ และค่าเฉลี่ย

เค้าโครงของรายงานการศึกษาค้นคว้า

รายงานการศึกษาค้นคว้าได้แบ่งเสนอเป็น 6 บท ดังต่อไปนี้

บทที่ 1 เป็นบทนำ ซึ่งได้แก่ภูมิหลังของการศึกษาค้นคว้า ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า นิยามศัพท์เฉพาะ รูปแบบของการศึกษาค้นคว้า วิธีการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และเค้าโครงของการศึกษาค้นคว้า

บทที่ 2 กล่าวถึงประวัติการศึกษาผู้ใหญ่ของไทย วิวัฒนาการของการแก้ไขการไม่รู้หนังสือ การแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เป็นต้น

บทที่ 3 กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเงินสอนโดยเฉพาะ ซึ่งได้แก่แนวคิดเบื้องหลังของโครงการ นโยบายและวัตถุประสงค์ ความเคลื่อนไหวของโครงการ การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเงินสอน ระบบการบริหารงาน ข้อมูลเกี่ยวกับครูอาสาสมัคร ข้อมูลค่านูเรียน การเงิน และผลการดำเนินงานตามโครงการนี้ รวมถึงแนวโน้มในการดำเนินงานของโครงการนี้ในอนาคต

บทที่ 4 กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตร แบบเรียน คู่มือครู การอบรมครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เทคนิคการผ่านหลักสูตร การนิเทศและติดตามผล และการทดลองชั้นเรียน

บทที่ 5 เป็นการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษานักเรียน
แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เงินสอนจากการตอบแบบสอบถาม และข้อคิดเห็นต่าง ๆ

บทที่ 6 สรุปผลการวิจัย ข้อคิดเห็น การอภิปราย และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการ
การจัดการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เงินสอน

วิวัฒนาการ ของงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

พัฒนาการด้านการศึกษานักเรียนผู้ใหญ่ยุคต้น (พ.ศ. 2480 - 2492)

ประเทศไทยเริ่มดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษานักเรียนผู้ใหญ่อย่างเป็นทางการเมื่อปี พ.ศ. 2480 โดยรัฐบาลสมัยนั้นได้ตระหนักว่า การรู้หนังสือหรือความสามารถในการอ่านและเขียนเป็นสิทธิพื้นฐานของประชาชน และเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งสำหรับการพัฒนาชาติ จากการสำรวจสำมะโนประชากรทั้งประเทศในปี พ.ศ. 2480 พบว่า มีประชากรอายุตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไปรวมทั้งสิ้น 10,001,180 คน ในจำนวนนี้เป็นผู้ไม่รู้หนังสือถึง 6,876,584 คน คิดเป็นร้อยละ 68.8 ของประชากรในช่วงอายุเดียวกัน (ประนอม สโรชมาน 2506 : 76) จากสถิติอันนี้เองรัฐบาลได้ตระหนักว่า การไม่รู้หนังสือของประชากร เป็นสาเหตุหนึ่งที่ไม่สามารถจะพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าโดยรวดเร็วได้ จำเป็นจะต้องแก้ปัญหาโดยรีบด่วน

คณะรัฐบาลขณะนั้นมีนายพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาเป็นนายกรัฐมนตรี และนายนาท เอกหลวงสินธุสงครามชัย เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ได้แถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2480 มีนโยบายในการจัดการศึกษา 9 ข้อ และในข้อ 3 เป็นนโยบายเกี่ยวกับการจัดการศึกษานักเรียนผู้ใหญ่ มีใจความว่า "... การศึกษาภาคผนวก รัฐบาลจะจัดตั้งให้ไม่รู้หนังสือ ได้รับการศึกษาจนอ่านออกเขียนได้ และเข้าใจหน้าที่พลเมือง..." (กระทรวงศึกษาธิการ 2507 : 875)

ต่อมาในวันที่ 28 ธันวาคม 2480 รัฐบาลได้แต่งตั้งกรรมการพิจารณาเรื่องการศึกษานักเรียนผู้ใหญ่ขึ้นคณะหนึ่ง มีนายนาทเอกหลวงสินธุสงครามชัย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ เป็นประธานกรรมการ ให้มีหน้าที่พิจารณาว่าโครงการที่จะดำเนินการต่อไป คณะกรรมการชุดนี้ได้ดำเนินงาน 3 เรื่อง คือ (1) จัดวางแผนและเค้าโครงการจัดการศึกษานักเรียนผู้ใหญ่เสร็จเรียบร้อยตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2480 (2) จัดส่งนายบุญช่วย สมพงษ์ ไปดูงานและศึกษาวิธีการจัดการศึกษานักเรียนผู้ใหญ่ในต่างประเทศ คือ ยุโรปและสหรัฐอเมริกาในปี พ.ศ. 2481 เป็นระยะเวลา 2 ปี และ (3) เสนอรัฐบาลให้จัดดำเนินการการศึกษานักเรียนผู้ใหญ่ในวงการบริหารไปพลางก่อน (กระทรวงธรรมการ 2483 : 4)

ปี พ.ศ. 2481 มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลชุดใหม่ และรับชำนโยบายของรัฐบาลชุดก่อน มีพันเอกหลวงพิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2481 สำหรับนโยบายด้านการศึกษา มีส่วนหนึ่งว่า "... การศึกษาภาคผนวก จะพยายามจัดให้ผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือได้รับการศึกษาจนอ่านออกเขียนได้ และเข้าใจหน้าที่พลเมือง" (กระทรวงศึกษาธิการ 2507 : 877) และรัฐบาลได้แต่งตั้งกรรมการพิจารณาเรื่องการศึกษา ผู้ใหญ่ขึ้นเป็นชุดที่ 2 เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2481 มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการเป็นประธาน ซึ่งได้ดำเนินการดังนี้ (1) พิจารณาจัดโครงการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่เสร็จเรียบร้อย ใน วันที่ 20 เมษายน 2483 (2) เสนอให้รัฐบาลประกาศใช้รัฐนิยมฉบับที่ 9 ว่าด้วยภาษาและ หนังสือไทยกับหน้าที่พลเมืองที่ในวโรวชาที่ 24 มิถุนายน 2483 และ (3) เสนอรัฐบาลให้พิจารณาจัด ตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นในสำนักงานปลัดกระทรวงธรรมการ เพื่อให้เป็นเจ้าหน้าที่ดำเนินการตาม โครงการที่วางไว้ต่อไป (กระทรวงธรรมการ 2483 : 5 - 6)

ปี พ.ศ. 2483 ได้เริ่มดำเนินการศึกษาผู้ใหญ่ตามโครงการที่วางไว้ โดยรัฐบาล ประกาศใช้รัฐนิยมฉบับที่ 9 เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2483 เรื่อง ภาษาและหนังสือไทยกับหน้าที่ พลเมืองที่ มีสาระสำคัญคือ ให้คนไทยยกย่องภาษาไทย มีหน้าที่ต้องศึกษาให้รู้หนังสือไทย และ ปฏิบัติตนให้เป็นพลเมืองดี จากประกาศฉบับนี้ถือว่าเป็นนโยบายบังคับโดยปริยายให้ผู้ไม่รู้หนังสือต้อง มาเรียนหนังสือจนอ่านออกเขียนได้ (วีระชัย มีชอบธรรม 2519 : 10) ต่อมาเมื่อวันที่ 6 สิงหาคม 2483 รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชกฤษฎีกาการจัดวางระเบียบราชการสำนักงานและ กรมในกระทรวงธรรมการ (ฉบับที่ 7) ให้จัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นในสำนักงานปลัดกระทรวง ธรรมการ เพื่อให้เป็นองค์กรในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่โดยตรง การดำเนินการศึกษาผู้ใหญ่ใน ระยะแรกนี้ ได้กำหนดวัตถุประสงค์ 2 ประการคือ (1) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาไทยให้อ่าน ออกเขียนได้ และ (2) เพื่อส่งเสริมให้รู้หน้าที่พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย (กระทรวง ศึกษาธิการ 2507 : 730) เพื่อให้การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวสัมฤทธิ์ผล คณะรัฐมนตรี ได้ลงมติให้หน่วยงานต่าง ๆ ระดมกำลังช่วยเหลือกระทรวงธรรมการ โดยมีให้ถือว่า เป็นงานของ กระทรวงธรรมการเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ของทุกกระทรวงทบวงกรมและได้รับความร่วมมืออย่างก็ เช่น กระทรวง ทบวงกรมต่าง ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ได้ช่วยโฆษณาชวนให้ราษฎร

เห็นประโยชน์ของการศึกษาผู้ใหญ่ และคณะสงฆ์ได้ตั้งข้อจำกัดว่า ต่อไปผู้ที่อุปสมบทต้องเป็นผู้ที่อ่านออกเขียนได้ จึงจะอุปสมบทได้ (กระทรวงธรรมการ 24๖3 : 20)

ความเคลื่อนไหวต่อมา คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการได้มีหนังสือที่ 17712/24๖3 ถึงกรรมการจังหวัดให้จัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่เป็นการทดลองขึ้น ในชั้นแรกสอนเฉพาะพลเมืองชายก่อน โดยอาศัยสถานที่ของโรงเรียนประชาบาลเป็นสถานที่เล่าเรียนให้ครูโรงเรียนประชาบาลเป็นครูสอน และมุ่งสอนให้อ่านและเขียนหนังสือได้ รวมทั้งให้รู้หน้าที่พลเมืองดี โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน

การดำเนินงานในครั้งนี้นำได้รับความร่วมมือจากหน่วยราชการต่าง ๆ เป็นอย่างดี ทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่อย่างแพร่หลาย เริ่มที่จังหวัดนครราชสีมาเป็นแห่งแรก และเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว ต่อมากระทรวงธรรมการได้ขยายการศึกษาผู้ใหญ่แก่สตรีเป็นการทดลอง การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ภายในเวลาประมาณ 2 เดือนเศษ คือจากเดือนสิงหาคม ถึง 15 ตุลาคม 24๖3 ทั่วประเทศ มีโรงเรียนผู้ใหญ่เกิดขึ้น 1,776 โรง จำนวนครู 4,405 คน และผู้เรียน 103,491 คน (กระทรวงธรรมการ 24๖3 : 33)

กองการศึกษาผู้ใหญ่เริ่มมีบทบาทในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่โดยตรง เมื่อเดือนตุลาคม 24๖3 มีบุคลากรดำเนินงานในส่วนกลาง ๖ คน แต่งงบประมาณเงินอุดหนุนการศึกษาผู้ใหญ่หรือเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงานในส่วนภูมิภาคยังไม่มี เจ้าหน้าที่กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้เร่งวางแผนปฏิบัติงานและจัดทำหลักสูตรเมื่อสิ้นเดือนธันวาคม 24๖3 ปรากฏว่ามีโรงเรียนผู้ใหญ่ทั้งสิ้น 3,626 โรง จำนวนครู 9,731 คน ผู้เรียน 20๐,077 คน (จารึก อະຍະวงศ์ 2523 : 36)

ปี พ.ศ. 24๖4 กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้งบประมาณอุดหนุนจากรัฐบาลจำนวน 357,000 บาท ในปีนี้ได้ดำเนินการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ คือ การจัดตั้งโรงเรียนผู้ใหญ่ การควบคุมตรวจสอบ การจัดทำหลักสูตร แบบเรียน การวัดผล และอบรมครูผู้สอน ปัญหาอุปสรรคที่พบมีหลายประการ ที่สำคัญคือ (1) เจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอและขาดประสบการณ์ (2) มีภาวะสงครามอินโดจีน ทำให้การเรียนการสอนเป็นไปได้ไม่เต็มที่ (3) ความคิดเห็นไม่ตรงกันของชนบางกลุ่ม (4) ปัญหาด้านภาษา และ (5) ปัญหาด้านงบประมาณ อย่างไรก็ตามจะมีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน แต่ก็มิได้ทำให้งานการศึกษาผู้ใหญ่ได้ก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ ปริมาณโรงเรียนผู้ใหญ่ จำนวนครู และผู้เรียนได้เพิ่มมากขึ้น เมื่อสิ้นเดือนธันวาคม 24๖4 มีโรงเรียนผู้ใหญ่ 6,191 โรง จำนวนครู 16,333 คน

ผู้เรียน 366,441 คน (จารึก อยุธยา 2523 : 36)

ปี พ.ศ. 24๒5 การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่มีอุปสรรคเพิ่มขึ้นหลายประการ ที่สำคัญคืองบประมาณดำเนินการได้น้อยลงกว่าปี 24๒4 กับอุปสรรคด้านภาวะสงครามและขณะเดียวกันมีการเปลี่ยนแปลงคณะรัฐบาล อย่างไรก็ตามรัฐบาลชุดใหม่ซึ่งมีจอมพลแปลก พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี นาวาเอกหลวงสินธุสงครามชัยเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงธรรมการ ก็ยังเน้นการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อให้อ่านออกเขียนได้ โดยนโยบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า "...จะกวัดขันธ์ให้ผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือได้รับการศึกษาน่านอ่านออกเขียนได้ เข้าใจหน้าที่พลเมือง และเป็นกำลังส่งเสริมนโยบายของรัฐบาลให้เหมาะสมกับกาลสมัย" (กระทรวงศึกษาธิการ 2507 : ๒79)

ต่อมาในปี พ.ศ. 24๒6 รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชกำหนดส่งเสริมการรู้หนังสือ มีความตอนหนึ่งในมาตรา 3 ว่า "...คนไทยทุกคนที่มีอายุ 20 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 45 ปีบริบูรณ์ ซึ่งไม่รู้หนังสือไทยในวันที่ 1 มกราคมของปีใด ถึงสามารถอ่านออกและเขียนได้ ตามมาตรฐานกำหนดไว้ในกฎกระทรวง ต้องเสียเงินบำรุงการศึกษาสำหรับปีนั้น จนกว่าจะรู้หนังสือตามมาตรฐานดังกล่าวแล้ว หรืออายุครบ 45ปี" (ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 60 ตอนที่ 32 น. 10๒4 ลว.

19 มิถุนายน 24๒6)

นอกจากจะประกาศใช้พระราชกำหนดส่งเสริมการรู้หนังสือแล้ว รัฐบาลยังได้กวัดขันธ์ให้ประชาชนรู้หนังสือด้วยวิธีต่าง ๆ ดังนี้ (จารึก อยุธยา 2523 : 3๐)

- 1) ให้ครอบครัวข้าราชการรู้หนังสือไทย ภายในปี พ.ศ. 24๒6
- 2) ห้ามผู้ไม่รู้หนังสือเข้าขายของในสถานที่ของกระทรวงศึกษาธิการ
- 3) กวาดขันคนอาศัยวัดให้อ่านหนังสือไทยได้
- 4) เผยแพร่วิธีสอนผู้ใหญ่ที่ไม่รู้หนังสือโดยวิธีมาตรฐานทางกรมโฆษณาการ (ปัจจุบันคือกรมประชาสัมพันธ์)
- 5) เพิ่มการอบรมความรู้เกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่ ให้แก่ผู้ดำเนินงาน ผู้สอนและผู้ให้ความร่วมมือมากขึ้น

จะเห็นได้ว่าช่วงปี พ.ศ. 24๒6 นี้ เป็นปีที่ไทยทั้งชาติได้ระดมกำลังกันจัดการศึกษาผู้ใหญ่ทั้งหน่วยราชการ สถาบัน และองค์การเอกชน ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอันมาก

ปี พ.ศ. 2487 การศึกษาผู้ใหญ่เริ่มทรุดโทรม เนื่องจากผลกระทบจากภัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้ภาวะการครองชีพสูง เศรษฐกิจตกต่ำ ทั้งยังต้องอพยพหนีภัยสงคราม พระราชกำหนดส่งเสริมการรู้หนังสือพุทธศักราช 2486 จึงต้องถูกยกเลิกไปในปี พ.ศ. 2488 แต่ถึงกระนั้นงานการศึกษาผู้ใหญ่ที่ดำเนินการมาเวลานั้น ก็พบว่าได้ประโยชน์มีน้อย ดังปรากฏจากการสำรวจสำมะโนประชากร เมื่อ พ.ศ. 2490 มีประชากรอายุ 10 ปีขึ้นไปที่ไม่รู้หนังสือจำนวน 5,705,269 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 12,727,368 คน คิดเป็นร้อยละ 46.3 (ประนอม สโรชมาน 2506 : 76) เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2480 ซึ่งมีประชากรที่ไม่รู้หนังสือร้อยละ 68.8 จะเห็นได้ว่าจำนวนประชากรที่ไม่รู้หนังสือลดลงร้อยละ 22.5

ปี พ.ศ. 2490 เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง ประเทศไทยได้ฟื้นฟูการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นมาใหม่ ทั้งได้ปรับปรุงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานให้กว้างขวางไปจากเดิม คือ นอกจากจะจัดให้ประชาชนเรียนเพื่ออ่านออกเขียนได้ และรู้หน้าที่พลเมืองแล้ว ยังส่งเสริมอาชีพและความเป็นอยู่ของประชาชน และส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ดังเห็นได้จากวัตถุประสงค์ที่เปลี่ยนจากเดิม 2 ข้อ เป็น 5 ข้อ คือ (กระทรวงศึกษาธิการ 2507 : 731)

- 1) ส่งเสริมให้รู้หนังสือ
- 2) ส่งเสริมอาชีพของประชาชนให้ดีขึ้น
- 3) ส่งเสริมการปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
- 4) ส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น
- 5) ส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

ปี พ.ศ. 2491 - 2492 การฟื้นฟูการศึกษาผู้ใหญ่ช่วงนี้ มีความสัมพันธ์และได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศ โดยประเทศไทยได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกของ องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรม แห่งสหประชาชาติ หรือยูเนสโก เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2492 (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป. : 133) ขณะนั้นยูเนสโกกำลังดำเนินแผนการส่งเสริมให้มีการรู้หนังสือโดยกว้างขวางทั่วโลก และจัดวางมาตรฐานการศึกษาขั้นต่ำทั่วทุกหนทุกแห่งตามแผนปฏิวัติโลก การศึกษาขั้นต่ำนี้เรียกว่า การศึกษาหลัมูลฐาน หรือมูลสารศึกษา (Fundamental Education) โดยยึดหลัก 3 ประการ คือ ความรู้หนังสือ ความรู้หน้าที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย และความรู้ด้านวิชาชีพ

อันสมควรแก่การครองชีพในสังคม (จารึก อະยะวงศ์ 2523 : 52)

การศึกษาผู้ใหญ่ประเภทการศึกษาหลักมูลฐาน (พ.ศ. 2492 - 2511)

การวัดการศึกษาผู้ใหญ่ในระยะต่อมา คือระหว่าง พ.ศ. 2492 ถึง พ.ศ. 2511 เรียกว่า การศึกษาหลักมูลฐาน มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้พลเมืองรู้หนังสือไทย สามารถอ่านออกเขียนได้ และรู้หน้าที่พลเมืองในการปกครองระบอบประชาธิปไตย (กรมสามัญศึกษา 2509 : 1)

การเรียนการสอนแบ่งออกเป็น 2 ภาคเรียน คือ ภาคต้น (ป.2) และภาคปลาย (ป.4) ใช้เวลาเรียนภาคเรียนละ 120 ชั่วโมง หรือ 6 เดือน ผู้เรียนจะต้องมีเวลามาเรียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 ของเวลาเรียนทั้งหมด ในทางปฏิบัติได้จัดสอนสัปดาห์ละ 5 วัน ๆ ละ 2 ชั่วโมง ใช้เวลาในตอนเย็นหรือค่ำ

เนื้อหาวิชาที่เรียนมีทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพ วิชาสามัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ หน้าที่พลเมือง ภูมิศาสตร์-ประวัติศาสตร์ และสุขศึกษา ส่วนวิชาชีพ เรียกว่า วิชาชีพเบื้องต้น ให้ผู้เรียนเลือกเรียนวิชาใดวิชาหนึ่งต่อไป ได้แก่ เกษตรกรรม หัตถกรรม การเรือนและการครัว การประมง การค้าขาย หรือวิชาชีพเบื้องต้นอื่นใดซึ่งจำเป็น และเป็นอาชีพที่สำคัญของท้องถิ่น (บุญเรือง ลัมเจริญ น.ป.ป. 417 - 421) รายละเอียดของหลักสูตรได้เสนอไว้ในภาคผนวก

ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของการใช้หลักสูตรการศึกษาหลักมูลฐาน ได้แก่ ความคาดหวังของรัฐบาลและของประชาชนไม่ตรงกัน กล่าวคือ รัฐบาลต้องการให้ประชาชนรู้หนังสือไทย อ่าน ฟัง พูด เขียน และมีความรู้ด้านอื่น ๆ อีก เช่น การสาธารณสุข การสงวนทรัพยากรธรรมชาติ ความรู้ทางเทคนิคที่ช่วยเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้น รู้จักการออมทรัพย์ การใช้จ่าย และอื่น ๆ แต่ประชาชนต้องการความรู้ความสามารถที่นำไปใช้ประกอบอาชีพให้รายได้สูงขึ้น และต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดี อันจะช่วยส่งเสริมการกินอยู่และการประกอบอาชีพตลอดไป โดยมองไม่เห็นความสำคัญและความสัมพันธ์ของการอ่านออกเขียนได้ ที่ช่วยให้ความต้องการของเขาประสบผลสำเร็จ (สภาวิจัยแห่งชาติ 2506 : 21) ด้วยเหตุนี้การสอนผู้ใหญ่ให้รู้หนังสือจึงไม่ค่อยได้รับความสนใจจากประชาชนในชนบทเท่าที่ควร รวมทั้งความไม่พร้อมในเรื่องงบประมาณก็เป็นอุปสรรคสำคัญอีกส่วนหนึ่ง อย่างไรก็ตามแม้จะมีปัญหาและอุปสรรคอยู่บ้าง แต่การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ที่ผ่านมามีตั้งแต่ พ.ศ. 2490 - 2503 ก็ช่วยให้จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือลดลงจาก 5,705,269 คน เหลือเพียง 5,270,054 คน

คือลดลงถึงร้อยละ 17.1 จากร้อยละ 46.3 เป็นร้อยละ 29.2 ของประชากรทั้งประเทศ พ.ศ. 2503
แสดงในตารางที่ 2

ตาราง 2 จำนวนร้อยละของประชากรในประเทศไทยโดยอายุและเชื้อชาติ พ.ศ. 2490, 2490 และ 2503

พ.ศ.	จำนวนประชากรอายุ 10 ปี และ 10 ปีขึ้นไป			จำนวนประชากรอายุ 10 ปี และ 10 ปีขึ้นไป โดยเชื้อชาติ			ร้อยละของจำนวนประชากรอายุ 10 ปี และ 10 ปีขึ้นไป ตามเชื้อชาติ
	ชาย	หญิง	รวม	ชาย	หญิง	รวม	
2490	5,056,217	4,944,963	10,001,000	2,666,376	4,210,206	6,876,584	68.8
2490	6,143,461	6,183,925	12,327,386	2,002,942	3,702,727	5,705,669	46.3
2503	5,004,412	5,021,952	10,026,404	1,750,622	3,519,236	5,270,054	29.2

แหล่งที่มา : ประถม สโรตนา "ประชากรในประเทศไทยโดยเพศและเชื้อชาติ" พ.ศ. 2503

พ.ศ. 2503" วารสารการวิจัยทางสถิติ 9 : 75 - 93 มกราคม - ธันวาคม 2506

ผลการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่หลักสูตรที่จัดในประเทศไทยนั้น สามารถให้บริการได้ดีในเขตเมือง ส่วนในชนบททางไกลประชาชนไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร ทั้งนี้เพราะประชาชนยังไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องรู้หนังสือ แม้ว่าหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่หลักสูตรต้องการให้ประชาชนนำความรู้จากการรู้หนังสือไปใช้ปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่และอาชีพของตนให้ดีขึ้นก็ตาม แต่ความต้องการของประชาชนและของหลักสูตรยังต่างกัน

การแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจ (พ.ศ. 2511 - 2513)

ในเดือนกันยายน 2508 องค์การสหประชาชาติได้จัดประชุมรัฐมนตรีศึกษาธิการทั่วโลก เพื่อวางแผนการรณรงค์แก้ไขปัญหาการไม่รู้หนังสือของประชาชนขึ้นที่กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ระหว่างวันที่ 8 - 19 กันยายน 2508 ผู้แทนจากประเทศไทย ประกอบด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นหัวหน้าคณะ นายเย็น สุนทรกุล ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทย นายสมาน แสงมะลิ ผู้แทนกรมสามัญศึกษา และนางสาวเนงน้อย ทองกระจ่าง ผู้แทนกองสัมพันธ์ต่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ เข้าร่วมการประชุมในครั้งนี้ ที่ประชุมได้พิจารณาและยอมรับว่าการสอนให้รู้หนังสือเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ ควรสอนให้การรู้หนังสือสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศด้วย โดยเสนอให้มีการสอนด้านวิชาชีพควบคู่ไปกับการสอนอ่านและเขียนด้วย แนวการสอนใหม่นี้แตกต่างจากการศึกษาหลักสูตรเดิมตรงที่ การศึกษาหลักสูตรเดิมแยกเนื้อหาของหลักสูตรการอ่านและเขียนกับอาชีพออกจากกัน แต่แนวการสอนแบบใหม่ จะสร้างบทเรียนให้สอดคล้องกับวิชาชีพที่เรียน โดยนำเอาความรู้เรื่องอาชีพมาเป็นเนื้อหาในการฝึกอ่านและเขียน โดยคาดว่าจะทำให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้เรียนมา ไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง และแก่ชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กรมสามัญศึกษา 2509 : 11) การสอนแบบนี้ที่ประชุมให้ชื่อว่า "การแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจ" (Functional Literacy หรือ Work Oriented Program)

การแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจเริ่มทดลองครั้งแรกที่จังหวัดลำปาง ระหว่างวันที่ 1 สิงหาคม ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2511 เป็นเวลา 5 เดือน ทำการสอนสัปดาห์ละ 5 วัน ๆ ละ 2 ชั่วโมง 30 นาที สถานที่ทำการทดลองได้แก่ เขตอำเภอเมือง จำนวน 10 ห้องเรียน และ

อำเภอ 10 ห้องเรียน รวม 20 ห้องเรียน หลักสูตรประกอบด้วยแบบเรียนอ่าน 2 เล่ม และหนังสืออ่านประกอบเกี่ยวกับอาชีพสำคัญ ๆ ในท้องถิ่น ในแบบเรียนอ่านนั้น ได้สอดแทรกเนื้อหาที่เป็นประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของผู้เรียน เช่น การอนามัย การอาชีพไปด้วย เมื่อนักศึกษาอ่านเขียนได้พอสมควรแล้ว จึงจะได้อ่านหนังสือประกอบที่กล่าวถึงวิชาชีพโดยละเอียด (วารสารการศึกษาผู้ใหญ่ 2515 : 2)

การประเมินผลของโครงการพบว่า โครงการนี้สามารถช่วยให้คนรู้หนังสือเพิ่มขึ้น 452 คน ประชาชนที่อ่านหนังสือไม่ออกมีความสนใจอยากจะเรียน และนักศึกษาที่จบจากโครงการนี้ผลการเรียนเป็นที่น่าพอใจ สามารถอ่านออกเขียนได้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับงานอาชีพดีขึ้น (กมล สุขประเสริฐ 2512 : 3 - 4)

การแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจ ยังมีข้อบกพร่องอยู่หลายประการคือ วิทยากรมีจำนวนไม่เพียงพอ ซึ่งผิดไปจากที่คาดการณ์ไว้เมื่อเริ่มวางแผนโครงการ ว่าผู้เรียนจะได้รับความรู้เพิ่มเติมจากแพทย์ พยาบาล พัฒนาการ และสาขาอื่น ๆ ต่อจากการสอนของครู หมายเหตุอีกประการหนึ่ง พบว่าครูผู้สอนไม่มีความรู้ด้านวิชาชีพ เป็นเหตุให้ขาดความมั่นใจในการสอน จึงหลีกเลี่ยงมาสอนเฉพาะวิชาที่ครูถนัด เช่น การสอนอ่าน เขียน และเลขคณิต จนละเลยส่วนสำคัญอื่น ๆ ของหลักสูตร ทั้งที่ครูโกวิท วรพิพัฒน์ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ ได้สรุปปัญหาในโครงการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจไว้เป็น 3 ด้าน คือ (โกวิท วรพิพัฒน์ 2514 : 2 - 3)

1) ด้านความสามารถของครู โดยที่การดำเนินการศึกษาผู้ใหญ่ มุ่งใช้ครูที่มีอยู่แล้วในโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งครูเหล่านี้ได้รับการศึกษามาสำหรับสอนเด็ก มีครูสอนผู้ใหญ่ ฉะนั้นจึงมีครูจำนวนมากสอนผู้ใหญ่แบบสอนเด็ก อนึ่ง การสอนเรื่องการอาชีพที่ดี การอยู่ดีกินดีที่ดี ผู้สอนจะต้องมีความสามารถทางด้านปฏิบัติมาช่วยดีกว่าผู้เรียน เช่น การทำนา ผู้เรียนซึ่งเป็นชาวนาอยู่แล้ว อาจมีความรู้ความชำนาญมากกว่าครูผู้สอน ด้วยเหตุนี้ครูผู้สอนจึงมักสอนแต่อ่าน เขียน และคิดเลข ตามหนังสือเรียน ซึ่งครูมีความถนัด และความรู้มากกว่าผู้เรียน มีปัญหามุ่งในการส่งเสริมอาชีพ ทั้งที่โครงการทดลองแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้

2) การขาดแคลนวิทยากร เมื่อเริ่มวางแผนโครงการนี้ ได้วางแผนไว้ว่า นอกเหนือจากครูผู้สอนจะทำการสอน อ่าน เขียน และอาชีพแล้ว จะมีการเชิญวิทยากรพิเศษในสายอาชีพต่าง ๆ

ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร เช่น เกษตรอำเภอก่อน อนามัยอำเภอ และสัตวแพทย์ มาให้ความรู้เพิ่มเติม
 ต่อจากการสอนของครู จากการดำเนินงานพบว่าเมื่ออุปสรรค เพราะจำนวนวิทยากรตามท้องถิ่นที่เปิดสอน
 มีไม่พอ โรงเรียนที่เปิดสอนอยู่ไกลจากวิทยากร การเดินทางลำบาก ไม่มียานพาหนะประจำทาง
 ทำให้การเดินทางแต่ละครั้งต้องใช้เวลานาน และทำให้งานประจำเสียไปด้วย ประกอบกับโรงเรียน
 ส่วนใหญ่เปิดสอนในเวลากลางวัน การเดินทางของวิทยากรย่อมเสี่ยงต่ออันตราย อุปสรรคเหล่านี้
 เป็นเหตุให้ไม่สามารถเชิญวิทยากรได้ดังที่วางแผนไว้

3) คำตำราเรียน เพราะเหตุที่ครูมีความสามารถจำกัด ครูจึงยึดคำตำราเรียนเป็นหลัก
 ในการสอน แต่คำตำราเรียนมิได้เขียนเพื่อให้ครูสอนเป็นคำร่าเท่านั้น ครูจะต้องสาธิตและแนะนำในคำ
 ปฏิบัติด้วย เมื่อครูไม่มีประสบการณ์ทางคำปฏิบัติกว้างขวางพอ ผู้เรียนจึงไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร

การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ (พ.ศ. 2513 - ปัจจุบัน)

ในเดือนเมษายน 2513 องค์การการศึกษาโลก (World Education) ได้จัดให้
 การประชุมแบบปฏิบัติการเกี่ยวกับการศึกษา และการวางแผนครอบครัวที่กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย
 ประเทศที่เข้าร่วมประชุม มี 5 ประเทศ คือ ไทย อินเดีย ตุรกี ฟิลิปปินส์และอิหร่าน สมาชิก
 ที่เข้าร่วมประชุมได้รับการขอให้เสนอแผนดำเนินโครงการสอนให้ประชาชนรู้หนังสือ โดยผนวก
 การวางแผนครอบครัวเข้าไว้ในหลักสูตร "Functional Literacy" ในประเทศต่าง ๆ โดยให้
 ชื่อโครงการสอนนี้ว่า "Functional Literacy and Family Life Education" คณะผู้แทนจาก
 ประเทศไทยประกอบด้วยนักการศึกษา และเจ้าหน้าที่อนามัย เห็นว่าหากจะมีการเพิ่มเติมเนื้อหาของ
 หลักสูตร ก็ควรจะปรับปรุงหลักสูตรเดิมด้วย องค์การต่างประเทศหลายองค์การ เช่น องค์การ
 ศึกษาโลก (World Education) และองค์การบริหารวิเทศกิจแห่งสหรัฐ (USOM) ยินดีให้ความ
 ช่วยเหลือทั้งในด้านการเงินเพิ่มเติมและนักวิชาการ เมื่อได้รับการอนุมัติจากกระทรวง การปรับปรุง
 หลักสูตร "Functional Literacy" ก็เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2513 โดยปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไข
 หลักการและวิธีดำเนินงานใหม่ เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพของสังคมไทย และเรียกว่า
 "การศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ" โดยมีเป้าหมายว่า ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบท
 นั้น ต้องมุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถ และใช้กระบวนการในการตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ

ที่เกิดขึ้นกับชีวิตประจำวันให้ยิ่งขึ้น เน้นส่งเสริมให้ประชาชนใช้ข้อมูล 3 ด้าน ในการตัดสินใจ คือ ข้อมูลที่เกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลที่เกี่ยวกับสังคมสิ่งแวดล้อม และข้อมูลเกี่ยวกับวิชาการ ฉะนั้นการเรียนการสอนและการฝึกแก้ปัญหาต่าง ๆ ตามกระบวนการการศึกษานี้แบบเบ็ดเสร็จแบบไทย จึงมุ่งให้ความสำคัญต่อการรู้จักตนเอง รู้จักสังคมและสิ่งแวดล้อม ไม่น้อยไปกว่าข้อมูลทพวิชาการ (วิระชัย มีชอบธรรม 2519 : 17)

จุดมุ่งหมายโดยทั่วไปของโครงการการศึกษานี้แบบเบ็ดเสร็จ แบ่งเป็น 3 ประการ ดังนี้ (กองการศึกษานี้ใหญ่ 2515 : 5)

- 1) ให้ความรู้อันเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียน
- 2) สอนอ่าน เขียน เพื่อผู้เรียนจะได้นำไปใช้ในการหาความรู้เพิ่มเติม
- 3) สร้างทัศนคติที่ดีในผู้เรียน เพื่อจะได้ยินยอมพิจารณาแนวความคิดใหม่ ๆ ที่จะนำไปปรับปรุงฐานะความเป็นอยู่ ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมความคิดที่ดีที่มีอยู่ในตัวผู้เรียนให้มั่นคงยิ่งขึ้น

การดำเนินงานขั้นแรกตามเป้าหมายที่ปรับปรุงใหม่ กองการศึกษานี้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา ได้ส่งคณะเจ้าหน้าที่ออกสำรวจหาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการกินคืออยู่ดีของประชาชนในท้องถิ่นที่จะเริ่มโครงการครั้งแรก ห้องที่ถูกต้องคัดเลือก คือ จังหวัดลำปาง และแพร่ หลังจากนั้นกองการศึกษานี้ใหญ่ ได้แต่งตั้งกรรมการขึ้นชุดหนึ่งประกอบด้วย ผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำงานด้านพัฒนาชุมชน คือ ผู้แทนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงมหาดไทย ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการพิจารณาคัดเลือกและเพิ่มเติมปัญหาที่สำคัญในชนบท จากข้อมูลที่ไต่ถามการสำรวจและจากประสบการณ์ในการทำงาน เพื่อรวบรวมขึ้นเป็นเนื้อหาของหลักสูตร ได้ทั้งสิ้น 73 หัวข้อ แบ่งเนื้อหาสาระออกเป็นหมวดใหญ่ ๆ 4 หมวด คือ เกษตรและการทำมาหากิน 18 หัวข้อ เศรษฐกิจ 11 หัวข้อ การอนามัยและการวางแผนครอบครัว 30 หัวข้อ และหน้าที่พลเมือง 14 หัวข้อ เมื่อได้เนื้อหาที่ควรบรรจุในหลักสูตรเรียบร้อยแล้ว จึงนำมาจัดทำเป็นแบบเรียนต่อไป (กองการศึกษานี้ใหญ่ 2517 : 6) สำหรับรายละเอียดเรื่องการพัฒนาหลักสูตรการศึกษานี้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจะได้อธิบายในบทต่อไป

การศึกษานี้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเริ่มทดลองครั้งแรกที่จังหวัดลำปาง และแพร่ เมื่อเดือนพฤษภาคม 2513 จังหวัดละ 10 ห้องเรียน ระยะเวลาในการเรียน 120 - 200 ชั่วโมง หรือ 6 เดือน

เป้าหมายนอกจากจะทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและเห็นแนวทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันแล้ว ยังทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแก้ปัญหาจริง ๆ จากแผนเรียนที่สร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก อันเป็นการเผยแพร่ความคิดเรื่อง "คิดเป็น" ตามวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ส่วนทักษะในการอ่านเขียนไต่เน่ เป็นเป้าหมายที่ถือว่ามีความสำคัญรองลงมา ผลการทดลองคณะผู้ประเมินผล ซึ่งมี ป. กมล สุขประเสริฐ เป็นประธานกรรมการระดับชาติ ได้ประเมินผลโครงการนี้ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ พบว่านักศึกษาที่สมัครไว้แล้วไม่เคยมาเรียนเลย มีจำนวนครึ่งหนึ่งของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีทั้งชายและหญิง นักศึกษาที่เข้าเรียนมีความรู้ความสามารถในการอ่านสูงขึ้น ทักษะในการคิดเลขสูงขึ้น และส่วนใหญ่มีเจตคติเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก (กองการศึกษาผู้ใหญ่ 2514 : 1 - 6)

ปี พ.ศ. 2515 ได้ขยายโครงการออกไปทั่วทุกจังหวัดในเขตการศึกษา 6 คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน และพะเยา รวมทั้งสิ้น 94 ห้องเรียน มีนักศึกษา 2,015 คน ในขณะเดียวกัน เขตการศึกษา 3 ซึ่งมี 5 จังหวัด คือ สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี และชุมพร ได้เริ่มจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเพิ่มขึ้นอีก 1 เขต โดยใช้หลักสูตรของเขตการศึกษา 6 เป็นแนวไปก่อนในระยะเริ่มต้น ทดลองจังหวัดละ 1 ห้องเรียน เมื่อรวมทั้งสองเขตมีการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ 99 ห้องเรียน มีนักศึกษา 2,130 คน (กองการศึกษาผู้ใหญ่ 2515 : 1 - 2)

ในปี พ.ศ. 2515 ปีเดียวกันนี้เอง โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จของไทย ได้รับรางวัลจากยูเนสโกในฐานะที่เป็นโครงการดีเด่น เพราะเหตุที่นำพื้นฐานความเชื่อทางวัฒนธรรมและหลักธรรม ตลอดจนหลักวิชาสมัยใหม่มาดัดแปลงเป็นกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม เพื่อแก้ปัญหาและส่งเสริมคุณภาพของคนไทยอย่างดี

สำหรับการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ มีทั้งหน่วยงานและนักวิจัยได้ทำไว้ คือ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จโดยทั่วไปไว้ว่า อาคารส่วนใหญ่อาศัยบ้านคนเป็นที่สอน มีนักศึกษาเฉลี่ยแต่ละ 22 คน ส่วนใหญ่เป็นคนวัยหนุ่มสาวที่เคยเรียนหนังสือแต่ไม่จบชั้นประถมศึกษา 4 สอนโดยวิธีอภิปรายกลุ่ม สัปดาห์ละ 3 วัน ๆ ละ 2 - 3 ชั่วโมง ครูส่วนใหญ่เห็นว่า โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จมีประโยชน์ต่อการพัฒนาอาชีพ แต่ก็ควรจะมีการปรับปรุงหลักสูตร นักศึกษามีความสามารถในการอ่าน

เขียนและคิดเลขพอประมาณ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน, 2520 : 30)

ในเรื่องการสอนของครูผู้สอนการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จ ผลการศึกษาของ มนัส ภาควงศ์ (มนัส ภาควงศ์ 2520 : 64) แสดงให้เห็นว่าครูมีพฤติกรรมด้านการจูงใจ และมีพฤติกรรมด้านปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนเชิงเส้นตรงในทางบวก และสรุปได้ว่าครูผู้สอนการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จ ใช้พฤติกรรมทั้งสองด้านนี้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จ ผลงานวิจัยของ สุชาติ มุกดอง (สุชาติ มุกดอง 2520 : 77) พบว่า ครูผู้สอนการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จ สอนโดยการอภิปรายโดยทั่วไปร้อยละ 62.40 และถามตอบโดยทั่วไปร้อยละ 60.00 ซึ่งพฤติกรรมทั้งสองแบบสอดคล้องกับวิธีการสอนให้คนคิดเป็น โดยใช้การอภิปรายเป็นหลัก

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบพฤติกรรมของนักเรียนการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จกับกลุ่มบุคคลที่ได้รับการศึกษาแบบอื่น สมบัติ บุตรคำ (สมบัติ บุตรคำ 2520 : 71) พบว่า ผู้เรียนการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จมีความรู้ความชำนาญ และการวางแผนรอบคอบสูงกว่ากลุ่มผู้ไม่เคยเรียนการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จ และมีเจตคติทั้งสองด้านดีกว่ากล่าวคือดีกว่าขย นอกจากนั้น ประเทือง แดงงาม (ประเทือง แดงงาม 2520 : 102) ยังพบว่า ผู้เรียนจบหลักสูตรการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จมีมีโนภาพแห่งตนและความคาดหวังแห่งตนสูงกว่าผู้ไม่ได้เรียนหลักสูตรดังกล่าว ส่วน กุหลาบ หวังศิริกุล (กุหลาบ หวังศิริกุล 2516 : 30 - 40) พบว่า ผู้จบการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จมีความคงอยู่ของการรู้หนังสือดีกว่าผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

กล่าวโดยสรุป โครงการการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จนี้สามารถสนองความต้องการของประเทศในเรื่องพัฒนาประชาชนในชนบท โดยช่วยให้คนมีความสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในเรื่องที่ทำให้คนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และมีเครื่องมือในการหาข้อมูลต่าง ๆ มาประกอบความคิดและปฏิบัติได้ตลอดเวลาดำเนินการได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงโครงการมาโดยตลอด เช่น การปรับปรุงหลักสูตร และแบบเรียน ให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น เป็นต้น แต่ก็ยังพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการพอสรุปได้ดังนี้ (ชนิกา จรรยาเทศ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2520)

1) สถานที่ตั้งโรงเรียนอยู่ห่างไกลจากบ้านพักของนักศึกษา การเดินทางมาเรียนลำบาก ทำให้การรวมกลุ่มนักศึกษาเป็นไปด้วยความลำบาก

2) การกำหนดให้เปิดเรียนเฉพาะตอนกลางคืนนั้น ทำให้ผู้เรียนบางคนซึ่งอาจมีเวลาว่างตอนกลางวันพอจะมาเรียนได้ ก็ทำไม่ได้

3) สิ้นเปลืองงบประมาณมากในการอบรมครูใหม่ เนื่องจากครูสอนได้ 1 - 2 รุ่น ก็ต้องเลิกสอน เพราะมีผู้ไม่รู้หนังสือในหมู่บ้านเหลือน้อย ไม่สามารถรวมให้ครบชั้นเรียนได้ตามที่กำหนดไว้กลุ่มละ 20 คน จึงต้องทำการอบรมครูใหม่เพื่อไปสอนยังหมู่บ้านอื่นต่อไป

4) ไม่สามารถสอนประชาชนให้รู้หนังสือหมดเป็นหมู่บ้านไปได้ เนื่องจากผู้ไม่รู้หนังสืออยู่กระจัดกระจาย ไม่สามารถรวมผู้เรียนที่อยู่ใกล้กันได้ครบชั้น

นอกจากปัญหาที่กล่าวมาแล้ว ในเรื่องเกี่ยวกับตัวครูผู้สอนการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จ พบว่ามีปัญหาในการทำงานดังนี้ (สมบุญ ศาสตราวสิน 2523 : 65)

1) ครูผู้สอนการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทชั้นเรียน ซึ่งสอนเป็นรายชั่วโมงนั้น ส่วนใหญ่เป็นครูประถมศึกษาภาคกลางวัน การทำงานในภาคกลางวันและต้องสอนในตอนกลางคืน ทำให้ครูไม่สามารถทุ่มเทให้กับงานการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จได้เต็มที่

2) ครูผู้สอนบางคนไม่มีที่อยู่อาศัยในหมู่บ้าน ต้องเดินทางไปสอน บางโอกาสมีธุระหรือเหตุจำเป็นไปสอนไม่ได้ โดยเฉพาะฤดูฝนมีบ่อยครั้ง ทำให้ผู้เรียนคอยเก้อ เป็นสาเหตุให้มีการลาออกถวญกันมาก

3) ครูผู้สอนบางคนขณะที่สอน ทำเรื่องขอย้ายสถานที่ปฏิบัติงาน เมื่อคำสั่งอนุญาตให้ย้ายก็ละทิ้งหน้าที่สอนการศึกษานักเรียน ทำให้มีปัญหาตักครูผู้สอน และมีผลต่อผู้เรียนด้วย

4) ครูผู้สอนบางคนมีภาระที่ต้องรับผิดชอบในโรงเรียนภาคกลางวัน เช่น เป็นผู้บริหารโรงเรียน มักมีความจำเป็นต้องไปประชุมสัมมนาบ้าง ทำให้การเรียนการสอนไม่ปะติดปะต่อ เป็นสาเหตุให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเบื่อหน่าย และผลที่ตามมาเกิดการลาออกถวญกันมาก

จากเหตุผลและข้อสรุปข้างต้น นักวิชาการ นักบริหารการศึกษา จึงจัดให้มีการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเพิ่มเติมขึ้น เป็นการแก้ปัญหาโดยให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนด้วยวิธีจัดศูนย์การเรียนขึ้นในหมู่บ้านที่อยู่ห่างไกลและไม่มีโรงเรียน และให้ครูเดินทางไปสอนนักเรียนตามหมู่บ้านเหล่านั้น (จะกล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป)

การศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จ นอกจากจะจัดในรูปแบบเป็นชั้นเรียนและรูปแบบที่ใช้ครูอาสาสมัครเดินทางไปสอนตามหมู่บ้านแล้ว ปัจจุบันกรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ขยายการให้บริการทางการศึกษาประเภทการให้ความรู้ขั้นพื้นฐานตามโครงการการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จ ออกเป็น

6 ลักษณะ คือ

1. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทชั้นเรียน
2. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเต็มสอน
3. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทนักศึกษาวิชาลัยครูสอน
4. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทพระภิกษุสอน
5. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทชาวเขา
6. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จในหน่วยทหาร

พัฒนาการของงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทอาสาสมัครเคลื่อน

ความเป็นมาของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทอาสาสมัครเคลื่อน

ในปี พ.ศ.2515 ประเทศไทยได้รับรางวัลสมเด็จจากยูเนสโกในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จในฐานะโครงการดีเด่น มีผลให้ในปี พ.ศ.2516 ประเทศไทยมีโอกาสส่งตัวแทนไปร่วมงานการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งได้รับรางวัลสมเด็จจากยูเนสโกเช่นกัน

ตัวแทนไทย 2 ท่านคือ ดร.สาย ภาณุรัตน์ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งรองอธิบดีกรมสามัญศึกษา และ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ ได้เดินทางไปงานที่มหาวิทยาลัยโมเฮค ในรัฐเคนตักกี มหาวิทยาลัยแห่งนี้ได้จัดตั้งศูนย์สาธิตการศึกษาผู้ใหญ่ของแอปพาลาเชีย (Appalachian Adult Education Demonstration Center) เป็นศูนย์สาธิตทางด้านการศึกษาผู้ใหญ่แบบมูลฐาน และเป็นศูนย์รวมของปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่สำหรับบริการทั้งในรัฐเคนตักกีและในเขตเทือกเขาแอปพาลาเชียทั้งหมดซึ่งมีเนื้อที่ครอบคลุม 13 รัฐของอเมริกา

ที่รัฐเคนตักกีมีกิจกรรมหนึ่งที่น่าสนใจ เรียกว่า Home Bound Instruction Programme คือ ศูนย์สาธิตการศึกษาผู้ใหญ่ของแอปพาลาเชีย จะทำการฝึกอบรมอาสาสมัครที่เรียกว่า ครู (Professional) และครูช่วยสอน (Para Professional) ให้รู้จักแนวการสอน การเลือกวัสดุการศึกษา อุปกรณ์การศึกษา และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชาวบ้านแต่ละคน รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ต่อจากนั้นจะส่งครูและครูช่วยสอนเหล่านี้เดินทางไปให้ความรู้แก่ผู้ใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชนบทห่างไกลในลักษณะของการเยี่ยมบ้าน การทำงานของครูเป็นการสอนแบบตัวต่อตัว คือ ครูผู้สอน 1 คน คอยูเรียน 1 คน ครูจะเดินทางโดยใช้รถยนต์ส่วนตัวไปพบนักศึกษาที่บ้านอาทิตย์ละ 2 ครั้ง เพื่อแนะนำให้ทำการบ้าน แนะนำสิ่งที่นักศึกษาไม่เข้าใจ ตรวจงานที่นักศึกษาทำและมอบบทเรียนให้ใหม่ ส่วนรัฐบาลให้ความช่วยเหลืออาสาสมัครเหล่านี้ในเรื่องค่าน้ำมัน ค่าอุปกรณ์ และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ตามความจำเป็น นอกจากนี้ครูยังช่วยเหลือรัฐบาลโดยรับฝากของใช้ที่จำเป็น เช่น น้ำตาล แป้ง นม หรือของใช้ที่จำเป็นอื่น ๆ นำไปมอบให้ผู้ใหญ่เรียนอีกด้วย (ยุทพ เสงี่ยมกุล 2518 :230 - 232) ลักษณะการทำงานเช่นนี้เป็นแนวคิดในการนำอาสาสมัครที่ถนัดการทำงาน

เพื่อชุมชน นำให้ความรู้แก่ชาวชนบทหรือประชาชนที่อยู่ห่างไกลที่ไม่มีโอกาสที่จะเรียน โดยรัฐบาลไม่ต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการดำเนินงานมากและได้รับผลคุ้มค่า

จากการที่คนไทยได้ไปศึกษาและเห็นวิธีทำงานของครูอาสาสมัครนี้ ทำให้เกิดแนวคิดที่จะนำวิธีการเช่นนี้มาทดลองใช้ในประเทศไทย แต่ปรับปรุงการเรียนการสอนให้เหมาะกับสภาพของประเทศไทย โดยวัดให้ผู้เรียนเรียนเป็นกลุ่ม เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็นและร่วมกันแก้ปัญหา อันจะเป็นผลดีและประหยัคกว่าการสอนเป็นรายบุคคล รวมทั้งเป็นการแก้ปัญหาที่เกิดจากการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเปิดเสรีประเภทชั้นเรียนที่ผ่านมา คือ ปัญหาในเรื่องสถานที่ตั้งชั้นเรียนอยู่ห่างไกลบ้านพักนักศึกษา การจำกัดเวลาสอนเฉพาะภาคค่ำ ทำให้ไม่สามารถสนองความต้องการของนักศึกษาบางคนที่ต้องการเรียนในเวลากลางวัน และปัญหาค้นตัวครูสอน ซึ่งใช้ครูประถมศึกษามาอบรมและให้สอนนอกเวลาราชการโดยจ่ายค่าตอบแทนให้ ครูเหล่านี้มีหน้าที่ประจำในการสอนโรงเรียนประถมศึกษา ไม่สามารถเคลื่อนย้ายไปสอนยังหมู่บ้านอื่นได้ กองการศึกษายผู้ใหญ่ (ในสมัยนั้น) จึงต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการอบรมครูในหมู่บ้านอื่นที่จะเปิดทำการสอนใหม่ จากสภาพปัญหาเหล่านี้กองการศึกษายผู้ใหญ่จึงได้พิจารณาจากกลุ่มบุคคลในชนบทที่มีความรู้ความสามารถ แต่ไม่ได้เป็นครู นำมาให้การฝึกอบรมเพื่อให้ได้สอนเรื่อยไปตามบ้าน รวบรวมผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ วันหนึ่ง ๆ จะสามารถสอนผู้เรียนได้ถึงวันละ 2 - 3 กลุ่ม โดยไม่จำเป็นต้องกำหนดเวลาเรียนเฉพาะภาคค่ำเท่านั้นและเป็นการแก้ปัญหาในเรื่องการอบรมครูใหม่ทุกปี ทั้งที่ คร. โควิท วรวิวัฒน์ อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ดังนี้

... การศึกษายผู้ใหญ่แบบเปิดเสรีหลักใหญ่ต้องการให้คนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ให้เห็นช่องทางในการทำงาน พร้อมทั้งให้อ่านออกเขียนได้ด้วย แต่การจัดการศึกษายผู้ใหญ่แบบเปิดเสรีที่จัดอยู่แล้วให้ครูประถมศึกษาเป็นผู้สอน ครูเหล่านี้เคยชินอยู่กับการสอนระดับประถมศึกษา แนวคิดและจิตวิทยาในการสอนจึงแตกต่างจากการสอนผู้ใหญ่ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (ขณะนั้นเป็นกองการศึกษายผู้ใหญ่) จึงต้องให้การอบรมครูประถมศึกษาเหล่านี้ก่อนทำการสอน เพื่อให้เข้าใจชาวบ้านและรู้จักวิธีสอนมากขึ้น แต่ครูเหล่านี้เป็นครูประจำการจำเป็นต้องสอนประจำที่ สอนนักศึกษาได้เพียง 1 - 2 รุ่น นักศึกษาก็หมด กรมการ

ศึกษาออกโรงเรียนจึงต้องอบรมครูในหมู่บ้านอื่นที่จะเปิดทำการสอนใหม่เป็นการสืบเปลี่ยน
งบประมาณและใช้แรงงานมากในการอบรม ถ้าจะหันมาพิจารณาว่ายังมีคนอื่นอีกเป็นจำนวน
มากที่มีความรู้ความสามารถที่อาศัยในชนบทอยู่แล้ว แต่ไม่ไ้เป็นครู หากนำบุคคลเหล่านี้
นี้มาอบรม และให้เ็นสอนเรื่อยไปตามบ้าน รวมผู้เรียนเป็นกลุ่ม ๆ ตามสภาพ กลุ่มเล็ก
บ้าง ใหญ่บ้าง ให้มีจำนวนผู้เรียนไม่เ็นยกว่าที่การศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทชั้น
เรียนดำเนินการสอนอยู่ เช่น เ็นจะตั้งไว้ว่าต้องสอนให้ไ้ 30 คนต่อวัน อาจสอนเช้า
7 คน บ่าย 15 คน และที่เหลือสอนภาคกลางคืน แทนที่จะกำหนดเ็นเ็นกว่าจะต้อง
มีผู้เรียน 20 - 30 จึงจะเปิดชั้นเรียนไ้ ทำให้ไม่สามารถเปิดชั้นเรียนไ้ทั่วไป การ
เ็นสอนเรื่อยไป เมื่อหมู่บ้านหนึ่งหมด ก็อาจย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่นต่อไปโดยไม่ต้องสืบเปลี่ยน
งบประมาณในการอบรมครูอีก เ็นการแก้ปัญหาเ็นเ็นจากการจัดการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ด
เสร็จประเภทชั้นเรียนไ้... (โกวิท วรพิพัฒน์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2528)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้แทนไทยทั้ง 2 ท่าน จึงไ้เสนอให้กองการศึกษาผู้ใหญ่ขณะนั้นเ็น
ดำเนินการจัดการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เ็นสอนขึ้นในปี 2517 โดยหน่วย
ศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษาและกองการศึกษาผู้ใหญ่ ไ้ร่วมกันร่างโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบ
เบ็ดเสร็จประเภทครู เ็นสอนรวมกลุ่มผู้เรียนตามบ้าน แยกโครงการออกเป็น 2 โครงการคือ

- 1) โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครู เ็นสอนกลุ่มผู้เรียนตามบ้าน
ซึ่งกองการศึกษาผู้ใหญ่ดำเนินการเกี่ยวกับการบริหาร การงบประมาณในเรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ
- 2) โครงการวิจัยการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครู เ็นสอนกลุ่มผู้เรียน
ตามบ้าน ซึ่งหน่วยศึกษานิเทศก์เ็นผู้ดำเนินการ

ในการนี้ขอขัติกรมสามัญศึกษาในขณะนั้น ไ้อนุมัติให้ทดลองดำเนินการจัดการศึกษายุใหญ่
แบบเบ็ดเสร็จประเภทครู เ็นสอนกลุ่มผู้เรียนตามบ้าน โดยใช้เงินขององค์การศึกษาโลก (World
Education) เริ่มทดลองครั้งแรกเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2517 ที่จังหวัดน่าน (วีระชัย
มีชอบธรรม 2519 : 21) พร้อมทั้งขอขัติในหลักการขอทำความตกลงกับกระทรวงการคลัง
ขอใช้เงินหมวดค่าตอบแทนจ้างครู เ็นสอนตามโครงการที่เสนอตั้งแต่วันที่ 22 ธันวาคม 2517
(กรมสามัญศึกษา 2517 : 1)

แนวคิดเบื้องหลังของโครงการ การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เงินสอน

ในการสัมภาษณ์ คร.โกวิท วรพิพัฒน์ อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในฐานะที่เป็นผู้ริเริ่มโครงการนี้ได้ให้แนวคิดไว้ว่า

1) คนทุกคนควรได้รับโอกาสทางการศึกษา แต่ทุกคนไม่สามารถเรียนเป็นชั้นเรียนได้ด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ กัน และในสภาพที่เป็นจริง นักเรียนบางคนชอบเรียนเป็นกลุ่มใหญ่ บางคนชอบกลุ่มเล็ก และบางคนชอบเรียนคนเดียว แต่การเรียนคนเดียวนักศึกษาจะไม่ได้ประโยชน์เต็มที่ในการเรียนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เพราะจำเป็นต้องมีการอภิปราย มีการถามตอบ ร่วมกันทำร่วมกันคิด กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงคิดที่จะบริการกลุ่มใหญ่เป็นอันดับแรก แต่ไม่ได้ละทิ้งกลุ่มเล็ก ยังคงให้บริการกลุ่มเล็กที่ยังหลงเหลืออยู่

2) การสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจึงกลุ่มเล็กเท่าไร โอกาสจะช่วยให้วิเคราะห์ปัญหาได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตหรือปรับปรุงคุณภาพชีวิตของแต่ละคนก็สามารถทำได้ง่ายขึ้น เช่น ช่วงเช้าสอนกลุ่มละ 5 คน สภาพปัญหาคือ ความต้องการเลี้ยงกุ้ง สืบเนื่องมาจากการได้อ่านในหนังสือพบว่า การเลี้ยงกุ้งโค่นล้มไร่ร้าง จึงเกิดความต้องการจะเลี้ยงกุ้งในการเรียนการสอนก็สามารถไปคุุฬาร่มกุ้งจริง ๆ ซึ่งจะไ้รายละเอียดต่าง ๆ เช่น ในเรื่องการลงทุน ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ รวมทั้งวิธีแก้ปัญหาทำกันอย่างไร ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ได้อย่างลึกซึ้งโดยการปรึกษากัน มีโอกาสได้อภิปรายกัน และการเรียนกลุ่มเล็ก ๆ ครูสามารถเป็นผู้เลี้ยงในการแก้ปัญหาได้มากยิ่งขึ้น

3) ความจำเป็นที่ต้องเข้าใจว่าชาวบ้านหรือนักศึกษาที่มาเรียนกับครูอาสาสมัคร มีภารกิจในการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง แต่ละคนอาจมีเวลาว่างไม่ตรงกัน อาจมีว่างทั้งเช้า บ่าย ค่ำ ฉะนั้นถ้าครูอาสาสมัครเงินไปสอนวันละหลาย ๆ กลุ่ม ผู้เรียนจะสามารถเลือกเรียนได้ตามความต้องการ กรมการศึกษานอกโรงเรียนต้องการให้ชาวบ้านสะดวกที่สุด เปิดโอกาสให้เขาเหล่านั้นได้เรียนรู้โดยไม่เสียเวลาทำมาหากิน การเรียนควร เป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านอยู่ดีกินดี และให้สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เหมาะกับสภาพชีวิตของเขา

4) การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จใช้วิธีการเรียนการสอนแบบ Non - directive คือครูไม่ใช่ผู้ออกกล่าวให้ความรู้ แต่ครูจะเป็นผู้สร้างบรรยากาศและยกประเด็นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม

แสดงความคิดเห็น และนำประสบการณ์ของตนมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อหาทางแก้ปัญหาร่วมกัน (โกวิท วรพิพัฒน์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2528)

นโยบายในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จทั่วประเทศครูอาสาสมัคร เกินสอง

พิจารณานโยบายในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ระยะเริ่มแรกต้องการให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ ระยะต่อมาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510 – 2514) มุ่งขยายการศึกษาผู้ใหญ่ให้กว้างขวาง และต่อเนื่องกับการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนโดยให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิชาชีพ (กระทรวงศึกษาธิการ ม.ป.ป. : 16) ซึ่งในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 – 2519) ได้กำหนดนโยบายโดยอาศัยแนวคิดของฉบับที่ 1 และ 2 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกโรงเรียน ส่งเสริมความเสมอภาคในการศึกษาด้วยการปรับปรุงและขยายการศึกษาในส่วนภูมิภาค และการฝึกอบรมการศึกษานอกโรงเรียนให้ใกล้เคียงขึ้น เน้นหนักด้านการเกษตร และการอาชีพของประชาชนในเขตทวิภาคไปกับการสอนให้รู้หนังสือ (กระทรวงศึกษาธิการ ม.ป.ป. : 718) ส่วนในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 – 2524) กำหนดนโยบายเช่นเดียวกับฉบับที่ 3 โดยให้สนองความต้องการขั้นพื้นฐานทางสังคมให้การศึกษามีส่วนช่วยเสริมสร้างคุณภาพและประสิทธิภาพของพลเมืองให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2520 : 270) ในแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับที่ 5 กำหนดนโยบายในการเร่งรัดสำรวจหากลุ่มเป้าหมายประชากร เพื่อให้รู้ถึงสภาพปัญหา ควบคู่ไปกับการพัฒนารูปแบบของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพสำหรับประชาชนในชนบทและในเมือง สนับสนุนและส่งเสริมให้มีแหล่งวิทยาการและแหล่งนันทนาการในรูปต่าง ๆ เพื่อสร้างทักษะให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และประกอบธุรกิจเป็น รวมทั้งระดมทรัพยากรต่าง ๆ จากท้องถิ่น รัฐ และเอกชน ในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนให้มากขึ้น นอกจากนี้ยังให้ผลักดันการจัดการศึกษานอกโรงเรียนในระดับท้องถิ่นโดยให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาระดับท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ม.ป.ป. : 204 – 205) และในแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนฉบับที่ 6 มีนโยบายที่จะส่งเสริมการรู้หนังสือเพื่อประชาชนนอกระบบโรงเรียน โดยเฉพาะ

ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานและบุคคลโอกาสทางการศึกษา ขยายและปรับปรุงแหล่งวิทยาการในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง จัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ พัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทุกรูปแบบ รวมทั้งสนับสนุนให้สื่อมวลชนมีบทบาทในการให้การศึกษานอกโรงเรียน ส่งเสริมการวางแผนการประสานงาน การใช้ทรัพยากรร่วมกันในระดับชาติ ระดับภาค ระดับเขต ระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเอกโรงเรียนทุกรูปแบบ (กรมการศึกษา
นอกโรงเรียน 2527 : 5 - 6)

จากแนวนโยบายในแผนพัฒนาการศึกษาทั้ง 5 ฉบับ และการวางแผนนโยบายในอนาคต ฉบับที่ 6 ทำให้เกิดแนวทางในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่ง ดร.สวัสดิ์ คีตสิน หัวหน้าศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดลำปาง ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนตามแนวนโยบายของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในบทความ "จุดหมายไม่ปิดของ" ไว้ดังนี้ (สวัสดิ์ คีตสิน 2527 : 1 - 7)

1) การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ในการจัดสถานที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนในนโยบายที่จะปลูกสร้างอาคารใหม่โดยไม่มีความจำเป็น แต่สนับสนุนที่จะใช้อาคารสถานที่ที่มีอยู่ เช่น วัด โรงเรียน ศาลากลางบ้าน หรืออาคารสถานที่ที่มีได้ใช้ประโยชน์มาเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ส่วนวัสดุอุปกรณ์ก็สนับสนุนการนำวัสดุท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์

2) สร้างกลไกการจัดการศึกษาระดับต่าง ๆ หมายถึง โครงสร้างการบริหารและดำเนินการจัดการศึกษานอกโรงเรียนโดยเน้นระบบกระจายอำนาจ (Decentralization System) ในส่วนกลางหรือหน่วยงานระดับชาติไม่มีกระทรวงศึกษาธิการและกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน ระดับภาคมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน 5 ภาค ระดับจังหวัดมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ นั้นนโยบายให้ผู้ใหญ่ได้มีส่วนช่วยในกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจึงสนับสนุนวิธีการให้ผู้ใหญ่ได้ประสบการณ์ในการฝึกเอง ทำเอง แก้ปัญหาเองเป็นการเตรียมตัวให้พร้อม

กับแนวพัฒนาชนบทแบบใหม่

4) ยึดหลักการทำงานแบบผสมผสาน ในแง่ของการดำเนินการนั้นนโยบายของกรมการศึกษาออกโรงเรียนต้องการให้มีการทำงานแบบผสมผสาน เพราะหน่วยงานที่จัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนนั้นมีหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชน และหัวใจที่จะทำงานในรูปแบบผสมผสานให้สำเร็จบังเกิดผลคือนั้นคือ "การประสานงาน"

5) ยึดหลักและเน้นหนักการช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยตนเองของประชาชน เป็นการเตรียมความพร้อม 3 ด้าน ให้กับประชาชนเพื่อเขาจะสามารถช่วยและพึ่งพาตนเองได้ คือ ให้ความรู้ ทักษะทาง ๆ และเจตคติ นอกจากให้ความพร้อมทั้ง 3 ด้านแล้วยังต้องประเมินว่าชุมชนใดสามารถพึ่งพาตนเองได้แล้ว พิจารณาจากกิจกรรมที่รัฐนำลงไปช่วยเหลือชุมชน และในที่สุดประชาชนสามารถดำเนินการนั้นเองได้

6) เน้นกลุ่มเป้าหมายบุคคลวัยโอกาสทางการศึกษา รวมถึงผู้ไร้โอกาสทางการศึกษาคด้วย พิจารณาถึงวิธีการจัดการศึกษาและพื้นที่ รวมถึงประชากรเป้าหมายที่จะได้รับการการศึกษา วิธีการจัดกิจกรรมการศึกษาสำหรับผู้ไร้โอกาสมีทั้งทางอากาศ (การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์) ทางบก (การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ) ทางน้ำ (เรือห้องสมุด) และเคลื่อนที่ (อาสาสมัครเดินสอน, นิทรรศการเคลื่อนที่ ฯลฯ) สำหรับพื้นที่เป้าหมายนั้นกรมการศึกษานอกโรงเรียนประกาศจุดเน้นการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนว่าใช้สัดส่วนในเมือง : ชนบท = 20 : 80 ส่วนประชากรกลุ่มเป้าหมายเน้นบุคคลวัยโอกาสทางการศึกษาและผู้ไร้โอกาสทางการศึกษา

7) ใช้สถาบันการศึกษาทาง ๆ ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น กิจกรรมการศึกษาต่อเนื่อง (การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 - 4 และการศึกษาสายสามัญระดับที่ 5) ได้ใช้อาคารของโรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นสถานที่เรียนในปัจจุบัน และการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานหรืออาสาสมัครเดินสอนบางแห่งก็ใช้อาคารของโรงเรียนประถมศึกษาเป็นสถานที่เรียน

8) ส่งเสริมให้ใช้สื่อมวลชนและสื่ออื่นทั้งช่วยงานการศึกษานอกโรงเรียน หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ และการละเล่นพื้นบ้าน สามารถสอดแทรกความรู้ได้

พิจารณาจากแนวกว้างขึ้น การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีนโยบายที่จะดำเนินงานเพื่อสนองนโยบายกรมการศึกษานอกโรงเรียน จากที่มุ่ง ให้ความรู้พื้นฐานแก่ผู้ที่คอยโอกาสทางการศึกษา ได้สามารถอ่านออกเขียนได้ มีกรมการศึกษา นอกโรงเรียนเป็นผู้วางนโยบายและสนับสนุนในค่านงบประมาณ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค สนับสนุนด้านการอบรมครู การสร้างหลักสูตร แบบเรียน รวมทั้งทดลองวิจัย ประเมินผล โครงการนี้ มีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเป็นศูนย์ปฏิบัติงานจัดให้มีการศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอนในพื้นที่ต่างๆ โดยมีการพิจารณาอำเภอรับนิชอบคุแล ครูอาสาสมัครให้ในระดับอำเภอ ระดับหมู่บ้านมีครูอาสาสมัครปฏิบัติงานระดับสนาม ระยะเริ่ม ดำเนินการในปี พ.ศ. 2517 - 2523 ครูอาสาสมัครมีหน้าที่สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบ็ดเสร็จ ขั้นพื้นฐานเพียงอย่างเดียว ต่อมานโยบายในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของครูอาสาสมัครได้ เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 - ปัจจุบัน (พ.ศ. 2528) ได้เพิ่มบทบาทของ การพัฒนาชุมชนเข้าไปด้วย มีบทบาทหน้าที่เพิ่มเป็น 3 ข้อดังนี้ (1) สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน (2) จัดส่งเสริมและดูแลรับนิชอบกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบ และ (3) ประสานงานและส่งเสริมพัฒนาการพัฒนารวม (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525: 28 - 30) ลักษณะการทำงานของครูอาสาสมัคร สอนโดยไม่จำเป็นต้องใช้อาคารเรียน มีการจัด กลุ่มเล็ก ๆ ครูอาสาสมัครเป็นผู้เดินไปสอนตามบ้าน หรือจุดนัดพบที่สามารถรวมกลุ่มนักศึกษาได้ เนื้อหาที่สอนมุ่งนำสภาพปัญหาของผู้เรียนมาเป็นเนื้อหาบทเรียน วิธีสอนของครูยึดหลักการอภิปราย กลุ่มเป็นหลัก เพื่อฝึกผู้เรียนให้รู้จักคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และสามารถนำความรู้ไปใช้แก้ปัญหา ชีวิตประจำวันได้ เน้นให้ผู้เรียนรู้จักพึ่งพาตนเองได้ งานในหน้าที่ของครูอาสาสมัครอีกประการหนึ่ง คือสนับสนุนและดูแลรับนิชอบการจัดการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบ เช่น จัดให้มีการสอนวิชาชีพ ระยะสั้น กลุ่มสนใจ โดยวิทยากรท้องถิ่นหรือวิทยากรจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เพื่อให้ประชาชนมีอาชีพครองหลังจากที่ว่างจากงานอาชีพหลัก โครงการรองรับหลังจากที่อ่านออก เขียนได้แล้ว ครูอาสาสมัครยังสนับสนุนให้ชาวบ้านจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านขึ้น เพื่อเขา เหล่านั้นจะสามารถเรียนรู้ความก้าวหน้าและวิทยาการใหม่ ๆ จากการอ่านหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ ต่าง ๆ นอกจากนั้นครูอาสาสมัครยังมีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่ทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนเช่นกัน

เช่น เกษตร สาธารณสุข พืชนากร ฯลฯ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักที่จะรับบริการจากหน่วยงานต่าง ๆ จนเขาเหล่านั้นสามารถช่วยตัวเองได้ในที่สุด

วัตถุประสงค์ของการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอนแบ่งเป็น 4 ประการดังนี้ (กองการศึกษาผู้ใหญ่ 2517 : 5)

- 1) เพื่อส่งเสริมให้คนนึกเป็น แก่นึกหาเป็น อันจะเป็นแนวทางให้สามารถมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข
- 2) เพื่อให้เกิดความพร้อมที่จะรับบริการจากหน่วยงาน ส่งเสริมความอยู่กันดีในสาขาต่าง ๆ เช่น อนามัย เกษตร และเพื่อให้รู้จักหาทางที่จะแสวงหาบริการนั้น ๆ
- 3) เพื่อให้ผู้เรียนหนึ่งสัปดาห์ใช้เป็นเครื่องมือในการหาข้อมูล ความรู้ใหม่ ๆ ในการที่จะช่วยการตัดสินใจ แก่นึกหาอันจะเป็นประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน
- 4) เพื่อเป็นการจัดโอกาสทางการศึกษาไปให้ผู้เรียนโดยตรง

ความเคลื่อนไหวของโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน

เมื่อเริ่มโครงการใช้ชื่อว่า "โครงการครูเกินสอนกลุ่มผู้เรียนตามบ้าน" เริ่มทดลองครั้งแรกเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2517 ที่จังหวัดนครราชสีมา จัดควบคุมไปกับการจัดแบบเป็นชั้นเรียน ยังคงใช้ครูประจำการเป็นผู้สอนเหมือนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทชั้นเรียน แต่เปลี่ยนสถานที่เรียนจากโรงเรียนมาสอนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ตามบ้าน ครูคนหนึ่งจะเกินสอนแต่ละ 2 - 3 กลุ่ม ผลการดำเนินงานตามโครงการทดลองพบว่าสามารถแก้ปัญหาเรื่องสถานที่ตั้งชั้นเรียนและการกำหนดจำนวนนักศึกษาได้ แต่ยังไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องครูผู้สอน ทั้งที่ มานพ กาละดี และคณะ (มานพ กาละดี และคณะ 2518 : 3 - 4) ได้สรุปผลการดำเนินงานตามโครงการทดลองนี้ว่า "...นักศึกษาจะมาเรียนได้ดีและสม่ำเสมอ แต่สิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ ครูจะสอนผู้ไม่รู้หนังสือในบ้านได้เพียง 2 - 3 รุ่น ก็ยากที่จะหานักศึกษาที่จะเรียนได้อีก ถ้าครูมีภาระกิจที่จะต้องสอนโรงเรียนประจำในตอนกลางวัน ไม่สามารถเดินทางไปสอนยังหมู่บ้านอื่นได้ กองการศึกษาผู้ใหญ่ (ในขณะนั้น) ต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการอบรมครูใหม่ เพื่อให้ไปสอนยังหมู่บ้านอื่นต่อไป..." เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องนี้ กองการศึกษาผู้ใหญ่จึงพิจารณาอาสาสมัครมาเป็นครูเกินสอนทำการแทนครูประจำ โดย

ยึดหลักการว่าครูเงินเดือนจะได้รับการจ้างเป็นรายปีแบบถูกจ้างชั่วคราว ได้รับเงินเดือนแทนเป็นรายเดือนตามวุฒิ และเงินเดือนตามคุณวุฒิพิเศษอีก 200 บาทต่อเดือน มีคุณวุฒิไม่ต่ำกว่า ม.ศ.3 ครูจะทำงานเต็มวัน 5 วันต่อสัปดาห์ ครูจะเดินไปสอนผู้เรียนตามบ้านโดยจัดเป็นกลุ่มย่อย ๆ แต่ละกลุ่มอาจมีผู้เรียนตั้งแต่ 3 - 5 คนขึ้นไป ฉะนั้นในแต่ละวันหนึ่ง ๆ ครูอาจจะสอน 2 - 3 กลุ่ม กลุ่มละไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนดไว้ว่าวันหนึ่งจะต้องสอนไม่น้อยกว่า 4 ชั่วโมง และจะต้องมีผู้เรียนไม่น้อยกว่า 30 คนต่อวัน หรือ 30 คนต่อ 1 รุ่น กรมสามัญศึกษาร่วมกับเขตการศึกษา 8 ได้จัดอบรมครูอาสาสมัคร จำนวน 29 คน เมื่อเดือนธันวาคม 2517 และเริ่มเปิดดำเนินการสอนในปี พ.ศ. 2518 ดำเนินการใน 5 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย น่าน อุตรดิตถ์และปัตตานี มีครูอาสาสมัคร 29 คน และนักศึกษา 1,131 คน (สมประสงค์ วิทย์เกียรติ 2518 : 3 - 5)

ผลการปฏิบัติงานในช่วง 1 ปีแรกได้ผลเป็นที่น่าพอใจ จากการประเมินผลโครงการในปี พ.ศ. 2518 พอสรุปได้ว่า วิธีสอนโดยการนำการศึกษาไปสู่ผู้เรียนจนถึงประตูบ้านทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักศึกษา เป็นผลให้นักศึกษาสามารถพัฒนาความรู้และความคิดของตนเองได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว และการที่ครูทำงานใกล้ชิดกับนักศึกษาและชาวบ้าน ทำให้ครูมีโอกาสช่วยเหลือชุมชนได้มากขึ้น ครูบางคนเป็นที่รักของนักศึกษาและชาวบ้าน จนทำให้การย้ายสถานที่ทำการสอนไปยังหมู่บ้านอื่นเมื่ออุปสรรค เพราะชาวบ้านไม่ยอมให้ครูย้าย ในเรื่องของสถานที่เรียน การใช้สถานที่สอนตามบ้าน ศาลาวัด หรือมัสยิดนั้น ทำให้บรรยากาศในการเรียนการสอนเป็นกันเอง และสอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง และเอื้อต่อการกระบวนกรแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันมากขึ้น (ชนิก จรรยาเทศ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2528)

จากการประเมินผลโครงการทำให้เชื่อได้ว่า วิธีการส่งครูเดินไปสอนนักศึกษาถึงประตูบ้านเป็นวิธีการที่ใช้ได้ผลวิธีหนึ่ง กองการศึกษายุ่งใหญ่ในขณะนั้นพิจารณาว่า จะเป็นโครงการที่สามารถให้บริการแก่ชาวชนบทที่ไร้โอกาสทางการศึกษาได้อย่างทั่วถึง จึงขยายการดำเนินงานออกไปทั่วประเทศทุกภูมิภาคของประเทศไทย และเห็นว่าครูเงินเดือนเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสียสละอย่างมาก จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น "ครูอาสาสมัครเงินเดือน" ปัจจุบันเรียกชื่อโครงการนี้ว่า "โครงการการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเงินเดือน"

การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เดินสอนในระยะต่อมา ยังมีปัญหาการจกกลุ่มผู้เรียนที่ไม่เป็นไปตามที่วางแผนไว้ เมื่อเริ่มดำเนินงานกรมการศึกษา นอกโรงเรียนภาคการเวาครูอาสาสมัครจะสามารถสอนได้วันละ 3 กลุ่ม แต่ในการปฏิบัติงานจริง ๆ การเดินทางไปสอนในแต่ละกลุ่มมีระยะทางไกลมาก ครูอาสาสมัครไม่มียานพาหนะส่วนตัว กรมการศึกษานอกโรงเรียนก็ไม่งบประมาณพอที่จะสนับสนุนในคันจัดหายานพาหนะให้ครูอาสาสมัคร ส่วนใหญ่ครูจึงทำการสอนได้เพียงวันละ 2 กลุ่ม เพราะฉะนั้นการที่จะทั้งเกณฑ์โดยกำหนดให้ครูอาสาสมัครจกกลุ่มผู้เรียนให้ครบ 30 คนต่อวัน ครูอาสาสมัครจะกองเดินไปสอนหลายกลุ่มในหลายสถานที่ และหมู่บ้านนั้นจะต้องเป็นหมู่บ้านที่ใหญ่มาก กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงพยายามยืดหยุ่นตามสภาพที่เป็นจริง โดยลดเกณฑ์ผู้เรียนจากวันละ 30 คน เป็นที่คนก็ได้ แต่ต้องพยายามให้ได้ จบวันละ 15 คน หรือ 30 คนต่อปี เป็นการยืดหยุ่นให้ครูอาสาสมัครสามารถเข้าไปสอนในหมู่บ้านที่มีประชากรน้อย (ชนิตา จรรยาเพศ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2528)

แม้ว่ากรมการศึกษานอกโรงเรียนจะพยายามยืดหยุ่นต่อเกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อยืดถือการปฏิบัติที่เป็นไปได้ แต่ก็ยังมีปัญหาตามมาคือ บางหมู่บ้านชาวบ้านมาเรียนเฉพาะเวลาเย็นหรือค่ำ หลังเลิกงานแล้วเท่านั้น การรวมกลุ่มผู้เรียนจึงมีเพียงกลุ่มเดียว ใช้เวลาทำการสอนเพียง 3-4 ชั่วโมงในตอนค่ำเท่านั้น ทำให้ภาพพจน์ของครูอาสาสมัครในสายตาของชาวบ้านเป็นไปในทางลบ จึงมีรายงานจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนบางจังหวัดไปยังกรมการศึกษานอกโรงเรียนว่า ครูอาสาสมัครทำงานไม่เต็มวันไม่คุ้มค่าจ้าง (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 8) ลักษณะการทำงานของครูอาสาสมัคร เป็นการทำงานในหมู่บ้านและศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนยังไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบในระดับหมู่บ้าน การควบคุมดูแลครูอาสาสมัครจึงทำได้ลำบาก

จากสภาพปัญหาดังกล่าว กองการศึกษาผู้ใหญ่ได้จัดให้มีการประชุมสัมมนาเพื่อประเมินผล การดำเนินงาน และหารือแก้ไขโครงการให้ดียิ่งขึ้น ประเด็นที่สำคัญในที่ประชุมกล่าวถึง การปรับปรุงบทบาทของครูอาสาสมัคร ดังเช่น การประชุมประเมินผลการทำงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน ในปี พ.ศ. 2521 ณ ห้องประชุมโรงเรียน บุนนาควิทยาลัย จังหวัดลำปาง ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยผู้อำนวยการกองการศึกษาผู้ใหญ่ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

ศึกษานิเทศก์ ศึกษานิเทศก์อำเภอ ครูอาสาสมัคร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวม 29 คน ที่ประชุมกล่าวถึงการทำงานของครูอาสาสมัครว่า ครูอาสาสมัครยังทำงานไม่เต็มความสามารถที่มีอยู่ คือ สอนกลางวันเพียงกลุ่มเดียว ควรเพิ่มบทบาทครูอาสาสมัครในการส่งเสริมให้ครูเรียน และชาวบ้านรู้จักแสวงหาแหล่งความรู้เพื่อประกอบการตัดสินใจ และมีหน้าที่ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (กองการศึกษาผู้ใหญ่ 2521 : 26 - 27) การที่ผู้เข้าร่วมประชุมเสนอให้เพิ่มบทบาทของครูอาสาสมัครนั้น อาศัยเหตุผลที่ว่าเมื่อครูสอนผู้ใหญ่เรียน "คิดเป็น" ความรู้จากการศึกษาผู้ใหญ่แล้ว ผู้เรียนจะสามารถนำการ "คิดเป็น" ไปปฏิบัติให้เห็นจริงอันเป็นผลให้เกิดการพัฒนาเพื่อลดช่องว่างในสังคม ความแนวคิดของการให้การศึกษานอกโรงเรียน ฉะนั้นนอกจากการเรียนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จแล้ว ครูอาสาสมัครควรมีบทบาทในการส่งเสริมให้ครูเรียนรู้จักหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งความรู้อื่น ๆ และบทบาทด้านการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อสนับสนุนให้ชาวบ้านพัฒนาตนเองและสังคมได้ ผลของการประชุมครั้งนี้ยังไม่เป็นที่ตกลง เป็นแค่เพียงข้อคิดเห็นที่เสนอต่อการศึกษายุใหญ่เพื่อพิจารณาเท่านั้น

ต่อมาปี พ.ศ. 2522 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดสัมมนาครูสอนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขึ้นที่ค่ายลูกเสือ จังหวัดเชียงใหม่ ได้หยิบยกเอาข้อเสนอแนะในการประชุมที่จังหวัดลำปางเมื่อปี 2521 เกี่ยวกับบทบาทของครูอาสาสมัครและนำมาสรุปเป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ "บทบาทใหม่ของครูอาสาสมัครเงินสอน" ใ้ 4 ข้อ คือ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 3)

1. มีหน้าที่สอนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จตามที่ดำเนินการอยู่
2. เป็นเจ้าหน้าที่และผู้ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนในระดับหมู่บ้าน มีหน้าที่ร่วมดำเนินงานจัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน กลุ่มสนใจ การเปิดอาชีพระยะสั้น วิทยากรพื้นบ้าน ฯลฯ
3. ดำเนินการประสานงาน และให้ความร่วมมือกับชาวบ้านและเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่น ๆ ในกิจกรรมของหมู่บ้าน
4. ศึกษา เก็บข้อมูล และรวบรวมสาระสำคัญเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาและความจำเป็นพร้อมทั้งสำรวจการที่มีอยู่ในชุมชนหรือหมู่บ้านที่เขาไปทำการสอน

ปี พ.ศ. 2523 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดทำโครงการครูอาสาสมัคร เกินสอน ในรูปแบบโครงการมหาวิทยาลัยชนบท ซึ่งมีหลักการที่แตกต่างไปจากโครงการเดิมที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนจัด โครงการนี้มีแนวคิดที่เชื่อว่า แหล่งวิทยาการอันยิ่งใหญ่มีอยู่ในชนบท ซึ่งเป็นแหล่งที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนมีเป้าหมายที่จะใช้แหล่งทรัพยากรเหล่านั้นให้เกิดประโยชน์ โดยตรงแก่ชาวชนบท โดยชาวชนบทเองช่วยการให้บริการแก่ชาวชนบทอย่างแท้จริง ตามหลักการและวิธีการของการศึกษานอกโรงเรียน สาระสำคัญของโครงการนี้มุ่งผลิตครูอาสาสมัครนอกโรงเรียน เพื่อให้ทำงานในชนบท มีการวางแผนเริ่มทดลองในระยะ 2 ปีแรก (ปี พ.ศ. 2523 - 2524) โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนพิจารณาคัดเลือกครูอาสาสมัครเป็นลูกจ้างชั่วคราว และส่งเข้ารับการฝึกอบรมจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดหรือศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค เป็นเวลา 1 เดือน หลังจากนั้นจะส่งออกทำงานในชนบท ประมาณ 3 เดือน ทำงานระหว่างในศูนย์และในชนบทสลับกัน เป็นเวลา 1 ปี และบรรจุเป็นข้าราชการครูสังกัดอำเภอและจังหวัด โดยการสอบคัดเลือกตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน ตามหลักเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด ครูอาสาสมัครที่ได้รับการบรรจุและทำงานมาไม่น้อยกว่า 2 ปี และมีผลงานดีเด่น กรมการศึกษานอกโรงเรียนจะพิจารณาคัดเลือกส่งเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย หรือวิทยาลัย โดยกรมการศึกษานอกโรงเรียนจะร่วมกับมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยอื่น ๆ ในส่วนภูมิภาค กำหนดหลักสูตรระดับประกาศนียบัตร ปริญญาตรี ปริญญาโท หรือ ปริญญาเอก แล้วแตกรณีในสาขาพัฒนาสังคมชนบท ใช้เวลาเพื่อเรียนในสถาบัน 1 ส่วน และเวลาสำหรับทำงานในชนบท 3 ส่วน ในแต่ละภาคเรียน หลังจากจบประกาศนียบัตรหรือปริญญาแล้ว ครูอาสาสมัครจะต้องปฏิบัติงานในชนบทไม่น้อยกว่า 5 ปี จึงจะมีสิทธิขอย้ายออกมาทำงานในจังหวัดหรือส่วนกลางได้ (กรมการศึกษา นอกโรงเรียน 2522 : 1 - 27)

เมื่อจัดทำโครงการเรียบร้อยแล้ว กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ขอความเห็นชอบโครงการมหาวิทยาลัยในชนบทจากกระทรวงศึกษาธิการ ขณะที่กำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการพิจารณาอนุมัติโครงการ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตรผู้สำเร็จชั้นอนุปริญญา และปริญญาทางการศึกษา จำนวน 350 คน เป็นลูกจ้างชั่วคราวของกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยใช้งบประมาณช่วยเหลือจากองค์การการศึกษาผู้ใหญ่

ภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก (ASPBAE) เพื่อดำเนินการอบรมครูอาสาสมัครในปี 2523 และปี 2524 และเพื่อการประชุมสัมมนาผู้บริหารโครงการระดับจังหวัด รวมทั้งคำวิสัยในการดำเนินงานบางส่วน เสริมจากงบประมาณดำเนินการของกรมการศึกษานอกโรงเรียนเอง ครูอาสาสมัครจำนวน 350 คน ถูกส่งเข้าปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ประสานงานการศึกษานอกโรงเรียนในระดับท้องถิ่น ในพื้นที่ 5 จังหวัด จังหวัดละ 70 คน คือ เชียงใหม่ พิจิตร ระยอง พัทลุง และร้อยเอ็ด มีการจัดประชุม ครูอาสาสมัครก่อนออกปฏิบัติงานที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตบางแสน แต่เมื่อเริ่มดำเนินการเกิดปัญหาตามมาบางประการคือ (1) โครงการนี้ไม่ได้รับความเห็นชอบจาก กระทรวงศึกษาธิการ (2) ปัญหาในเรื่องงบประมาณ เมื่อโครงการนี้ไม่ได้รับการอนุมัติให้ ดำเนินการจึงมีปัญหาในเรื่องงบประมาณที่จะจ้างครูอาสาสมัคร จำนวน 350 คน ซึ่งสอดคล้องเลือก ให้เข้ามาทำงานแล้ว และ (3) ปัญหาในเรื่องการศึกษาต่อและบรรจุเป็นข้าราชการ ในทาง ปฏิบัติระเบียบยังไม่อำนวยให้ถูกจ้างชั่วคราวไปศึกษาต่อในเวลาราชการ และการบรรจุเป็น ข้าราชการนั้นต้องขึ้นอยู่กับของคปรระกอบหลายประการคือ ความสามารถที่ได้รับการคัดเลือก งบประมาณ อัตราที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้รับ และการสอบบรรจุต้องเปิดโอกาสให้บุคคล อื่น ๆ ได้รับโอกาสหักเทียมกัน (บันทึกกรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 1 - 2)

ด้วยเหตุที่การดำเนินงานมีปัญหาดังกล่าว กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงพิจารณาแก้ไข โครงการโดยดำเนินการหลอมรวมโครงการมหาวิทยาลัยชนบทเข้ากับโครงการเดิม และดำเนินการจ้างครูอาสาสมัครจำนวน 350 คน ต่อไป แต่มีครูอาสาสมัครบางส่วนลาออก เพราะไม่ เห็นด้วยกับหลักการของโครงการที่เปลี่ยนแปลงไป คงเหลือครูอาสาสมัครที่ดำเนินการจ้างต่อไป เพียง 112 คน ในปี พ.ศ. 2523 มีครูอาสาสมัครในโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน จำนวน 806 คน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 1)

โครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน ได้ดำเนินการ ปรับปรุงโครงการตามแนวข้อเสนอแนะที่ได้จากการประชุมเมื่อปี 2521 ที่จังหวัดลำปาง และปี 2522 ที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูอาสาสมัคร คือ ให้ครูอาสาสมัครมี บทบาทในการสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเป็นงานหลัก จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน อื่น ๆ และประสานงานด้านการพัฒนาเป็นงานรอง ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2523

จากเอกสารการประชุม และบันทึกเสนอของอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน เสนอ
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ทดลงอนุมัติและเห็นชอบในหลักการและในส่วนที่เกี่ยวข้อง
กับบทบาทหน้าที่ของครูอาสาสมัครเกินสอน ให้เป็นไปในแนวเดียวกันใน วันที่ 17 ธันวาคม 2523
ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 : 1)

- 1) สอนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ และจัดกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมเนื้อหาที่มี
ในบทเรียน
- 2) จัดส่งเสริม และดูแลรับผิดชอบกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบ
ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ
- 3) ประสานงานด้านการพัฒนาหน่วยงานอื่น

โครงการการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน ได้ดำเนินงาน
มาจนถึงปัจจุบัน ปีการศึกษา 2528 มีครูอาสาสมัคร 506 คน

การดำเนินงานการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน

การจัดการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน มุ่งหวังที่จะพัฒนา
ประชากรที่ไม่มีโอกาสทางการศึกษาให้มีความรู้ขั้นพื้นฐานคือ ให้อ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น
และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ให้มีความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน แก่ไขความเชื่อ
และวิธีดำเนินชีวิตอันเป็นอุปสรรคต่อการกินดีอยู่ดี เป็นการช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของชาวชนบท
ให้ดีขึ้น รายละเอียดในการดำเนินงานจะได้อธิบายในหัวข้อระบบการบริหารงานตามโครงการ
การศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน รูปแบบและพื้นที่ปฏิบัติงาน ข้อมูล
เกี่ยวกับตัวครูอาสาสมัคร การเงินและการรายงาน ซึ่งจะได้อธิบายตามลำดับต่อไปนี้

ระบบการบริหารงานการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน

ระบบการบริหารงานการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอนเป็นลักษณะ
การกระจายอำนาจในส่วนกลาง มีกรมการศึกษานอกโรงเรียนเป็นผู้กำหนดนโยบายการดำเนินงาน การ
จัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานให้จังหวัดต่าง ๆ ระดับภาคมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน 5 ภาคจัด

อบรมครูอาสาสมัคร นิเทศ ติดตามผล ประเมินผล และวิจัย รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ระดับจังหวัดมีศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด มีหน้าที่ดำเนินงานทั้งทางด้านการบริหารและวิชาการ ระดับอำเภอมีหน้าที่ควบคุมดูแลการทำงานของครูอาสาสมัคร และสนับสนุนงานการศึกษาออกโรงเรียนในเขตอำเภอนั้น ๆ ดังรายละเอียดที่จะกล่าวต่อไปนี้

1. กรมการศึกษาออกโรงเรียน มีหน้าที่กำหนดนโยบายการดำเนินงานเกี่ยวกับการกำหนดจำนวนอัตราครูอาสาสมัคร เงินสอนในแต่ละปี ขอจัดตั้งและจัดสรรงบประมาณดำเนินงานแก่จังหวัดต่าง ๆ ตามความต้องการและความพร้อมในการดำเนินงานของจังหวัด

2. ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค มีหน้าที่ดำเนินการอบรมผู้ที่จะเป็นครูอาสาสมัครคนนอกปฏิบัติงานในพื้นที่ ออกวุฒิบัตรการอบรมหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการนิเทศ จัดการประชุมติดตามผลการดำเนินงาน ประเมินผลและวิจัย รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงาน

3. จังหวัด มีหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินงานทั้งทางด้านการบริหารและวิชาการ มีศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด เป็นหน่วยงานจัดการศึกษาออกโรงเรียนในระดับจังหวัด ทำหน้าที่แทนจังหวัดในเรื่องเสนอขออนุมัติจำนวนครูอาสาสมัครต่อกรมการศึกษาออกโรงเรียน เพื่อขอจัดสรรงบประมาณในการดำเนินการ พิจารณาพื้นที่ที่จะดำเนินการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจากประเภทครูอาสาสมัคร เงินสอน ตลอดจนประกาศรับสมัครครูอาสาสมัคร ดำเนินการสอบคัดเลือกตามจำนวนที่กรมการศึกษาออกโรงเรียนกำหนดให้และสำรองไว้ตามสมควร ครูอาสาสมัครที่ผ่านการสอบคัดเลือกจะถูกส่งเข้ารับการอบรมหลักสูตรครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเป็นอย่างดี ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดจะทำหน้าที่ขอจัดตั้งชั้นเรียนตามแบบฟอร์มขออนุญาตจัดตั้งชั้นเรียน จัดทำสัญญาจ้างระหว่างผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งได้รับมอบหมายจากกรมการศึกษาออกโรงเรียน กับครูอาสาสมัครตามแบบฟอร์มสัญญาจ้างที่กำหนด โดยมีสัญญาจ้างเป็นรายปี พร้อมทั้งจัดให้มีการประชุมพิเศษระหว่างศึกษานิเทศก์ ศึกษาธิการอำเภอ เจ้าหน้าที่การเงินของจังหวัด ครูอาสาสมัคร และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อแจ้งให้ทราบและเข้าใจในภาระกิจที่ต้อง

ปฏิวัติ นอกจากนั้นยังมีการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดยังมีหน้าที่ควบคุมและจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานตามโครงการนี้ให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด ออกนิตติพิสดารมาร่วมกับศึกษาธิการอำเภอ และศึกษานิเทศก์ โดยให้ความสะดวกในเรื่องยานพาหนะ รวมทั้งขอเงินติดการนิเทศจากศึกษานิเทศก์ และศึกษาธิการอำเภอ เพื่อรายงานผลการดำเนินงานให้กรรมการศึกษานอกโรงเรียนทราบ

4. อำเภอ อำเภอที่มีครูอาสาสมัครในความรับผิดชอบ จะทำหน้าที่บริหาร ควบคุมการดำเนินงาน โดยอำเภอจะร่วมกับจังหวัดพิจารณาเลือกพื้นที่ดำเนินการ ต่อจากนั้น นายอำเภอ ศึกษาธิการอำเภอ และศึกษานิเทศก์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด จะร่วมกันประชุมชี้แจงให้ชาวอำเภอทราบถึงวัตถุประสงค์ แนวนโยบาย และวิธีดำเนินการ การขอจัดตั้งชั้นเรียน จัดทำจากอำเภอผ่านไปตามลำดับขั้นเพื่อขออนุญาตจากจังหวัด นักศึกษาที่สำเร็จการศึกษามัธยมศึกษาแบบเปิดเสรีจะประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอนจะได้รับประกาศนียบัตรจากอำเภอ ศึกษาธิการอำเภอ ในฐานะเจ้าหน้าที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอ ทำหน้าที่ 3 ด้านคือ งานวิชาการ ข้าราชการ และงานบุคลากร ดังนี้

งานวิชาการ

ศึกษาธิการอำเภอมีหน้าที่ควบคุมดูแลให้ครูอาสาสมัครทำแผนปฏิบัติงานที่
เหมาะสมและตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น แนะนำการดำเนินงานตามแผนแก่ครูอาสาสมัคร
จัดให้ครูอาสาสมัครได้พบกันอย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน และช่วย
ประสานงานระหว่างครูอาสาสมัครกับองค์กรท้องถิ่น เช่น สภาตำบล คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน
(กพม.) หรือ คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาหมู่บ้านระดับตำบล (คปต.) เป็นต้น

งานบริหาร

ศึกษาธิการอำเภอมีหน้าที่พิจารณาขอขยาย ขอล้มเลิกการดำเนินงาน
จัดทำและควบคุมดูแลเอกสารและหลักฐานทาง ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและเป็นปัจจุบัน
อยู่เสมอ ครุฑอาสาสมัครที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ที่มีหน้าที่รายงานผลการปฏิบัติงานของตนในแต่ละเดือน
พร้อมทั้งใ้ผู้นำหมู่บ้าน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เขียนรับรองการปฏิบัติงาน เพื่อส่งมายังอำเภอ
ศึกษาธิการอำเภอจะทำหน้าที่รวบรวมส่งไปยังจังหวัด และจังหวัดจะรายงานต่อไปยังกรมการศึกษา

นอกโรงเรียน นอกจากนั้นอำเภอยังทำหน้าที่ควบคุมให้การปฏิบัติเกี่ยวกับการเงิน พัสดุ ครุภัณฑ์ ของหน่วยงานให้เป็นไปโดยถูกต้องตามระเบียบ

งานบุคลากร

ศึกษาธิการ อำเภอนี้หน้าที่ควบคุมเวลาการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร จัดสวัสดิการให้แก่ครูอาสาสมัคร และนักศึกษาความเหมาะสม รวมทั้งดูแลให้ครูอาสาสมัคร ได้ทำงานเต็มความสามารถของตน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 14 - 17) ครูอาสาสมัคร เมื่อว่างจากการปฏิบัติงานจะเข้ามาทำงานที่อำเภอเพื่อช่วยศึกษาธิการอำเภอ เกี่ยวกับงานการศึกษานอกโรงเรียน

รูปแบบและพื้นที่ปฏิบัติงาน

ในเรื่องของรูปแบบและพื้นที่ปฏิบัติงานมีการกำหนดพื้นที่เป้าหมายที่แน่นอน โดยคำนึง ถึงพื้นที่ที่มีจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือซึ่งมีคุณสมบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดการ ศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ พ.ศ. 2516 เป็นสำคัญ คุณสมบัติของผู้ไม่รู้หนังสือดังกล่าวคือ (1) อายุย่างเข้าปีที่ 15 ขึ้นไป (2) เป็นผู้ที่ยังอ่านหนังสือไม่ออกและเขียนหนังสือไม่ได้ หรือเคยเรียนมาแล้วแต่ยังไม่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ (3) ไม่เป็นผู้ที่มีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือมีโรคจิตหรืออันตราย หรือโรคอื่นใดอันเป็นที่น่ารังเกียจแก่ผู้เรียนด้วยกัน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 20 - 21) พื้นที่ที่จะเปิดทำการสอนจะต้องมีการสำรวจโดยผู้เรียนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว มีครูอาสาสมัครออกทำการสำรวจเองโดยได้รับความช่วยเหลือจากผู้นำหมู่บ้าน ต่อจากนั้นจะแจ้งขอจัดตั้งชั้นเรียนต่อศึกษาธิการอำเภอเพื่อกำเนิน การขออนุญาตจังหวัดต่อไป

ข้อมูลเกี่ยวกับตัวครูอาสาสมัคร

เกณฑ์ครูอาสาสมัครจะเข้ามาเป็นบุคลากรของกรมการศึกษานอกโรงเรียนจะต้องผ่านการคัดเลือก มีคุณสมบัติตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด จากนั้นครูอาสาสมัครจะต้องผ่านการอบรม ประเมินผล และทำสัญญาจ้างเพื่อบรรจุเข้าทำงานตามโครงการนี้ ข้อมูลเกี่ยวกับครูอาสาสมัคร ดังนี้

1. การคัดเลือกครูอาสาสมัครและการบรรจุ จังหวัดเป็นผู้ประกาศรับสมัครผู้ที่สนใจเป็นครูอาสาสมัคร แยกทั้งกรรมการดำเนินการสอบคัดเลือก โดยให้มีการสอบข้อเขียนและสอบสัมภาษณ์ เพื่อทดสอบความรู้ทางภาษาไทย คณิตศาสตร์ ความสามารถในการนำไปใช้อธิบายในการสอนแก่ผู้ไม่รู้อีก ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชนบท และการพัฒนาประเทศ ทักษะการคิดเห็นในสถานการณ์ทางสังคมรวมทั้งประชาชน ในด้านการศึกษานอกโรงเรียน ผู้ที่สมัครสอบทุกคนจะได้รับหนังสือแจ้งจากจังหวัดถึงงานที่จะต้องไปทำ สิทธิที่พักมีและสิ่งตอบแทนที่จะได้รับ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 32)

2. คุณสมบัติของครูอาสาสมัคร

2.1 มีวุฒิตั้งแต่ ม.ศ.3 ขึ้นไป หรือเป็นไปตามความต้องการของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด แต่ไม่ควรเกินอนุปริญญาทุกสาขา

2.2 บุคลิกลักษณะเหมาะสมที่จะเป็นครูอาสาสมัคร ทำการสอนการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จและสามารถทำงานด้านอื่น ๆ ตามบทบาทหน้าที่ที่กำหนดไว้

2.3 มีความริเริ่มสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นในตัวเองอย่างมีเหตุผล

2.4 มีลักษณะเป็นผู้นำที่ดี

2.5 มีอายุ 20 ปีขึ้นไป

2.6 เป็นผู้มีใจสมัครที่จะปฏิบัติงานอย่างน้อย 1 ปี

(กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 32 - 33)

3. การอบรมครูอาสาสมัคร

ครูอาสาสมัครที่ผ่านการสอบคัดเลือก จังหวัดจะส่งเข้ารับการอบรมที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค เพื่อให้เข้าใจถึงปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ จิตวิทยาการศึกษาผู้ใหญ่ กระบวนการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ หลักสูตรและวิธีสอน การวัดผลและประเมินผล การมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชน ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาต่าง ๆ โดยใช้เวลาการอบรมทั้งภาคทฤษฎีและงานภาคสนามเป็นเวลา 7 วัน ครูอาสาสมัครจะได้รับวุฒิบัตรเป็นคุณานการอบรมครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โดยผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเป็นผู้ลงนามในวุฒิบัตร (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 : 5 - 6)

4. การบรรจุครูอาสาสมัคร

จังหวัดจะเป็นผู้ออกคำสั่งบรรจุแต่งตั้งครูอาสาสมัครด้านการอบรมแล้ว ให้ทำงานในพื้นที่ที่กำหนด โดยพิจารณาตามลำดับที่ใกล้คัดเลือกไว้ และทำสัญญาจ้างและสัญญาค่าประกันตามแบบฟอร์มที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด และจะพิจารณาต่อสัญญาจ้างเป็นปี ๆ โดยพิจารณาจากผลการปฏิบัติงานความเงื่อนไขของเกณฑ์กิจกรรมที่กำหนด (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 34)

5. การประเมินผล

ก่อนที่ครูอาสาสมัครจะลงปฏิบัติงานในพื้นที่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดจะประเมินผลครูในเรื่องการบริหารส่วนราชการอำเภอและองค์การท้องถิ่น การสำรวจ การประชาสัมพันธ์ หลักเกณฑ์การปฏิบัติงาน สิทธิต่าง ๆ อันพึงมีและสิ่งตอบแทนที่จะได้รับ การจัดทำแผนปฏิบัติงาน การรายงานต่าง ๆ ตามคู่มือดำเนินงาน และการใช้วัสดุอุปกรณ์ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 33)

6. หน้าที่ของครูอาสาสมัคร

หน้าที่ของครูอาสาสมัครเงินสอน เป็นมติของที่ประชุมเจ้าหน้าที่รับผิดชอบงานโครงการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเงินสอน ซึ่งมีเจ้าหน้าที่จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคทั้ง 4 และเจ้าหน้าที่จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ที่ดำเนินงานตามโครงการนี้ จำนวน 32 จังหวัด เข้ารวมประชุมในวันที่ 15 - 17 มีนาคม 2526 ณ ห้องประชุมกรมการศึกษานอกโรงเรียน และเป็นมติของที่ประชุมเจ้าหน้าที่ดำเนินการติดตามผล ซึ่งมีเจ้าหน้าที่จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคทั้ง 4 และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด 6 ศูนย์ รวมประชุมในวันที่ 16 พฤษภาคม 2526 ณ ห้องประชุมกรมการศึกษานอกโรงเรียน บคชดง ที่ประชุมทั้ง 2 ครั้ง สรุปได้ดังนี้ คือ

6.1 ครูอาสาสมัครมีหน้าที่ 3 ประการคือ

- สอนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ และจัดกิจกรรมการปฏิบัติเสริมเนื้อหา

ที่ป็นเขตเรียน

– เป็นผู้กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุน ดูแลรับผิดชอบกิจกรรมทางการศึกษา
นอกโรงเรียน

– ประสานงาน ส่งเสริม งานด้านพัฒนาเขต โดยเน้นหนักการพัฒนา
การศึกษา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 28)

ในข้อ 3 นี้ เน้นบทบาทข้อที่ 1 คือการสอนการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จเป็นงาน
หลัก ส่วนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน และการประสานงานเป็นเรื่องรองลงมา

ลักษณะการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครมีหลายลักษณะ อาจจะทำงานในพื้นที่เพียง
แห่งละคน หรือกลุ่มละ 2 – 3 คน ตามสภาพพื้นที่ของจังหวัด ให้เน้นไปตามรูปแบบของการ
ทำงานความชอบและภาระของกรมการศึกษานอกโรงเรียนว่า ครูอาสาสมัครควรจะปฏิบัติงานกัน
เป็นทีม มีจำนวน 5 – 7 คน ขึ้นอยู่กับจำนวนหมู่บ้าน ทำงานกันเป็นกลุ่มในพื้นที่ที่ค้ำจุนถึงจำนวน
ผู้ไม่รูหนังสือเป็นหลัก ในแต่ละกลุ่มเลือกหัวหน้ากลุ่ม 1 คนอยู่ในวาระ 1 ปี ผู้เป็นหัวหน้ากลุ่ม
มีบทบาทในการทำงานเช่นเดียวกับสมาชิกทุกประการ นอกเหนือจากนี้ยังมีหน้าที่รับผิดชอบการ
ประสานงานภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่มกับจังหวัดและอำเภอ การปฏิบัติงานในพื้นที่หนึ่ง โดยปกติ
แล้วจะเคลื่อนย้ายออกได้เมื่อมีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จได้ครบถ้วน จนไม่มีผู้ไม่รูหนังสือ
ในพื้นที่นั้นอีกแล้ว และมีประชากรที่ทรงเป็นตัวแทนในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนแทน

6.2 เกณฑ์ในการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร

จากรายงานการประชุม เรื่องการวางแผนดำเนินงานโครงการการศึกษานอกโรงเรียน
แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเคหะสอน เมื่อวันที่ 9 – 11 ตุลาคม 2523 ณ ห้องประชุม
หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยเจ้าหน้าที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน
เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค และเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
จังหวัด จำนวน 27 คน ที่ประชุมลงมติในเรื่องของเกณฑ์การปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครเคหะสอน
ไว้ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 : 3 – 4)

เกณฑ์การสอน

4. การสอนของครูอาสาสมัคร สอนกลุ่มละไม่น้อยกว่า 2 ชั่วโมง
วันละไม่น้อยกว่า 2 กลุ่ม สอนปีละ 2 ทุน โดยรับเข้าเรียนรุ่นหนึ่งอย่างต่ำ 15 คน อย่างสูง
30 คน 1 ทุน

2. จำนวนชั่วโมงในการสอนการศึกษายุติด้วยแบบเบ็ดเสร็จตามหลักสูตร 200 ชั่วโมง ผู้ที่จะเรียนจบหลักสูตรต้องใช้เวลาเรียนไม่น้อยกว่า 140 ชั่วโมง ถ้าผู้มาเรียนไม่สม่ำเสมอต้องมีเวลาเรียนไม่น้อยกว่า 140 ชั่วโมง (70 %) และมีความรู้ความสามารถเพียงพอจึงถือว่าผ่าน และได้รับประกาศนียบัตรชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

3. ในรอบ 1 ปี ต้องสอนผู้เรียนให้จบหลักสูตรได้ไม่น้อยกว่า 30 คน หรือโดยเฉลี่ยแล้วใน 1 รุ่น ต้องมีผู้สำเร็จอย่างน้อย 15 คน จำนวนดังกล่าวนี้รวมทั้งผู้เรียนซึ่งได้เรียนมาแล้วแต่ล้มเลิกไปเสียด้วย

งานการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนอื่น ๆ

ครูอาสาสมัครต้องทำหน้าที่ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 :

3 - 4)

1. ทำการสำรวจชุมชน ทั้งเรื่องสภาพทั่วไปและความต้องการเพื่อเป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนอื่น ๆ

2. เป็นผู้กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุนชาวบ้านให้เป็นผู้จัดตั้งและดูแลรับผิดชอบที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

3. เป็นผู้กระตุ้น ส่งเสริม สนับสนุนชาวบ้านปรับปรุงที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น

4. เป็นผู้ประสานงานดูแลการจัดกลุ่มสนใจ

5. เป็นผู้ประสานงานจัดการสอนวิชาขั้นพื้นฐาน

6. เป็นผู้ส่งเสริมการจัดการศึกษาตลอดชีพในหมู่บ้าน เช่น โต้วาที ฉายภาพยนตร์ นันทนาการ จัดกิจกรรมวันสำคัญต่าง ๆ จัดทัศนศึกษาในส่วนเสริมหลักสูตร จัดให้มีการประกวดเขียนข่าว และส่งเสริมให้ประชาชนรับฟังข่าวทางราชการ และความรู้ทั่วไป

7. ร่วมมือกับชาวบ้านฟื้นฟูประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และกิจกรรมท้องถิ่น

8. เป็นผู้ส่งเสริมวิทยากรทางหมู่บ้าน (หรือเทคโนโลยีชุมชน) ในด้านความรู้ ทักษะ และการนำไปใช้

9. เป็นผู้ส่งเสริม ประสานงานให้ประชาชนได้ศึกษาทางวิทยุ และไปรษณีย์ และการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับที่ 3 - 4 พร้อมกับประชาสัมพันธ์งานการศึกษา นอกโรงเรียนอื่น ๆ

10. เป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนงานการศึกษา นอกโรงเรียนหรืองานอื่น ที่ได้รับมอบหมายจากกรม จังหวัด อำเภอ

ครูอาสาสมัครทุกคนต้องทำกิจกรรมในข้อ 1, 2, 3 และข้ออื่น ๆ อีก 1 ข้อ รวมเป็น 4 ข้อ เป็นอย่างต่ำในรอบ 1 ปี และค่าข้ออื่นโดยขาดข้อ 1, 2, 3 ไม่ได้

งานการประสานงานและส่งเสริมงานด้านการพัฒนาชนบท

ครูอาสาสมัครเป็นผู้ประสานงานในระดับต่าง ๆ ดังนี้ (กรมการศึกษา นอกโรงเรียน 2523 : 3 - 4)

1. ระดับประชาชน เป็นผู้ประสานงานกับผู้นำ คหบดี ประธาน กลุ่มต่าง ๆ และประชาชน

2. ระดับหมู่บ้าน เป็นผู้ประสานงานกับผู้นำหมู่บ้าน กรรมการพัฒนาหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้านอาสาพัฒนาตนเอง (อพป.) และองค์กรอื่น ๆ ที่มีในหมู่บ้าน เช่น วัด โรงเรียน กลุ่มต่าง ๆ

3. ระดับตำบล เป็นผู้ประสานงานกับกำนัน สภาตำบล คณะทำงาน สนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (คบท.) และองค์กรอื่น ๆ ที่ปฏิบัติงานระดับตำบล

4. ระดับอำเภอ เป็นผู้ประสานงานกับศึกษาธิการอำเภอ สำนักงานประมงอำเภอ และส่วนราชการในระดับอำเภอ เช่น เกษตรอำเภอ พัฒนาการอำเภอ สาธารณสุขอำเภอ หรือ คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.) เหล่านี้เป็นต้น นอกจากนี้ให้ประสานกับองค์กรอื่น ๆ ที่จะขอความช่วยเหลือหรือคำแนะนำ

5. ระดับจังหวัด เป็นผู้ประสานงานกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัด หรือหน่วยงานอื่นระดับจังหวัด

7. สถานภาพและสวัสดิการของครูอาสาสมัคร

ครูอาสาสมัครมีฐานะเป็นลูกจ้างชั่วคราวของกรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยขอค่าความตกลงพิเศษกับกระทรวงการคลังให้จัดจางจ่ายเงินงบประมาณหมวดค่าตอบแทนเฉพาะจายเป็นรายเดือนตามวุฒิ และจะได้รับเงินค่าสมนาคุณพิเศษอีกเดือนละ 200 บาทตลอด มีการทำสัญญาจ้างเป็นรายปีตามระยะเวลาของปีงบประมาณ สัดคิดต่าง ๆ ที่ครูอาสาสมัครได้รับเป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการจ่ายค่าจ้างลูกจ้างของส่วนราชการ พ.ศ. 2512 และฉบับแก้ไขล่าสุด พ.ศ. 2523 โดยถือว่าเป็นลูกจ้างรายเดือน

ส่วนสวัสดิการอื่น ๆ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้พยายามพิจารณาช่วยเหลือครูอาสาสมัครด้วยความเป็นธรรม สวัสดิการที่ครูอาสาสมัครได้รับอยู่ขณะนี้ คือ

7.1 การมีบัตรประจำตัว กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้มอบอำนาจการออกบัตรประจำตัวให้ครูอาสาสมัคร ให้จังหวัดเป็นผู้ออกให้ตามระยะเวลาการจ้างในแต่ละปี

7.2 มีสิทธิสมัครสอบวิชาชุดครูเพื่อเพิ่มวุฒิได้ โดยถือความระเบียบการสมัครสอบชุดครูของกรมการฝึกหัดครู คือของสมัครเป็นสมาชิกประเภทสมทบของคุรุสภาในแต่ละจังหวัด

7.3 มีสิทธิได้รับการยกเว้นไม่ต้องเข้ารับการตรวจเลือกเข้ารับราชการทหาร ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดของส่งรายชื่อครูอาสาสมัครมาเพื่อให้กรมการศึกษานอกโรงเรียนพิจารณาขออนุญาตขอรับการยกเว้นจากจังหวัดก่อนล่วงหน้า 3 เดือน การยกเว้นทำเป็นปี ๆ

7.4 มีสิทธิได้รับการรักษาพยาบาลเฉพาะตนเอง โดยใช้เงินหมวดค่าใช้สอยของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

7.5 สวัสดิการอื่นใดที่จังหวัดจะจัดให้แก่ครูอาสาสมัครได้ตามความเหมาะสม โดยไม่ขัดต่อระเบียบของทางราชการ เช่น การศึกษาตอนนอกเวลาปฏิบัติงาน โดยไม่กระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติงานตามเกณฑ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช มหาวิทยาลัยรามคำแหง และการอบรมครูประจำการของวิทยาลัยครู (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 37)

การเงิน

การคำนวณงานการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอนไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณในเรื่องของสถานที่เรียน การเงินส่วนใหญ่จึงใช้ไปเป็นค่าจ้างครู

อาสาสมัคร และค่าตอบแทนดำเนินงานของศึกษานิเทศก์อำเภอ รวมทั้งค่าวัสดุที่จำเป็นเพื่อใช้ในการเรียนการสอนดังนี้

1. ครูอาสาสมัคร จะได้รับค่าตอบแทนต่าง ๆ คือ

1.1 ค่าตอบแทน ครูอาสาสมัครจะได้รับเงินค่าตอบแทนเป็นค่าจ้างรายเดือนตามวุฒิ และได้รับเงินสมนาคุณพิเศษอีกเดือนละ 200 บาทต่อคน สำหรับเป็นค่าพาหนะและค่าเบี้ยเลี้ยงระหว่างออกปฏิบัติงาน

1.2 ค่าวัสดุ การปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร กรมการศึกษา
นอกโรงเรียนพิจารณาจัดสรรเงินค่าวัสดุสำหรับจัดซื้อวัสดุการเรียนการสอนละ 2,100 บาท และค่าจัดทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนละ 100 บาท

2. ศึกษานิเทศก์อำเภอ

ศึกษานิเทศก์อำเภอเป็นบุคลากรของกรมการศึกษานอกโรงเรียนในระดับอำเภอในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ศึกษานิเทศก์อำเภอมีตำแหน่งหน้าที่เป็นครูใหญ่ซึ่งจะไปตรวจเยี่ยมครูอาสาสมัคร 3 ครั้งต่อเดือนต่อครูอาสาสมัคร 1 คน กรมการศึกษานอกโรงเรียนจะจ่ายเงินค่าตอบแทนให้ตามระเบียบการจ่ายค่าอาหารค่าการดำเนินงานของทางราชการ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 38)

การรายงาน

การรายงานเป็นวิธีหนึ่งของการติดตามผลโครงการนี้ นอกจากเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ศึกษานิเทศก์อำเภอ ศึกษานิเทศก์กรมการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด และบุคคลที่เกี่ยวข้องร่วมกันออกนิเทศแล้ว ยังใช้วิธีการติดตามผลด้วยการให้ครูอาสาสมัครรายงานผลการปฏิบัติงานของตน ดังนี้

1. รายงานประจำเดือน ครูอาสาสมัครเกินสอนจะต้องจัดทำทุกเดือน ทำครั้งละ 2 ชุด ส่งให้อำเภอ จังหวัด
2. รายงานเมื่อจบหลักสูตร ครูทำเมื่อสอนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานจบหลักสูตรแล้ว โดยการจัดทำ 3 ชุด ส่งให้อำเภอ จังหวัด และกรมการศึกษานอกโรงเรียน

3. รายงานผลการดำเนินงานด้านอื่น ๆ ตามเกณฑ์การปฏิบัติงาน
 4. รายงานกรณีพิเศษ เป็นรายงานที่มีโอกาสเกิดให้หาเป็นวาระ อาจเป็นการขอรับรายงานหรือรายงานเมื่อมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น เช่น การให้ตอบแบบสอบถาม (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 40)
- (แบบรายงานสำหรับครูอาสาสมัคร เกินสอนได้เสนอไว้ ภาคผนวก)

ผลการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน

ในช่วงเวลา 11 ปีที่ผ่านมา การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จได้ขยายออกไปอย่างกว้างขวางทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี พ.ศ. 2528 เปิดสอนถึง 46 จังหวัด มีครูอาสาสมัคร 506 คน จำนวนผู้ลงทะเบียนเรียนมีจำนวนทั้งสิ้นในปี พ.ศ. 2527 มี 22,259 คน ผลการดำเนินงานตามโครงการที่ผ่านมาแยกกล่าวได้ 2 ประการคือ (1) สถิติทางค่านิยมประมาณ (2) สถิติทางค่านครุอาสาสมัครและนักศึกษา

ค่านิยมประมาณ

การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน จัดขึ้นโดยมีของใช้งบประมาณในเรื่องของอาคารสถานที่ ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานนำไปเป็นค่าตอบแทนจ้างครูอาสาสมัครตามวุฒิและค่าสมนาคุณพิเศษเดือนละ 200 บาท ค่าตอบแทนวิทยากรภายนอกที่เชิญมาให้ความรู้เฉพาะทางเดือนละ 180 บาทต่อ 1 ห้องเรียน ค่าน้ำหนักตรวจเขียนงานโดยศึกษานิเทศก์ว่าแจกจ่ายเป็นค่าอาหารกลางวันเวลาเดือนละ 3 ครั้งต่อครูอาสาสมัคร 1 คน ค่าวัสดุที่ใช้ในการดำเนินงาน เช่น ค่าน้ำมันตะเกียง ค่าวัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน เดือนละ 2,100 บาท การจัดพิมพ์แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนเดือนละ 100 บาท ต่อ 1 ห้องเรียน ค่าไม้สอยที่เอาไว้การติดตามผลโดยเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอย่างน้อยเดือนละ 2 ครั้ง ค่าใช้จ่ายในการให้การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอนนี้ โดยเฉลี่ยจะใช้งบประมาณในการดำเนินงาน ห้องเรียนละ 19,030 บาท และค่าใช้จ่ายเป็นรายหัว ประมาณคนละ 951.50 บาท ดังรายละเอียดที่แสดงในตาราง 3 และตาราง 4 ซึ่งเป็นรายละเอียดของงบประมาณในการดำเนินงานตามโครงการนี้แยกตามประเภทของหน่วยจ่าย ภายประเทศ

เพื่อให้มองเห็นงบประมาณในแต่ละปีชัดเจนยิ่งขึ้น จึงนำงบประมาณรวมในตาราง 4 มาแสดงให้เห็นชัดเจนโดยการเปรียบเทียบงบประมาณที่ได้รับตั้งแต่ปีงบประมาณ 2520 - 2528 จะเห็นได้ว่างบประมาณดำเนินการตั้งแต่ปีงบประมาณ 2524 สูงขึ้นจากเดิมเป็นจำนวนมาก เนื่องจากได้หลอมรวมครูอาสาสมัครในโครงการมหาวิทยาลัยในรณบท เข้ากับโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเดินสอนเดิม

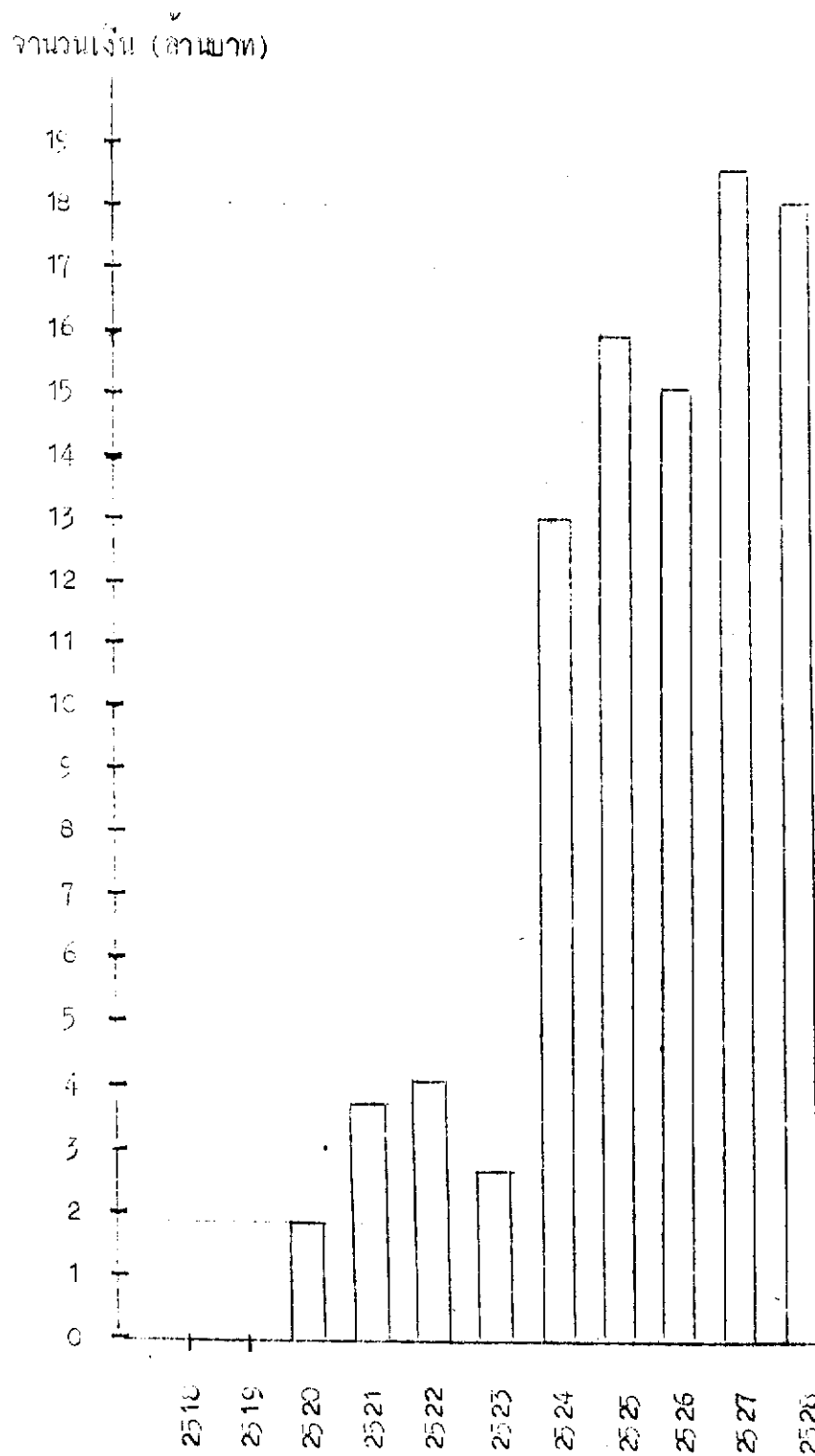
ตาราง 3 ค่าใช้จ่ายการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน ต่อ 1 ห้องเรียน ซึ่งมีนักศึกษา 20 คน ใช้เวลาเรียน 5 เดือน

รายการ	จำนวนเงิน	ร้อยละ	หมายเหตุ
1. ค่าตอบแทนครูอาสาสมัครตามวุฒิ	13,825.-	72.65	เฉลี่ยวุฒิปริญญาตรี เงินเดือน 2,765 บาท จำนวน 5 เดือน
2. ค่าสมนาคุณพิเศษเดือนละ 200 บาท จำนวน 5 เดือน	1,000.-	5.25	-
3. ค่ารักษาพยาบาล	300.-	1.58	-
4. ค่าวัสดุใช้ในการเรียนการสอน	2,100.-	11.04	-
5. ค่าพิมพ์แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน	100.-	0.53	-
6. ค่าอาหารทำการล่วงเวลาศึกษาธิการอำเภอ 3 ครั้งต่อเดือน ต่อครูอาสาสมัคร 1 คน	525.-	2.75	ค่าอาหารทำการล่วง เวลาวันธรรมดา ครั้งละ 35 บาท เวลา 5 เดือน จำนวน 15 ครั้ง
7. ค่าตอบแทนวิทยากรพิเศษ	180.-	0.95	-
8. ค่าเบี้ยเลี้ยงของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ในการตรวจเยี่ยม โครงการเดือนละ 1 ครั้ง ๆ ละ 200 บาท	1,000.-	5.25	-
รวมทั้งสิ้น	19,030.-	100	-
ค่าใช้จ่ายต่อนักศึกษา 1 คน	951.50		

ตาราง 4 งบประมาณที่ใช้ดำเนินการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกณฑ์
ทั่วประเทศ ระหว่างปีงบประมาณ 2520 - 2528

ปีงบประมาณ	ค่าตอบแทน	ค่าวัสดุ	ค่าใช้สอย	รวม
2520	1,096,000	25,000	40,000	1,761,000
2521	3,312,000	169,000	30,000	3,511,000
2522	3,324,000	242,600	30,000	3,596,600
2523	2,247,240	153,360	30,000	2,430,600
2524	11,870,280	810,500	21,000	12,701,780
2525	16,197,130	3,904,500	104,000	16,197,130
2526	13,796,400	1,831,500	159,800	15,787,700
2527	15,526,700	3,042,950	459,440	19,029,090
2528	15,632,700	2,923,300	246,100	18,802,100
รวมทั้งสิ้น	83,602,450	13,102,710	1,120,340	93,817,000

แหล่งที่มา งานงบประมาณการดำเนินการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ กรมการศึกษานอกโรงเรียน
รายละเอียดงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ 2525, 2526, 2527, 2528

ภาพประกอบ 1 เปรียบเทียบงบประมาณการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จทั่วประเทศตามสาขานักเรียน
ระหว่างปีงบประมาณ 2520 - 2528

จำนวนครูอาสาสมัครและนักศึกษา

ในระยะเริ่มแรกคือช่วงปี พ.ศ. 2518 - 2524 จำนวนครูอาสาสมัครที่ปฏิบัติงานในโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสองมีจำนวนสูงขึ้นมาตามลำดับ แต่ในช่วงปี พ.ศ. 2525 จนถึงปัจจุบันจำนวนครูอาสาสมัครกลับลดลงตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าระยะหลังการดำเนินงานตามโครงการนี้ลดน้อยลง ทั้งสถิติครูอาสาสมัครในโครงการนี้ซึ่งแสดงไว้ในตาราง 5

ในด้านจำนวนนักศึกษา เมื่อพิจารณาตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) จะสามารถช่วยให้คนรู้หนังสือจำนวน 90,000 คน เมื่อดำเนินการจริง ๆ ปรากฏว่ามีนักศึกษาสำเร็จ 60,876 คน คิดเป็นร้อยละ 67.64 ของเป้าหมายที่กำหนด ในช่วงปี พ.ศ. 2525 - 2527 กำหนดเป้าหมายไว้ว่า จะสามารถช่วยให้คนรู้หนังสือ จำนวน 88,950 คน เมื่อดำเนินการจริง ๆ ปรากฏว่ามีนักศึกษาสำเร็จ 59,943 คน คิดเป็นร้อยละ 67.38 ของเป้าหมาย รายละเอียดของแผนการดำเนินงานและผลการดำเนินงานได้แสดงไว้ในตาราง 6 สำหรับแผนภูมิที่ 2 แสดงการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสองที่ตั้งเป้าหมายไว้ตามแผน กับจำนวนนักศึกษาที่ผลิตได้ระหว่างปี พ.ศ. 2518 - 2527 โดยการนำเอาเป้าหมายในการผลิตนักศึกษากับจำนวนนักศึกษาที่สำเร็จ จากตาราง 6 มาแสดงให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นในภาพประกอบ 2

ตาราง 5 สถิติจำนวนครูอาสาสมัครในโครงการการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสองทั่วประเทศ ปี พ.ศ. 2518 - 2528

ปี	จังหวัด	พ.ศ.										
		2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528
	<u>ภาคเหนือ</u>											
1	เชียงราย	5	10	25	30	34	57	58	59	20	20	20
2	เชียงใหม่	5	7	13	30	53	157	138	1		50	25

ตาราง 5 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	จังหวัด	2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	
	ภาคเหนือ												
3	แม่ฮ่องสอน				10	20	50	49	53	10	10	10	
4	ลำปาง			5	5	10	14	14	14	4	4	8	
5	พะเยา				10	20	17	17	18	18	18	15	
6	น่าน	5	5	15	54	60	60	60	70	50	40	25	
7	ตาก				7	10	10	8	8			5	
8	สุโขทัย					5	5	5	5	4	4	4	
9	พิจิตร		12	12	12	15	85	72	38	31	25	20	
10	กำแพงเพชร				3	8	17	17	17	12	10	5	
11	เพชรบูรณ์						7	10	10	10	10	10	
12	พิษณุโลก								1			5	
13	นครสวรรค์					5			24	24	26	25	
14	กำแพง									11	11	10	
15	อุทัยธานี										5	8	
	ภาคเหนือ	15	34	70	161	240	479	448	453	266	233	195	รวม

ตาราง 5 (ต่อ)

ปี พ.ศ.	จังหวัด	2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	
	<u>ภาคกลาง</u>												
16	กาญจนบุรี					5	2	1	1				
17	ราชบุรี					10	15	15	15	15	15	13	
18	สระบุรี					5	8	12	12	13	8	12	
19	สระบุรี						2						
20	อ่างทอง										5	5	
21	เพชรบุรี											5	
22	สุพรรณบุรี											5	
23	ระยอง						70	62	21	12	7	7	
24	ปราจีนบุรี							8	8				
25	จันทบุรี											5	
	ภาคกลาง					20	97	98	57	70	35	52	รวม
	<u>ภาคตะวันออก</u> <u>เชียงใหม่</u>												
26	หนองคาย											5	
27	สกลนคร				15	20	30	30	30	30	25	20	

ร.พ.	จังหวัด	ปี.ศ.											
		2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	
28	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กาฬสินธุ์					7	6	12	12			10	
29	ยโสธร					5	15	15	15	15	15	15	
30	บุรีรัมย์						6	16	13	6	6	5	
31	อุบลราชธานี	9	10	9			20	41	38	25	20	10	
32	ร้อยเอ็ด						70	63	36	30	25	20	
33	ชัยภูมิ							5	20	15	18	19	
34	สุรินทร์				5	15	6	10	42	34	30	25	
35	ศรีสะเกษ							15	8	5	5	5	
36	เดช					8						5	
37	นครพนม								5			4	
38	อุดรธานี									15	15	10	
39	ขอนแก่น									25	15	10	
40	นครราชสีมา									20	29	20	
41	มุกดาหาร										1	5	
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	9	10	9	20	55	153	207	219	220	204	188	รวม

ตาราง 5 (ต่อ)

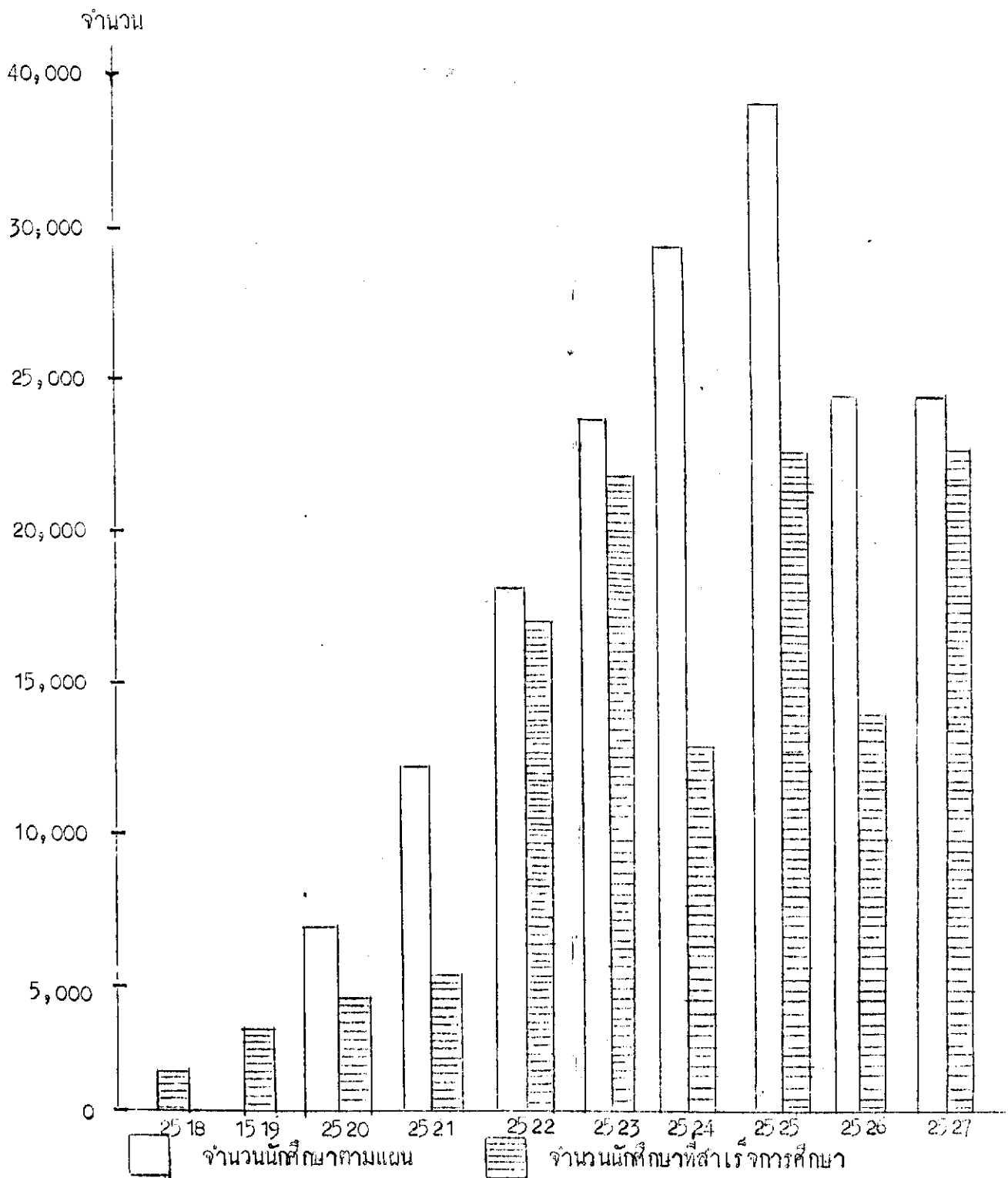
ปี	จังหวัด	2518	2519	2520	2521	2522	2523	2524	2525	2526	2527	2528	
	<u>ภาคใต้</u>												
42	ชุมพร		1	2	2	2	2	2					
43	ปัตตานี	5	8	8	10	5	5	4	3	2	2	8	
44	พัทลุง						70	53	27	12	12	10	
45	สงขลา								3	2		5	
46	สตูล								2				
47	สตูล		5	5						10		5	
48	ยะลา								15	15	15	20	
49	นราธิวาส										10	10	
50	นครศรีธรรมราช										10	10	
51	ภูเก็ต											3	
	ภาคใต้	5	14	15	12	7	77	59	50	41	49	71	รวม
	รวมทั้งสิ้น	29	58	94	193	322	806	812	779	567	521	506	

- แหล่งที่มา - คู่มือค่าเป็นงานการศึกษาคู่เทียบแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเงินเดือน 2523: 18-19
- เอกสารการค่าเป็นงานการศึกษาคู่เทียบแบบเบ็ดเสร็จชั้นพื้นฐานปีงบประมาณ 2526: 1-2
 - เอกสารการค่าเป็นงานการศึกษาคู่เทียบแบบเบ็ดเสร็จชั้นพื้นฐานปีงบประมาณ 2527: 1-2
 - เอกสารการค่าเป็นงานการศึกษาคู่เทียบแบบเบ็ดเสร็จชั้นพื้นฐานปีงบประมาณ 2528: 1-2

ตาราง 6 เปรียบเทียบจำนวนนักศึกษาในโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภท
ครูอาสาสมัครเห็นสอนที่เรียนจริงกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ ระหว่างปี พ.ศ.2518 - 2528

พ.ศ.	เป้าหมาย	จำนวนผู้สำเร็จ	ร้อยละที่สูงหรือ ต่ำกว่าเป้าหมาย
2518	-	1,131	-
2519	-	2,581	-
2520	6,000	4,053	-32.45
2521	12,000	5,026	-58.12
2522	18,000	17,220	- 4.33
2523	24,000	22,197	- 7.51
2524	30,000	12,380	-58.73
2525	39,550	23,364	-40.93
2526	24,700	14,320	-42.02
2527	24,700	22,259	- 9.88
2528	24,700	-	-
รวม	203,650	124,531	

- แหล่งที่มา 1. เป้าหมายในการผลิตนักศึกษา ในปี พ.ศ.2518 - 2519 ไม่มีหลักฐานปรากฏ
2. เป้าหมายในการผลิตนักศึกษา ในปี พ.ศ.2520 - 2524 รวบรวมจากแผนพัฒนา
การศึกษานอกโรงเรียนระยะที่ 4 (พ.ศ.2520 - 2524) 2519:75 - 76
3. เป้าหมายในการผลิตนักศึกษา ในปี พ.ศ.2525 - 2528 ได้จากการนำจำนวน
ครูอาสาสมัครตามแผนการดำเนินงาน คูณด้วยจำนวนนักศึกษาที่ครูอาสาสมัคร
สอนได้ใน 1 ปี (ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ครูอาสาสมัคร 1 คน สอนนักศึกษาได้
50 คน ต่อปี และจำนวนครูอาสาสมัครได้จากรายละเอียดงบประมาณรายจ่าย
ประจำปีงบประมาณ 2525, 2526, 2527, 2528)
4. จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาตามโครงการนี้ รวบรวมจากสถิติการศึกษา
นอกโรงเรียนประจำปี 2524, 2525, 2526, 2527

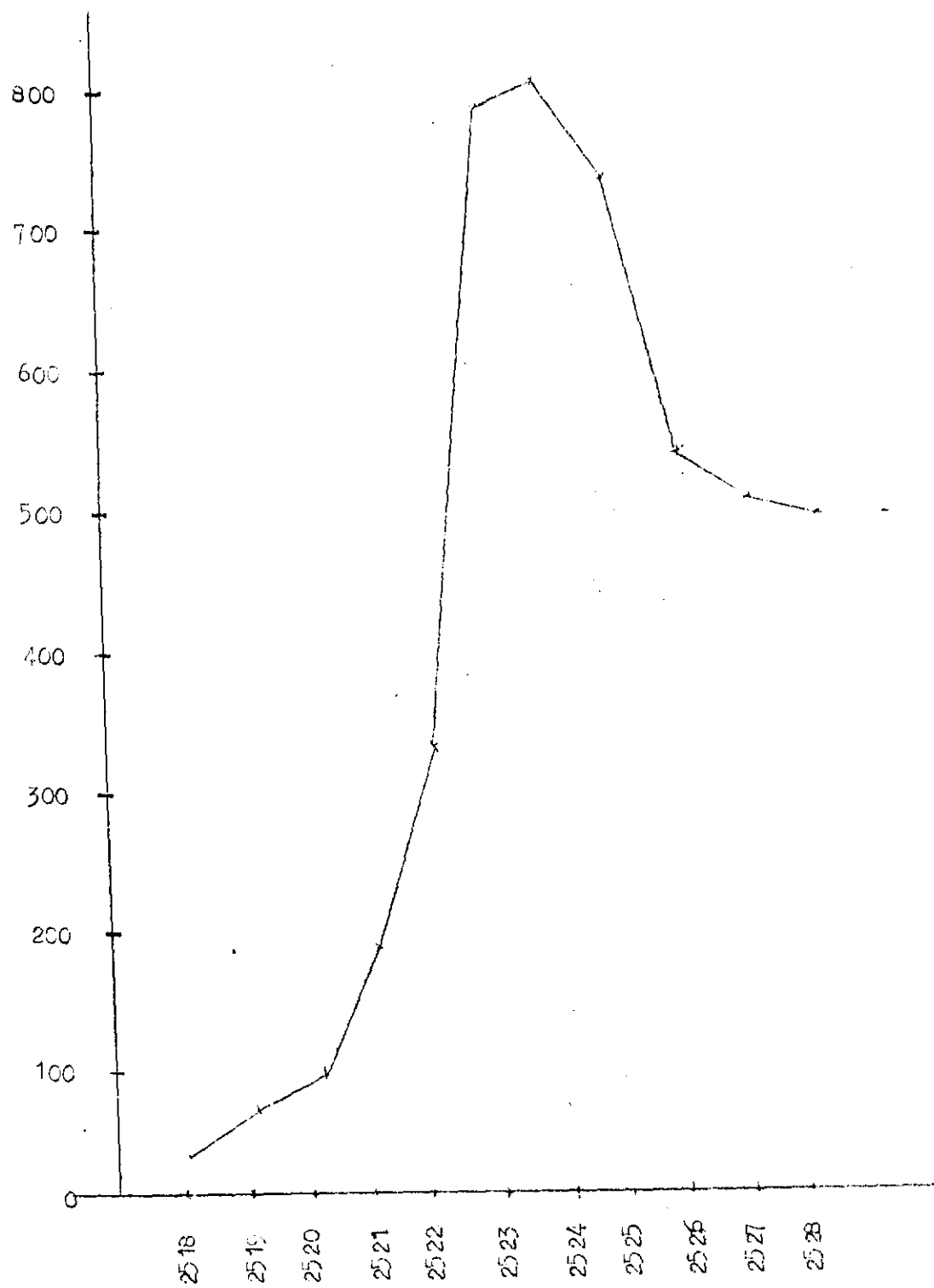

ภาพประกอบ 2 เปรียบเทียบจำนวนนักศึกษาในโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครู
อาสาสมัครเงินเดือน ระหว่างปี พ.ศ. 2518 - 2527

แนวโน้มของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทอาสาสมัคร เติบโตขึ้น

ในปัจจุบันกรมการศึกษาออกโรงเรียนได้จัดกิจกรรมหลายประเภท เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนได้มีความรู้ในระดับพื้นฐาน คือให้สามารถอ่านออกเขียนได้ โดยจัดในรูปของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทชั้นเรียน, ประเภทอาสาสมัคร เติบโตขึ้น, ประเภทครู เติบโตขึ้นในเขตภูเขา, และประเภทจัดในหน่วยทหาร เป็นต้น นอกจากจัดในเขตพื้นราบแล้ว ยังจัดในเขตภาคเหนืออากาศ คือการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จชั้นพื้นฐานทางวิทยุและไปรษณีย์ นอกจากนั้นในระหว่างปี พ.ศ. 2526 - 2529 กรมการศึกษาร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ หลายหน่วยงานทั้งภาคราชการและเอกชน จัดโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ จุดประสงค์ เพื่อต้องการลดจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือจากร้อยละ 14.5 ในปี พ.ศ. 2524 ให้ลดลงเหลือร้อยละ 10.5 ในปี พ.ศ. 2529 ผลการดำเนินงานที่ผ่านมามีการดำเนินการในจังหวัด 54 จังหวัด มีผู้เข้ารับบริการ 423,967 คน และอาสาสมัคร 278,819 คน จนถึงวันที่ 3 กันยายน 2528 มีจังหวัดปลอดผู้ไม่รู้หนังสือ 3 จังหวัด ได้แก่ นครราชสีมา ร้อยเอ็ด และอุบลราชธานี และอำเภอปลอดผู้ไม่รู้หนังสือ 68 อำเภอ (ข่าวกรมการศึกษาออกโรงเรียน ฉบับวันที่ 12 กันยายน 2528) และกรมการศึกษาออกโรงเรียนได้จัดโครงการรณรงค์รับหลังจากประชาชนอ่านและเขียนข้อความง่าย ๆ ที่จำเป็นท้องไร่ในจังหวัดประจำวันได้แล้ว จะสนับสนุนให้มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน และห้องสมุดประชาชนทั้งระดับอำเภอและจังหวัด เพื่อป้องกันการลืมหนังสือ ฉะนั้นจำนวนผู้รับบริการ จะกระจายไปรับบริการจากแหล่งบริการ ซึ่งมีหลายประเภท และจำนวนมากขึ้น

นอกจากจะพิจารณาสภาพดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีข้อมูลที่น่าสนใจมาพิจารณาอีกอย่างหนึ่ง คือ จำนวนสถิติอาสาสมัครที่ผ่านมา ตั้งแต่เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2518 จนถึงปัจจุบัน (ในตาราง 5 หน้า 64-68) ระยะเริ่มแรกจำนวนอาสาสมัครมีอัตราสูงขึ้น แต่หลังจากมีโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติในปี พ.ศ. 2526 แล้ว จำนวนอาสาสมัครมีจำนวนลดลง ดังแสดงในภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 แสดงสถิติฐานสมัครระหว่างปี พ.ศ. 2513 - 2523

จากสภาพที่ศึกษานี้มีแนวโน้มว่า ในอนาคตการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภท
ครูอาสาสมัคร เกือบจะลดน้อยลงด้วยเหตุผลที่ว่า

1. จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือมีจำนวนลดน้อยลง เนื่องจากการจัดโครงการรณรงค์
เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ

2. มีการให้บริการ การศึกษาขั้นพื้นฐานเกิดขึ้นในหลายประเภท จึงกระจายผู้ใช้
บริการไปยังกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าว

กระนั้นก็ตาม แม้ว่าจำนวนครูอาสาสมัครจะลดน้อยลง นั้นหมายความว่า การจัดการศึกษา
ประเภทนี้ลดลงนั้น แต่เมื่อพิจารณาถึงผลการดำเนินงานค่านักศึกษา จำนวนผู้ใช้บริการตามแผนภูมิ
2 (หน้า 70) สามารถช่วยให้คนรู้หนังสือได้ถึงร้อยละ 67 ของจำนวนที่ตั้งเป้าหมายไว้ ฉะนั้น
การจัดการศึกษาประเภทนี้ก็ยังจะมีต่อไป โดยเฉพาะครูอาสาสมัครซึ่งทำงานในโครงการนี้ถ้า
กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้พิจารณาเลือกบุคคลที่มีคุณภาพ มีความสามารถ และอุดมการณ์ที่จะ
พัฒนาชนบท กรมการศึกษานอกโรงเรียนก็จะมีตัวแทนของกรมการศึกษานอกโรงเรียนในระดับหมู่บ้าน
ที่มีประสิทธิภาพและเสียค่าใช้จ่ายในการดำเนินการไม่มากเมื่อเทียบกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน
ประเภทอื่น.

การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน

พัฒนาการด้านหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

พัฒนาการด้านหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน มีมูลเหตุมาจากโครงการแก้ไขรัฐธรรมนูญหนังสือแบบสมกิจ ซึ่งทำการทดลองครั้งแรกที่จังหวัดลำปางในปี พ.ศ. 2511 มีจุดมุ่งหมายที่จะให้การเรียนรู้หนังสือได้ไปมีส่วนสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นการสนองความต้องการของแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 2 (พ.ศ. 2510 - 2514) หลักสูตรประกอบด้วย (1) แบบเรียนอ่าน 2 เล่ม ใช้วิธีสอนและการวางรูปเล่มคล้ายคลึงกับแบบเรียนชั้นมูลฐานธรรมดา แต่ได้สอดแทรกเนื้อหาที่เป็นประโยชน์แก่การดำรงชีพของผู้เรียน เช่น การอนามัย การอาชีพ และปัญหาในท้องถิ่นลงไปด้วย (2) หนังสืออ่านประกอบ เช่น หนังสืออ่านเกี่ยวกับอาชีพสำคัญในท้องถิ่น เป็นต้น

จากการสรุปผลการทดลองที่จังหวัดลำปาง พบว่า แม่ผู้เรียนจะอ่านออกเขียนได้มากขึ้น แต่ก็ไม่ได้เรียนรู้เนื้อหาของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีพมากนัก (ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนภาคเหนือ 2527 : 2) สภาพปัญหาที่พบทำให้นักการศึกษาผู้ใหญ่ได้พยายามหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อให้โครงการดำเนินไปสู่เป้าหมายที่จะพัฒนาชีวิตของประชาชนให้มีความกินดีอยู่ดี ประจวบกับยูเนสโกองค์การการศึกษาโลก (World Education) ได้ปรึกษากับ คร.โกวิท วรพิพัฒน์ ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการศึกษาผู้ใหญ่ เพื่อหาแนวทางที่จะนำความรู้เกี่ยวกับการวางแผนครอบครัวผนวกเข้ากับการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ (Functional Literacy and Family Life Planning) ข้อคิดจากการประชุมได้นำมาปรับปรุงเพื่อจัดการแก้ไขรัฐธรรมนูญ โดยมีความเชื่อเบื้องต้นว่า "การศึกษาผู้ใหญ่จะต้องนำหลักสูตรเนื้อหามาจากสภาพปัญหาของประชาชนในท้องถิ่น และต้องเป็นความต้องการและความสนใจของประชาชน (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ 2527 : 3) จากหลักการดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ปรับปรุงหลักสูตรการแก้ไขการไม่รู้อ่านหนังสือแบบสมกิจ จนกลายเป็นหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

ต่อไปนี้จะเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการของหลักสูตรการศึกษานานาชาติใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 จนถึงปัจจุบัน มี 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรการศึกษานานาชาติใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2513 และการพัฒนาหลักสูตรการศึกษานานาชาติใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2523 ซึ่งเป็นหลักสูตรปัจจุบัน

หลักสูตรการศึกษานานาชาติใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2513

การดำเนินการสร้างหลักสูตรการศึกษานานาชาติใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่โครงการกลุ่มวิจัย ได้ออกไปศึกษาสำรวจเพื่อหาข้อมูลจากประชาชน จากนั้นเชิญผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ทำงานด้านพัฒนาชนบท พิจารณาคัดเลือกปัญหาที่สำคัญที่ได้รับจากคณะผู้สำรวจและจากประสบการณ์ของผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ เหล่านั้นที่ปฏิบัติในชนบทจริง ๆ เพื่อรวบรวมเป็นเนื้อหาในการเรียนการสอน พร้อมทั้งได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่างหลักสูตรและแบบเรียนตามโครงการการศึกษานานาชาติใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โดยมีหัวหน้ากองการศึกษานานาชาติใหญ่ในขณะนั้น (ดร.โกวิท วรพิพัฒน์) เป็นประธานกรรมการ และคณะกรรมการดังกล่าวได้จัดทำหลักสูตรฉบับร่างเสร็จเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2513 (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ 2527 : 3)

แนวคิดในการจัดทำหลักสูตร

ในการจัดทำหลักสูตรนั้น คณะกรรมการผู้จัดทำมีแนวคิดอยู่ 5 ประการ คือ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ 2524 : 24 - 25)

- 1) การดำเนินชีวิตแบบยึดมั่นกับสิ่งที่เคยปฏิบัติอยู่เดิมนั้น ไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้คิดที่จะรับนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน ฉะนั้นจึงต้องหาทางขจัดปัญหาให้หมดไปเสียก่อนที่จะเริ่มดำเนินงาน
- 2) การเปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อเท่านั้นจะไม่สามารถแก้ปัญหาของประชาชนได้ทั้งหมด ประชาชนส่วนมากของการทักษะและความชำนาญทางเทคนิคที่สูงเกินความสามารถของครูที่จะให้ได้ ฉะนั้นในหลายกรณีจำเป็นต้องจัดหาบริการจากหน่วยงานอื่นเสริมให้ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อชาวบ้านเปลี่ยนทัศนคติได้แล้ว เรื่องการมีลูกน้อย ต้องรีบให้ฝ่ายสาธารณสุขเข้าบริการทันที

เพื่อช่วยให้ความต้องการของประชาชนได้รับการสนองตอบจริง ๆ เป็นต้น โครงการจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยราชการหลายฝ่าย กระทรวงศึกษาธิการเพียงฝ่ายเดียวจะช่วยแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการของประชาชนได้ไม่สมบูรณ์

3) ครูและศึกษานิเทศก์ที่จะเริ่มดำเนินการโครงการนี้ ส่วนใหญ่ล้วนแต่มีประสบการณ์และได้รับการฝึกฝนในด้านการสอนระดับประถมและมัธยมเท่านั้น ครูเหล่านี้จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนในด้านการศึกษายุคใหญ่โดยเฉพาะ และเนื่องจากงานการศึกษายุคใหญ่เป็นงานที่เพิ่มภาระให้กับครูนอกเหนือไปจากงานปกติซึ่งมีมากอยู่แล้ว จึงจำเป็นต้องมีเอกสาร อุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมเพื่อครูจะได้ไม่ต้องเสียเวลา แรงงานในการเตรียมการสอนยุคใหญ่

4) แม้ว่าหลักสูตรจะกำหนดไว้เพื่อช่วยแก้ปัญหาที่ประชาชนในชนบทกำลังประสบอยู่ แต่ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้มักแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น จึงต้องฝึกอบรมครูในชั้นเนื้อหาให้สัมพันธ์กับแต่ละท้องถิ่นโดยเฉพาะอีกด้วย

5) คนไทยในชนบทนั้นอาศัยการสื่อสารความโดยการบอกเล่า จึงมองไม่เห็นความจำเป็นของการรู้หนังสือ นอกจากนั้นลักษณะของหมู่บ้านมักจะตั้งอยู่ห่างกัน ชาวบ้านต้องเดินทางระยะไกลเพื่อเรียนหนังสือหลังจากตรากตรำทำงานมาทั้งวัน โครงการการศึกษายุคใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจะต้องสร้างประสบการณ์ในทางนี้ ต้องมีเทคนิคในการจูงใจคน และให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อเขาจะนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันทีในการดำเนินงานนั้น

การดำเนินการจัดทำหลักสูตรและเนื้อหาของหลักสูตรการศึกษายุคใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขึ้น

พื้นฐาน

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการร่างหลักสูตรและแบบเรียน ได้ดำเนินการจัดทำหลักสูตรตามขั้นตอนดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 : 12 - 13)

1) ศึกษาสภาพปัญหาของประชาชน ในขั้นต้นมีการสำรวจพื้นฐานของประชาชน ศึกษาสภาพความเป็นอยู่ ความต้องการและภาษาที่ใช้ หลังจากสำรวจแล้ว แต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่การศึกษากจากส่วนภูมิภาค ผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักร ทั้งราชการและเอกชนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาต้องได้มาร่วมกันพิจารณาในการจัดทำ

หลักสูตร จัดทำเอาข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ ข้อมูลเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายบริการของ
ส่วนราชการต่าง ๆ รวมทั้งประสบการณ์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับงานท้องถิ่น มาเป็นพื้นฐานในการ
จัดทำหลักสูตร

2) การคัดเลือกเนื้อหาและแนวความคิดที่จะสอนในหลักสูตร ในการสอนเนื้อหา
และแนวความคิดที่สมควรจะสอนให้แก่นักศึกษาผู้ใหญ่ ทั้งครูและวัสดุอุปกรณ์การสอนทุกอย่าง จะ
ให้ข้อมูลและเรื่องราวที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจถึงสภาพปัจจุบันซึ่งเป็นปัญหา และเข้าใจว่าปัญหา
เหล่านั้นมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของเขาอย่างไรบ้าง เนื้อหาและแนวความคิดอื่น ๆ ที่ใกล้เคียง
ก็จะได้นำมาพิจารณาคำว่า สมควรจะเลือกนำมาสอนหรือไม่อย่างไร ในบางกรณีอาจจะต้อง
เชิญวิทยากรอื่น ๆ จากภายนอกมาให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม

ตัวอย่าง วิธีการพิจารณาที่จะนำไปสู่เนื้อหาและแนวความคิดที่จะสอนแต่ละเรื่อง

สภาพปัญหา	- หลังจากถูกเก็บเกี่ยวแล้ว ชาวบ้านทิ้งต้นข้าวไว้เฉย ๆ มิได้ทำการ เพาะปลูกอย่างอื่น
ปัญหา	- ชาวนาของชากรรายได้ที่ควรจะได้ ทำให้รายได้น้อย ยากจน
เนื้อหาและแนวความคิด	- ชาวนาควรปลูกพืชหมุนเวียน หลังจากเก็บเกี่ยวแล้ว เพื่อช่วยให้มี รายได้เพิ่มขึ้น และช่วยเพิ่มปุ๋ยในดินด้วย
สภาพปัญหา	- ประชาชนส่วนมากในชนบท ชอบสร้างคอกสัตว์ไว้ใกล้เรือน
ปัญหา	- วิธีปฏิบัติดังกล่าวเป็นการทำลายสุขภาพ
เนื้อหาและแนวความคิด	- สุขภาพของประชาชนขึ้นอยู่กับสุขาภิบาลและสิ่งแวดล้อม คอกสัตว์ ควรอยู่ห่างไปจากที่อยู่อาศัย ถ้าไม่สามารถทำได้ จะต้องใช้ความ พยายามเป็นพิเศษในการที่จะรักษาความสะอาด

จากผลการพิจารณา ได้คัดเลือกเนื้อหาและแนวความคิดไว้ชุดหนึ่ง ซึ่งคาดว่าจะช่วย
แก้ไขความเชื่อที่ไม่ถูกต้อง และสร้างทัศนคติที่ดีให้แก่ผู้ใหญ่ แนวความคิดที่คัดเลือกมาสำหรับใช้
ในหลักสูตรการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จมีทั้งสิ้น 73 หัวข้อ นำเสนอให้คณะกรรมการแก้ไข และ

พิจารณาใหม่ในวันที่ 19 ตุลาคม 2513 พร้อมทั้งจัดพิมพ์หลักสูตรที่สมบูรณ์เสนอกรมสามัญศึกษา และได้รับการอนุมัติหลักสูตรตามหมวดต่าง ๆ คือ

หมวดเกษตรกรรม	มี 18 หัวข้อ
หมวดการอนามัยและวางแผนครอบครัว	มี 30 หัวข้อ
หมวดหน้าที่พลเมือง	มี 14 หัวข้อ
หมวดการเศรษฐกิจ	มี 11 หัวข้อ
รวมทั้งสิ้น	73 หัวข้อ

(ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ 2527 : 3)

การดำเนินการใช้หลักสูตร

หลักสูตรดังกล่าวได้ถูกนำไปทดลองในจังหวัดลำปางและแพร่ จังหวัดละ 10 ห้องเรียน โดยมีการจัดฝึกอบรมครู และเจ้าหน้าที่การศึกษาน้อย การทดลองสิ้นสุดเมื่อเดือนตุลาคม 2514 ผลการทดลองเป็นที่พึงพอใจ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ 2527 : 3) จึงได้ขยายการดำเนินงานออกไปในเขตการศึกษาต่าง ๆ เช่น เขต 2, 3, 6, 7, 8, 10, 11 และ 12 ทั้งนี้ได้มีการปรับปรุงคัดแปลงบางส่วนของหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น และยังคงใช้หลักสูตรนี้เรื่อยมา นับว่าการดำเนินงานการศึกษาน้อยแบบเบ็ดเสร็จได้ดำเนินไปด้วยดีตลอดมา

การวัดผล

ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดการศึกษาน้อยแบบเบ็ดเสร็จ พ.ศ.2516 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การวัดผลไว้ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2516 : 1 - 2)

"...นักศึกษาจะต้องมีเวลาเรียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ของเวลาเรียนทั้งหมด ในภาคเรียนนั้น ถ้านักศึกษาค้นคว้าเวลาเรียนไม่ครบร้อยละ 70 หากครูผู้สอนเห็นว่า นักศึกษานั้นมีความตั้งใจเรียนก็ได้ได้รับความรู้พอสมควร เมื่อต้องการจะขอให้ นักศึกษารับประกาศนียบัตร ครูจะต้องสอนชดเชยให้จนมีเวลาเรียนครบร้อยละ 70 ของ เวลาเรียนในหลักสูตร จึงจะเสนอให้รับประกาศนียบัตรได้..."

นอกจากนั้นในระหว่างเรียนจะต้องมีการทดสอบไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง ในระยะเวลาเรียน 200 ชั่วโมง โดยครูเป็นผู้ออกข้อสอบเอง วิชาที่สอบมี 4 วิชา คือ ภาษาไทย เลขคณิต ความรู้ในเนื้อหาที่เรียน และการเปลี่ยนแปลงทางเจตคติ

องค์ประกอบของแบบเรียน

1. แบบเรียนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การจัดทำแบบเรียนโดยยึดเนื้อหาและแนวความคิด 73 หัวข้อ ดังกล่าวย่างตน แบบเรียนมีลักษณะพิเศษอยู่หลายประการที่เห็นเด่นชัด คือ รูปลักษณะของแบบเรียนเป็นแผ่นปลิ้ว แทนที่จะทำเป็นเล่ม คอยเหตุผลที่ว่า

1.1 เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสบายใจที่จะรับแบบเรียนไม่เป็นเล่มหนา ผู้เรียนส่วนมากจะสนใจตระหนัก เมื่อเรียนวันแรกแล้วได้รับแบบเรียนเล่มใหญ่

1.2 เพื่อเป็นการจูงใจให้ผู้เรียนมาเรียนอย่างสม่ำเสมอ โดยผู้เรียนจะได้รับแบบเรียนเพิ่มขึ้นทุกวัน

1.3 แบบเรียนบางแผ่นอาจเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติม หรือดึงออกได้ง่าย ตามความต้องการและสภาพปัญหาของท้องถิ่น

1.4 แผ่นปลิ้วแต่ละแผ่น ด้านหนึ่งจะเป็นภาพ และคำหลักที่รูปภาพ อีกด้านหนึ่งจะเป็นข้อความเนื้อหา และในแผ่นต่อไปจะเป็นแบบฝึกหัด การอ่าน เขียน และคิกลเลขที่สัมพันธ์กับเนื้อเรื่องในบทเรียนนั้น ๆ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 : 48)

2. ภาพ มีไว้เพื่อช่วยผู้เรียนในการอธิบาย โดยช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงสภาพปัญหาที่กำลังประสบอยู่ในชีวิตจริง ภาพจะมีความสัมพันธ์กับคำหลัก และข้อความเนื้อหา ด้านหลังอาจเป็นภาพถ่ายหรือภาพวาดก็ได้ แต่ส่วนใหญ่จะเป็นภาพถ่าย เพื่อให้ผู้เรียนเห็นว่าสิ่งที่นำมาเรียนนั้นมาจากสภาพที่เป็นจริง มีชีวิตนาการขึ้นมา (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523:48)

3. คำหลัก เป็นคำที่มีลักษณะดังนี้

- 1) เกี่ยวข้องกับสภาพที่เป็นจริงของผู้เรียน
- 2) ไขข้อความเนื้อหา
- 3) สร้างความคิดรวบยอดใหญ่เรียน

4) รุงใจใหญ่เรียนดำเนินการอภิปราย (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523:50)

4. ขอความในเนื้อหา มีไว้เพื่อ

1) เป็นแนวทางการคิดที่ควรจะเป็น สำหรับครูผู้สอนในการอภิปรายของผู้เรียน
ข้อมูลแนวความคิดนี้ผู้เรียนอาจจะมีเหตุผลที่ดี มีแนวความคิดอื่นก็ได้

2) ใหญ่เรียนได้ฝึกทักษะในการอ่านและเขียน

3) เป็นแบบเรียนสำหรับค้นคว้าด้วยตนเองต่อไป

ขอความเนื้อหาที่เขียนมีช่องว่างสำหรับผู้เรียนได้ฝึกเติมคำหลักขณะเรียนอ่าน เพื่อ
ใหญ่เรียนได้ฝึกทักษะในการเขียนคำหลัก ฝึกอ่านเข้าใจความหมายพร้อมที่จะเติมคำหลักได้
ทั้งผู้เรียนจะก่อให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจที่สามารถเติมคำหลักได้ถูกต้อง เป็นเสมือนรางวัลที่ตอบสนอง
ผลสำเร็จได้ทันที (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 : 50)

5. แบบฝึกหัดภาษาไทย เพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้เรียนในเรื่องการฝึกทักษะในการอ่าน
เขียนภาษาไทย การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจึงได้จัดทำแบบฝึกหัดภาษาไทยซึ่งเป็นแบบฝึกหัดที่มี
ความสัมพันธ์กับแบบเรียน และเนื้อหา เช่น แบบเรียนเนื้อหา มีคำหลักว่า "อาชีพ" "สำคัญ"
ในแบบฝึกหัดภาษาไทยจะฝึกหัดใหญ่เรียนฝึกอ่านคำว่า "อาชีพ" "สำคัญ" ด้วย นอกจากฝึกให้
อ่านและเขียนเบื้องต้นแล้ว ยังส่งเสริมให้อ่านเก็บใจความ ถามตอบปัญหา เรียงความ เป็นต้น
(กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 : 50)

6. แบบฝึกหัดคณิตศาสตร์ คณิตศาสตร์เป็นวิชาหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในชนบท
นับแต่การซื้อขายเล็กน้อย จนถึงการซื้อขายผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ถ้าประชาชนขาดทักษะหรือ
ประสบการณ์ในด้านการคิดเลขแล้ว มักจะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบพ่อค้าคนกลางเสมอ การศึกษา
ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจึงได้จัดทำแบบฝึกหัดคณิตศาสตร์ เพื่อส่งเสริมทักษะในการคิดเลข และให้มี
ความสัมพันธ์กับแบบเรียนเนื้อหา ตัวอย่างเช่น แบบเรียนเนื้อหากล่าวถึงเรื่องการวางแผน
ครอบครัว แบบฝึกหัดคณิตศาสตร์จะฝึกใหญ่เรียนนับวันรับประทานยาคุมกำเนิด เป็นต้น
(กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 : 51)

7. แผนภูมิ ผู้สอนการศึกษายผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จส่วนมากไม่มีเวลาในการเตรียมอุปกรณ์
การสอน เนื่องจากติดการสอนเด็กในตอนกลางวัน ดังนั้นการศึกษายผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจึงได้จัด

ทำแผนภูมิเพื่อช่วยผู้สอน แผนภูมินั้นจะเหมือนกับแบบเรียน ข้อความในเนื้อหา ยกเว้นแต่มีได้ใส่ คำหลักไว้เป็นคำตอบข้อความในเนื้อหา ปัจจุบันแผนภูมินี้ได้เลิกใช้ไปแล้ว เนื่องจากมีปัญหาคานตุนทุนการบิลิต และประโยชน์การใ้ไม่คุ้มค่า (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 : 51)

8. คู่มือครู มีลักษณะพิเศษคือจัดทำเป็นแบบปลิวคล้ายแบบเรียน ข้อความในเนื้อหาโดยย่อภาพตามคำหลัก และข้อความเนื้อหาอยู่ในคานเคียวกัน ส่วนอีกคานหนึ่งกล่าวถึง

1) ที่มาของแบบเรียน มีไว้เพื่อให้ผู้สอนเข้าใจถึงความสำคัญของแบบเรียน ว่าทำไมจึงต้องมีแบบเรียนนี้ขึ้นมา

2) ความมุ่งหมาย มีไว้เพื่อให้ผู้สอนทราบว่าแบบเรียนต้องการให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมอย่างไรบ้าง

3) หัวข้อที่ควรอภิปราย จะช่วยให้ผู้สอนตั้งประเด็นในการอภิปรายได้ง่ายขึ้น มิฉะนั้นการตั้งหัวข้อในการอภิปรายจะทำให้ครูเกิดความลำบากใจ และส่วนมากการอภิปรายมักจะออกมาในรูปของการถามตอบเป็นส่วนมาก (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 : 51)

9. ความรู้เพิ่มเติมแบบเรียน มีขึ้นเพื่อเพิ่มความรู้ของผู้สอนให้มีความรู้และประสบการณ์พอที่จะช่วยในการอภิปรายได้ดีขึ้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 : 51)

การติดตามผลการใช้หลักสูตร

จากการติดตามผลการใช้หลักสูตรดังกล่าว ยังมีข้อจำกัดหลายประการ ซึ่ง อรุณรักษ์ พวงผล เจาหนาที่บูรรวมทำงานพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กล่าวไว้ดังนี้

1) เนื้อหาของหลักสูตรยังไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

2) โครงสร้างของหลักสูตรยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้สอนและนักเรียนมีโอกาสได้เพิ่มเติมสิ่งที่ปัญหาเฉพาะของท้องถิ่นเขาไปช่วยได้

3) ทักษะที่กำหนคให้บางประการยังไม่เพียงพอจะเป็นพื้นฐานอันจำเป็นที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมได้ (อรุณรักษ์ พวงผล สัมภาษณ์เมื่อ 15 มีนาคม 2528)

การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2523

เพื่อที่จะแก้ปัญหาที่พบจากการติดตามผลการใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ปี พ.ศ. 2513 ดังกล่าวข้างต้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การยูนิเซฟ เพื่อพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับภูมิภาคขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2523 - 2525 โดยมีศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค และกองพัฒนาการศึกษา นอกโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการ และกำหนดให้เป็นหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับภาค สำหรับใช้เฉพาะภาคนั้น ๆ ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรนี้ได้อาศัยข้อมูลจากการสัมมนาเรื่อง การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ระหว่างวันที่ 8 - 12 เมษายน 2523 ที่จังหวัดอุบลราชธานี โดยแบ่งกลุ่มผู้เข้าสัมมนาออกเป็นกลุ่มศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศอภิปรายเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร แบบเรียน คู่มือครู ผลจากการประชุมสัมมนาดำเนินการศึกษานอกโรงเรียนได้สรุปปัญหา และข้อเสนอแนะไว้ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2523 : 16 - 17)

ปัญหา

- 1) หลักสูตรที่ใช้ในปัจจุบัน บางเรื่องไม่เหมาะสมกับท้องถิ่น เพราะหลักสูตรพัฒนามาจากภาคเหนือ แต่นำมาใช้กับภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และบางส่วนของภาคใต้ ทำให้ผู้เรียนหมดความสนใจที่จะเรียน และให้ประโยชน์กับผู้เรียนน้อยมาก
- 2) หลักสูตรที่ใช้ขณะนี้ บางเรื่องกล่าวสมัยมาก เพราะหลักสูตรจัดทำกันมานานแล้ว ไม่ได้มีการพัฒนาปรับปรุงให้ทันสมัย
- 3) แบบเรียนที่มีอยู่ไม่สนองกับความเชื่อที่จะให้ผู้เรียนได้คิดแก้ไขปัญหามาแบบเรียน มีรูปแบบ การให้ความคิดรวบยอด บอกให้ผู้เรียนปฏิบัติตาม แบบเรียนจึงมีอิทธิพลต่อความคิดของผู้เรียนให้เห็นคล้อยตามโดยไม่คิด
- 4) คำหลักในแบบเรียนซ้ำกันมาก คำหลักน่าจะเป็นคำใหม่ ๆ มากกว่า เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้คำหลักมาก ๆ
- 5) แบบเรียนทักษะเกี่ยวกับคณิตศาสตร์ บางแผนยากเกินไป และการไม่เรียงลำดับความยาก - ง่าย ทำให้ผู้เรียนไม่สามารถทำแบบฝึกหัดได้ เกิดความเบื่อหน่ายและไม่อยากจะทำ

ในเรื่องเลขอีกต่อไป

- 6) หลักสูตรแบบเรียน เกี่ยวกับวิชาอื่นน้อยไป ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการทำนา ผู้เรียนที่ไม่ได้อาศัยทำนา จึงไม่สนใจที่จะเรียนมากนัก
- 7) หลักสูตร 200 ชั่วโมงนั้นน้อยไป ผู้เรียนได้รับความรู้น้อย
- 8) การสอนโดยไม่มีแผนภูมิติดหน้าชั้น ทำให้การเรียนการสอนได้ผลน้อยกว่าการมีแผนภูมิ ครูต้องเสียเวลาเขียนบนกระดาน
- 9) คำบางคำในแบบเรียนเหมาะสำหรับใช้ในบางภาค แต่ไม่มีใครรู้จักในอีกภาค เช่น คำว่า "ข้าวระยะพลับพลึง" ภาคตะวันออกเฉียงเหนือไม่ทราบว่าหมายความว่าอย่างไร
- 10) ภาพและคำหลักในแบบเรียนไม่มีความสัมพันธ์กัน ภาพบางภาพก็ไม่ชัดเจน ไม่น่าสนใจที่จะให้น่าอภิปรายได้
- 11) คู่มือครูไม่ค่อยละเอียดนัก ไม่มีกิจกรรม วิธีสอน บอกไว้ ทำให้ผู้เรียนเรียนตามไม่ถูก

ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตร แบบเรียน คู่มือครู

- 1) หลักสูตรควรได้รับการปรับปรุง เพราะหลักสูตรบางข้อไม่ทันกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน
- 2) หลักสูตรควรปรับปรุง ให้มีหลักสูตรกลางที่เหมาะสมกับสภาพทุกภาค และให้แต่ละศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค พัฒนาหลักสูตรส่วนที่เหมาะสมกับสภาพของภาคเอง และถ้าเป็นไปได้ส่วนหนึ่งควรเป็นหลักสูตรที่ครูผู้สอนพัฒนาขึ้นสำหรับท้องถิ่น
- 3) แบบเรียนควรได้รับการพัฒนาให้เป็นแบบเรียนแบบปลายเปิด เพื่อให้ผู้เรียนได้คิดมากกว่าที่จะเรียนแบบปลายปิด ซึ่งให้แต่ความคิดรวบยอด
- 4) ควรพิมพ์แผนภูมิใหม่เป็นบางแผน
- 5) คู่มือครูควรจะเสนอแนะกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย
- 6) แบบฝึกหัดคณิตศาสตร์ ควรได้รับการปรับปรุง เพราะบางแผนยากเกินไป

จากข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้ กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2523 มีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรดังนี้ (อรุณรักษ์ พวงผล สัมภาษณ์ เมื่อ 15 มีนาคม 2528)

- 1) รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน
- 2) สร้างเครื่องมือสำรวจ
- 3) สืบเสาะหาปัญหาของประชาชนในท้องถิ่นแต่ละภาค
- 4) รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำหลักสูตร
- 5) พัฒนาหลักสูตร
- 6) พัฒนาแบบเรียน สื่อ คู่มือครู
- 7) พัฒนาการประเมินผล
- 8) ฝึกอบรมครูผู้สอน
- 9) ดำเนินงานตามขั้นตอนทดลอง
- 10) นิเทศติดตามผล
- 11) ประเมินผลโครงการ

หลักการในการสร้างหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน มีหลักการดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 5)

- 1) เป็นการศึกษาที่รัฐพึงให้เปล่าแก่ประชาชน
- 2) เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้ไม่เคยเรียนในระบบภาคปกติ ได้มีโอกาสหาความรู้และกระตือรือร้นที่จะคิดแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต อันเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างปกติตามควรแก่สภาพ
- 3) เป็นการศึกษาที่มุ่งเสริมสร้างให้ประชาชนรู้จักกระบวนการในการแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผลและมีทักษะพื้นฐานอันจำเป็นในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

4) เป็นการศึกษาที่มุ่งเสริมสร้างเอกภาพของชาติโดยส่วนรวมเป็นใหญ่ โดยให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น

5) เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ประชาชนมีความรับผิดชอบในสิทธิ และหน้าที่ของพลเมืองที่ดีที่มีต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

โครงสร้างของหลักสูตร

โครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน มีเนื้อหาแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1) เนื้อหาส่วนที่เป็นสภาพหรือปัญหาที่ทุกคนจำเป็นต้องรู้ร่วมกันทุกภาค เกี่ยวกับสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความเป็นพลเมืองดี เนื้อหาส่วนนี้มีร้อยละ 20 (ซึ่งกองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนร่วมกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค จัดทำหลักสูตรและแบบเรียนร่วมกัน และมอบให้แต่ละภาคนำไปใช้)

2) เนื้อหาส่วนที่เป็นสภาพหรือปัญหาของประชาชนในแต่ละภาค ร้อยละ 60

3) เนื้อหาส่วนที่เป็นสภาพหรือปัญหาเฉพาะถิ่น ซึ่งครูและผู้นิเทศพิจารณาร่วมกัน วาดควรหยิบยกขึ้นมา ร้อยละ 20 (อรุณรักษ์ พ่วงผล สัมภาษณ์เมื่อ 15 มีนาคม 2528)

การดำเนินการพัฒนาหลักสูตร

การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรของแต่ละภาค กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดสรรงบประมาณให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนแต่ละภาคดำเนินการพัฒนาหลักสูตร มีเพียงศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลางเท่านั้นที่ดำเนินการเอง โดยไม่ได้รับการสนับสนุนทางค่างบประมาณ เนื่องจากมีเขตพื้นที่ยากจนเพียง 2 จังหวัด คือ จังหวัดอ่างทอง และจังหวัดอุทัยธานี ฉะนั้นหลักฐานที่ปรากฏเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรในภาคกลางจึงมีไม่ครบถ้วน จะกล่าวถึงเฉพาะส่วนที่สามารถค้นคว้าได้

ในการอภิปรายส่วนที่เหลือของบทนี้ จะกล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรของแต่ละภาค โดยแยกเป็น 4 ภาค คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคกลาง เนื้อหาที่จะอภิปรายในการพัฒนาหลักสูตรของแต่ละภาค ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

- 1) เนื้อหาของหลักสูตร
- 2) แบบเรียน
- 3) คู่มือครูและแผนการสอน
- 4) การอบรมครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
- 5) การประเมินผล
- 6) เกณฑ์การผ่านหลักสูตร
- 7) การนิเทศติดตามผล
- 8) การทดลองชั้นเรียน

ในส่วนที่เกี่ยวกับการอบรมครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ การประเมินผล เกณฑ์การผ่านหลักสูตร และการนิเทศติดตามผล (ข้อ 4 - 7) ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคทุกภาคได้ดำเนินการเหมือนกัน ฉะนั้นจะกล่าวรายละเอียดไว้เพียงภาคเดียว

การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. เนื้อหาของหลักสูตร ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้พัฒนาหลักสูตรโดยยึดหลักว่าจะต้องตอบสนองความต้องการ ความสนใจของประชาชน และมุ่งให้ประชาชนได้รู้จักคิดตัดสินใจในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับตนเองและสังคม และใช้ข้อมูลด้านวิชาการ คำนึงถึง สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งพิจารณาความพร้อม และขีดจำกัดของตนเองในการตัดสินใจ ฉะนั้นการพัฒนาหลักสูตรจึงเริ่มที่การสำรวจสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยวิธีสุ่มตัวอย่างประชาชนจำนวน 9,000 คน จาก 480 หมู่บ้าน ใน 15 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยให้ครูที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนั้น ๆ เป็นผู้รวบรวมข้อมูลให้ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2525 : 10) เมื่อได้ข้อมูลที่เห็นสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนแล้ว ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านอนามัย เกษตร และผู้นำท้องถิ่น ไก่แก กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และครู ศึกษาว่าจากสภาพความเป็นอยู่เช่นนั้น อาจก่อให้เกิดผลอะไรบ้าง มีอะไรเป็นปัจจัยหรือสาเหตุที่ทำให้

เกิดสภาพนั้น จากนั้นได้เชิญผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาหลักสูตร นักการศึกษาผู้ใหญ่ ผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาต่าง ๆ เจาหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ครูสอนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ และเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค มาเขียนหลักสูตรการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โครงสร้างของหลักสูตร แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ หลักสูตรกลาง ร้อยละ 20 หลักสูตรภาค ร้อยละ 60 และหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งครูสอนจะโครงสร้างเอง ร้อยละ 20 จากการสำรวจศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้นำสภาพมาสร้างเป็นหลักสูตรของภาค 45 สภาพ หลักสูตรกลาง 17 สภาพ และหลักสูตรท้องถิ่น 17 สภาพ เนื้อหาในหลักสูตรทั้งหมดครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ อนามัย หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และอื่น ๆ การจัดสภาพในการเรียนรู้ในหลักสูตร ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือพิจารณาว่า 10 สภาพแรกน่าจะเป็นการปูพื้นฐานในด้านคณิตศาสตร์ และภาษาไทย สำหรับ 10 สภาพแรกนี้ผู้เรียนจะต้องเรียนตามลำดับ 10 สภาพ ได้แก่ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 8)

- 1) การเผาทอฟางข้าว
- 2) การไถยชาแมลง
- 3) คุณค่าของอาหารที่รับประทาน
- 4) โรคทางเดินอาหาร
- 5) การตัดไม้ทำลายป่า
- 6) การให้อาหารเด็กอ่อน
- 7) การระวังรักษาสุขภาพอนามัยของตนเอง
- 8) การกินอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ
- 9) การชื้อยากินเอง
- 10) ความเชื่อในเรื่องอาหาร และการทำงานของหญิงมีครรภ์

ส่วนสภาพที่เหลือ เลือกเรียนได้ตามความเหมาะสม

2. แบบเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้พัฒนาแบบเรียนและสื่อการเรียนการสอนการศึกษายุใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน เป็น 3 ประเภทคือ

- 1) แบบเรียนหลัก

- 2) ชุดการเรียนรู้เสริม
- 3) แผนภาพหรือโปสเตอร์

แบบเรียนหลัก เป็นแบบเรียนที่ครูผู้สอนจะต้องใช้ในการเรียนการสอนทุกครั้ง มีลักษณะเป็นชุด ๆ ชุดหนึ่งมีลักษณะที่บอกเสร็จสมบูรณ์ในตัว คือ มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา มีส่วนที่ใช้ทักษะภาษาไทย และคณิตศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหานั้น หน้าที่ของแบบเรียนหลัก คือ ให้นำเข้าสู่บทเรียน หรือนำไปสู่การอภิปราย และไขข้อสงสัย 2 ด้าน คือ ด้านที่และด้านที่ไม่เกี่ยวข้องกับสภาพนั้น เพื่อประกอบการตัดสินใจตามประเด็นที่ถกเถียง ส่วนประกอบของแบบเรียนหลักมีดังนี้

ก. ภาพ มีไว้เพื่อนำไปสู่การอภิปราย กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความคิดและคำถาม ซึ่งช่วยให้ครูใช้ในการตั้งประเด็น ภาพจึงเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนการสอนอย่างหนึ่ง ที่ทำให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนมากขึ้น ภาพที่ปรากฏในแบบเรียนหลัก จึงเป็นภาพที่สะท้อนปัญหาหรือเป็นภาพที่ก่อให้เกิดความคิด ภาพที่ใช้อาจเป็นภาพถ่าย ภาพวาดหรือลายเส้น และเป็นภาพที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาในบทเรียนนั้น ๆ

ข. ส่วนที่ทำหน้าที่เสนอข้อมูล ส่วนประกอบของแบบเรียนส่วนนี้ จะทำหน้าที่เสนอข้อมูลทางความรู้วิชาการและสังคม ในภาษาง่าย ๆ สั้น ๆ โดยไม่มีการชี้แนะหรือสรุปเนื้อหา เป็นการเสนอข้อมูลทั้งด้านที่และด้านที่ไม่เกี่ยวข้องกับสภาพนั้น ๆ ซึ่งจะช่วยให้ข้อมูลแก่ผู้เรียนบางส่วน เพื่อประกอบการตัดสินใจ

ค. ส่วนที่ใช้ฝึกทักษะ เป็นส่วนที่ใช้ฝึกทักษะภาษาไทย และคณิตศาสตร์
แยกเป็น 2 ลักษณะคือ

- ส่วนที่เนื้อหาเรียงลำดับจากง่ายไปหายาก จุดมุ่งหมายของส่วนนี้เพื่อเป็นการปูพื้นฐานวิชาทักษะภาษาไทยและคณิตศาสตร์แก่ผู้เรียน และจะอยู่ในชุดการเรียนรู้ชุดที่ 1-10 ผู้เรียนจะต้องเรียนตามลำดับจนจบชุดที่ 10

- ส่วนที่เนื้อหาของทักษะไม่เรียงตามลำดับยาก - ง่าย ผู้สอนอาจนำชุดใ้มาสอนก่อนก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสมของเนื้อหา ส่วนนี้จะอยู่ในชุดการเรียนรู้ชุดที่ 11

เป็นต้นไป (ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2525 : 12 - 14)

เนื้อหาบททักษะภาษาไทยและคณิตศาสตร์ของชุดที่ 1 - 10 นี้ ภาษาไทยมุ่งให้ผู้เรียนรู้สัญลักษณ์ พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ และส่วนประกอบของคำโดยเริ่มต้นจากคำง่าย ๆ ที่ผู้เรียนควรจะรู้ เข้าใจความหมายได้ก็เป็นหลัก หลังจากที่ย่านชุดที่ 1 - 10 แล้ว ผู้เรียนควรจะสามารถอ่านและเขียนคำง่าย ๆ ได้บ้าง ส่วนทักษะคณิตศาสตร์ชุดที่ 1 - 10 นั้น มุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจเกี่ยวกับสัญลักษณ์แทนจำนวน การบวก ลบ คูณ และหารเบื้องต้น หลังจากชุดที่ 1 - 10 แล้ว จะเป็นคณิตศาสตร์ที่มีความหมายมากขึ้น

ชุดการเรียนรู้เสริม เป็นแบบเรียนหรือเป็นชุดที่ใช้เสริมแบบเรียนหลัก โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ข้อมูลเพิ่มเติมหรือขยายเรื่องต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนที่มีความสามารถในการอ่านศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ชุดการเรียนรู้เสริมมีลักษณะดังนี้ (ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2525 : 14)

- ก) เสริมความรู้บางเรื่องในแบบเรียนหลัก
- ข) เสริมกลุ่มเป้าหมายที่มีพื้นฐานทางภาษาดีแล้ว
- ค) สนองความต้องการของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่ต้องการหาความรู้

เพิ่มเติม

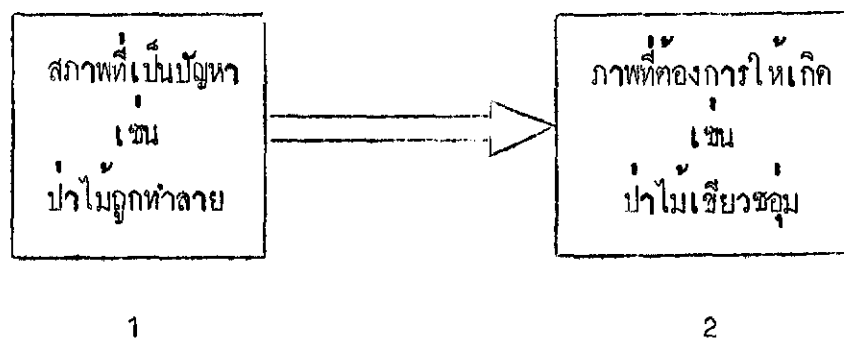
- ง) ให้อ่านทางวิชาการ
- จ) เน้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนด้วยตนเอง
- ฉ) รูปร่างและขนาดไม่ตายตัว เช่น เป็นแผ่นชุดหรือเล่ม และมีสี

ต่าง ๆ กัน

แผนภาพหรือโปสเตอร์ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้จัดทำแผนภาพหรือโปสเตอร์ขึ้น 3 ชนิด แต่ละชนิดมุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้า ได้แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล แผนภาพต่าง ๆ ใช้เพื่อนำเข้าสู่บทเรียน เสนอข้อมูล และอาจใช้สรุปการตัดสินใจของคนเกี่ยวกับสภาพนั้น ๆ แผนภาพแต่ละชนิดมีรายละเอียดดังนี้

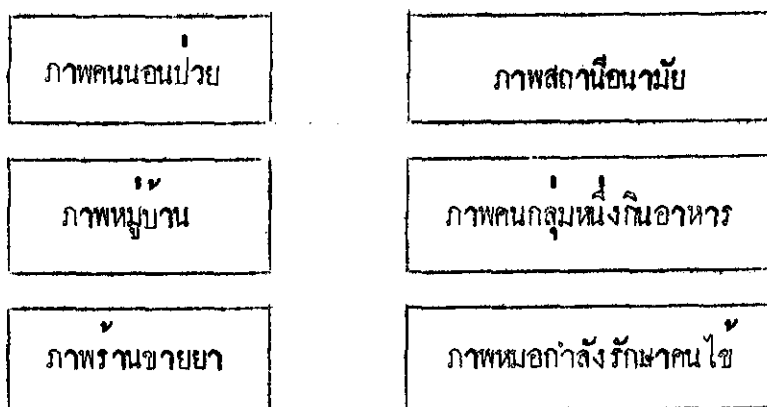
ก. ภาพเพื่อการวางแผน เป็นภาพที่มุ่งกระตุ้นพัฒนาโดยใช้เวลา 2 ภาพ ภาพหนึ่งเป็นภาพที่แสดงถึงสภาพหรือใกล้เคียงกับสภาพความเป็นอยู่ของประชาชน อีกภาพหนึ่งเป็น

ภาพที่ต้องการให้เกิดภายหลังพัฒนาแล้ว ผู้เรียนจะต้องวิเคราะห์ภาพแรกว่า เกิดกับตัวเองหรือ
ท้องถิ่นใหม่ และผลที่เกิดจากสภาพนั้นมีอะไรบ้าง อะไรเป็นสาเหตุ และถ้าจะพัฒนาไปสู่ภาพที่
2 จะมีข้อดีอะไรบ้าง ผู้เรียนจะทำได้ไหม มีอะไรเป็นปัญหาและอุปสรรคของการพัฒนาบ้าง
และจะแก้ไขปัญหานั้นหรืออุปสรรคนั้นได้อย่างไร ซึ่งผู้เรียนทั้งชั้นจะต้องช่วยกันวางแผนไปสู่การ
พัฒนานั้น ดังแสดงในภาพ

ข. ภาพชุด ประกอบด้วยภาพตั้งแต่ 5 ภาพขึ้นไป แต่ละภาพใช้แสดง
สถานการณ์ สภาพจิตใจ และกิจกรรมบางอย่างของชาวบ้าน ผู้เรียนจะได้รับภาพชุดทั้งหมด
แต่ละคนหรือแต่ละกลุ่มเล็ก ๆ จะเลือกภาพที่เขาต้องการไว้ คิดเรื่องราวที่จะเล่าประกอบภาพ
จากนั้นจะนำภาพมาเสนอต่อกลุ่มใหญ่พร้อมเล่าเรื่องราวที่คิดขึ้น

ตัวอย่างภาพชุดเกี่ยวกับสภาพการชื้อยาเกินเอง

ภาพชุดเช่นนี้มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์ มีจินตนาการ เปิดความสามารถในการแสดงออก
และถวามคิดเรื่องราวเป็นกลุ่มย่อย ก็จะช่วยให้ผู้เรียนได้หัดตัดสินใจร่วมกัน

ค. ภาพเพื่อการวิเคราะห์ เป็นภาพที่เกี่ยวข้องกับสภาพที่เป็นกิจกรรมของชาวบ้าน ซึ่งอาจก่อให้เกิดปัญหาหรืออันตราย เช่น ภาพคนตายอุจจาระตามทุ่งตามป่า หรือภาพคนขี่ควาฆ่าแมลงผิดวิธี เมื่อผู้เรียนดูภาพแล้วจะต้องร่วมกันวิเคราะห์ว่า ถ้าทำเช่นนั้นจะเกิดผลอะไรบ้าง มีสาเหตุอะไรบ้างที่ทำให้คนในหมู่บ้านทำเช่นนั้น และจะแก้ปัญหาได้หรือไม่ ภาพเพื่อการวิเคราะห์ใหญ่ เรียนกลาสิก กลาพุทธวิภาควิจารณ ภาพเพื่อการวิเคราะห์จึงฝึกให้คนโคคึกอย่างมีเหตุผล นอกจากนั้นครูผู้สอนอาจใช้สื่อที่หลากหลาย เช่น ภาพข่าวจากหนังสือพิมพ์ หรือสิ่งพิมพ์จากหน่วยงานต่าง ๆ ตลอดจนทำอุปกรณ์เพื่อฝึกทักษะภาษาไทย หรือคณิตศาสตร์ก็ได้ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2525 : 14 - 16)

3. คู่มือครู ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้จัดทำคู่มือครูซึ่งมีส่วนประกอบดังนี้

3.1 ส่วนที่นำเข้าสู่ปัญหา เป็นส่วนที่เสนอแนะกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนเกิดความสนใจที่จะเรียน เกิดความคุ้นเคยเป็นกันเอง การเสนอส่วนนี้อาจเสนอในรูปของประเด็นคำถามย่อย ๆ บทบาทสมมติ กรณีตัวอย่างจากหนังสือพิมพ์ ข่าวจากวิทยุกระจายเสียง ประสบการณ์ของผู้เรียน แผนภาพหรือโปสเตอร์ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคได้จัดทำขึ้น

3.2 ส่วนที่ให้อุปกรณ์วิชาการ เป็นส่วนที่เสนอแนะให้ครูผู้สอนทราบว่าถ้าจะให้อุปกรณ์วิชาการเกี่ยวกับสภาพที่เรียนนั้นจะทำให้วิธีใดบ้าง ฉะนั้นแผนการสอนส่วนนี้จึงเสนอแหล่งข้อมูล เช่น การอ่านเนื้อหาจากแผนเรียน การให้ผู้เรียนหรือบุคลากรในห้องถิ่นมาเล่าประสบการณ์ เชิญวิทยากรมาบรรยาย การสาธิต หรือพานักศึกษาไปดูแหล่งวิชาการในห้องถิ่นตามที่ใดเสนอแนะไว้ และจากการอ่านเอกสารเสริมความรู้

3.3 การอภิปรายประเด็น เป็นส่วนที่เสนอแนะประเด็นคำถามย่อย ๆ เพื่อเป็นแนวทางแก่ครูในการกระตุ้นให้ผู้เรียนโคคึกวิเคราะห์ ได้มีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น การให้อุปกรณ์สังคม หรือข้อจำกัดที่ตนมีอยู่ เพื่อการตัดสินใจในประเด็นหลักในชั้นท้ายสุด

3.4 การฝึกทักษะภาษาไทย เป็นแผนการสอนที่เสนอแนะกิจกรรม หรือ ขั้นตอนในการฝึกทักษะภาษาไทย เพื่อส่งเสริมการอ่านและการเขียนของผู้เรียน

3.5 การฝึกทักษะคณิตศาสตร์ เป็นส่วนที่เสนอแนะกิจกรรมหรือขั้นตอนในการสอนคณิตศาสตร์ เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนคิดเลขเป็น

3.6 กิจกรรมเสนอแนะ บางเรื่องจะเสนอแนะกิจกรรมบางอย่างไว้ เช่น แนวทางการประเมินผล แหล่งข้อมูลหรือแหล่งวิชาการอื่น ๆ เอกสารที่อาจหาอ่านเพิ่มเติม เป็นต้น (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ 2525 : 16 - 17)

4. การอบรมครูผู้สอนการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคทุกภาคได้พัฒนารูปแบบการอบรมครูผู้สอน โดยคำนึงถึงหลักการของการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จ เพื่อให้ครูผู้สอนนำหลักสูตร แบบเรียนที่พัฒนาขึ้นไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย และเพื่อให้เข้าใจกระบวนการของหลักสูตรเป็นอย่างดี ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และผู้เชี่ยวชาญด้านการฝึกอบรม ได้พัฒนารูปแบบการอบรมครูผู้สอนการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จ ระยะเวลา 7 วัน การอบรมครูได้กำหนดบทบาทของครูไว้ 4 ด้านคือ (1) บทบาทด้านการสอน (2) บทบาทด้านประชาสัมพันธ์ (3) บทบาทด้านการสำรวจ และ (4) บทบาทด้านการประสานงานกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดเนื้อหาในการอบรมไว้ดังนี้ (อรุณรักษ์ พวงผล สัมภาษณ์เมื่อ 15 มีนาคม 2528)

- งานการศึกษานอกโรงเรียน ความเป็นมาของการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน

- ความเชื่อพื้นฐาน
- จิตวิทยาการศึกษานอกโรงเรียน
- หลักสูตร แบบเรียน คู่มือครู
- การสอนคิดเป็น ทักษะภาษาไทย และคณิตศาสตร์
- เทคนิคการสอนนอกระบบ
- การสอนเป็นรายบุคคล

- การสำรวจหมู่บ้านเพื่อเลือกสภาพภูมิประเทศมาสร้างหลักสูตร เฉพาะถิ่น
- การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน

5. การประเมินผล การประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานทุกศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค มีหลักเกณฑ์ในการประเมินผลดังนี้

1) การประเมินผลก่อนการเรียน ให้วัดผลก่อนที่จะเริ่มเรียน เพื่อคือนักศึกษามีความรู้พื้นฐานในทักษะต่าง ๆ เพียงใด โดยใช้เครื่องมือทดสอบที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคสร้างขึ้น

2) การวัดผลระหว่างเรียน จะต้องมีการวัดผลไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง ในระยะเวลา 200 ชั่วโมง ซึ่งอาจจะใช้แบบทดสอบ แบบสังเกตระหว่างการเรียน การสอบถาม-ปากเปล่า ฯลฯ เกี่ยวกับเรื่องดังต่อไปนี้

- การคิดและการแก้ปัญหา
- ความรู้เกี่ยวกับแหล่งบริการต่างๆ
- ความรู้ด้านการอ่าน การเขียน และการคิดเลข

3) การประเมินผลหลังการเรียน ดำเนินการเมื่อจบหลักสูตร เพื่อคือนักศึกษามีความก้าวหน้า หรือเปลี่ยนแปลงมากน้อยแค่ไหน ใช้แบบทดสอบชุดเดียวกันกับก่อนเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 23)

6. เกณฑ์การผ่านหลักสูตร กรมการศึกษานอกโรงเรียนระบุว่า ผู้ที่เรียนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานในแต่ละภาค และมีสิทธิรับประกาศนียบัตร จะต้องผ่านเกณฑ์ดังต่อไปนี้

1) จะต้องมีเวลาเรียนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 ของเวลาเรียนทั้งหมด และผ่านการวัดผลไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง

2) ผู้สอนพิจารณาว่าผู้เรียนมีความสามารถ ผ่านพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในด้านการคิด การแก้ปัญหา การรู้จักใช้แหล่งบริการต่างๆ การอ่านออกเขียนได้และคิดเลขเป็น แต่ถ้าผู้เรียนไม่ผ่านพฤติกรรมตามที่กำหนดไว้ ผู้สอนสามารถสอนให้เพิ่มเติม จนกระทั่งบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ก็ได้

3) ผู้เรียนจะต้องปฏิบัติจริงในการแก้ปัญหาพัฒนาท้องถิ่นร่วมกับกลุ่มผู้เรียนของตน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 23)

7. การนิเทศติดตามผล ขั้นตอนในการนิเทศติดตามผล เป็นขั้นตอนที่จะช่วยให้การพัฒนาการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน ดำเนินการไปตามแผนที่กำหนดไว้ การเตรียมการนิเทศติดตามผล ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคทุกภาคและเจ้าหน้าที่ส่วนกลางได้ร่วมกับผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ทางการนิเทศการสอน และการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญด้านการฝึกอบรม ได้พัฒนารูปแบบการฝึกอบรมผู้นิเทศ โดยใช้เวลา 3 วัน เนื้อหาที่ใช้ในการฝึกอบรมมีดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 24)

1) ความเป็นมาของโครงการ และพัฒนาการโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

2) หลักสูตร แบบเรียน คู่มือครู และสื่ออื่น ๆ

3) วิธีสอน การวัดผล ประเมินผล

4) บทบาทของครูผู้สอน

5) ขั้นตอนการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

6) บทบาทของผู้นิเทศก์

7) เทคนิคหรือกลวิธีในการนิเทศ

8) เครื่องมือในการนิเทศ

9) งานการศึกษานอกโรงเรียนของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

10) วิธีการประสานงาน และส่งเสริมงานพัฒนาชนบท

หลังจากนั้นศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคแต่ละภาค จะนำรูปแบบการฝึกอบรมผู้นิเทศไปอบรมผู้นิเทศชั้นเรียนทดลองในภาคของตน เพื่อติดตามผลการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจากชั้นเรียนทดลองในภาคของตนต่อไป การนิเทศจะเริ่มนิเทศในช่วงแรกประมาณครึ่งหนึ่งของเวลาเรียน ผู้นิเทศจะรวบรวมปัญหาและสิ่งพบเห็น แล้วจัดการประชุมร่วมกัน การนิเทศตลอดการทดลองจะต้องนิเทศชั้นเรียนละไม่น้อยกว่า 3 ครั้ง คือ เมื่อเปิดชั้นเรียนใหม่ ใช้หลักสูตรไปแล้วประมาณครึ่งหนึ่ง และเมื่อจะจบหลักสูตร

8. การทดลองชั้นเรียนและผลการทดลอง หลังจากพัฒนาหลักสูตรและคู่มือเรียนเรียบร้อยแล้ว ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ทดลองหลักสูตรจำนวน 27 ห้องเรียน จาก 15 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยแบ่งเป็นประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน 8 ชั้นเรียน และประเภทชั้นเรียน 19 ชั้นเรียน การทดลองชั้นเรียนมีวัตถุประสงค์ในการทดลองดังนี้ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2525 : 79)

1) เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร แบบเรียน และสื่อต่าง ๆ ที่พัฒนาขึ้น

2) เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินงาน และการเรียนการสอนการศึกษา ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน

3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน

ผลการทดลองชั้นเรียนพอสรุปได้ดังนี้

1) ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรและสื่อต่าง ๆ สภาพต่าง ๆ ที่ปรากฏในหลักสูตรนั้น ครูผู้สอนเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นสภาพที่ยังคงมีปรากฏในท้องถิ่น ครูผู้สอนได้เพิ่มเติมผลอันอาจเกิดจากสภาพนั้น ๆ และปัจจัยที่ก่อให้เกิดสภาพในเกือบทุกเรื่องของหลักสูตร ในเรื่องแผนการสอนที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือจัดให้ครูนำไปใช้นั้น ครูผู้สอนเห็นว่ามีความจำเป็นต่อการสอนมาก สำหรับแบบเรียนหลัก ครูผู้สอนและผู้เรียนเห็นว่ามีคามยาก - ยากพอเหมาะ ส่วนเอกสารเสริม ครูผู้สอนเห็นว่าผู้เรียนมีความสนใจมาก และเสนอให้จัดทำทุกเรื่องและเกี่ยวกับสื่อคือแผนภาพหรือโปสเตอร์นั้น ผู้สอนเห็นว่า เป็นเรื่องที่ผู้เรียนให้ความสนใจ การใช้สี และขนาดของแผนภาพเล็กเกินไป

2) การดำเนินงานและกระบวนการเรียนการสอน เอกสารที่เกี่ยวกับการบริหารชั้นเรียน สมุดลงเวลา ทะเบียนนักศึกษา ส่วนใหญ่ครูได้จัดทำและเป็นปัจจุบัน ชั้นเรียนทดลอง ส่วนใหญ่ได้รับแบบเรียนและสื่อต่าง ๆ ครบและทันตามกำหนดเวลา สำหรับวัสดุอื่นมีปริมาณไม่เพียงพอและคุณภาพไม่ดี สภาพห้องเรียน ผู้เรียนส่วนใหญ่เห็นว่ามีคามเหมาะสมดี ระยะทางไปมาสะดวก ไม่มีสิ่งรบกวน แสงสว่างเพียงพอเป็นางแห่ง การเตรียมการสอนของครูผู้นี้เทศก์จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด เห็นว่าส่วนใหญ่เตรียมการสอนจากแผนการสอน

ในเรื่องอุปกรณ์ ครูผู้สอนมีการเตรียมอุปกรณ์ให้อยู่ในสภาพที่พร้อมจะใช้ได้ทุกครั้ง ในด้านที่เกี่ยวกับผู้เรียน ผู้เรียนส่วนใหญ่ได้มีโอกาสรวมกลุ่มกันพัฒนาอาชีพ พัฒนาหมู่บ้านและอื่น ๆ โดยร่วมกันพิจารณากิจกรรการพัฒนา

3) ปัญหาเกี่ยวกับครูผู้สอน พบว่า ครูผู้สอนทั้งชั้นเรียน โดยเฉพาะครูอาสาสมัครที่สอบบรรจุได้ ครูผู้สอนไม่ถนัดในเนื้อหาบางอย่างที่ทองสอน และครูอาสาสมัครเห็นว่าไม่มีความปลอดภัยในการปฏิบัติงาน

4) ปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียน เช่น นักศึกษาออกกลางคัน เนื่องจากอาชีพและสาขาอื่น ๆ นักศึกษามาเรียนไม่ครบเวลา ความตั้งใจในการเรียนมีไม่มากเท่าที่ควร ความแตกต่างระหว่างวัยเป็นอุปสรรคในการสอนของครู และนักศึกษาชอบเรียนแต่ภาษาไทย คณิตศาสตร์มากกว่าจะอธิบาย (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2525 : 80 - 84)

การพัฒนาหลักสูตร การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานในภาคเหนือ

1) เนื้อหาของหลักสูตร ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ เริ่มดำเนินการพัฒนาหลักสูตร การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 ได้เริ่มการทดลองหลักสูตรในจังหวัดต่าง ๆ 16 จังหวัดภาคเหนือ เริ่มทดลองกับกลุ่มผู้เรียนระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2524 ถึงเดือนกันยายน 2525 จากการสรุปผลการทดลองพบว่า มีบางสิ่งบางอย่างยังไม่แน่ใจในผลการทดลองนั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับหลักสูตรซึ่งมีการพัฒนาอย่างมีขั้นตอนตามหลักการพัฒนาหลักสูตร มีความสอดคล้องกับแผนการศึกษาชาติและการศึกษานอกโรงเรียน แต่ขาดเกณฑ์ในการจัดสภาพปัญหาให้เป็นสภาพบังคับหรือสภาพเลือก และมีหลายสภาพซ้ำซ้อนกันอยู่ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ 2527 : 4) เกี่ยวกับการวางแผนทดลองยังไม่แจ่มชัดเท่าที่ควร เช่น ระยะเวลาที่สอน การนิเทศ การปฏิบัติของผู้นิเทศ การปฏิบัติของครูผู้สอน การประเมินผล การนิเทศโครงการทดลองต่อห้องเรียนเป็นไปได้น้อยมาก คือกระทำได้เพียงชุดละ 2 ครั้งเท่านั้น เนื่องจากกลุ่มทดลองอยู่กระจ่ายมากเกินไปยากแก่การนิเทศ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ 2527 : 4) ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนส่วนใหญ่ในทุกความสามารถอยู่ในระดับที่น่าพอใจแต่ก็เป็นเพราะผู้เรียนมีความสามารถพื้นฐานก่อนเรียนอยู่แล้ว (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

ภาคเหนือ 2527 : 4)

จากผลการทดลอง ทำให้ผู้รับผิดชอบโครงการ เกิดความมั่นใจพอที่จะสรุปได้ว่า หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานภาคเหนือ ที่ได้ดำเนินการพัฒนามานั้น มีความเหมาะสมจะประกาศใช้ในวงกว้างเป็นทางการเพียงใด จึงมีการพิจารณาให้ทำการทดลองซ้ำเพื่อหาข้อสรุปในบางจุดให้กระจ่างชัดอีกครั้ง ในปี พ.ศ. 2526 สิ้นสุดโครงการทดลองใน เคื่อนฤมณพันธ์ 2527 โครงสร้างของหลักสูตรแบ่งเป็น 3 ส่วนดังนี้ หลักสูตรกลาง 17 สภา (ร้อยละ 20) หลักสูตรภาคมีสภาที่เป็นปัญหาพื้นฐานในภาคเหนือโดยส่วนรวมนั้น 110 สภา (เลือกใช้จริง 50 สภา คือประมาณร้อยละ 60) และหลักสูตรในแต่ละท้องถิ่น เป็นสภาที่ ผู้สอนและผู้เรียนสร้างขึ้นมาเองจากสภาปัญหาในแต่ละท้องถิ่น จำนวน 20 สภา (ประมาณ ร้อยละ 20) เนื้อหาของหลักสูตรเป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชีพ เศรษฐกิจ อนามัย หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและอื่น ๆ ในแต่ละสภาจะมีทักษะภาษาไทย และคณิตศาสตร์รวมอยู่ในแต่ละสภา โดย มุ่งให้สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวันอย่างแท้จริง การใช้หลักสูตรผู้เรียนต้องเรียนครบ 100 สภา โดยเรียนดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 9)

1) สภาที่ปูพื้นฐานด้านทักษะภาษาไทย และคณิตศาสตร์ ประกอบด้วยสภาใน ภาคเหนือ 13 สภา สภาหลักสูตรกลาง 4 สภา รวม 17 สภา ผู้เรียนต้องเรียนตามลำดับ สภาที่ 1 - 17

2) สภาหลักสูตรกลางที่เหลืออีก 13 สภา

3) สภาในภาคเหนือ สามารถเลือกเรียนได้ตามความเหมาะสมแต่ละท้องถิ่น เลือกเรียน 50 สภา จาก 97 สภา

4) สภาในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งผู้เรียนและผู้สอนกำหนดขึ้นจาก 20 สภา

2. แบบเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ ได้พัฒนาแบบเรียนเพียงแบบเดียว คือแบบเรียนหลัก ในแต่ละบทเรียนมีส่วนประกอบดังนี้

ก) ส่วนที่นำเข้าสู่บทเรียน เป็นภาพซึ่งกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแนวความคิดเกี่ยวกับ สภาปัญหาในแต่ละภาค

ข) ส่วนเสนอข้อมูล จะเป็นเนื้อหาที่เสนอข้อมูล 2 ด้าน ซึ่งให้แง่คิดแก่ผู้เรียน ทั้งที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม เพื่อให้ผู้เรียนใช้พิจารณาจนเกิดสติใจ การเสนอเนื้อหาเสนอในหลายแบบ อาจจะเป็นทศนา รอยแฉ ฯลฯ

ค) คำหลัก เป็นคำที่ได้มาจากหนังสือพิมพ์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในแต่ละบทเรียน นอกจากนี้เป็นคำที่โต้พบเห็นมีโอกาสใช้ในวิถีประจำวันบ่อยครั้ง

ง) ประเด็น เป็นส่วนที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการอภิปราย นำไปสู่จุดเน้นหรือความคิดรวบยอดของสภาพนั้น ๆ

จ) ทักษะภาษาไทยและคณิตศาสตร์ ส่วนนี้จะฝึกทักษะ ฝึกการเขียน การอ่าน และฝึกคิดเลขโดยคำนึงถึงคำตอบที่ถูกต้องเป็นสำคัญ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 20)

3. คู่มือครู คู่มือการศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ ได้จัดทำคู่มือครู โดยพิมพ์ไว้ในแบบเรียนด้านหลังของแผนเรียน ในส่วนที่นำเข้าสู่บทเรียน เพื่อยกให้ผู้สอนทราบว่าบทเรียนนี้มีจุดเน้นในการเรียนการสอนเป็นอย่างไร ซึ่งเป็นแนวทางกว้าง ๆ เท่านั้น (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 22)

4. การทดลองชั้นเรียน คู่มือการศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือทำการทดลองชั้นเรียนจำนวน 21 ชั้นเรียน จากการสรุปผลการทดลองโดยเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานพัฒนาหลักสูตร กรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งได้ทำการรวบรวมไว้ในเอกสารเพื่อเสนอขอใช้หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ปี พ.ศ. 2525 ได้สรุปไว้ว่า การทดลองชั้นเรียนนี้คณะผู้ประเมินผลได้กำหนดการประเมินผลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตร โดยพิจารณาผลสัมฤทธิ์ออกเป็น 2 ประการคือ

1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานภาคเหนือทุกกลุ่มโรงเรียน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับน่าพอใจในทุกด้าน ทั้งนี้เพราะคะแนนผลการทดสอบเมื่อเสร็จสิ้นการทดลอง อยู่ในระดับไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50 ทั้งสิ้น

2) ความก้าวหน้าของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจากการนำเอาคะแนนการทดสอบเมื่อเสร็จสิ้นการทดลองและก่อนการทดลองของผู้เรียนมาเปรียบเทียบกัน สรุปได้ว่า โดยส่วนรวมแล้วคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนพัฒนาขึ้นจากการเปิดชั้นเรียนทุกด้านด้วยความ

มั่นใจร้อยละ 99 (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 24)

สำหรับหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาของประชาชนในท้องถิ่นภาคเหนือ
อยู่มาก ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ จากการวิเคราะห์ของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า การที่ครูผู้สอนได้เลือก
สภาพท้องถิ่นจากหลักสูตรที่พัฒนาแล้วแทนการสร้างขึ้นเอง แต่ยังมีสภาพที่ใกล้เคียงกันจนน่าจะเป็น
สภาพเดียวกันได้ ในเรื่องของแบบเรียนนั้น ยังมีปัญหาอยู่บ้าง เช่น ภาพไม่ชัด ตัวหนังสือไม่
เหมาะสม การเสนอเนื้อหาบางสภาพไม่สอดคล้องกับภาพ แต่ปัญหาก็กล่าวเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นส่วน
น้อย ส่วนใหญ่ผลเป็นที่น่าพอใจ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 25)

การพัฒนาหลักสูตร การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขึ้นพื้นฐานในภาคใต้

1. เนื้อหาของหลักสูตร ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ได้พัฒนาหลักสูตรการศึกษา
ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขึ้นพื้นฐานสำหรับ 10 จังหวัดภาคใต้ ในเขตการศึกษา 3 และ 4 ตั้งแต่ปลายปี
พ.ศ. 2523 โดยมีหลักปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ในเรื่องการคิดเป็น โดยมีจุดเน้นในเรื่องการ
ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักคิดแก้ปัญหา มีความรู้ความสามารถในเรื่องการอ่านออกเขียนได้และคิดเป็น
การพัฒนาหลักสูตรไครวบรวมข้อมูลจากการสำรวจสภาพปัญหาของประชาชนใน 10 จังหวัดภาคใต้
(ยกเว้น 4 จังหวัดภาคใต้ คือ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล) หลังจากนั้นได้จัดหลักสูตร
โดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 10)

- 1) หลักสูตรประเทศ เป็นปัญหาและความต้องการในเรื่อง ชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์ อันถือเป็นการส่งเสริมความมั่นคงของชาติ (ร้อยละ 20)
- 2) หลักสูตรภาค เป็นหลักสูตรที่ได้จากการสำรวจสภาพปัญหาของประชาชนใน
ภาคใต้ 10 จังหวัด (ร้อยละ 60)
- 3) หลักสูตรท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่ครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสร้างขึ้นมาจาก
สภาพปัญหาในท้องถิ่นนั้น ๆ ที่มีการเรียนการสอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขึ้นพื้นฐาน (ร้อยละ
20)

เนื้อหาในหลักสูตรและสัดส่วนของเนื้อหา ได้แบ่งจำนวนหน่วยการเรียนรู้เป็นหมวด ๆ ดังนี้
(ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ 2525 : 15)

หมวดอาชีพ	13	หน่วย
หมวดอนามัย	15	หน่วย
หมวดเศรษฐกิจ	11	หน่วย
หมวดหน้าที่พลเมือง	20	หน่วย
หมวดวัฒนธรรม	11	หน่วย
หลักสูตรท้องถิ่นที่ผู้สอนสร้างขึ้นเอง	18	หน่วย
รวม	88	หน่วย

การสอนตามหลักสูตรที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้พัฒนานั้นต้องสอนตามลำดับเนื้อหาที่เรียงไว้ ทั้งนี้เพราะเนื้อหาในบทหลัง ๆ มีความยากมากขึ้นตามลำดับ ประกอบกับ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ได้วางเนื้อหาการฝึกทักษะภาษาไทยและคณิตศาสตร์ไว้ตามลำดับความยากง่าย การสอนตามลำดับเนื้อหาจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหามากขึ้น ส่วนหลักสูตรท้องถิ่นที่ครูผู้สอนสร้างขึ้นเอง จะสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

2. แบบเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ ได้จัดทำแบบเรียนที่ใช้ในหลักสูตร เรียกว่า "หน่วยการเรียนรู้" แต่ละหน่วยการเรียนรู้จะสร้างมาจากเนื้อหาระดับประเทศและภาค จำนวน 70 หน่วยการเรียนรู้ และต้องเรียนเรียงตามลำดับ นอกจากนี้ครูผู้สอนและผู้เรียนจะต้องสร้างหน่วยการเรียนรู้ร่วมกันอีก 18 หน่วยการเรียนรู้ รวมทั้งสิ้น 88 หน่วยการเรียนรู้ ใช้เวลาเรียนประมาณ 6 เดือน (200 ชั่วโมง) แต่ละหน่วยการเรียนรู้จะมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ 2525 : 15 - 16)

ก) การเสนอภาพ ประกอบด้วยภาพ 2 ชุด ภาพแรกแสดงถึงสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบท และภาพที่ 2 แสดงภาพที่ควรเป็นหรือต้องการให้เป็น

ข) การวิเคราะห์ภาพ ประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ที่จะให้ผู้เรียนอภิปรายเพื่อการวิเคราะห์สภาพดังกล่าว มีสาเหตุและทำให้เกิดผลตามมาอย่างไร

ค) การให้ข้อมูลทางวิชาการ ประกอบด้วยข้อความสรุปความคิดรวบยอด อันเป็นแนวทางเสนอแนะที่ควรจะเป็น

ง) การฝึกภาษาไทย ใ้แบ่งแบบฝึกหัดภาษาไทยในคันการอ่านและการเขียน โดยคำต่าง ๆ ที่นำมาใช้จะต้องเกี่ยวข้องกับสภาพในวัหลักสูตร

จ) การฝึกการคิดเลข ประกอบด้วยแบบฝึกหัดทางคณิตศาสตร์

ฉ) การหาแนวทางแก้ไข ประกอบด้วยประเด็นที่ให้ผู้เรียนได้ร่วมกันอภิปราย เพื่อหาแนวทางแก้ไขโดยใช้ข้อมูล 3 ทาง ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและข้อมูลทางวิชาการ

3. คู่มือครู ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคใต้ได้จัดทำคู่มือครู โดยมีเนื้อหาเหมือนกับแบบเรียน เพียงแต่ส่วนหน้าประกอบด้วยปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่ จิตวิทยา วิธีสอน และการสร้างสื่อด้วยตนเอง ในแต่ละหน่วยการเรียนจะมีความคิดรวบยอด จุดประสงค์ทั่วไป จุดประสงค์เฉพาะ ประเด็นปัญหาในการวิเคราะห์สภาพ คำสั่ง หรือกิจกรรมเสนอแนะสำหรับครูผู้สอนในการให้ข้อมูลวิชาการ รวมทั้งประเด็นในการหาแนวทางแก้ไข ซึ่งส่วนประกอบที่กล่าวนี้ไม่มีในแบบเรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 22)

4. การทดลองชั้นเรียน ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคใต้ ได้ทดลองชั้นเรียนในเขตการศึกษา 3 และ 4 รวม 8 จังหวัด 14 ห้องเรียน มีผู้เรียนรวม 70 คน ผลการทดลองมุ่งประเมินผลทางการนำหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้โดยใช้แบบสอบถาม ความคิดเห็นของผู้เรียนและผู้สอน แบบนิเทศการสอน เพื่อศึกษาว่าตัวหลักสูตร แบบเรียน กระบวนการเรียนการสอนมีความเหมาะสมหรือสอดคล้องกับประชาชนในภาคนี้หรือไม่บ้าง จากรายงานการใช้หลักสูตร การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานสำหรับภาคใต้ พอสรุปผลชั้นเรียนทดลองได้ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 25)

1) ชั้นเรียนและผลการเรียน ชั้นเรียนทดลอง 14 ห้องเรียน ทุกชั้นเรียนเปิดสอนจนจบหลักสูตร ส่วนผู้เรียนที่ออกกลางคัน และที่ไม่จบการศึกษาเป็นชามากกว่าหนึ่งปีที่เรียนไม่จบจะเป็นผู้ที่มีการอบรมแล้วมากกว่าเป็นโสด ความจำเป็นที่ต้องทบทวนหาทบทวนเพื่อความอยู่รอดของครอบครัวมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอน

2) หลักสูตรและสื่อการเรียน สภาพทาง ๆ ที่นำมาเป็นหลักสูตร ครูผู้สอนส่วนใหญ่เห็นว่าเหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพที่ปรากฏในท้องถิ่น ในเรื่องของหน่วยการเรียน

แต่ละหน่วยครูผู้สอนเห็นว่ามีเนื้อหามากเกินไป ไม่สามารถสอนจบภายใน 2 ชั่วโมงได้ บทต้น ๆ ยากเกินไปสำหรับผู้เรียนที่ไม่มีพื้นฐานมาก่อน หน่วยการเรียนรู้ที่ครูผู้สอนต้องสร้างขึ้นเอง ไม่สามารถสร้างได้ครบตามจำนวนที่กำหนด เกี่ยวกับคู่มือครูที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคสร้างขึ้น ครูผู้สอนเห็นว่าใช้ได้เป็นส่วนใหญ่ และสำหรับสื่อการเรียน ยังมีข้อผิดพลาดและขอบปรองอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะเรื่องกรรการเรียงพิมพ์

3) การดำเนินงานและการบริหาร เอกสารการรายงานต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนทำส่งจังหวัด แต่การประสานงานระหว่างศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดยังไม่ดีนัก ทำให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคไม่ได้รับข้อมูลบางอย่าง การรับเอกสารต่าง ๆ เช่น ทะเบียนนักศึกษา แบบรายงานประจำเดือน ส่วนใหญ่ได้รับครบ มีบางชั้นเรียนที่ได้รับไม่ครบซึ่งก็เป็นส่วนน้อย การขออนุญาตต่าง ๆ ในขั้นตอนดำเนินงานส่วนใหญ่ทำได้ถูกต้อง แต่ค่อนข้างล่าช้า เช่น การเบิกเงินค่าตอบแทน ค่าวัสดุ ทั้งนี้เนื่องมาจากการประสานงานและการส่งรายงาน

4) การเรียนการสอน ครูผู้สอนส่วนมากเห็นว่าขั้นตอนการสอนที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคได้ทำไว้ สามารถนำไปปฏิบัติได้ผลดี แต่บางครั้งครูผู้สอนสอนไม่ครบทุกขั้นตอนเนื่องจากแต่ละหน่วยมีเนื้อหามาก นอกจากนี้ยังพบว่าครูบางคนยังใช้วิธีสอนที่ตนเคยทำมาโดยไม่ใช้วิธีการที่ได้รับการอบรมไป ซึ่งเป็นผลให้ยังสรุปไม่ได้ว่าที่ผู้เรียนสามารถอ่านเขียนดีขึ้นนั้น เป็นไปเพราะผู้สอนสอนตามวิธีที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคได้พัฒนาขึ้น

การพัฒนาหลักสูตร การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานภาคกลาง

1. เนื้อหาของหลักสูตร ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรโดย ใช้หลักการและรูปแบบในการพัฒนาแนวเกี่ยวกับแต่ละศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคที่กล่าวมาแล้ว เนื้อหาของหลักสูตรแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

- 1) หลักสูตรกลาง ร้อยละ 20
- 2) หลักสูตรภาค ร้อยละ 60
- 3) หลักสูตรระดับท้องถิ่น ร้อยละ 20

หลักสูตรกลางให้นำหลักสูตรในส่วนที่กองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน และศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนภาค ร่วมกันจัดทำมาใช้ มีจำนวน 17 สภา ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์ กฎหมาย และวัฒนธรรมประเพณี หลักสูตรภาค เป็นสภาพที่เป็นปัญหาในส่วนร ม
ในภาคกลาง มี 62 สภา หลักสูตรในระดับท้องถิ่น เป็นสภาพท้องถิ่นของผู้เรียนในระหว่างที่มี
การเรียนการสอน ผู้เรียนและผู้สอนมีความสนใจที่จะแก้ปัญหา ร่วมกันได้โดยช่วยกันกำหนดสภาพขึ้น
17 สภา เนื้อหาของหลักสูตรระดับภาคและท้องถิ่นเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี
เศรษฐกิจ หน้าที่ศีลธรรม และอนามัย มีทักษะภาษาไทยและคณิตศาสตร์รวมอยู่ในแต่ละสภาพ โดย
มีจุดมุ่งหมายให้นำไปใช้ในวิถีประจำวันได้มากที่สุด (กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2526 : 11)

2. แบบเรียน ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง ได้จัดทำแบบเรียนการศึกษา
ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขึ้นพื้นฐานซึ่งมีลักษณะเป็นแผน ๆ ประกอบด้วยภาพ คำหลัก เนื้อหา ทักษะ—
ภาษาไทย และทักษะคณิตศาสตร์ แบบเรียนมีจำนวน 100 เรื่อง เพื่อให้การใช้แบบเรียนนี้เป็น
ไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงได้กำหนดให้ผู้สอนสอนเรื่องที่ 1 – 50 เรื่องลำดับก่อนหลังเป็นการปู
พื้นฐานทางภาษาไทยและคณิตศาสตร์ กล่าวคือ เมื่อผู้เรียนเรียนจนจบเรื่องที่ 50 ผู้เรียนจะมี
ทักษะภาษาไทยในเรื่องพยัญชนะ สระ ครบทุกคำ แยกลูกได้ ผันอักษรได้ สำหรับทักษะ
ทางคณิตศาสตร์ ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ทางสัญลักษณ์ตัวเลขทั้ง เลขไทยและเลขอารบิก วิชัววก
ลบ คูณ และหาร เป็นพื้นฐาน คณิตศาสตร์ที่จำเป็น สำหรับบทเรียนเรื่องที่ 51 – 100 ผู้สอน
สามารถเลือกสอนได้ตามสถานการณ์และความสนใจของผู้เรียน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน
2526 : 21)

3. คู่มือครู ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง ได้จัดทำคู่มือครู มีเนื้อหาเหมือน
แบบเรียน มีส่วนประกอบดังนี้ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง 2527 : หน้าไม่เรียง
ลำดับ)

ก) ที่มาของแผนเรียน เพื่อให้ผู้สอนรู้ถึงสภาพปัญหา และความสำคัญของเรื่อง
ว่าทำไมจึงต้องมีแผนเรียนนี้ขึ้นมา

ข) ความมุ่งหมาย มีไว้เพื่อให้ผู้สอนทราบว่า แผนเรียนต้องการให้ผู้เรียนมี
พฤติกรรมอย่างไรบ้าง

ค) หัวข้อที่ควรอภิปราย จะเสนอแนวทางการตั้งประเด็นอภิปรายไว้ให้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนตั้งประเด็นในการอภิปรายได้ง่ายขึ้น ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการอภิปราย ซึ่งมักจะออกมาในรูปของการถามตอบเป็นส่วนมาก

ง) ความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับเรียน ข้อเสนอแนะที่เพิ่มขึ้นเพื่อเพิ่มทักษะและกระบวนการสอนให้ผู้สอนสามารถช่วยในการ อภิปรายของกลุ่มได้ดียิ่งขึ้น

จ) วิธีสอน เป็นข้อเสนอแนะขั้นตอนในการนำเข้าสู่การ อภิปราย เพื่อเข้าสู่ประเด็นที่จะเรียน

ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคแต่ละภาค ได้พัฒนาหลักสูตรตามขั้นตอนที่ได้เสนอไปแล้วข้างต้น หลังจากทดลองชั้นเรียนแล้ว ได้แก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่ค้นพบจากการทดลองและขณะนี้กำลังเสนอขอใช้หลักสูตรนี้ต่อกรมวิชาการ ปัจจุบันศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคทั้ง 4 ภาค ได้มอบหลักสูตรฉบับปี พ.ศ. 2523 ให้ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดใช้อยู่.

การวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่
แบบเบ็คส์รีจประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน

ในบทนี้เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คส์รีจประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน จากความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คส์รีจประเภทครูอาสาสมัครเกินสอนในระดับจังหวัด และครูอาสาสมัคร ซึ่งจะเสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น 5 ตอน คือ

1. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร
3. การติดตามผลและประสานงาน
4. เนื้อหาในการอบรมครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คส์รีจ
5. สภาพปัญหาในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คส์รีจประเภทครู

อาสาสมัครเกินสอน

ตอนที่ 1 : ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับรายละเอียดต่าง ๆ และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คส์รีจประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน มี 2 กลุ่ม คือ (1) เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษา
นอกโรงเรียนจังหวัดผู้รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คส์รีจประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน
และ (2) ครูอาสาสมัคร รายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีดังนี้

1.1 เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คส์รีจประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน
ได้ส่งแบบสอบถามให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบรวมทั้งสิ้น 46 คน จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
46 จังหวัด ได้รับแบบสอบถามคืน 27 ฉบับ จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด 27 จังหวัด
คือ สกลนคร มหาสารคาม นครพนม กาฬสินธุ์ ขอนแก่น หนองบัวลำภู หนองคาย หนองคาย

เพชรบูรณ์ สุรินทร์ ภูเก็ต นครนายก เลย มุกดาหาร สตูล อ่างทอง ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด
พัทลุง เชียงราย ขอนแก่น นครศรีธรรมราช อุรธานี นครราชสีมา ยโสธร ลำพูน และ
ระยอง ข้อมูลส่วนตัวของเจ้าหน้าที่ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงในตาราง 7 ดังนี้

ตาราง 7 ข้อมูลส่วนตัวของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบ
เบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกษียณ

คุณลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	20	74.1
หญิง	7	25.9
	27	100.0
2. อายุ		
- 20 - 29 ปี	12	44.4
- 30 - 39 ปี	12	44.4
- 40 ปีขึ้นไป	3	11.2
	27	100.0
3. วุฒิสถกที่ไ้รับ		
- ต่ำกว่าปริญญาตรี	9	33.3
- ปริญญาตรี	16	59.3
- สูงกว่าปริญญาตรี	2	7.4
- อื่น ๆ	-	
	27	100.0

ตาราง 7 (ต่อ)

คุณลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
4. สถานภาพการสมรส		
- โสด	7	25.9
- สมรส	19	70.4
- อื่น ๆ (หย่า แยก หมาย)	1	3.7
	27	100.0
5. ฐานะที่ตอบแบบสอบถาม		
- หัวหน้าฝ่ายทำหน้าที่รับผิดชอบงานการศึกษา ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน	9	33.3
- เจ้าหน้าที่ศูนย์รับผิดชอบงานการศึกษา ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน	13	48.2
- อื่น ๆ ได้แก่ศึกษานิเทศก์	5	18.5
	27	100.0

จากตาราง 7 แสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่ศูนย์รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอนตอบแบบสอบถาม 27 คน เป็นชาย 20 คน คิดเป็นร้อยละ 74.1 อายุ 20 - 29 ปี กับ 30 - 34 ปี มีเท่ากันคืออย่างละ 12 คน คิดเป็นร้อยละ 44.4 ส่วนใหญ่ร้อยละ 59.3 มีวุฒิปริญญาตรี และร้อยละ 70.4 สมรสแล้ว คำนวณความเกี่ยวข้องกับงานนี้ ร้อยละ 48.2 หัวหน้าที่เจ้าหน้าที่ศูนย์รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน

1.2 ข้อมูลส่วนตัวของครูอาสาสมัครที่ตอบแบบสอบถาม ครูอาสาสมัครเป็นลูกจ้างชั่วคราวของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ปฏิบัติงานในพื้นที่ของจังหวัดต่าง ๆ รวม 46 จังหวัด จำนวน 506 คน ในการศึกษาครั้งนี้ได้ส่งแบบสอบถามให้ครูอาสาสมัคร 23 จังหวัด จำนวน 337 คน คิดเป็นร้อยละ 50 ของจำนวนจังหวัดทั้งหมด ได้รับแบบสอบถามคืนทั้งสิ้น 232 ฉบับ นำมาคัดเลือกได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์จำนวน 207 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 68.8 ของแบบสอบถามทั้งหมด รายละเอียดส่วนตัวของครูอาสาสมัครแสดงในตาราง 8 ต่อไปนี้

ตาราง 8 ข้อมูลส่วนตัวของครูอาสาสมัครกลุ่มที่ตอบแบบสอบถาม

คุณลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
1. <u>เพศ</u>		
- ชาย	101	48.8
- หญิง	106	51.2
	207	100.0
2. <u>อายุ</u>		
- ต่ำกว่า 20 ปี	-	-
- 20 - 23 ปี	53	25.6
- 24 - 27 ปี	109	52.7
- 28 - 30 ปี	36	17.3
- สูงกว่า 30 ปี	9	4.4
	207	100.0

ตาราง 8 (ต่อ)

คุณลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
3. <u>วุฒิทางการศึกษา</u>		
- สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.5
- ปริญญาตรี	14	6.8
- ปวส. หรือ ป.กศ.สูง	121	58.5
- ปวช. หรือ ป.กศ.ตน	57	27.5
- ม.ศ.3 หรือ ม.ศ.5	14	6.7
	207	100.0
4. <u>สถานภาพการสมรส</u>		
- สมรส	56	27.1
- หย่า	3	1.4
- โสด	147	71.0
- แยกกันอยู่	1	0.5
	207	100.0
5. <u>ประสบการณ์ในการทำงานการศึกษานอกโรงเรียน</u>		
- น้อยกว่า 1 ปี	46	22.2
- 1 ปี	37	17.9
- 2 ปี	51	24.6
- 3 ปี	39	18.8
- 4 ปี	24	11.7
- 5 ปีขึ้นไป	10	4.8
	207	100.0

ตาราง 8 (ต่อ)

คุณลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
6. เหตุผลที่สมัครเป็นครูอาสาสมัคร		
- อุดมการณ์	50	24.2
- ต้องการหาประสบการณ์	110	53.1
- ยังหางานอื่นทำไม่ได้	33	16.0
- อื่น ๆ	14	6.7
	207	100.0

จากตาราง 8 แสดงให้เห็นว่าครูอาสาสมัครที่ตอบแบบสอบถามจาก 207 คน เป็นหญิง 106 คน คิดเป็นร้อยละ 51.2 ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 24 – 27 ปี มีจำนวน 109 คน คิดเป็นร้อยละ 52.7 ทางด้านคุณวุฒิทางการศึกษานั้น ร้อยละ 58.5 มีวุฒิทางการศึกษา ระดับ ปวส. หรือ ป.กศ.สูง เกี่ยวกับสถานภาพการสมรส ครูอาสาสมัครส่วนใหญ่ยังเป็นโสดถึงร้อยละ 71 ในด้านประสบการณ์ในการทำงานการศึกษานอกโรงเรียน ส่วนใหญ่ครูอาสาสมัครมีประสบการณ์ในการทำงานมาแล้ว 2 ปี และน้อยกว่า 1 ปี ในระดับที่ไล่เลี่ยกัน คือ ร้อยละ 24.6 และ 22.2 ตามลำดับ ส่วนเหตุผลที่สมัครเป็นครูอาสาสมัคร ร้อยละ 53.1 สมัครเป็นครูอาสาสมัครเพราะต้องการหาประสบการณ์

ตอนที่ 2 : ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร

ในการวิจัยครั้งนี้ได้สอบถามความคิดเห็นกับบุคคล 2 กลุ่ม กลุ่มแรก ได้แก่วิทยากรของครูอาสาสมัครเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของตนเองตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด และกลุ่มที่สองเป็นความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดผู้รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เสนอเกี่ยวกับลักษณะการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร

2.1 ความคิดเห็นของครูอาสาสมัครที่มีต่อบทบาทและหน้าที่ของตน

ในตาราง 9 เสนอความคิดเห็นความพึงพอใจของผู้ปฏิบัติงานภาคสนาม คือ ครูอาสาสมัครที่มีต่อบทบาทและหน้าที่ของตนเองตามข้อกำหนดของกรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อที่ว่าครูอาสาสมัครเห็นด้วยกับบทบาทและหน้าที่ต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

ตาราง 9 ค่าเฉลี่ยรายข้อของความคิดเห็นของครูอาสาสมัคร ต่อบทบาทและหน้าที่ของตนเองตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

บทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร	$\bar{x}$	ไม่เห็นด้วย 1.00-1.75	ไม่มีความเห็น 1.76-2.50	เห็นด้วย บางส่วน 2.51-3.25	เห็นด้วย 3.26-4.00
1. ครูอาสาสมัครจำเป็นต้องสอนนักศึกษา ให้จบปีละ 30 คนขึ้นไป	3.4				
2. ครูอาสาสมัครควรสำรวจความต้องการ ของนักศึกษา ก่อนดำเนินการเรียน การสอน	3.9				
3. ครูอาสาสมัครควรมีการเตรียมสถานที่ และบรรยากาศในการเรียนการสอน	3.6				
4. ครูอาสาสมัครควรสร้างแผนเรียนขึ้น เองเพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพ ท้องถิ่น และความต้องการของผู้เรียน	3.6				
5. การเรียนการสอนควรใช้การอภิปราย กลุ่มเป็นหลัก	3.0				
6. ครูอาสาสมัครควรจัดให้นักศึกษาได้ไป ศึกษานอกสถานที่	3.2				

ตาราง 9 (ต่อ)

บทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร	$\bar{X}$	ไม่เห็นควย	ไม่เห็น ความเห็น	เห็นควย บางส่วน	เห็นควย
		1.00-1.75	1.75-2.50	2.51-3.25	3.26-4.00
7. ครูอาสาสมัครยอมรับว่านักเรียนมีความรู้และความสามารถในการเรียนการสอนได้	3.7				
8. ครูอาสาสมัครจะทองทำตัวให้เข้ากับนักศึกษาและผู้นำในหมู่บ้านได้	3.9				
9. ครูอาสาสมัครควรมีการบันทึกและจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวของนักศึกษา	3.6				
10. ครูอาสาสมัครจะต้องส่งเสริมให้ชาวบ้านสร้าง ปรับปรุง และดูแลที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	3.8				
11. ครูอาสาสมัครควรมีหน้าที่เป็นผู้ประสานงานจัดกลุ่มสนใจในชุมชนที่ตนปฏิบัติงานอยู่	3.6				
12. ครูอาสาสมัครควรเป็นผู้ประสานงานจัดวิชาชีพในชุมชนที่ตนปฏิบัติงานอยู่	3.5				
13. ครูอาสาสมัครจะต้องส่งเสริมการใช้วัสดุอุปกรณ์ของหมู่บ้านในการพัฒนาหมู่บ้าน	3.6				

ตาราง 9 (ต่อ)

บทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร	$\bar{x}$	ไม่เห็นด้วย	ไม่ เห็น ความเห็น	เห็นด้วย บางส่วน	เห็นด้วย
		1.00-1.75	1.76-2.50	2.51-3.25	3.26-4.00
14. ครูอาสาสมัครจะทำงานร่วมกับ ชาวบ้านจากงานพื้นฟูประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และนันทนาการของ ชาวบ้าน	3.6				
15. ครูอาสาสมัครควรส่งเสริมให้ชาวบ้าน ไปศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์	3.7				
16. ครูอาสาสมัครควรทำหน้าที่ให้ข้อมูลแก่ ชุมชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและ แนวโน้มในด้านการศึกษาผู้ใหญ่	3.6				
17. ครูอาสาสมัครควรจัดทำและเผยแพร่ หนังสือหรือเอกสารต่าง ๆ ในชุมชน	3.4				
18. ครูอาสาสมัครควรทำหน้าที่ประสานงาน และร่วมมือกับชาวบ้านในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาท้องถิ่น	3.8				
19. ครูอาสาสมัครควรติดต่อวิทยากรจาก หน่วยงานอื่นมาให้ความรู้ที่จำเป็น แก่ชาวบ้าน	3.7				
20. ครูอาสาสมัครจะต้องทำงานร่วมกับ เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอื่นในการ พัฒนาหมู่บ้าน	3.7				

ตาราง 9 (ต่อ)

บทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร	$\bar{X}$	ไม่เห็นด้วย 1.00-1.75	ไม่ มีความเห็น 1.76-2.50	เห็นด้วย บางส่วน 2.51-3.25	เห็นด้วย 3.26-4.00
21. ครูอาสาสมัครควรทำหน้าที่ติดต่อ ประสานงานกับสมาชิกของชุมชนกลุ่ม อาชีพ องค์กรทางสังคม และองค์กร ทางศาสนา เพื่อปรับปรุงองค์กร ให้ดีขึ้น	3.5				
22. ครูอาสาสมัครควรอุทิศตัวในการทำงาน ร่วมกับกลุ่ม และองค์กรในชุมชน	3.7				

จากตาราง 9 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นรายข้อมีค่าตั้งแต่ 3.26 - 4.00 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า
ครูอาสาสมัครส่วนใหญ่เห็นด้วยกับบทบาทและหน้าที่ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด

บทบาทและหน้าที่ที่ครูอาสาสมัคร "เห็นด้วย" ในระดับสูงมาก (ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.7 ขึ้นไป)
มี 9 ข้อคือ

ข้อ 2 : ครูอาสาสมัครควรสำรวจความต้องการของนักศึกษา ก่อนดำเนินการเรียน
การสอน ($\bar{X} = 3.9$)

ข้อ 7 : ครูอาสาสมัครยอมรับว่า นักศึกษามีความรู้และความสามารถในการเรื่องที่จะ
นำมาใช้ในการเรียนการสอนได้ ($\bar{X} = 3.7$)

ข้อ 8 : ครูอาสาสมัครจะต้องทำตัวให้เข้ากับนักศึกษา และผู้นำในหมู่บ้านได้ ($\bar{X} = 3.9$)

ข้อ 10 : ครูอาสาสมัครจะต้องส่งเสริมให้ชาวบ้านสร้าง ปรับปรุง และดูแลที่อ่าน

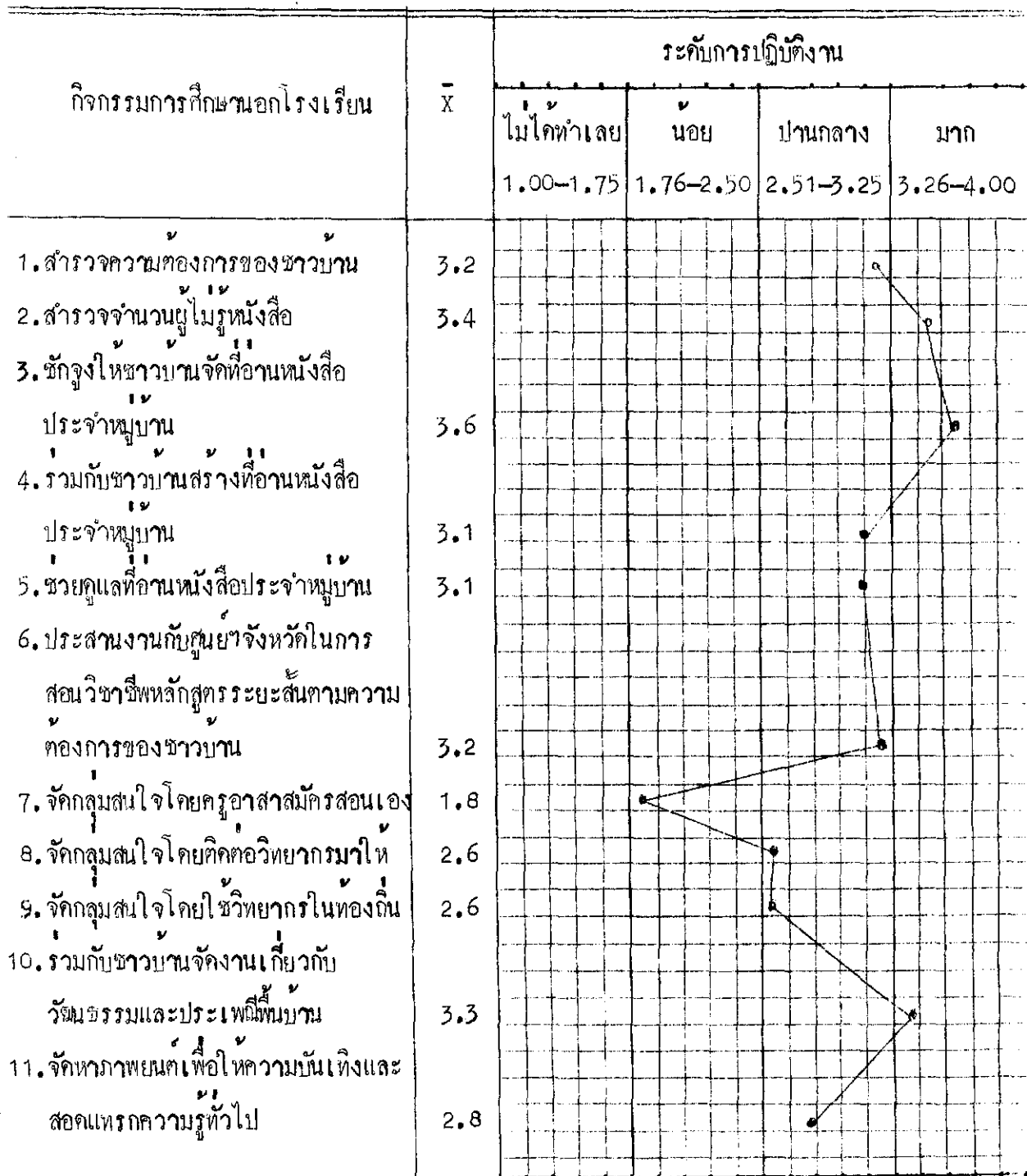
หนังสือประจำหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.8$)

- ข้อ 15 : ครูอาสาสมัครควรส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์
($\bar{X} = 3.7$)
- ข้อ 18 : ครูอาสาสมัครควรทำหน้าที่ประสานงาน และร่วมมือกับชาวบ้านในการ
ดำเนินงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ($\bar{X} = 3.8$)
- ข้อ 19 : ครูอาสาสมัครควรติดต่อวิทยากรจากหน่วยงานอื่นมาให้ความรู้ที่จำเป็นแก่
ชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.7$)
- ข้อ 20 : ครูอาสาสมัครจะต้องทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นในการพัฒนาหมู่บ้าน
($\bar{X} = 3.7$)
- ข้อ 22 : ครูอาสาสมัครควรอุทิศตัวในการทำงานร่วมกับกลุ่มและองค์กรในชุมชน
($\bar{X} = 3.7$)
- ส่วนบทบาทและหน้าที่ที่ครูอาสาสมัคร "เห็นด้วยบางส่วน" (ค่าเฉลี่ยต่ำกว่า 3.3) มี
2 ข้อ คือ
- ข้อ 5 : การเรียนการสอนควรใช้การอภิปรายกลุ่มเป็นหลัก ($\bar{X} = 3.0$)
- ข้อ 6 : ครูอาสาสมัครควรจัดให้นักศึกษาได้ไปศึกษานอกสถานที่ ($\bar{X} = 3.2$)

2.2 ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดที่มีต่อการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร

ในตาราง 10 แสดงถึงค่าเฉลี่ยด้านความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ที่รับผิดชอบต่อการดำเนินงานในด้านการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน ที่มีต่อลักษณะการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครในด้านต่าง ๆ เพื่อต้องการทราบว่าในทัศนะและประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่เห็นว่าครูอาสาสมัครปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ มากหรือน้อยเพียงใด

ตาราง 10 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเกี่ยวกับลักษณะ
การปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร

ตาราง 10 (ต่อ)

กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน	$\bar{X}$	ระดับการปฏิบัติงาน			
		ไม่ไ้ทำเลย	น้อย	ปานกลาง	มาก
		1.00-1.75	1.76-2.50	2.51-3.25	3.26-4.00
12. ประสานงานและทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่อนามัยเพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้านคานอนามัย	2.8				
13. ประสานงานและทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่เกษตรเพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับการเพาะปลูก การรักษากำจัดศัตรูพืช การใช้ปุ๋ยปลา	2.9				
14. ประสานงานและทำงานร่วมกับพัฒนากรเพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ ที่อยู่อาศัย และที่สาธารณะต่าง ๆ	2.8				

เมื่อพิจารณาจากตาราง 10 พบว่า

1) งานที่ครูอาสาสมัครปฏิบัติอยู่ในระดับ "มาก" คือมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.3 ขึ้นไป มี 3 ข้อ ได้แก่

ข้อ 2 : สรรวจจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ ($\bar{X} = 3.4$)

ข้อ 3 : ชักจูงให้ชาวบ้านจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.6$)

ข้อ 10 : รวมกับชาวบ้านจัดงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน

($\bar{X} = 3.3$)

2) งานที่ครูอาสาสมัครปฏิบัติอยู่ในระดับ "ปานกลาง" คือ มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2.51-3.25 มี 10 ข้อ ได้แก่

ข้อ 1 : สำรวจความต้องการของชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.2$)

ข้อ 4 : ร่วมกับชาวบ้านสร้างที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.1$)

ข้อ 5 : ช่วยดูแลที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ($\bar{X} = 3.1$)

ข้อ 6 : ประสานงานกับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดในการสอนวิชาชีพ

หลักสูตรระยะสั้นตามความต้องการของชาวบ้าน ($\bar{X} = 3.2$)

ข้อ 8 : จัดกลุ่มสนใจโดยคิดศักรวิทยากรมาให้ ($\bar{X} = 2.6$)

ข้อ 9 : จัดกลุ่มสนใจโดยให้วิทยากรในห้องเรียน ($\bar{X} = 2.6$)

ข้อ 11 : จัดหาวิทยากรเพื่อให้ความบันเทิงและสอดแทรกความรู้ทั่วไป ($\bar{X} = 2.8$)

ข้อ 12 : ประสานงานและทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่อนามัย ($\bar{X} = 2.8$)

ข้อ 13 : ประสานงานและทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่เกษตรเพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้าน

เกี่ยวกับการเพาะปลูก การใช้จ่ายกำจัดศัตรูพืช การไถพยุ ฯลฯ ($\bar{X} = 2.9$)

ข้อ 14 : ประสานงานและทำงานร่วมกับพันธุกรเพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับ

การพัฒนาอาชีพ ที่อยู่อาศัย และที่สาธารณะต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.8$)

3) งานที่ครูอาสาสมัครปฏิบัติอยู่ในระดับ "น้อย" คือ มีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.00 - 1.75 มี 1 ข้อ คือ

ข้อ 7 : จัดกลุ่มสนใจโดยครูอาสาสมัครสอนเอง ($\bar{X} = 1.8$)

ตอนที่ 3 : การติดตามผลและประสานงาน

ในตอนนี้เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับ วิธีติดตามผล การปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร และการติดตามประสานงานระหว่างศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดกับอำเภอ ในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน โดยสอบถามจากเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด จำนวน 27 คน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้มาเสนอ แยกออกเป็น 2 ตอน คือ (1) วิธีติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร และ

(2) การติดตามประสานงานระหว่างศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดกับอำเภอ

3.1 วิธีติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร

จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเกี่ยวกับวิธีติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครที่ทางศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดใช้ ปรากฏผลดังตาราง 11 ดังนี้

ตาราง 11 ความถี่และร้อยละของวิธีการติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร ตามที่เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดใช้

วิธีติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร	จำนวนผู้ตอบ (N = 27)	ร้อยละ
1. ให้ครูอาสาสมัครส่งรายงานทุกเดือน	27	100.0
2. ตรวจสอบครูอาสาสมัครเดือนละ 1 ครั้ง	12	44.4
3. ตรวจสอบครูอาสาสมัครเดือนละมากกว่า 1 ครั้ง	8	29.6
4. ตรวจสอบครูอาสาสมัคร 2 เดือน ต่อ 1 ครั้ง	8	29.6
5. ตรวจสอบครูอาสาสมัคร 3 เดือน ต่อ 1 ครั้ง	5	18.5
6. ขอให้ศึกษานิเทศก์อำเภอรายงานเกี่ยวกับการทำงานของครูอาสาสมัครทุกเดือน	18	66.7
7. ขอให้ผู้อำนวยการรายงานเกี่ยวกับการทำงานของครูอาสาสมัครทุกเดือน	12	44.4
8. ประชุมครูอาสาสมัครที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดทุกเดือน	27	100.0
9. ประชุมครูอาสาสมัคร ณ เขตที่ครูอาสาสมัครปฏิบัติการทุกเดือน	5	18.5

จากตาราง 11 พบว่าวิธีติดตามผล 9 วิธีที่ทำการศึกษานั้น วิธีที่เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดผู้รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เห็นสอนใช้ทุกศูนย์ฯ (ร้อยละ 100) ได้แก่ การให้ครูอาสาสมัครส่งรายงานทุกเดือน และประชุมครูอาสาสมัคร

ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดทุกเดือน อันับรองลงมา คือ ขอให้ศึกษานิเทศก์อำเภอรายงานเกี่ยวกับการทำงานของครูอาสาสมัครทุกเดือน มีร้อยละ 66.7 อันดับที่ 3 ตรวจสอบครูอาสาสมัครเดือนละ 1 ครั้ง และขอให้ผู้ใหญ่บ้านรายงานเกี่ยวกับการทำงานของครูอาสาสมัครทุกเดือน มีร้อยละ 44.4 ส่วนวิธีที่กระทำน้อยลงมาตามลำดับ คือ ตรวจสอบครูอาสาสมัครเดือนละมากกว่า 1 ครั้ง และตรวจสอบครูอาสาสมัคร 2 เดือนต่อ 1 ครั้ง มีร้อยละ 29.6 และวิธีที่ทุกศูนย์ ฯ กระทำน้อยที่สุด คือ ตรวจสอบครูอาสาสมัคร 3 เดือนต่อ 1 ครั้ง และประชุมครูอาสาสมัคร ณ เขตที่ครูอาสาสมัครปฏิบัติการทุกเดือนมีเพียงร้อยละ 18.5

3.2 การติดต่อประสานงานระหว่างศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดและอำเภอ

วิธีการติดต่อประสานงานระหว่างศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดกับอำเภอในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน ตามความเห็นและประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ทั้งตาราง 12 ต่อไปนี้

ตาราง 12 ความถี่และค่าร้อยละของการติดต่อประสานงานระหว่างศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดกับอำเภอ เกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน

การติดต่อประสานงานระหว่างศูนย์ฯ จังหวัดกับอำเภอ	ไข	ร้อยละ
1. มีการรายงานเป็นประจำทุกเดือน	24	88.9
2. มีการติดตามผลร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน- จังหวัดกับศึกษานิเทศก์อำเภอ หรือตัวแทนของอำเภอ	21	77.8
3. มีการติดต่อเมื่อมีการประชุมสัมมนา	20	74.1
4. มีการรายงานผลเฉพาะเมื่อมีปัญหา	12	44.4
5. อื่น ๆ (ติดต่อประสานงานให้อำเภอร่วมพิธีเปิดปิดห้องเรียน)	1	3.7

จากตาราง 12 พบว่า การติดต่อประสานงานระหว่างศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดกับอำเภอ ที่ทำการศึกษา 5 วิธีนั้น วิธีที่ไขมากเป็นอันดับ 1 คือ มีการรายงานเป็นประจำทุกเดือน

ร้อยละ 88.9 อันดับที่ 2 คือ มีการติดตามผลร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดกับศึกษานิเทศก์อำเภอ หรือตัวแทนของอำเภอ ร้อยละ 77.8 อันดับที่ 3 มีการติดต่อเมื่อมีการประชุมสัมมนา ร้อยละ 74.1 อันดับที่ 4 มีการรายงานผลเฉพาะเมื่อมีปัญหา มีข้อเพียง ร้อยละ 44.4 และนอกจากนี้ยังมีบางศูนย์ ฯ ที่ประสานงานให้อำเภอเข้าร่วมพิธีเปิดปิดห้องเรียน

ตอนที่ 4 : เนื้อหาในการอบรมครูผู้สอนการศึกษานอกระบบแบบเบ็ดเสร็จ

ในตอนนี้มุ่งวิเคราะห์เนื้อหาในการอบรมครูอาสาสมัครก่อนออกปฏิบัติงานสนาม โดยมุ่งตามเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานการศึกษานอกระบบแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน และครูอาสาสมัครเกี่ยวกับความเหมาะสมและประโยชน์ของเนื้อหาแต่ละส่วนของการฝึกอบรม การวิเคราะห์ข้อมูลในตอนนี้เป็นการเปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่และครูอาสาสมัครต่อเนื้อหาในการอบรมครูผู้สอนการศึกษานอกระบบแบบเบ็ดเสร็จ

ตาราง 13 เปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาฯนอกโรงเรียนจังหวัด และ
ครูอาสาสมัคร เกี่ยวกับความเหมาะสมและประโยชน์ของเนื้อหาแต่ละส่วนของการฝึกอบรม
ครูสอนการศึกษานอกระบบแบบเบ็ดเสร็จ

เนื้อหาในการอบรม	เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ	ครูอาสาสมัคร	ไม่ได้เลย	น้อย	ปานกลาง	มาก
			1.00	1.76	2.51	3.26
			1.75	2.50	3.25	4.00
1.นโยบายและแนวโน้มของการศึกษานอกระบบโรงเรียน	3.1	3.7				
2.ปรัชญาการศึกษานอกระบบโรงเรียน	3.0	3.4				
3.จิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่	3.2	3.6				
4.หลักมนุษยสัมพันธ์	3.3	3.7				
5.หลักการพัฒนาศูนย์	3.0	3.4				
6.หลักการเป็นผู้นำ	2.8	3.4				
7.การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	3.3	3.4				
8.ลักษณะของสื่อและวิธีการสร้างสื่อ	2.9	3.3				
9.วิธีจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน	3.0	3.3				
10.ความเชื่อมั่นในการศึกษานอกระบบผู้ใหญ่	3.2	3.4				
11.บทบาทของการศึกษานอกระบบผู้ใหญ่	3.2	3.4				
12.วิธีสอนและเทคนิคการสอน	3.4	3.6				
13.หลักสูตร แบบเรียน และคู่มือครู	3.3	3.5				
14.การวัดและการประเมินผล	3.1	3.4				
15.การดำเนินงานการศึกษานอกระบบผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้น พื้นฐาน	3.3	3.5				

หมายเหตุ _____ ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ _____ ความคิดเห็นของครูอาสาสมัคร

จากตาราง 13 เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัด และครูอาสาสมัคร เกี่ยวกับความเหมาะสมและประโยชน์ของเนื้อหาแต่ละส่วนของการฝึกอบรมครูผู้สอนการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จแล้ว พบว่า เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ มีความเห็นแตกต่างจากครูอาสาสมัคร กล่าวคือ ครูอาสาสมัครมีความเห็นว่าเนื้อหาในการอบรมมีความเหมาะสมและประโยชน์ของเนื้อหาแต่ละส่วนเมื่ออยู่ในระดับ "มาก" ทุกข้อ (ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.3 ขึ้นไป) ส่วนเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ มีความเห็นว่าเนื้อหาในการอบรมมีความเหมาะสมและประโยชน์ของเนื้อหาแต่ละส่วนอยู่ในระดับ "ปานกลาง" เป็นส่วนใหญ่ (ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2.51 - 3.25) เนื้อหาในการอบรมส่วนที่เจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ มีความคิดเห็นตรงกันกับครูอาสาสมัครว่ามีความเหมาะสมและมีประโยชน์ในระดับ "มาก" (ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.3 ขึ้นไป) มี 5 ข้อ ดังนี้

- ข้อ 4 : หลักมนุษยสัมพันธ์
- ข้อ 7 : การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ข้อ 12 : วิธีสอนและเทคนิคการสอน
- ข้อ 13 : หลักสูตร แบบเรียน และคู่มือครู
- ข้อ 15 : การดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน

ตอนที่ 5 : สภาพปัญหาในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน

ในส่วนนี้ จะได้วิเคราะห์สภาพปัญหาที่เกิดจากการดำเนินงานตามโครงการนี้ จากความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ในแง่ที่เกี่ยวกับการบริหารโครงการ เช่น เกี่ยวกับงบประมาณดำเนินการ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ดำเนินการ การประสานงาน การติดตามผล ฯลฯ และความคิดเห็นของครูอาสาสมัครเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่เกิดในการปฏิบัติงานสนาม ในตอนนี้จะได้เสนอผลการวิเคราะห์ออกเป็น 3 ตอน คือ (1) สภาพปัญหาที่พบในการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน สอดถามจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการนี้ (2) สภาพปัญหาในเรื่องการจัดสรรงบประมาณดำเนินการ ซึ่งสอบถามจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการนี้ และ (3) สภาพปัญหาในการปฏิบัติงานสนามซึ่งสอบถามจากครูอาสาสมัคร

5.1 ปัญหาในการดำเนินงานจากทัศนะของเจ้าหน้าที่

จากการสอบถามความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดถึงสภาพปัญหาที่พบในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอนปรากฏดังตาราง 14 ต่อไปนี้

ตาราง 14 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ต่อสภาพปัญหาที่พบในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน

สภาพปัญหา	$\bar{X}$	ไม่พบ	น้อย	ปานกลาง	มาก
		1.00-1.75	1.76-2.50	2.51-3.25	3.26-4.00
1. ความลาช้าของงบประมาณ	2.7				
2. งบประมาณไม่เพียงพอ	2.8				
3. ปัญหาเกี่ยวกับความสามารถของครูอาสาสมัคร	2.5				
4. ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของครูอาสาสมัคร	2.6				
5. วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ ไม่เพียงพอ	2.6				
6. ปัญหาเกี่ยวกับการประสานงานและการประชาสัมพันธ์	2.7				
7. ปัญหาเกี่ยวกับการนิเทศติดตามผล	2.8				
8. ความไม่เข้าใจในจุดมุ่งหมายของโครงการของครูอาสาสมัคร	2.7				
9. ความไม่เข้าใจในวิธีสอนของครูอาสาสมัคร	2.4				

จากตาราง 14 ผลการวิเคราะห์พบว่า มีปัญหาในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอนในระดับปานกลางเป็นส่วนมาก ดังนี้

1. สภาพปัญหาในการดำเนินงานตามโครงการนี้ในระดับ "ปานกลาง" (ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 2.51 - 3.25) มี 7 ข้อ คือ

- ข้อ 1 : ความล่าช้าของงบประมาณ ($\bar{X} = 2.7$)
- ข้อ 2 : งบประมาณไม่เพียงพอ ($\bar{X} = 2.8$)
- ข้อ 4 : ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของครูอาสาสมัคร ($\bar{X} = 2.6$)
- ข้อ 5 : วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ ไม่เพียงพอ ($\bar{X} = 2.6$)
- ข้อ 6 : ปัญหาเกี่ยวกับการประสานงาน และการประชาสัมพันธ์ ($\bar{X} = 2.7$)
- ข้อ 7 : ปัญหาเกี่ยวกับการนิเทศติดตามผล ($\bar{X} = 2.8$)
- ข้อ 8 : ความไม่เข้าใจในจุดมุ่งหมายของโครงการของครูอาสาสมัคร ($\bar{X} = 2.7$)

2. สภาพปัญหาในการดำเนินงานตามโครงการนี้ในระดับ "น้อย" (ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 1.76 - 2.50) มี 2 ข้อ คือ

- ข้อ 3 : ปัญหาเกี่ยวกับความสามารถของครูอาสาสมัคร ($\bar{X} = 2.5$)
- ข้อ 9 : ความไม่เข้าใจในวิธีสอนของครูอาสาสมัคร ($\bar{X} = 2.4$)

5.2 ปัญหาในเรื่องงบประมาณค่าเงินการจากทัศนะของเจ้าหน้าที่

สภาพปัญหาเรื่องการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน จากทัศนะและประสบการณ์ของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด แสดงให้เห็นในการาง 15 ข้อดังนี้

ตาราง 15 ร้อยละความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ต่อปัญหา
ในเรื่องการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภท:
ครูอาสาสมัครเกินสอน

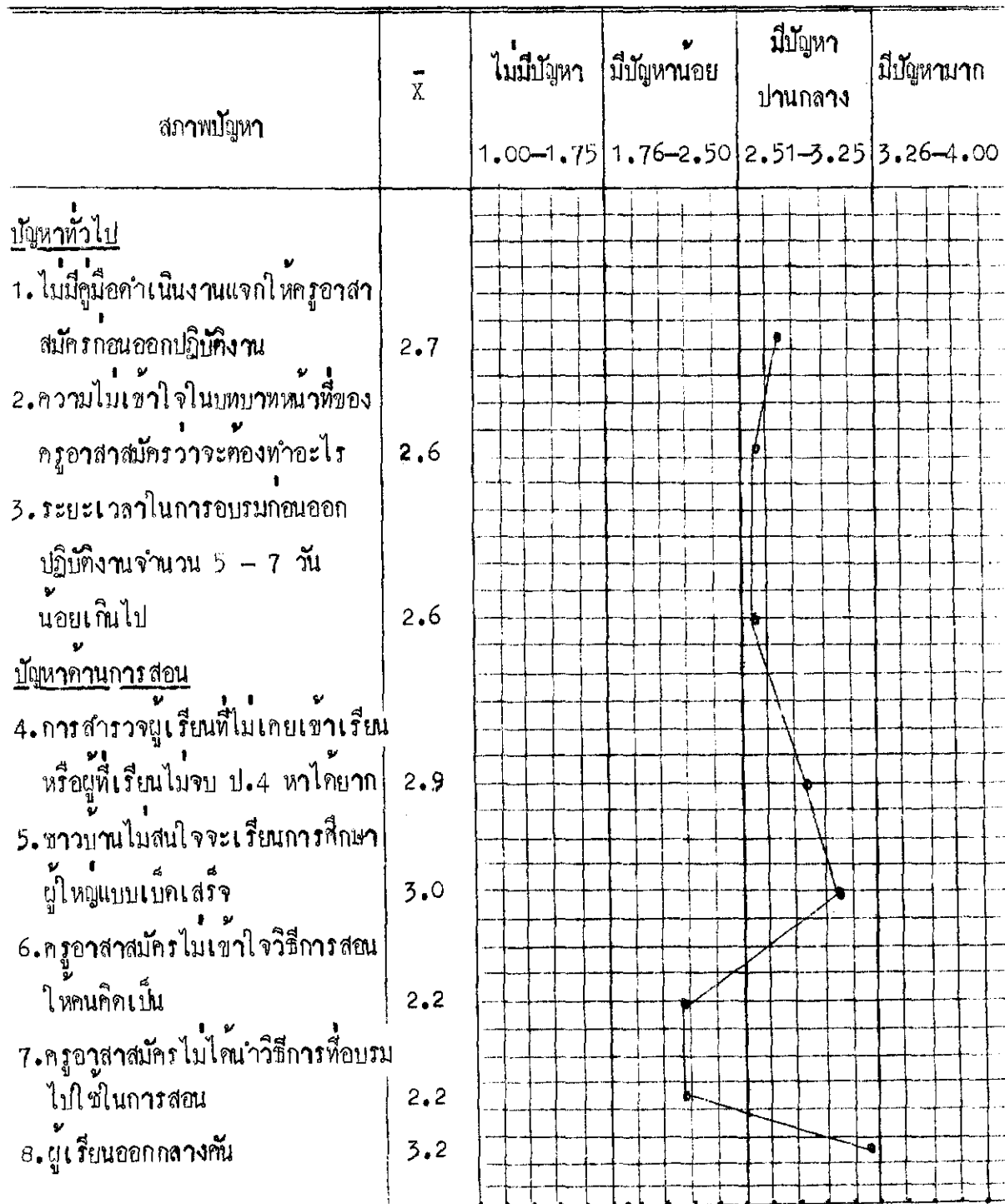
งบประมาณ	มีปัญหา (จำนวนผู้ตอบ)	ร้อยละ
1. หมวดค่าวัสดุ	15	55.5
2. หมวดค่าตอบแทน	7	25.9
3. หมวดค่าใช้สอย	5	18.5

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดสรรงบประมาณในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน จากความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด จำนวน 27 คน พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณหมวดค่าวัสดุ มีผู้ตอบ 15 คน คิดเป็นร้อยละ 55.5 อันตรรองลงมา หมวดค่าตอบแทน มีผู้ตอบ 7 คน คิดเป็นร้อยละ 25.9 และปัญหาเกี่ยวกับงบประมาณหมวดค่าใช้สอย มีผู้ตอบเพียงร้อยละ 18.5

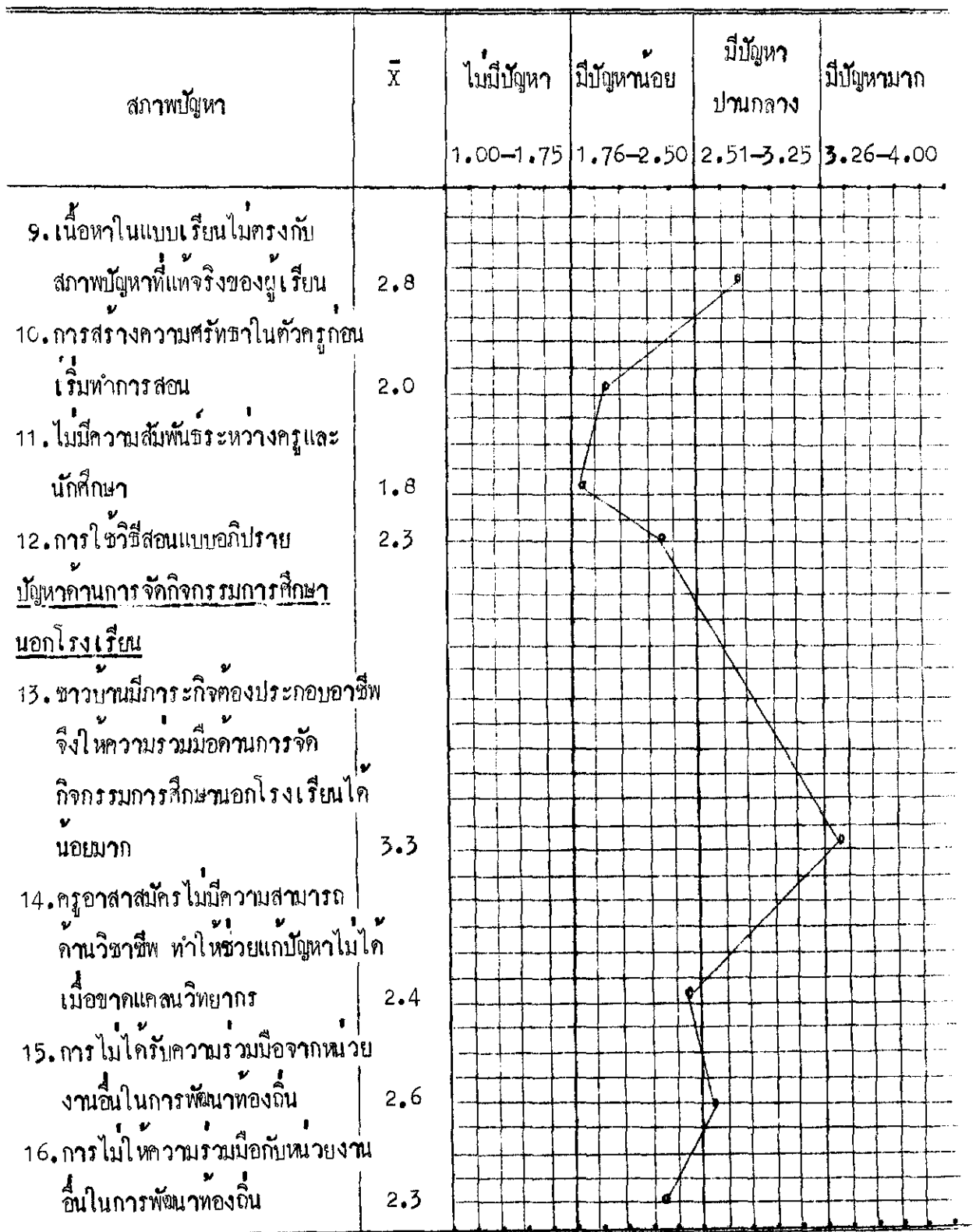
5.3 สภาพปัญหาในการปฏิบัติงานสนามจากความคิดเห็นของครูอาสาสมัคร

ในตาราง 16 เสนอความคิดเห็นของครูอาสาสมัคร เกี่ยวกับสภาพปัญหาที่พบจากประสบการณ์ในการทำงานในระดับสนาม

ตาราง 16 ค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของครูอาสาสมัคร ต่อสภาพปัญหาในการปฏิบัติงานการศึกษานักเรียน
แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกษียณ

ตาราง 16 (ต่อ)

จากตาราง 16 ครูอาสาสมัครให้คะแนนสภาพปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติงานการศึกษา
ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอนมีดังนี้

1. สภาพปัญหาที่เป็นปัญหา "มาก" (ค่าเฉลี่ยมีค่าตั้งแต่ 3.26 - 4.00) มี 1 ข้อ คือ
ข้อ 13 : ชาวบ้านมีการะกิจของประกอบอาชีพ จึงให้ความร่วมมือด้านการจัด

กิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนได้น้อยมาก ($\bar{x} = 3.3$)

2. สภาพปัญหาที่เป็นปัญหา "ปานกลาง" (ค่าเฉลี่ยมีค่าตั้งแต่ 2.51 - 3.25)

มี 8 ข้อ คือ

ข้อ 1 : ไม่มีคู่มือดำเนินงานแจกให้ครูอาสาสมัครก่อนออกปฏิบัติงาน ($\bar{x} = 2.7$)

ข้อ 2 : ความไม่เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัครว่าจะต้องทำอะไร
($\bar{x} = 2.6$)

ข้อ 3 : ระยะเวลาในการอบรมก่อนออกปฏิบัติงาน จำนวน 5 - 7 วัน น้อย

เกินไป ($\bar{x} = 2.6$)

ข้อ 4 : การสำรวจผู้เรียนที่ไม่เคยเข้าเรียนหรือผู้ที่ไม่เรียนไม่จบ 1.4 หาได้ยาก

($\bar{x} = 2.9$)

ข้อ 5 : ชาวบ้านไม่สนใจจะเรียนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ($\bar{x} = 3.0$)

ข้อ 8 : ผู้เรียนออกกลางคัน ($\bar{x} = 3.2$)

ข้อ 9 : เนื้อหาในแบบเรียนไม่ตรงกับสภาพปัญหาที่แท้จริงของผู้เรียน ($\bar{x} = 2.8$)

ข้อ 15 : การไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น ($\bar{x} = 2.6$)

3. สภาพปัญหาที่เป็นปัญหา "น้อย" (ค่าเฉลี่ยมีค่าตั้งแต่ 1.76 - 2.50) มี 7 ข้อ คือ

ข้อ 6 : ครูอาสาสมัครไม่เข้าใจวิธีการสอนให้คนคิดเป็น ($\bar{x} = 2.2$)

ข้อ 7 : ครูอาสาสมัครไม่ค้นคว้าวิธีการที่อุปมไปใช้ในการสอน ($\bar{x} = 2.2$)

ข้อ 10 : การสำรวจความศรัทธาในตัวครูก่อนเริ่มทำการสอน ($\bar{x} = 2.0$)

ข้อ 11 : ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักศึกษา ($\bar{x} = 1.8$)

ข้อ 12 : การใช้วิธีสอนแบบอภิปราย ($\bar{x} = 2.3$)

ข้อ 14 : ครูอาสาสมัครไม่มีความสามารถค้นคว้าวิจัย หาช่วยแก้ปัญหาไม่ได้

เมื่อขาดแคลนวิทยากร ($\bar{x} = 2.4$)

ข้อ 16 : การไม่ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการพัฒนาท้องถิ่น. ($\bar{x} = 2.3$)

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการของงานการศึกษานักเรียนใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร
เกษียณ ตั้งแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งแนวคิดเบื้องหลัง ความเคลื่อนไหวตลอดจนปัจจัย
ต่าง ๆ ที่สนับสนุนงานนี้
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของงานการศึกษานักเรียนใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร
เกษียณ ได้แก่ นโยบาย การจัดระบบบริหารและการควบคุมการดำเนินงาน ข้อมูลค่านักศึกษา
ข้อมูลงานครูอาสาสมัคร การพัฒนาหลักสูตรและการประเมินผล
3. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน แนวโน้มของงาน
การศึกษานักเรียนใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกษียณ รวมทั้งข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะใน
การดำเนินงาน

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ขอบเขตด้านเวลา ศึกษาแนวคิด ข้อมูล และความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกี่ยว
ข้องกับงานการศึกษานักเรียนใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกษียณ ตั้งแต่ยุคเริ่มแรกของ
งานการศึกษานักเรียนใหญ่ของไทยคือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2480 จนถึงปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2528) รวมถึง
แนวโน้มในอนาคต
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาเนื้อหาต่าง ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับการดำเนินงาน
การศึกษานักเรียนใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกษียณ
3. ขอบเขตด้านพื้นที่ ครอบคลุมการดำเนินงานการศึกษานักเรียนใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภท
ครูอาสาสมัครเกษียณในเขตพื้นที่ราบทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทยภายใต้การดำเนินงานของ
กรมการศึกษานอกโรงเรียน รวม 46 จังหวัด

แหล่งข้อมูลและวิธีรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้วิธีรวบรวมข้อมูล 3 วิธีคือ

1. ศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร โดยค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ เช่น เอกสารประเภทรายงาน เอกสารประเภทหนังสือราชการ กฎหมาย ระเบียบ และคำสั่ง บทความ และเอกสารทางการวิจัย

2. การสัมภาษณ์ ทำการสัมภาษณ์ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และผู้ปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานนี้

3. การใช้แบบสอบถาม ได้สอบถามกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มคือ (1) เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดผู้รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน จำนวน 27 คน และ (2) ครูอาสาสมัครสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียนปฏิบัติงานในพื้นที่เขตภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ จำนวน 207 คน แบบสอบถามมี 2 ฉบับ ฉบับแรก ใช้สอบถามเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับจังหวัด แบ่งเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบ ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน ลักษณะแบบสอบถามเป็นแบบผสม มีทั้งแบบเลือกตอบ แบบมาตราส่วนประมาณค่าและแบบปลายเปิด ฉบับที่สอง ใช้สอบถามครูอาสาสมัครกลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบ ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อบทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัครตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด และ ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นข้อเสนอแนะในการอบรมก่อนออกปฏิบัติงานภาคสนาม และความคิดเห็นต่อสภาพปัญหาในการปฏิบัติงาน ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามนั้น ผู้วิจัยได้ส่งให้ผู้ตอบทางไปรษณีย์ โดยขอความร่วมมือจากหัวหน้าศูนย์ / ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ได้รับแบบสอบถามคืนมาดังนี้

- แบบสอบถามเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ส่งไป 46 ฉบับ
ได้คืน 27 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 58.7 ของแบบสอบถามทั้งหมด

– แบบสอบถามครูอาสาสมัคร ส่งไป 337 ฉบับ ได้คืน 232 ฉบับ นำมา คัดเลือกฉบับที่ไม่สมบูรณ์ออก ได้แบบสอบถามที่สมบูรณ์ 207 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 68.8 ของ แบบสอบถามทั้งหมด

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์ และแบบสอบถามมาทำการวิเคราะห์ ดังนี้

1. นำข้อมูลมาจัดหมวดหมู่ และขยายที่ได้กำหนดในเค้าโครงของรายงานการวิจัย
2. ข้อมูลบางตอน เช่น งบประมาณดำเนินการ จำนวนครู จำนวนนักศึกษาที่จบ การศึกษาผู้ใหญ่ประเภทนี้ เสนอในรูปสถิติง่าย ๆ เช่น จำนวน (ความถี่) อัตราร้อยละ และ แผนภูมิ
3. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของครูอาสาสมัคร เกินสอน และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ งานโครงการนี้ วิเคราะห์ในรูปของอัตราร้อยละ และคำนวณหาค่าเฉลี่ย

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

ผลของการศึกษาค้นคว้าสรุปได้ดังนี้

1. วิวัฒนาการของการแก้ไขการไม่รู้หนังสือในประเทศไทย เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2480 จนถึงปี พ.ศ. 2528 แบ่งได้เป็น 3 ช่วงดังนี้
 - 1.1 ระยะเริ่มแรก (พ.ศ. 2480 – 2492) ประเทศไทยเริ่มดำเนินการแก้ไขการไม่รู้หนังสือของประชาชน อย่างเป็นทางการ เมื่อปี พ.ศ. 2480 โดยรัฐบาลในสมัยนั้นมีนโยบายที่จะจัดการศึกษาให้แก่มหาชนไม่รู้หนังสือให้สามารถอ่านออกเขียนได้ และเข้าใจหน้าที่พลเมือง และดำเนินการจัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ในกระทรวงธรรมการ เพื่อให้เป็นองค์กรในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่โดยตรงในปี พ.ศ. 2483 มีวัตถุประสงค์มุ่งให้ประชาชนมีความรู้ถึงขั้น

อ่านออกเขียนได้ และเข้าใจหน้าที่พลเมือง

1.2 ระยะเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2492 - 2511) การศึกษาผู้ใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศ วัตถุประสงค์นอกจากสนับสนุนให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ และเข้าใจหน้าที่พลเมืองแล้วยังส่งเสริมในเรื่องอาชีพอีกด้วย เรียกว่าการศึกษาผู้ใหญ่ประเภทการศึกษาหลักสูตร

1.3 ระยะเวลาปรับปรุง (พ.ศ. 2511 - 2513) หลังจากการประชุมขององค์การยูเนสโกเพื่อวางแผนการรณรงค์แก้ไขปัญหามิรู้หนังสือของประชากรที่ประเทศอิหร่าน เมื่อเดือนกันยายน 2508 แล้ว ประเทศไทยได้ปรับปรุงแนวการสอนแบบใหม่ โดยนำความรู้เรื่องอาชีพมาเป็นเนื้อหาในการอ่านและเขียน เรียกว่าการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจ (Functional Literacy หรือ Work Oriented Program) ต่อมาปรับปรุงหลักสูตรโดยเน้นให้ประชาชนรู้จักใช้กระบวนการในการตัดสินใจแก้ปัญหาโดยมีข้อมูล 3 ด้าน คือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและสิ่งแวดล้อม และข้อมูลเกี่ยวกับวิชาการ และเรียกหลักสูตรนี้ว่าการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

2. พัฒนาการและสภาพการดำเนินงานของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเห็นสอน สรุปได้ดังนี้

2.1 ความเป็นมา ประเทศไทยได้แบบอย่างการให้การศึกษาโดยอาสาสมัครเห็นสอนจากประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเรียกว่า Home Bound Instruction Program) แล้วนำมาปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมไทย และเรียกว่าการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเห็นสอน เริ่มดำเนินการเมื่อปี 2518 แล้วพัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2528)

2.2 หลักการและแนวคิด ระยะเวลาเริ่มแรก (พ.ศ. 2518 - 2523) เน้นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักกระบวนการคิดแก้ปัญหา เพื่อเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจในการแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เป้าหมายรองลงมาคือให้ผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น โดยผู้สอนเป็นครูอาสาสมัคร สอนโดยจัดกลุ่มผู้เรียนเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มละ 3 - 5 คนขึ้นไป วันหนึ่ง ๆ อารสอน 2 - 3 กลุ่ม กลุ่มละไม่ต่ำกว่า 2 ชั่วโมง สถานที่เรียนและเวลาเรียน แจกแ

ผู้เรียนและผู้สอนจะสะดวก วิธีสอนเน้นการอภิปรายกลุ่ม ต่อมาปี พ.ศ. 2523 หลักการได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเพิ่มงานพัฒนาชุมชนเข้าไปด้วย คือบทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร นอกจากงานให้การศึกษาขั้นพื้นฐานแล้ว ยังมีหน้าที่สนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เรียนจัดกิจกรรม การศึกษานอกโรงเรียน และให้รู้จักใช้บริการจากหน่วยงานต่าง ๆ ให้เป็นประโยชน์ต่อการ ปรับปรุงความเป็นอยู่ของคนและการพัฒนาชุมชน

2.3 งบประมาณ การจัดการศึกษาประเภทนี้ใช้เงินงบประมาณเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับการศึกษาประเภทอื่น โดยเฉลี่ยจะใช้งบประมาณตลอดหลักสูตร (200 ชั่วโมง) ห้องเรียนละ 19,030 บาท หรือค่าใช้จ่ายเป็นรายหัวของนักศึกษาเฉลี่ยคนละ 951.50 บาท

2.4 จำนวนครูอาสาสมัคร ระยะเริ่มดำเนินการ (ปี พ.ศ. 2518 - 2525) จำนวนครูอาสาสมัครเพิ่มขึ้นตามลำดับ จากปี พ.ศ. 2518 มีครูอาสาสมัคร 29 คน และ ปี พ.ศ. 2525 779 คน แสดงให้เห็นถึงการขยายงานทางด้านนี้ ในช่วงปี พ.ศ. 2526 เป็นต้นมา กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ดำเนินการโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ จนถึงเดือน กันยายน 2528 มีผู้เข้ารับบริการจากการศึกษาโครงการนี้จำนวน 423,967 คน ส่งผลให้ผู้เรียนในหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานลดคนอยลง ทำให้จำนวนครูอาสาสมัคร ลดลงตามลำดับ ในปี พ.ศ. 2526 มีครูอาสาสมัครจำนวน 567 คน และปี พ.ศ. 2528 มี 506 คน ปฏิบัติงานอยู่ในห้องที่ 46 จังหวัดทั่วประเทศ

2.5 จำนวนผู้เรียน การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกินสอน ที่ดำเนินการอยู่ระหว่าง พ.ศ. 2518 - 2527 นั้น มีผู้สำเร็จการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้น พื้นฐาน จำนวน 124,531 คน ตามแผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520- 2524) กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้กำหนดเป้าหมายจะผลิตผู้สำเร็จการศึกษาตามโครงการนี้ ประมาณ 90,000 คน แต่สามารถผลิตนักศึกษาได้จริงจำนวนเพียง 60,876 คน คิดเป็นร้อยละ 67.64 ของเป้าหมาย และในช่วง พ.ศ. 2525 - 2527 ได้ตั้งเป้าหมายในการผลิตผู้สำเร็จ การศึกษา จำนวน 88,850 คน แต่สามารถผลิตได้เพียง 58,843 คน คิดเป็นร้อยละ 67.38 ของเป้าหมาย

2.6 การพัฒนาหลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตรประกอบด้วย หลักสูตรกลาง ที่ใช้ทั่วประเทศ ร้อยละ 20 หลักสูตรระดับภาค ร้อยละ 60 และหลักสูตรท้องถิ่น ร้อยละ 20 รายละเอียดมีดังนี้

2.6.1 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อหาของหลักสูตรซึ่งสร้างจากสภาพปัญหาในชุมชน แบ่งเป็นหลักสูตรภาค 45 สภาพ หลักสูตรกลาง 17 สภาพ และหลักสูตรท้องถิ่น 17 สภาพ เนื้อหาครอบคลุมด้านเศรษฐกิจ อนามัย หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และอื่น ๆ สำหรับแบบเรียนและสื่อการเรียนแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ แบบเรียนหลัก ชุดการเรียนเสริม และแผนภาพหรือโปสเตอร์ ส่วนคู่มือครูประกอบด้วยส่วนสำคัญ 6 ส่วน คือส่วนที่นำเข้าสู่ปัญหา ส่วนที่ให้อะเอียดความรู้วิชาการ การอภิปรายประเด็น การฝึกทักษะภาษาไทย การฝึกทักษะคณิตศาสตร์ และกิจกรรมเสนอแนะ

2.6.2 ภาคเหนือ มีเนื้อหาของหลักสูตรเป็นหลักสูตรกลาง 17 สภาพ หลักสูตรภาค 50 สภาพ หลักสูตรท้องถิ่น 20 สภาพ เนื้อหาในหลักสูตรประกอบด้วยเนื้อหา ด้านอาชีพ เศรษฐกิจ อนามัย หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและอื่น ๆ สำหรับแบบเรียนใช้แบบเรียนเพียงเล่มเดียวคือแบบเรียนหลัก ส่วนคู่มือครูศูนย์การศึกษาของโรงเรียนภาคเหนือได้จัดพิมพ์ไว้ในแบบเรียนด้านหลังของแผนเรียนในส่วนที่นำเข้าสู่บทเรียน

2.6.3 ภาคใต้ ได้จัดทำหลักสูตรสำหรับ 10 จังหวัดภาคใต้ ในเขตการศึกษา 3 และ 4 มีเนื้อหาของหลักสูตรแบ่งเป็นหลักสูตรประเทศและหลักสูตรภาค รวม 70 หน่วยการเรียนรู้ และหลักสูตรท้องถิ่น 17 หน่วยการเรียนรู้ เนื้อหาในหลักสูตรเกี่ยวกับอาชีพ อนามัย เศรษฐกิจ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และอื่น ๆ สำหรับแบบเรียนภาคใต้เรียกว่า "หน่วยการเรียนรู้" แต่ละหน่วยการเรียนรู้ประกอบด้วย การเสนอภาพ การวิเคราะห์ภาพ การใช้ข้อมูลทางวิชาการ การฝึกทักษะภาษาไทย การฝึกการคิดเลข และการหาแนวทางแก้ไข ส่วนคู่มือครูมีเนื้อหาเหมือนกับแบบเรียนแตกต่างกันตรงที่ในคู่มือครูมีความคิดรวบยอด จุดประสงค์ทั่วไป จุดประสงค์เฉพาะ ประเด็นปัญหาในการวิเคราะห์ภาพ กิจกรรมเสนอแนะสำหรับครูผู้สอน รวมทั้งประเด็นในค้นหาแนวทางแก้ไข

2.6.4 ภาคกลาง ได้จัดทำหลักสูตรกลาง 17 สาขา หลักสูตรภาค 62 สาขา และหลักสูตรท้องถิ่น 17 สาขา เนื้อหาในหลักสูตรเป็นเรื่องเกี่ยวกับอาชีพ วัฒนธรรม ประเพณี เศรษฐกิจ หน้าที่ศีลธรรม และอนามัย สำหรับแบบเรียนนั้นประกอบด้วยภาพ คำหลัก เนื้อหา ทักษะภาษาไทย และทักษะคณิตศาสตร์ ส่วนคู่มือครูมีเนื้อหาแบบเรียน ประกอบด้วย เรื่องที่บอกแนวทางในการสอนคือที่มาของแบบเรียน ความมุ่งหมาย หัวข้อที่ควรอภิปราย ความรู้เพิ่มเติมบทเรียน และวิธีสอน

3. ความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่และครูอาสาสมัคร

ครูอาสาสมัครเห็นด้วยกับบทบาทและหน้าที่ของตนตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน กำหนดในระดับสูงมากในเรื่องต่อไปนี้ คือ (1) สำรวจความต้องการของนักศึกษาจนคำนึง การเรียนการสอน (2) ทำตัวให้เข้ากับนักศึกษาและผู้นำในหมู่บ้าน (3) ส่งเสริมให้ ชาวบ้านสร้าง ปรับปรุง และดูแลที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน (4) ทำหน้าที่ประสานงานและ ร่วมมือกับชาวบ้านในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาท้องถิ่น (5) นำความรู้และความสามารถในบาง เรื่องของนักศึกษามาใช้ในการเรียนการสอน (6) ส่งเสริมให้ชาวบ้านได้ศึกษาทางวิทยุและ ไปรษณีย์ (7) ศึกษาวិทยาการจากหน่วยงานอื่นมาให้ความรู้ที่จำเป็นแก่ชาวบ้าน (8) ทำงาน ร่วมกับหน่วยงานอื่นในการพัฒนาหมู่บ้าน และ (9) อุทิศตัวในการทำงานร่วมกับกลุ่มและองค์กร ในชุมชน

3.2 กิจกรรมที่ครูอาสาสมัครปฏิบัติมากตามทัศนะของเจ้าหน้าที่ คือ ชักจูงให้ ชาวบ้านจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน สำรวจจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ และร่วมกับชาวบ้านจัดงาน เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีพื้นบ้าน กิจกรรมที่ครูอาสาสมัครปฏิบัติน้อย คือ จัดกลุ่มสนใจโดย ครูอาสาสมัครเอง

3.3 การติดตามผลและประสานงาน

3.3.1 วิธีติดตามผลที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนส่วนใหญ่ใช้เรียงตาม ลำดับจากมากไปหาน้อย คือ การให้ครูอาสาสมัครส่งรายงานทุกเดือน ประชุมครูอาสาสมัครที่ ศูนย์ฯ ทุกเดือน ขอให้ศึกษานิเทศก์อำเภอรายงานเกี่ยวกับการทำงานของครูอาสาสมัครทุกเดือน และตรวจเยี่ยมครูอาสาสมัครเดือนละ 1 ครั้ง

3.3.2 วิธีประสานงานระหว่างศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด

และอำเภอ พบว่า วิธีที่ใช้เรียงตามลำดับจากมากไปน้อย คือ มีการรายงานเป็นประจำทุกเดือน มีการติดตามผลร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด กับศึกษาธิการอำเภอ หรือตัวแทนของอำเภอ และ มีการติดต่อเมื่อมีการประชุมสัมมนา

4. เปรียบเทียบความคิดเห็นของเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด และ ครูอาสาสมัคร เกี่ยวกับความเหมาะสมและประโยชน์ของเนื้อหาในการฝึกอบรมครูผู้สอนการศึกษา ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ พบว่า เนื้อหาส่วนที่เห็นว่าประโยชน์มาก มี 5 ข้อ คือ (1) หลักมนุษยสัมพันธ์ (2) การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (3) วิธีสอนและเทคนิคการสอน (4) หลักสูตร แบบเรียนและคู่มือครู และ (5) การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจนพื้นฐาน

5. สภาพปัญหาในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร

5.1 ปัญหาการดำเนินงานจากทัศนะของเจ้าหน้าที่ พบว่า มีปัญหาในการดำเนินงานตามโครงการนี้ในระดับ "ปานกลาง" 7 ข้อคือ (1) งบประมาณไม่เพียงพอ (2) ปัญหาเกี่ยวกับการนิเทศและติดตามผล (3) ความล่าช้าของงบประมาณ (4) ปัญหาเกี่ยวกับการประสานงานและการประชาสัมพันธ์ (5) ความไม่เข้าใจในจุดมุ่งหมายของโครงการของครูอาสาสมัคร (6) ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของครูอาสาสมัคร และ (7) วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือไม่เพียงพอ สภาพที่เป็นปัญหาในการดำเนินงานตามโครงการนี้ในระดับ "น้อย" มี 2 ข้อ คือ (1) ปัญหาเกี่ยวกับความสามารถของครูอาสาสมัคร และ (2) ความไม่เข้าใจในวิธีสอนของครูอาสาสมัคร

5.2 ปัญหาในเรื่องงบประมาณดำเนินการจากทัศนะของเจ้าหน้าที่ พบว่ามีปัญหาเรียงตามลำดับจากมากไปน้อย ดังนี้ หมวดค่าวัสดุ หมวดค่าตอบแทน และหมวดค่าใช้สอย

5.3 ปัญหาในการปฏิบัติงานสนามจากความคิดเห็นของครูอาสาสมัคร พบว่า สภาพที่เป็นปัญหา "มาก" คือ ชาวบ้านมีการะกักตองประกอบอาชีพ จึงให้ความร่วมมือด้านการจัดกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนได้น้อยมาก สภาพที่เป็นปัญหา "น้อย" มี 7 ข้อ คือ

- (1) ครูอาสาสมัครไม่มีความสามารถด้านวิชาชีพ ทำให้ช่วยแก้ปัญหาไม่ได้เมื่อขาดแคลนวิทยากร
- (2) การใช้การสอนแบบอภิปรายกลุ่ม (3) การไม่ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ในการพัฒนาท้องถิ่น (4) ครูอาสาสมัครไม่เข้าใจวิธีการสอนให้คิดเป็น (5) ครูอาสาสมัครไม่ได้นำวิธีการที่อบรมไปใช้ในการสอน (6) การสร้างความศรัทธาในตัวครูก่อนเริ่มทำการสอน และ (7) ไม่มีความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักศึกษา

อภิปรายผล

จากการศึกษาครั้งนี้ ได้ข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และสอบถามจากแบบสอบถาม ผู้วิจัยพบว่าแต่เดิมมีวิวัฒนาการมาจากการแก้ไขการไม่รู้หนังสือของไทย จุดประสงค์เพื่อต้องการให้ประชาชนอ่านออกเขียนได้ และเข้าใจในหน้าที่พลเมืองของการปกครองระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลไทยในสมัยนั้นถือเป็นนโยบายสำคัญของประเทศที่จะพัฒนาคนให้รู้หนังสือ ถึงกับมีประกาศพระราชกำหนดส่งเสริมการรู้หนังสือ และต่อมาจัดการแก้ไขการไม่รู้หนังสือแบบสมกิจตามแนวคิดของยูเนสโก ที่ให้สอนหนังสือควบคู่ไปกับอาชีพ ในระยะต่อมาสภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ในการเรียนการสอนนอกจากจะเน้นในเรื่องการอ่านออกเขียนได้ ยังต้องเน้นในเรื่องกระบวนการคิดแก้ปัญหาด้วย โดยฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดในการตัดสินใจ โดยใช้ข้อมูลอย่างน้อย 3 ประการคือ ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม และสิ่งแวดล้อม และข้อมูลทางวิชาการ เรียกว่าการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสรีจ และการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสรีจประเภทครูอาสาสมัครเงินสอน จัดขึ้นเพื่อแกไขข้อจำกัดในเรื่องโอกาสทางการศึกษาในหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสรีจประเภทชั้นเรียน การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็คเสรีจประเภทครูอาสาสมัครเงินสอน เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2528) ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงการเรื่อยมา ปัจจุบันเน้นงานให้ความรู้พื้นฐานและงานพัฒนาในระดับหมู่บ้านมากยิ่งขึ้น

ประเด็นต่าง ๆ ที่ควรหยิบยกมาอภิปรายมีดังนี้

1. ความจำเป็นของการศึกษาประเภทนี้ แม้ว่าในปัจจุบันผลที่เกิดจากโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ จะช่วยลดจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือให้เหลือน้อยลง และมีการขยายการให้

การศึกษานี้พื้นฐานทางวิทยุและไปรษณีย์ในเขตภาคใต้ มีผลทำให้การจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบ
เบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเห็นสอนลดน้อยลง แต่จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสาร พบว่า
การจัดการศึกษาประเภทนี้สามารถผลิตนักศึกษาได้ถึงร้อยละ 67 ของเป้าหมาย และใช้รายจ่าย
ในการจัดการศึกษาเฉลี่ยรายหัวคนละ 951.50 บาท จากข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า
การจัดการศึกษาประเภทนี้สมควรให้ต่อไป แม้ว่าจะมีจำนวนนักศึกษาในโครงการนี้น้อยลง
อันเนื่องมาจากโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติ ทั้งนี้ตรงกับความเห็นจากการสัมภาษณ์
อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน ซึ่งเป็นผู้ควบคุมนโยบายโครงการนี้โดยได้ให้แนวคิดสนับสนุน
โครงการนี้ว่า การใช้ครูอาสาสมัครนั้น สามารถเก็บตกผู้ไม่รู้หนังสือในหมู่บ้านที่เหลือเพียง
เล็กน้อย เช่น หมู่บ้านละ 3 - 5 คน ให้มีโอกาสเรียนได้ ทั้งนี้เพื่อยกระดับการศึกษาของ
ประชาชนในชนบท ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมโดยรวมได้ประการหนึ่ง

2. บทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร หลักการในการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ประเภทครูอาสาสมัครเห็นสอน ได้เปลี่ยนแปลงหลักการในการจัด คือ เดิมครูอาสาสมัครมีบทบาท
และหน้าที่ในด้านการสอนใหญ่ เรียนรู้จักกระบวนการคิดแก้ปัญหา เพื่อเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจใน
การแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันครูอาสาสมัครมีบทบาทและหน้าที่เพิ่มขึ้นในการส่งเสริมให้
การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน และประสานงานด้านการพัฒนาหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
ในการศึกษาจากแบบสอบถาม พบว่า ครูอาสาสมัครส่วนใหญ่เห็นด้วยกับบทบาทและหน้าที่ของตนตาม
ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด แต่เมื่อถามความคิดเห็นจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการนี้
ในระดับจังหวัดเกี่ยวกับผลการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครพบว่า ครูอาสาสมัครปฏิบัติงานตามบทบาท
และหน้าที่อยู่ในระดับปานกลาง ถ้าจะพิจารณากันแล้ว บุคคลใดพอใจกับบทบาทและหน้าที่ของตน
แล้ว ผลการปฏิบัติงานย่อมได้ผลเป็นที่น่าพอใจ เหตุที่ครูอาสาสมัครปฏิบัติงานได้ในระดับ
ปานกลางอาจเนื่องมาจากสาเหตุของพื้นที่ที่ครูอาสาสมัครปฏิบัติงานอยู่กระจุกกระจาย และกรมการ
ศึกษานอกโรงเรียนไม่มียานพาหนะสนับสนุนในการปฏิบัติงาน จึงทำให้ปฏิบัติงานได้ไม่เต็มที่ อีก
ประการหนึ่งครูอาสาสมัครบางคนไม่ได้พักในหมู่บ้าน เมื่อถึงเวลาต้องรีบเดินทางกลับบ้านเพราะ
มีรถประจำทางน้อย ทำให้ปฏิบัติกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ไม่เต็มที่ สำหรับบทบาทที่ให้
ครูอาสาสมัครใช้ชีวิตสอนแบบอภิปรายกลุ่มเป็นหลักและจัดให้นักศึกษาได้ไปศึกษานอกสถานที่นั้นครู
อาสาสมัครเห็นด้วยบางส่วน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนักศึกษาบางคนไม่กล้าแสดงความคิดเห็น และ

ไม่ยอมรับกิจกรรมการเรียนการสอนแบบอภิปรายกลุ่ม นอกจากนี้ยังพบว่านักศึกษาบางคนมีภาระกิจที่จะต้องประกอบอาชีพ จึงไม่มีเวลาที่จะออกไปศึกษานอกสถานที่

3. การอบรมครูอาสาสมัครก่อนออกปฏิบัติงาน การฝึกอบรมครูอาสาสมัครก่อนออกปฏิบัติงานตามโครงการ ใ้ระยะเวลาอบรม 5 - 7 วัน ซึ่งจัดสั้นเกินไป ทั้งนี้เพราะการเรียนการสอนนักศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเป็นเรื่องใหม่พอสมควรในวงการศึกษาไทย จึงเป็นการยากที่ผู้ให้การอบรมจะถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการศึกษานักผู้ใหญ่ หลักจิตวิทยาผู้ใหญ่ วิธีสอน วิธีดำเนินงาน ตลอดจนงานธุรการต่าง ๆ ให้ครูอาสาสมัคร และเข้าใจ และเกิดทักษะไ้ภายใน 7 วัน ในส่วนที่เป็นเนื้อหาในการอบรมได้สอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของเนื้อหา และความเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน พบว่าส่วนที่ครูอาสาสมัครและเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการเห็นว่าเนื้อหาที่เหมาะสม คือ หลักมนุษยสัมพันธ์ การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วิธีสอนและเทคนิคการสอน หลักสูตร แบบเรียน และคู่มือครู และการดำเนินงานการศึกษานักผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน และกรมการศึกษา นอกโรงเรียนควรจัดหาผู้ที่ทำหน้าที่อบรมครูอาสาสมัครให้เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญ และมีความสามารถในการที่จะอบรมคนเพื่อให้ไปทำงานด้านการพัฒนา

4. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการศึกษา นอกโรงเรียนของนักศึกษาและชาวบ้าน จากการสอบถามครูอาสาสมัคร พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มีภาระต้องประกอบอาชีพส่วนตัว จึงไม่มีเวลาในการร่วมจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน โดยที่ชาวบ้านมองไม่เห็นว่าเป็นประโยชน์ที่ทางราชการหยิบยื่นให้กับตน เช่นในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวจะไปประกอบอาชีพไม่มีเวลามาเรียนการศึกษานักผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เมื่อเรียนตามเพื่อนไม่ทันก็จะรู้สึกเบื่อไม่อยากเรียน และเกิดลาออกกลางคันในที่สุด ฉะนั้นการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จจำเป็นต้องปรับระยะเวลาการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพกาลเวลาอันเหมาะสมด้วย อาจมีการหยุดเรียนช่วงฤดูเก็บเกี่ยว เป็นต้น

5. การติดตามผลและประสานงาน การติดตามผลนับว่าเป็นเรื่องสำคัญในการบริหารโครงการ จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ผู้รับผิดชอบโครงการ พบว่า ส่วนใหญ่ใช้วิธีการติดตามผลโดยให้ครูอาสาสมัครส่งรายงานผลการปฏิบัติงานทุกเดือน และประชุมครูอาสาสมัครที่ศูนย์ การศึกษานอกโรงเรียนทุกเดือน ส่วนการออกตรวจเยี่ยมในส่วนนี้ส่วนใหญ่ทำได้แค่ออกตรวจเยี่ยม

เดือนละ 1 ครั้ง เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องงบประมาณ ซึ่งวิธีการเช่นนี้ทำให้เจ้าหน้าที่ศูนย์
 การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดไม่เห็นสภาพการทำงานของครูอาสาสมัครอย่างแท้จริง และ
 การที่มีโอกาสได้ไปติดตามผลงานมาก ทำให้ครูอาสาสมัครขาดกำลังใจที่จะทำงาน และขาด
 ความรับผิดชอบหน้าที่ ในเรื่องของการประสานงานกับอำเภอส่วนใหญ่ทุกศูนย์การศึกษา
 นอกโรงเรียนจังหวัด มีการติดต่อประสานงานกับอำเภออย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นผลดีในการ
 กระตุ้นให้อำเภอช่วยเหลือกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนให้ดำเนินไปด้วยดียิ่งขึ้น

6. สภาพปัญหาในการดำเนินงาน จากการสอบถามครูอาสาสมัคร พบว่า ครู
 อาสาสมัครประสบปัญหาในเรื่องที่ไม่ได้รับความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน
 เนื่องจากชาวบ้านมีภาระกิจของประกอบอาชีพ ในส่วนนี้เห็นว่าเป็นความจำเป็นของชาวบ้านที่
 จะต้องประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงชีพ ส่วนการให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการศึกษา
 นอกโรงเรียนนั้น เป็นการให้ความร่วมมือเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ฉะนั้นจึงควรหาทางให้
 ชาวบ้านมองเห็นประโยชน์ของการพัฒนาหมู่บ้านของตนให้เจริญก้าวหน้า ปัญหาอีกประการหนึ่ง
 คือ การลาออกกลางคัน เนื่องจากสาเหตุของการมีภาระกิจส่วนตัวทำให้ขาดเรียนบ่อย ๆ
 เมื่อขาดเรียนบ่อยทำให้เรียนตามเพื่อนไม่ทัน และเกิดความเบื่อหน่ายจนลาออกกลางคันในที่สุด
 ซึ่งอันนี้เป็นหน้าที่ของครูอาสาสมัครที่จะต้องพยายามหาแนวทางที่จะเป็นแรงจูงใจให้นักศึกษามา
 เรียนจนจบหลักสูตร เช่น ชว่งที่นักศึกษาติดภาระกิจส่วนตัวมาก ๆ อาจหยุดการเรียนการสอน
 ระยะหนึ่ง และให้กำลังใจนักศึกษาให้เกิดความมั่นใจที่จะหาความรู้ใส่ตนเพื่อประโยชน์ในการ
 แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน

7. สถานการณ์ของครูอาสาสมัคร จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการใน
 ระดับจังหวัด ได้ให้ทัศนะว่า ในระดับนโยบายควรได้ทบทวนนโยบายเกี่ยวกับครูอาสาสมัคร
 กรมการศึกษานอกโรงเรียนจะมีนโยบายช่วยครูอาสาสมัครที่ทำงานมาแล้วเป็นเวลาหลาย ๆ ปี
 และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ให้มีโอกาสดำเนินราชการโดยการสอบคัดเลือก แต่อาจได้
 รับการพิจารณาเป็นพิเศษเกี่ยวกับความมีอุดมการณ์ตั้งใจที่จะทำงานด้านการพัฒนาอย่างจริงจัง
 เพื่อเป็นกำลังใจแก่ครูอาสาสมัครเหล่านี้

ข้อเสนอแนะ

1. เกี่ยวกับโครงสร้างในการอบรมครูอาสาสมัคร ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ควรขยายระยะเวลาในการอบรมออกไปให้มากกว่าที่เป็นอยู่ อาจเป็น 15 - 30 วัน ระยะเวลาเพียง 7 วัน ยัง " กังหลักไม่ได้ " . และไม่สามารถเชื่อมโยงความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ได้ และครูอาสาสมัครผู้เข้ารับการอบรมมีพื้นฐานความรู้แตกต่างกัน ย่อมเกิดการเรียนรู้ได้แตกต่างกันด้วย บางคนอาจเรียนรู้ได้เร็ว บางคนอาจเรียนรู้ได้ช้า แม้่วิธีการฝึกผู้เข้ารับการอบรมจะเน้นให้คิด แต่ระยะเวลาสั้น ๆ เพียง 7 วัน ไม่สามารถลบความคิดเก่า ๆ ที่เคยชินอยู่กับการให้ความรู้แบบท่องจำ มิใช่ความรู้ที่เกิดจากการคิด การที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนต้องเสียงบประมาณเพิ่มขึ้นอีกมากในการที่จะฝึกอบรมครูอาสาสมัครให้เข้าใจหลักการ และวิธีการทำงาน ด้วยความมั่นใจมากยิ่งขึ้น ผลที่ได้คือการได้บุคลากรที่มีประสิทธิภาพเข้าทำงานในพื้นที่ นับว่าเป็นการลงทุนที่ได้ผลคุ้มค่า

2. เกี่ยวกับตัวครูอาสาสมัคร ซึ่งถือเป็นบุคลากรของกรมการศึกษานอกโรงเรียน ในระดับหมู่บ้านและความคุ้นเคยแล่งมาก ฉะนั้นการคัดเลือกบุคลากรจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ควรพิจารณาผู้มีคุณสมบัติ มีประสบการณ์ด้านการศึกษาของโรงเรียน มีความรับผิดชอบสูง มีจิตทางการศึกษาอย่างน้อย ป.กศ.ตน มีมนุษยสัมพันธ์ดี และควรมีความรู้ด้านวิชาชีพด้วย นอกจากนั้นครูอาสาสมัครควรเป็นโสด เพื่อมิให้มีภาระทางครอบครัว อันจะเป็นอุปสรรคในการทำงาน และควรมีอายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี เพราะครูอาสาสมัครที่มีอายุน้อยเกินไปอาจทำให้ผู้เรียนไม่ศรัทธาเพราะเห็นว่ายังเด็กมาก และสิ่งที่ควรหยิบยกมาพิจารณาอีกประการหนึ่ง คือ บุคคลที่มีภูมิลำเนาในเขตที่จะเปิดทำการสอนตามโครงการนี้ ควรได้รับการพิจารณาเลือกเพราะคนในพื้นที่นั้นย่อมต้องการที่จะสร้างความเจริญในเขตท้องถิ่นของตนมากกว่าคนที่ไม่มีภูมิลำเนาในเขตนั้น นอกจากนั้น กรมการศึกษานอกโรงเรียนควรกำหนดรูปแบบในการจัดจ้างให้เด่นชัด และหามาตรการที่ดีกว่านี้ในการป้องกันการลาออกกลางคันของครูอาสาสมัคร เพื่อมิให้การเรียนการสอนหยุดชะงัก

3. ในด้านงบประมาณ กรมการศึกษานอกโรงเรียนควรได้มีการประสานงานกับศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ว่าต้องการเงินงบประมาณหมวดใดบ้างและจัดสรรให้ตามความต้องการ เท่าที่งบประมาณที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดส่งครูอาสาสมัครออกไป

ปฏิบัติงาน เป็นเขตที่มีไฟฟ้า แยกกรรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดสรรเงินหมวดค่าวัสดุเพื่อใช้เป็นค่าน้ำมันตะเกียง ทำให้เกิดปัญหาเรื่องการเงิน และงบประมาณที่ใช้ในการติดตามผล อย่างน้อยการไปออกติดตามผลเดือนละ 1 ครั้ง

4. เกี่ยวกับสวัสดิการของครูอาสาสมัครที่กรรมการศึกษานอกโรงเรียนจัดให้ครูอาสาสมัคร เช่น การได้รับเงินค่ารักษาพยาบาล การมีสิทธิได้ศึกษาเพิ่มเติมโดยมิให้เสียเวลาทำงานของทางราชการ ฯลฯ นับเป็นผลประโยชน์ที่กรรมการศึกษานอกโรงเรียนหยิบยื่นให้ครูอาสาสมัครมากพอสมควร แต่ผู้วิจัยอยากเสนอให้กรรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดสรรงบประมาณเพื่อใช้เป็นค่าจักรยานยนต์ หรือจักรยานให้ครูอาสาสมัครใช้ในพื้นที่ที่กระจายกระจายและต้องเสียเวลาในการเดินทางมาก งบประมาณเพียงพอสำหรับเป็นการจูงจูงจูงจูง อาจเป็นการจูงจูงจูง 2 ล้อก็ได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ในเรื่องของกลุ่มประชากรที่จะทำการศึกษาเพื่อหาข้อมูล ถ้าเป็นไปได้นอกเหนือจากเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนผู้รับผิดชอบโครงการนี้ และครูอาสาสมัครแล้ว ควรได้ศึกษาไปถึงกลุ่มผู้เรียน ผู้นำชุมชน (กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน) และศึกษาธิการอำเภอด้วย
2. ควรได้มีการวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความสามารถในการสอนตามหลักสูตร ความสามารถในการประสานงานกับชุมชน ความเชื่อถือของชาวบ้านที่มีต่อครูอาสาสมัคร ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลให้การปฏิบัติงานของครูได้ผลมากหรือน้อย
3. ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับผู้เรียนด้วยว่า ในด้านเวลาเรียน ผู้เรียนแต่ละอาชีพสะดวกที่จะมาเรียนในเวลาใดเพื่อสะดวกในการจัดกลุ่มเรียน เกี่ยวกับครูผู้สอน ผู้เรียนชอบครูประเภทใด ในด้านวิธีสอน ผู้เรียนมีความคิดเห็นอย่างไรต่อวิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่ม ความคิดเห็นของผู้เรียน ต่อหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน และความคาดหวังในการเรียน การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ นอกจากนั้นควรมีการติดตามผลผู้เรียนจบการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานด้วยว่า หลังจากเรียนจบแล้วได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน และชุมชนได้มากน้อยเพียงใด.

ป ร ร ฅ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๐

บรรณานุกรม

กมล ดุจดุประเสริฐ รายงานการประเมินผลโครงการทดลองแก้ไขการไม่ร่ำหนังสือของจังหวัด

ตัวป้าง พ.ศ.2512 หน้า 3 - 6 อิศำเนา

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม กรมการศึกษานอกโรงเรียน รุ่งเรืองศาสนการพิมพ์ ม.ป.ป.,
136 หน้า

การดำเนินงานการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้น าน 2527, 3 หน้า อิศำเนา

การศึกษายุ่งใหญ่เพื่อชีวิตและสังคม รวมบทความการศึกษานอกโรงเรียน เล่ม 4

เพชรสยามการพิมพ์ ม.ป.ป., 482 หน้า

ครุอาสาสมัครเค้นสอน พุทธรุการพิมพ์ 2526, 58 หน้า

คู่มือดำเนินงานการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครุอาสาสมัครเค้นสอน 2525,

39 หน้า อิศำเนา

โครงการมหาวิทยาลัยในชนบท พ.จ.ก. อักษรบั้งพิต 2522, 58 หน้า

แผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนระยะที่ 5 (2525 - 2529) หนึ่งเจ็ดการพิมพ์

2524, 82 หน้า

รายงานการประชุมกลุ่มวิทยากร เรื่อง บทบาทใหม่ของครุอาสาสมัครเค้นสอน

การสัมมนาครูสอนการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ณ กายดุกเสื่อสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่

วันที่ 30 กรกฎาคม 2522, 5 หน้า อิศำเนา

รายงานการประเมินผลโครงการครุอาสาสมัครเค้นสอนการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

2525, 55 หน้า อิศำเนา

รายงานการสัมมนาเรื่องการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้น าน 2523, 58 หน้า

รายงานผลการปฏิบัติงาน ปีงบประมาณ 2527 ศรีสมบัติการพิมพ์ 2527, 167 หน้า

รายงานผลการปฏิบัติงาน ปีงบประมาณ 2526 สักคิโสการพิมพ์ 2527, 176 หน้า

เลขที่ 46/25 วัตถุประสงค์และนโยบายการศึกษานอกโรงเรียน หนึ่งเจ็ดการพิมพ์,

2526, 56 หน้า

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม สถิติการศึกษานอกโรงเรียน ประจำปี 2526 โรงพิมพ์
 เติมเพ็ญ 2527, 52 หน้า

_____ สถิติการศึกษานอกโรงเรียน ประจำปี 2525 โรงพิมพ์การศาสนา 2525, 46 หน้า

_____ สถิติการศึกษานอกโรงเรียน ประจำปี 2524 ม.ป.ป. 2524, 35 หน้า

_____ หลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับเรีงขึ้นพื้นาน (หลักสูตรกลาง) 2524, 25 หน้า

อัครสำเนา

_____ เอกสารการหลอมรวมโครงการครูอาสาสมัคร เทินสอนการศึกษานอกระบบระดับเรีง

ลงวันที่ 19 พฤศจิกายน 2523 4 หน้า

_____ เอกสารแจ้งคำร้องเรียนของครูอาสาสมัครเคินสอน 5 จังหวัด ลงวันที่ 13 มกราคม

2525

กุศลนาม หวังทีเกีรกุล ความคงอยู่ของการรู้หนังสือของผู้นจบการศึกษาจากโครงการแก้ไขการ

ไม่รู้หนังสือแบบเบีคเรีง วิทยานันทน์ ค.ม. จุฬาลงกรเิมหาวิทยาธัย 2517,

58 หน้า อัครสำเนา

โกวิท วรพิพัฒน์ สัมภาษณ์โดย อารีย์ มะนะสุนทร ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน เมื่อ

6 มีนาคม 2528

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ.

2525 - 2529 สำนักพิมพ์วัฒนาธึกษา ม.ป.ป., 369 หน้า

_____ สำนักนายกรัฐมนตรี รายงานการวิจัยการศึกษานอกระบบเบีคเรีงระยะบะรอก :

ประเมินค่าานการอ่าน การเขียน การคิดเลข และสภาพทั่วไป โรงพิมพ์เจริญผล

2520, 74 หน้า

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) เรืองแสงการพิมพ์ 2520, 365 หน้า

ครูเกา (นามแฝง) "การศึกษานอกระบบเบีคเรีง ประเภทครูเทินสอนกลุ่มผู้นเรียนตามบ้าน"

ครูเขียนราย 5: 30, 45 - 49 กุมภาพันธ์ 2518

_____ "โครงการจัดการไม่รู้หนังสือแบบเบีคเรีงในประเทศไทย" การศึกษานอกระบบ

50 : 2 - 10 มกราคม - กุมภาพันธ์ 2515

จารึก อະชะวัก พัฒนาการของการบริหารการศึกษานอกกระบวนโรงเรียนในประเทศไทย

วิทยานิพนธ์ ก.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2523, 154 หน้า อุดรธานี

จิรายุ คาสรี "งานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จของไทย" วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร

3 : 26 - 38 กรกฎาคม - กันยายน 2521

นิภา จรรยาเทศ สัมภาษณ์โดย อารีย์ มะนะสุนทร ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน

เมื่อ 6 มีนาคม 2526

งานนิต หงอกอุ้ม องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร เพื่อสอน

การศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน วิทยานิพนธ์ ค.ม. มหาวิทยาลัยศิลปากร

2526, 143 หน้า อุดรธานี

ธรรมการ, กระทรวง การดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียนของรัฐบาล พ.ศ. 2483 หน้า 7

โรงเรียนมัธยม 2483

มารอง บัวศรี "นวัตกรรมทางการศึกษาในภูมิภาคเอเชีย" วารสารการศึกษานานาชาติ

1 : 44 - 52 ตุลาคม - พฤศจิกายน 2527

บุญเรือง สัมเจริญ และคนอื่น ๆ ประมวลหลักสูตรและระเบียบที่เกี่ยวข้องของกระทรวง

ศึกษาธิการ ม.ป.ท., ม.ป.ป., 1, 256 หน้า

ปฐม นิตยานนธ์ การศึกษานอกกระบวน ท.จ.ก. อักษานันท์ 2523, 139 หน้า

ประเทือง แดงงาม การศึกษานอกโรงเรียนในภาพลักษณ์และความคาดหวังแห่งตนของผู้ใหญ่ที่เรียน

สำเร็จการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จ เขตการศึกษา 3 วิทยานิพนธ์ ก.ม. มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520, 150 หน้า อุดรธานี

ประนอม สโรจนาน "ประชากรในประเทศไทยที่มีความรู้และเขียนหนังสือไม่ได้"

การวิจัยทางการศึกษา 9 : 75 - 93 มกราคม - ธันวาคม 2502

"พระราชกำหนดส่งเสริมการรู้หนังสือ พ.ศ. 2486" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 60

ตอนที่ 32 ลงวันที่ 19 มิถุนายน 2486

พระราชบัญญัติยกเลิกกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการรู้หนังสือ พ.ศ. 2486" ราชกิจจานุเบกษา

เล่มที่ 62 ตอนที่ 3 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2487

มณี ภาณุณี พฤติกรรมการสอนด้านการจูงใจ และด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนการ

ศึกษายุทธวิธีแบบเบ็คส์เรจ ปริญญาโท ศ.ม.มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร อัสสัณเภา
มานที กาละที และคนอื่น ๆ รายงานการประเมินผลโครงการครูเดินสอนกลุ่มผู้เรียนตามบ้าน
2518, 5 หน้า อัสสัณเภา

อุทุม เกษมการณ์ คู่มือการศึกษายุทธวิธีสายสัมพันธ์ 3 - 4 - 5 และแบบเบ็คส์เรจ ร่างเขียน
การพิมพ์เชียงใหม่ 2518, 264 หน้า

ล้วน ลายยศ และอังคณา ลายยศ หลักการวิจัยทางการศึกษา พิมพ์ครั้งที่ 2 หอพิมพ์การพิมพ์
2524, 286 หน้า

เชวนาการกรม, ล้านักงาน กระทรวงศึกษาธิการ ข่าวการศึกษาออกโรงเรียน ลงวันที่
12 กันยายน 2520

เลาบัค แพรงค์ ซี รายงานการเริ่มงานรณรงค์โรคไม่รื้อหนังสือ และการจัดการศึกษาหลัก
มูลฐานในประเทศไทย โรงพิมพ์คุรุสภา 2492, 43 หน้า

วันพันธ์ สุทธิปล สถิติและการวิจัยเบื้องต้น น.จ.ก. อักษรบัณฑิต 2525, 376 หน้า

วิภากร, กรม กระทรวงศึกษาธิการ การวิจัยการศึกษา อดีต ปัจจุบัน และอนาคต โรงพิมพ์
การศาสนา 2518, 169 หน้า

วิกนี ศิลตระกูล "เบ็คส์เรจอีสาน" การศึกษานอกโรงเรียน 113 : 26 - 29 สิงหาคม -
กันยายน 2525

วิระชัย มีรอบธรรม การพัฒนาการศึกษายุทธวิธีแบบเบ็คส์เรจในประเทศไทย วิทยานิพนธ์
ศ.ม. มหาวิทยาลัยศิลปากร 2519, 152 หน้า อัสสัณเภา

การศึกษายุทธวิธีแบบเบ็คส์เรจ อักษรบัณฑิต 2520, 134 หน้า

วิระชัย มีรอบธรรม และ สุพักรร เพียรสุทธิ เพียรสุทธิ การศึกษานอกโรงเรียน พิมพ์
ครั้งที่ 2 อักษรบัณฑิต 2521, 205 หน้า

ศึกษานิเทศการ, กระทรวง ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435 - 2507 2507, 1133 หน้า

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) โรงพิมพ์การศาสนา,
ม.ป.ป., 535 หน้า

ศึกษานิเทศก์, กระทรวง แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2514 - 2516) โรงพิมพ์

การศาสนา ม.ป.ป., 710 หน้า

ศูนย์การศึกษาเอกโรงเรียนจังหวัดนครสวรรค์ สรุปผลงานการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภท
การอาสาสมัครเรียนสอน 2525, 1 เล่ม (หน้าไม่ติดต่อกัน)

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง ฝ่ายพัฒนาวิชาการ หลักสูตรการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ขั้นพื้นฐานภาคกลาง ม.ป.ท.,ม.ป.ป. 1 เล่ม (หน้าไม่ติดต่อกัน)

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หลักสูตรการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้น
พื้นฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ม.ป.ท.,ม.ป.ป., 78 หน้า

ฝ่ายพัฒนาวิชาการ รายงานผลการทดลองหลักสูตรการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้น
พื้นฐาน 2525, 106 หน้า

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ หลักสูตรการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จเขตการศึกษา 2 2516,
30 หน้า อักษรนำ

หลักสูตรการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จภาคใต้ 2525, 101 หน้า อักษรนำ

ฝ่ายพัฒนาวิชาการ รายงานผลการทดลองใช้หลักสูตรการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ขั้นพื้นฐานสำหรับภาคใต้ (ในเขตการศึกษา 3 - 4) โรงพิมพ์ศูนย์การศึกษาเอกโรงเรียน
ภาคใต้ 2525, 86 หน้า

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ หลักสูตรและแนวการสอนการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
อำเภอเวียงชัยใต้ 2523, 263 หน้า อักษรนำ

ฝ่ายแผนงานและวิจัย รายงานการประเมินผลการใช้หลักสูตรการศึกษายุ่งใหญ่
แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานภาคเหนือ 2527, 91 หน้า

สมบัติ บุตรคำ การศึกษาเปรียบเทียบความรู้และทัศนคติค่านิยมและการวางแผนครอบครัว
ของนักเรียนและไม่เคยเรียนหลักสูตรการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เขตการศึกษา 6

ปริทัศน์นิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520, 101 หน้า อักษรนำ

สมบูรณ์ กาลยาธิวัณ "หลักสูตรและแนวการสอนการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จอำเภอเวียงชัยใต้"
ในเอกสารพัฒนาฉบับที่ 14 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำภาคเหนือ หน้า 93 - 116

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2523

สมประสงค์ วิทย์เกียรติ รายงานผลการดำเนินงานตามโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

ประเภทครูอาสาสมัครเงินเดือน พ.ศ. 2516 ม.ป.ท., ม.ป.ป., 5 หน้า อักษรดำเนิน
สวัสดิ์ ตัน จดหมายไม่ปิดของสรุปสาระและแทรกแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน
ม.ป.ท., 2527, 47 หน้า อักษรดำเนิน

สามัญศึกษา, กรม เอกสารขออนุมัติโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูเงินเดือน
ลงวันที่ 19 สิงหาคม 2517, 18 หน้า

สามัญศึกษา, กรม กองการศึกษาผู้ใหญ่ การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่ โรงพิมพ์คุรุสภา
2496, 22 หน้า

การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โรงพิมพ์คุรุสภาอาททราว 2517, 74 หน้า
โครงการวิจัยการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูเงินเดือนแบบรวมกลุ่มผู้เรียนตามบ้าน
2518, 104 หน้า

"ประมวลการประชุมและรายงานข้อเสนอแนะของคณะผู้แทนไทย ณ กรุงเตหะราน"
วารสารการศึกษาผู้ใหญ่ 3 : 22 พฤษภาคม 2509

ประมวลการสอนสำหรับโรงเรียนผู้ใหญ่ภาคมูลฐานภาคต้น, ภาคปลาย 2509
โรงพิมพ์คุรุสภา 2513, 89 หน้า

แผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520 - 2524) 2518, 82 หน้า
อักษรดำเนิน

รวมบทความการศึกษาผู้ใหญ่ เล่ม 2 โรงพิมพ์การศาสนา 2519, 456 หน้า

รายงานการประชุมประเมินผลการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภท
ครูอาสาสมัครเงินเดือน ณ ห้องประชุมโรงเรียนบุษยาภิทยาลัย จังหวัดลำปาง 2521
34 หน้า อักษรดำเนิน

รายงานผลการปฏิบัติงานด้านวิชาการโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภท
ครูอาสาสมัครเงินเดือน พ.ศ. 2518 20 หน้า อักษรดำเนิน

สุจิต มัชฌานนท์ และกิตติพร ปัญญาภิโยจ การศึกษาแบบการทำงานของครูอาสาสมัคร
เงินเดือนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ 2525, 41 หน้า อักษรดำเนิน

สุชาติ บุคทอง พฤติกรรมการสอนด้านการอภิปรายและด้านการถามตอบของครูผู้สอนการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น ปริญญาโท กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2520, 99 หน้า (อักษรสำนวน)

สุนทร สุนันทชัย สัมภาษณ์โดย อารีย์ มะนะสุนทร ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน เมื่อ 6 มีนาคม 2528

สุนิสิต สุจิตานนท์ "ระเบียบวิธีวิจัยประวัติศาสตร์กับประวัติการศึกษาไทย" ศึกษาศาสตร์ 3 : 43 - 54 มิถุนายน - กันยายน 2526

สุรัตน์ เหล็กงาม และ ไพโรจน์ สวัสดิ์ แนวทางการทำงานของครูอาสาสมัครเก็บสอน ม.ป.ท. ม.ป.ป., 12 หน้า (อักษรสำนวน)

อรุณรักษ์ พวงผล สัมภาษณ์โดย อารีย์ มะนะสุนทร ที่กองพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน กรมการศึกษานอกโรงเรียน เมื่อ 15 มีนาคม 2528

ยารแณ เกวติ "โครงการทดลองสอนผู้ใหญ่ให้รู้หนังสือในประเทศไทยในจังหวัดลำปาง และ จังหวัดแพร่" การศึกษาผู้ใหญ่ 44 : 15 - 19 มกราคม - กุมภาพันธ์ 2514

_____ "โครงการทดลองสอนผู้ใหญ่ให้รู้หนังสือในประเทศไทยในจังหวัดลำปาง และ จังหวัดแพร่" การศึกษาผู้ใหญ่ 45 : 25 - 32 มีนาคม - เมษายน 2514

Central Institute of Research and Training in Public Cooperation. Voluntary Service in India. New Delhi, March, 1967. 60 p.

Kadir A. Mohamed. Adult Education in Thailand. Bangkok, 1973. 80 p.

Sungkchad, Kochgorn. "Performance Requirements for Adult Functional Literacy Teacher in Thailand As Percieved By Adult Functional Literacy Teacher and The Volunteer Teachers from the Flatlands and the Hilltribes, and Supervisors in Adult Education" Dissertation A Abstracts International. 42 : 3840 A, March, 1982.

U.S. News and World Report. People Helping People; U.S. Volunteers in Action. Washington D.C., U.S. News and World Report, 1971. 235 p.

ภ ๗ ค ม น ว ก

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
และครูอาสาสมัคร

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

2 เมษายน 2528

เรื่อง ขอความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

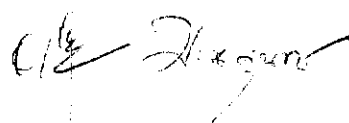
เรียน หัวหน้าศูนย์ / ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเจ้าหน้าที่ศูนย์รับผิดชอบโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน จำนวน 1 ฉบับ

ด้วยข้าพเจ้า นางสาวอารีย์ มนะสุนทร ตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 4 สังกัด
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดราชบุรี กำลังทำวิทยานิพนธ์เพื่อประกอบการศึกษา
หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เรื่อง
"พัฒนาการของงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเดินสอนในประเทศไทย"
ในการนี้ใครขอความร่วมมือให้เจ้าหน้าที่ศูนย์รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน กรอกแบบสอบถามเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์
และส่งกลับไปยังผู้วิจัยตามที่อยู่ซึ่งปิดแสตมป์แล้ว

จึงใครขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามดังกล่าว ขอขอบพระคุณ
อย่างสูงที่ได้รับความร่วมมือจากท่านด้วยดี

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวอารีย์ มนะสุนทร)
ผู้วิจัย

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดราชบุรี

2 เมษายน 2528

เรื่อง ขอความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

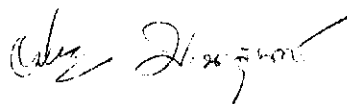
เรียน หัวหน้าศูนย์ / ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

- สิ่งที่ส่งมาด้วย 1) แบบสอบถามเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ประเภทครูอาสาสมัครเกษียณ จำนวน 1 ฉบับ
- 2) แบบสอบถามครูอาสาสมัครเกษียณ (พื้นราบ) จำนวน ฉบับ

ด้วยข้าพเจ้า นางสาวอารีย์ มณะสุนทร ตำแหน่งอาจารย์ 1 ระดับ 4 สังกัด
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดราชบุรี กำลังทำวิทยานิพนธ์เพื่อประกอบการศึกษา
หลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เรื่อง
"พัฒนาการของงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเกษียณในประเทศไทย"
ในการนี้ใครขอความร่วมมือให้เจ้าหน้าที่ศูนย์ผู้รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ และ
ครูอาสาสมัครเกษียณ (พื้นราบ) กรอกแบบสอบถามเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์
และส่งกลับไปยังผู้วิจัยตามที่อยู่ที่แนบมาแล้ว

จึงใครขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถามดังกล่าว และขอขอบพระคุณ
อย่างสูงที่ได้รับความร่วมมือจากท่านด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นางสาวอารีย์ มณะสุนทร)

ผู้วิจัย

แบบสอบถามเจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด
ผู้รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครคืนสอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้ตอบ

คำชี้แจง โปรดเขียนเครื่องหมาย / ลงใน ☐ หน้าข้อความหรือเติมข้อความในช่องว่าง
ตามที่ เป็นจริง เกี่ยวกับตัวท่าน

1. สถานที่ทำงาน..... อำเภอ.....
จังหวัด..... รับผิดชอบงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ประเภทครูอาสาสมัครคืนสอนมาแล้วเป็นเวลา..... ปี
2. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
3. อายุ..... ปี
4. วุฒิสูงสุดที่ได้รับ
☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี ☐ อื่น ๆ (ระบุ).....
5. สถานภาพการสมรส
☐ โสด ☐ สมรส
☐ อื่น ๆ (ระบุ).....
6. ท่านตอบแบบสอบถามในฐานะอะไร
☐ หัวหน้าฝ่ายทำหน้าที่รับผิดชอบโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ประเภทครูอาสาสมัครคืนสอน
☐ เจ้าหน้าที่ศูนย์ ฯ ผู้รับผิดชอบโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
ประเภทครูอาสาสมัครคืนสอน
☐ อื่น ๆ ได้แก่ ศึกษานิเทศก์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครู
อาสาสมัครเงินสอน

1. ท่านคิดว่าเนื้อหาในการอบรมครูอาสาสมัครก่อนออกปฏิบัติงานภาคสนาม มีความเหมาะสม
และเป็นประโยชน์ต่อครูอาสาสมัครมากน้อยเพียงใด

เนื้อหาในการอบรม	ไม่ได้เลย (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)
1) นโยบายและแนวโน้มของการศึกษานอกโรงเรียน				
2) ปรัชญาการศึกษาของโรงเรียน				
3) จิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่				
4) หลักมนุษยสัมพันธ์				
5) หลักการพัฒนาชุมชน				
6) หลักการเป็นผู้นำ				
7) การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง				
8) ลักษณะของสื่อ และวิธีการสร้างสื่อ				
9) วิธีจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน				
10) ความเชื่อพื้นฐานของการศึกษาผู้ใหญ่				
11) บทบาทของการศึกษาผู้ใหญ่				
12) วิธีสอนและเทคนิคการสอน				
13) หลักสูตร แบบเรียน คู่มือ				
14) การวัดและประเมินผล				
15) การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ขั้นพื้นฐาน				
ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (ถ้ามี)				

2. ท่านได้ใช้วิธีการติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครด้วยวิธีต่อไปนี้หรือไม่

วิธีการติดตามผลการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร	ใช่
1) ให้ครูอาสาสมัครส่งรายงานทุกเดือน	
2) ตรวจสอบครูอาสาสมัครเดือนละ 1 ครั้ง	
3) ตรวจสอบครูอาสาสมัครเดือนละมากกว่า 1 ครั้ง	
4) ตรวจสอบครูอาสาสมัคร 2 เดือน ต่อ 1 ครั้ง	
5) ตรวจสอบครูอาสาสมัคร 3 เดือน ต่อ 1 ครั้ง	
6) ขอให้สมาชิกกรรมการอำเภอรายงานเกี่ยวกับการทำงานของครูอาสาสมัครทุกเดือน	
7) ขอให้ผู้ใหญ่บ้านรายงานเกี่ยวกับการทำงานของครูอาสาสมัครทุกเดือน	
8) ประชุมครูอาสาสมัครที่ศูนย์ ฯ ทุกเดือน	
9) ประชุมครูอาสาสมัคร ณ เขตที่ครูอาสาสมัครปฏิบัติการทุกเดือน	

3. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานที่ท่านพบในเรื่องต่อไปนี้มีมากน้อยเพียงใด

สภาพปัญหา	ไม่พบ (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)
1) ความลาช้าของงบประมาณ				
2) งบประมาณไม่เพียงพอ				
3) ปัญหาเกี่ยวกับความสามารถของครูอาสาสมัคร				
4) ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบของครูอาสาสมัคร				
5) วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือไม่เพียงพอ				
6) ปัญหาเกี่ยวกับการประสานงานและการ				

สภาพปัญหา	ไม่พบ (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)
8) ความไม่เข้าใจของครูอาสาสมัครในจุดมุ่งหมาย ของโครงการ				
9) ความไม่เข้าใจของครูอาสาสมัครในวิธีการสอน				

4. งานประมาณที่จัดให้ในแต่ละปี

4.1 หมวดค่าวัสดุ ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา คือ

4.2 หมวดค่าตอบแทน ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา คือ

4.3 หมวดค่าใช้สอย ☐ ไม่มีปัญหา ☐ มีปัญหา คือ

5. นอกจากงานสอนการศึกษายุ่งใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ส่วนใหญ่แล้วครูอาสาสมัครทำกิจกรรม
ต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด

กิจกรรม	ระดับการปฏิบัติงาน			
	ไม่ได้ทำเลย (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)
1) สืบรวจความต้องการของชาวบ้าน				
2) สืบรวจจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ				
3) ชักจูงให้ชาวบ้านจัดทำหนังสือประจำหมู่บ้าน				
4) ร่วมกับชาวบ้านสร้างที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน				

กิจกรรม	ระดับการปฏิบัติงาน			
	ไม่ได้ทำเลย (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)
5) ช่วยดูแลรักษาที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน				
6) ประสานงานกับศูนย์ ฯ ในการสอนวิชาชีพ หลักสูตรระยะสั้นตามความต้องการของชาวบ้าน				
7) จัดกลุ่มสนใจโดยครูอาสาสมัครสอนเอง				
8) จัดกลุ่มสนใจโดยติดต่อมหาวิทยาลัยให้				
9) จัดกลุ่มสนใจโดยวิทยากรในท้องถิ่น				
10) ช่วยกับชาวบ้านจัดงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมและ ประเพณีพื้นบ้าน				
11) จัดหาภาพยนตร์เพื่อความบันเทิง และ สอดแทรกความรู้ทั่วไป				
12) ประสานงานและทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ อนามัยเพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้านคานอนามัย				
13) ประสานงานและทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่เกษตร เพื่อให้ความรู้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงปลา ฯลฯ				
14) ประสานงานและทำงานร่วมกับพัฒนากรเพื่อให้ ความรู้แก่ชาวบ้านเกี่ยวกับการพัฒนาอาชีพ ที่อยู่อาศัย และที่สาธารณะต่าง ๆ				

6. การติดต่อประสานงานระหว่างศูนย์ ฯ กับอำเภอในจังหวัดของท่านมีมากน้อยเพียงใด
(ตอบได้หลายข้อ)

- ☐ มีการรายงานเป็นประจำทุกเดือน
- ☐ มีการติดตามผลร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ศูนย์ ฯ และศึกษาธิการอำเภอ หรือตัวแทนของอำเภอ
- ☐ มีการติดต่อเมื่อมีการประชุมสัมมนา
- ☐ มีการรายงานผลเฉพาะเมื่อมีปัญหา
- ☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

7. ลักษณะงานของครูอาสาสมัครต้องปฏิบัติงานในพื้นที่เป้าหมาย ศูนย์ ฯ ไม่สามารถควบคุมดูแลได้อย่างใกล้ชิด การพิจารณาคัดเลือกครูอาสาสมัครจึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ในการคัดเลือกบุคลากรสำหรับโครงการนี้ ท่านมีหลักในการพิจารณาเรื่องต่อไปนี้อย่างไร

7.1 การพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่มีความรับผิดชอบสูง มีหลักการอย่างไร

.....

.....

.....

7.2 ในเรื่องของความรู้ความสามารถ การกำหนดวุฒิทางการศึกษาท่านเห็นว่าจำเป็นหรือไม่

☐ จำเป็น ☐ ไม่จำเป็น

7.3 ถ้าเห็นว่า จำเป็น ท่านคิดว่าครูอาสาสมัครควรมีวุฒิใด

- ☐ ม.ศ.3, ม.ศ.5
- ☐ ป.กศ. ตน, ปวช.
- ☐ ป.กศ. สูง, ปวส.
- ☐ ปริญญาตรี
- ☐ สูงกว่าปริญญาตรี

7.4 ในเรื่องของการประสพการณ์ ท่านคิดว่าจำเป็นหรือไม่ที่จะเลือกคนที่มีประสบการณ์ในการทำงานมาก่อน

☐ จำเป็น เพราะเหตุใด

.....

.....

☐ ไม่จำเป็น เพราะเหตุใด

.....

.....

8. จากประสบการณ์ที่ท่านทำงานด้านการศึกษานักเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเรียนสอน ท่านคิดว่าโครงการนี้จะพัฒนาไปในรูปแบบใด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถามครูอาสาสมัครเกษียณ

คำชี้แจง

ผู้วิจัยมีความประสงค์จะศึกษาโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ เกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัครเกษียณ ตลอดจนปัญหาและข้อคิดเห็นต่าง ๆ เพื่อจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานในโครงการนี้ต่อไป

แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 รายละเอียดส่วนตัวของผู้ตอบ
- ตอนที่ 2 ความคิดเห็นต่อบทบาทหน้าที่ของครูอาสาสมัครเกษียณ
- ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาในการปฏิบัติงาน และความคิดเห็นเพิ่มเติมอื่น ๆ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนตัว

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ☒ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่เป็นจริงเกี่ยวกับตัวท่าน

1. เพศ

☐

ชาย

☐

หญิง

2. อายุ

☐

ต่ำกว่า 20 ปี

☐

20 - 23 ปี

☐

24 - 27 ปี

☐

28 - 30 ปี

☐

สูงกว่า 30 ปี

3. วุฒิ

☐

สูงกว่าปริญญาตรี

☐

ปริญญาตรี

☐

ปวส. หรือ ป.กศ.สูง

☐

ปวช. หรือ ป.กศ. ตน

☐

ม.ศ.3 หรือ ม.ศ.5

4. สถานภาพการสมรส

☐

แต่งงาน

☐

หย่า

☐

โสด

☐

แยกกันอยู่

5. ประสบการณ์ในการทำงานการศึกษานอกโรงเรียน

- ☐ น้อยกว่า 1 ปี
☐ 1 ปี
☐ 2 ปี
☐ 3 ปี
☐ 4 ปี
☐ 5 ปีขึ้นไป

6. ท่านสมัครเป็นครูอาสาสมัครด้วยเหตุผลข้อใด

- ☐ อุดมการณ์
☐ ต้องการหาประสบการณ์
☐ ยังหางานอื่นทำไม่ได้
☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

ตอนที่ 2 ความเห็นตอบทบทและหน้าที่ของครูอาสาสมัครตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียน

กำหนด คือ 1. สอนการศึกษานอกระบบแบบเบ็ดเสร็จ และจัดกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมเนื้อหาที่มีในบทเรียน

2. จัดและดูแลรับผิดชอบกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบ

3. ประสานงานกับพัฒนาอื่น ๆ

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องขวามือของใดช่องหนึ่ง ตามความรู้ความนึกเห็นของท่านดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่าง กรุณาให้ความสำคัญของคำถาม โดยใช้เครื่องหมาย ✓ ลงในช่องตามที่กำหนดให้โดยกำหนดให้

ไม่เห็นด้วย หมายถึง ไม่เห็นด้วยกับข้อความนั้น

ไม่มีความเห็น หมายถึง เฉย ๆ ตัดสินใจไม่ได้ว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย หรือจะเอาอย่างไรก็ได้

เห็นด้วยบางส่วน หมายถึง เห็นด้วยกับข้อความบางตอน แต่ไม่เห็นด้วยทั้งหมด

เห็นด้วย หมายถึง เห็นด้วยกับคำถามนั้นทุกประการ

ข้อความ	ความนึกเห็น			
	ไม่เห็นด้วย (1)	ไม่มีความเห็น (2)	เห็นด้วยบางส่วน (3)	เห็นด้วย (4)
๐) ครูอาสาสมัครจำเป็นต้องสอน นักศึกษาให้จบหลักสูตรปีละ 30 คน ขึ้นไป				✓

○ ถ้าท่านขีดเครื่องหมาย ✓ ในช่อง "เห็นด้วย" แสดงว่า ท่านเห็นด้วยกับเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนตั้งไว้ว่า ครูอาสาสมัครต้องสอนนักศึกษาให้จบหลักสูตรปีละ 30 คนขึ้นไป

- ถ้าท่านชี้แจงเครื่องหมาย / ในช่อง "ไม่เห็นด้วย" แสดงว่า ท่านไม่เห็นด้วยต่อเกณฑ์ที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนตั้งไว้ว่าครูอาสาสมัครต้องสอนนักศึกษาให้จบหลักสูตรปีละ 30 คนขึ้นไป จะต้องเกณฑ์ไว้กี่คนก็ได้

ต่อไปนี้นี้เป็นแบบสอบถาม ขอให้พิจารณาเครื่องหมาย / ในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านในแต่ละข้อ

บทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร	ความคิดเห็น			
	ไม่เห็นด้วย (1)	ไม่เห็นด้วย (2)	เห็นด้วยบางส่วน (3)	เห็นด้วย (4)
1. ครูอาสาสมัครจำเป็นต้องสอนนักศึกษาให้จบหลักสูตรปีละ 30 คนขึ้นไป				
2. ครูอาสาสมัครควรสำรวจความต้องการของนักศึกษาจนกว่าเน้นการเรียนการสอน				
3. ครูอาสาสมัครควรมีการเตรียมสถานที่และบรรยากาศในการเรียนการสอน				
4. คู่มือครูที่ศูนย์ ฯ ภาครัฐทำให้ประกอบการสอนสมบูรณ์แล้ว				
5. ครูอาสาสมัครควรสร้างแผนเรียนขึ้นเองเพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และความต้องการของผู้เรียน				

บทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร	ความคิดเห็น			
	ไม่เห็นด้วย (1)	ไม่มีความเห็น (2)	เห็นด้วยบางส่วน (3)	เห็นด้วย (4)
6. การเรียนการสอนควรใช้การอภิปรายกลุ่มเป็นหลัก				
7. ครูอาสาสมัครควรจัดให้นักศึกษาได้ไปศึกษานอกสถานที่				
8. ครูอาสาสมัครยอมรับว่านักศึกษามีความรู้และความสามารถในการเรียนการสอนได้				
9. ครูอาสาสมัครจะต้องทำตัวให้เข้ากับนักศึกษาและผู้นำในชุมชนได้				
10. ครูอาสาสมัครควรมีการบันทึก และจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องราวของนักศึกษา				
11. ครูอาสาสมัครจะต้องส่งเสริมให้ชาวบ้านสร้าง ปรับปรุง และดูแลที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน				
12. ครูอาสาสมัครควรมีหน้าที่เป็นผู้ประสานงานจัดกลุ่มสนใจในชุมชนที่ตนปฏิบัติงานอยู่				
13. ครูอาสาสมัครควรเป็นผู้ประสานงานจัดวิชาชีพในชุมชนที่ตนปฏิบัติงานอยู่				

บทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร	ความคิดเห็น			
	ไม่เห็นด้วย (1)	ไม่มีความเห็น (2)	เห็นด้วยบางส่วน (3)	เห็นด้วย (4)
14. ครูอาสาสมัครจะส่งเสริม การใช้วัสดุอุปกรณ์ของหมู่บ้าน ในการพัฒนาหมู่บ้าน				
15. ครูอาสาสมัครจะทำงานร่วมกับ ชาวบ้านจัดงานฟื้นฟูประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และนันทนาการ ของชาวบ้าน				
16. ครูอาสาสมัครควรส่งเสริมให้ ชาวบ้านได้ศึกษาทางวิทยุและ ไปรษณีย์				
17. ครูอาสาสมัครควรทำหน้าที่ให้ ข้อมูลแก่ชุมชนเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง ใหม่และแนวโน้มในด้านการ ศึกษาผู้ใหญ่				
18. ครูอาสาสมัครควรจัดทำและ เผยแพร่หนังสือหรือเอกสาร ต่าง ๆ ในชุมชน				
19. ครูอาสาสมัครควรทำหน้าที่ ประสานงาน และร่วมมือกับ ชาวบ้านในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาท้องถิ่น				

บทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร	ความคิดเห็น			
	ไม่เห็นด้วย	ไม่มีความเห็น	เห็นด้วยบางส่วน	เห็นด้วย
	(1)	(2)	(3)	(4)
20. ครูอาสาสมัครควรติดต่อเชิญวิทยากรจากหน่วยงานอื่นมาให้ความรู้ที่จำเป็นแก่ชาวบ้าน				
21. ครูอาสาสมัครจะทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานอื่นในการพัฒนาหมู่บ้าน				
22. ครูอาสาสมัครควรทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับสมาชิกของชุมชนกลุ่มอาชีพ องค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรทางศาสนา เพื่อปรับปรุงองค์กรให้ดีขึ้น				
23. ครูอาสาสมัครควรอุทิศตัวในการทำงานร่วมกับกลุ่ม และองค์กรในชุมชน				

ท่านมีข้อเสนอแนะอะไรบ้างเกี่ยวกับบทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร เช่น ครูอาสาสมัครควรทำหน้าที่อะไรเพิ่มเติม หรือไม่ควรทำอะไร เป็นต้น ขอให้เขียนลงในช่องว่างต่อไปนี้

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัญหาในการปฏิบัติงาน และความคิดเห็นอื่น ๆ

1. ตามความคิดของท่านในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติงานตามโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เงินสอน ท่านคิดว่า เนื้อหาในการอบรมในเรื่องต่อไปนี้ มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานของท่านมากน้อยเพียงใด

เนื้อหาในการอบรม	ไม่ได้เลย (1)	น้อย (2)	ปานกลาง (3)	มาก (4)
1. นโยบายในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน				
2. ปรัชญาการศึกษานอกโรงเรียน				
3. จิตวิทยาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่				
4. หลักมนุษยสัมพันธ์				
5. หลักการพัฒนาชุมชน				
6. หลักการเป็นผู้นำ				
7. การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง				
8. ลักษณะของสื่อ และวิธีการสร้างสื่อ				
9. วิธีจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน				
10. ความเชื่อพื้นฐานของผู้ใหญ่				
11. บทบาทของการศึกษาผู้ใหญ่				
12. วิธีสอนและเทคนิคการสอน				
13. หลักสูตร แบบเรียน และคู่มือ				
14. การวัดผล ประเมินผล				
15. การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ขั้นพื้นฐาน				

2. ท่านคิดว่าเรื่องต่อไปนี้เป็นปัญหาสำหรับตัวท่านหรือไม่ในการปฏิบัติงานตามโครงการการศึกษา
ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัครเดินสอน ถ้าคิดว่า เป็นปัญหา โปรดกาเครื่องหมาย
✓ ลงในช่องความถี่เห็นว่าปัญหามากน้อยเพียงใด

สภาพปัญหา	ไม่มีปัญหา (1)	มีปัญหาน้อย (2)	มีปัญหามาก ปานกลาง (3)	มีปัญหามาก (4)
<u>ปัญหาทั่วไป</u>				
1. ไม่มีคู่มือดำเนินงานแจกให้ครูอาสาสมัครก่อน ออกปฏิบัติงาน				
2. ความไม่เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของครู อาสาสมัคร จะต้องทำอะไรบ้าง				
3. ระยะเวลาในการอบรมก่อนออกปฏิบัติงาน จำนวน 5 วัน น้อยเกินไป				
<u>ปัญหาค้นหาการสอน</u>				
4. การสำรวจหาผู้เรียนที่ไม่เคยเข้าเรียน หรือผู้ที่ไม่เรียนไม่จบ ป.4 หาได้ยาก				
5. ชาวบ้านไม่สนใจจะเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ แบบเบ็ดเสร็จ				
6. ครูอาสาสมัครไม่เข้าใจวิธีการสอนให้คนคิดเป็น				
7. ครูอาสาสมัคร ไม่ได้นำวิธีการที่อบรมไปใช้ในการ การสอน				
8. ผู้เรียนออกกลางคัน				
9. เนื้อหาในแบบเรียนไม่ตรงกับสภาพปัญหาที่ แท้จริงของผู้เรียน				

สภาพปัญหา	ไม่มีปัญหา (1)	มีปัญหาน้อย (2)	มีปัญหา ปานกลาง (3)	มีปัญหา มาก (4)
10. การสร้างบรรยากาศในตำรา ก่อนเริ่ม ทำการสอน				
11. ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักศึกษา				
12. การใช้วิธีสอนแบบอภิปรายกลุ่ม				
<u>ปัญหาค้นหาการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน</u>				
13. ชาวบ้านไม่กระตือรือร้นที่จะประกอบอาชีพ จึงให้ ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนได้น้อยมาก				
14. ครูอาสาสมัคร ไม่มีความสามารถ ด้านวิชาชีพ ทำให้ช่วยแก้ปัญหาไม่ได้เมื่อขาดแคลน วิทยากร				
<u>ปัญหาค้นหาการประสานงานกับหน่วยงานอื่นในการ พัฒนาชุมชน</u>				
15. การ ไม่ได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ในการพัฒนาท้องถิ่น				
16. การ ไม่ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นในการ พัฒนาท้องถิ่น				

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน รองอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน
หัวหน้างานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานพัฒนาหลักสูตร

บทสัมภาษณ์อธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน รองอธิบดีกรมการศึกษานอกโรงเรียน
หัวหน้างานการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จ และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานพัฒนาหลักสูตร

1. แนวคิดและหลักการในการริเริ่มงานการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน มีว่าอย่างไร
2. โครงการนี้มีแนวคิดเบื้องหลังว่าอย่างไร
3. กรมการศึกษานอกโรงเรียนมีนโยบายที่จะผลิตครูอาสาสมัครอย่างไร
4. เหตุใดจึงได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอน โดยเพิ่มบทบาทและหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้นในปี พ.ศ. 2523
5. ท่านคิดว่าโครงการครูอาสาสมัครเท่าที่ผ่านมามีผลมากน้อยเพียงใด
6. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จมีอะไรบ้าง
7. ต่อไปโครงการนี้จะพัฒนาไปในรูปแบบใด และจะเป็นจริงได้หรือไม่
8. หากโครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือแห่งชาติได้ผลโดยการใช้ครูอาสาสมัครช่วยสอนผู้ไม่รู้หนังสือ โดยไม่ต้องใช้งบประมาณจ้างอาสาสมัคร ครูอาสาสมัคร เกินสอนยังมีความจำเป็นต่อไปหรือไม่อย่างไร
9. การพัฒนาหลักสูตร การศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานมีขั้นตอนอย่างไร
10. ปัจจุบันประกาศใช้หลักสูตร การศึกษานอกโรงเรียนแบบเบ็ดเสร็จของแต่ละภาคอย่างไร เป็นทางการแล้วหรือยัง

ภาคผนวก ค

หลักสูตร การศึกษาผู้ใหญ่ประเภทการศึกษาหลักสูตรานภาคต้น, ภาคปลาย และ
แบบรายงานการทำงานของครูอาสาสมัคร

หลักสูตร การศึกษาผู้ใหญ่ประเภทการศึกษาหลักสูตรฐาน
ภาคต้น
(ในระยะเวลา 6 เดือน)

วิชา	รายการที่ต้องสอน	
ภาษาไทย	อ่าน	ให้สามารถอ่านและเข้าใจข้อความซึ่งประกอบขึ้นด้วยคำ มาตรฐาน หรือตามหนังสือชุดที่กำหนดไว้
	คัด	ให้เขียนตัวบรรจงได้
	เขียน	ให้สามารถเขียนข้อความซึ่งมีความหมายง่ายเสมอหนังสืออ่าน
	แต่ง	ให้สามารถแต่งจดหมายและเรื่องราวง่าย ๆ ได้ ตาม ขอบเขตของคำมาตรฐานหรือตามขอบเขตของคำ ในหนังสือชุดที่กำหนดไว้
คณิตศาสตร์	เลขคณิต	1. ให้รู้ตัวเลขทั้งไทยและอาหรับ 2. ให้รู้จักบวกโดยมีผลลัพธ์ไม่เกินหลักร้อย และให้ รู้จักลบโดยมีตัวตั้งไม่เกินหลักร้อย 3. ให้รู้จักมาตราซึ่งตรงกับวัดตามพระราชนิพนธ์มาตรา ซึ่งตรงกับวัดพอประมาณ
	เลขคณิตในใจ	ให้หัดคิดเลขในใจอย่างง่าย ๆ
เบ็ดเตล็ด	หน้าที่พลเมือง	ให้เข้าใจ 1. เรื่องประโยชน์ที่ราษฎรได้รับจากรัฐบาล และ หน้าที่ซึ่งราษฎรควรปฏิบัติตอบแทน 2. หน้าที่ทั่วไปซึ่งราษฎรพึงปฏิบัติตามกฎหมายประจำวัน 3. การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญไทยสังเขป

วิชา	รายการที่ต้องสอน												
	4. หน้าที่ซึ่งคนมีต่อครอบครัว 5. ความสำคัญของวินยาศิ 6. ให้เข้าใจเรื่องปฏิบัติต่อสิ่งสาธารณประโยชน์ ความปลอดภัยของสาธารณชน ตลอดจนระเบียบ แบบแผนแห่งสังคม												
ภูมิศาสตร์	<table border="0"> <tr> <td data-bbox="534 835 672 973">ภูมิศาสตร์ ในจังหวัด</td><td data-bbox="672 835 1433 973"> ใหญ่ เรื่องต่อไปนี้ 1. เขตท้องที่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอและเทศบาล 2. สถานที่ราชการและสถานที่สำคัญ 3. การอาชีพของราษฎร 4. การคมนาคม </td></tr> <tr> <td data-bbox="534 1180 672 1226">ทั่วประเทศ</td><td data-bbox="672 1180 1433 1226"> 1. อาณาเขต 2. ภูมิประเทศ 3. พืชผล 4. พลเมือง </td></tr> <tr> <td data-bbox="534 1432 672 1478">ประวัติศาสตร์</td><td data-bbox="672 1432 1433 1478"> ใหญ่ </td></tr> <tr> <td data-bbox="534 1478 672 1754"></td><td data-bbox="672 1478 1433 1754"> 1. ถิ่นฐานเดิมของชนชาติไทย 2. เหตุที่ตอญโยกย้ายลงมาในสุวรรณภูมิ 3. การเคลื่อนไหวนเนื่องในการตั้งและสร้างประเทศ ทั้งนี้ใหญ่เพียงสังเขป </td></tr> <tr> <td data-bbox="534 1754 672 1800">สุขศึกษา</td><td data-bbox="672 1754 1433 1800"> ใหญ่ จัก </td></tr> <tr> <td data-bbox="534 1800 672 1986"></td><td data-bbox="672 1800 1433 1986"> 1. การบำรุงรักษาร่างกายให้ถูกต้องตามหลัก 2. การแพร่หลายของเชื้อโรค </td></tr> </table>	ภูมิศาสตร์ ในจังหวัด	ใหญ่ เรื่องต่อไปนี้ 1. เขตท้องที่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอและเทศบาล 2. สถานที่ราชการและสถานที่สำคัญ 3. การอาชีพของราษฎร 4. การคมนาคม	ทั่วประเทศ	1. อาณาเขต 2. ภูมิประเทศ 3. พืชผล 4. พลเมือง	ประวัติศาสตร์	ใหญ่		1. ถิ่นฐานเดิมของชนชาติไทย 2. เหตุที่ตอญโยกย้ายลงมาในสุวรรณภูมิ 3. การเคลื่อนไหวนเนื่องในการตั้งและสร้างประเทศ ทั้งนี้ใหญ่เพียงสังเขป	สุขศึกษา	ใหญ่ จัก		1. การบำรุงรักษาร่างกายให้ถูกต้องตามหลัก 2. การแพร่หลายของเชื้อโรค
ภูมิศาสตร์ ในจังหวัด	ใหญ่ เรื่องต่อไปนี้ 1. เขตท้องที่ หมู่บ้าน ตำบล อำเภอและเทศบาล 2. สถานที่ราชการและสถานที่สำคัญ 3. การอาชีพของราษฎร 4. การคมนาคม												
ทั่วประเทศ	1. อาณาเขต 2. ภูมิประเทศ 3. พืชผล 4. พลเมือง												
ประวัติศาสตร์	ใหญ่												
	1. ถิ่นฐานเดิมของชนชาติไทย 2. เหตุที่ตอญโยกย้ายลงมาในสุวรรณภูมิ 3. การเคลื่อนไหวนเนื่องในการตั้งและสร้างประเทศ ทั้งนี้ใหญ่เพียงสังเขป												
สุขศึกษา	ใหญ่ จัก												
	1. การบำรุงรักษาร่างกายให้ถูกต้องตามหลัก 2. การแพร่หลายของเชื้อโรค												

วิชา	รายการที่ต้องสอน
	3. การรักษาความสะอาดเพื่อความปลอดภัยของตนและของคนอื่น 4. โรคติดต่อและวิธีป้องกันรักษาโดยสังเขป 5. ยาสามัญทั่ว ๆ ไปที่ใช้ประจำบ้าน ตลอดจนสรรพคุณของยานั้น ๆ
รายวิชาอาชีพเบื้องต้น	การอาชีพเบื้องต้น ให้รู้จักวิชาอาชีพเบื้องต้นอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ 1. เกษตรกรรม มีการสวนครัวเลี้ยงสัตว์ การตอนสัตว์ โรคระบาดสัตว์ การปลูก การตอนและการรักษาต้นไม้ 2. การหัตถกรรม ให้เลือกเรียนการหัตถกรรมต่าง ๆ ที่ทำกันเป็นประจำและสำคัญในท้องถิ่น เช่น เย็บปักถักร้อย จักสาน เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ 3. การเรือนและการครัว ได้แก่วิชาการเรือนและการครัวเบื้องต้น 4. การประมง ได้แก่วิชาความรู้ในการเลี้ยงปลา และจับปลาเบื้องต้น 5. การค้าขาย ได้แก่วิชาความรู้ที่จำเป็นสำหรับประกอบการค้าขายเบื้องต้น 6. วิชาอาชีพเบื้องต้นอื่นใดซึ่งจำเป็นและเป็นอาชีพของท้องถิ่น

หลักสูตรการศึกษานานาชาติ

ภาคปลาย

(ในระยะเวลา 6 เดือน)

วิชา	รายการที่ต้องสอน
ภาษาไทย	อ่าน ให้สามารถอ่านและเข้าใจข้อความซึ่งประกอบขึ้นด้วยคำมากรฐานหรือตามแบบเรียนที่กำหนดไว้ หรือข้อความที่มีความยากง่ายเสมอหนังสืออ่าน คิด ให้เขียนตัวบรรจงและหวัดแบบบรรจงได้ โดยวางสระพยัญชนะ วรรณยุกต์และวรรคตอน ของไฟ้ได้ถูกต้อง เขียน ให้สามารถเขียนข้อความซึ่งมีความยากง่ายเสมอหนังสืออ่าน แต่ง ให้สามารถแต่งจดหมายและเรื่องราวง่าย ๆ เกี่ยวกับ การอาชีพ ครอบครัว และชีวิตประจำวันได้ตามสมควร
เลขคณิต	1. ให้รู้จัก บวก ลบ คูณหารทั้งหารสั้นและหารยาว จำสูตรคูณได้ถึง 12 2. การวัดทางยาว 3. ให้สามารถทำบัญชีขึ้นค้นอย่างง่าย 4. ให้รู้จักมาตราซึ่งทวงวัดเพิ่มเติมจากหลักสูตรภาคต้น 5. การแลกเปลี่ยนเงินไทยกับต่างประเทศที่ใกล้เคียง และประเทศที่มีการค้าขายติดต่อกับไทย 6. บัญชีไทรยางค์ขั้นเดียว 7. คณิตเลขในใจได้ตามสมควร

วิชา	รายการที่ต้องสอน
หน้าที่พลเมือง	ให้เข้าใจเรื่องต่อไปนี้ 1. การปกครองของประเทศไทยปัจจุบัน 2. การทหาร 3. การเลือกตั้งผู้แทนและการใช้สิทธิออกเสียง 4. กฎหมายแพ่งกับกฎหมายอาญาในข้อที่ควรรู้ 5. หน้าที่ของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ รัฐธรรมนูญ 6. ขยายมข 6
ภูมิศาสตร์	ให้รู้จัก 1. ประเทศไทยในเรื่องต่อไปนี้ (1) เมืองสำคัญ (2) สินค้า เข้า ออก (3) การคมนาคม (4) การอาชีพ 2. ประเทศใกล้เคียงโดยสังเขป เช่น อินโดจีน พม่า มลายู จีน ญี่ปุ่น
ประวัติศาสตร์	ให้รู้เรื่อง 1. บุคคลสำคัญของชาติไทย 2. การปกครองก่อน พ.ศ. 2475 โดยสังเขป 3. การปกครองสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง กระทั่งปัจจุบัน 4. สงครามมหาเอเชียบูรพา 5. ไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งนี้ให้รู้โดยสังเขป

วิชา	รายการที่ทองสอน
ดูขศึกษา	ให้เข้าใจ 1. อาหาร 2. อากาศ 3. การออกกำลังกายและการพักผ่อน 4. ยาเสพติดให้โทษ (เช่น ปิ่น กัญชา ฯลฯ) 5. ปัจจุบันพยาบาลบางอย่าง 6. การกำจัดเชื้อโรคและป้องกันโรคติดต่อเพิ่มเติมจากหลักสูตรภาคต้น
วิชาอาชีพเบื้องต้น	การอาชีพเบื้องต้น ให้มีความรู้ความชำนาญในวิชาอาชีพเบื้องต้น เพิ่มเติมจากหลักสูตรภาคต้น

หมายเหตุ สำหรับชั้นมัธยมศึกษา อนุโลมตามหลักสูตร มัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย

แบบรายงานประจำเดือนของครูอาสาสมัคร เกินสอน
 การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ
 (เฉพาะการ เรียนการสอนศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ)
 (รายงานนี้ขอให้กรอกส่งเจ้าหน้าที่จังหวัดทุก ๆ เดือน)

วัน เดือน ปี ที่สอน	สอนแบบเรียนเรื่อง..... จากหน้าที่....ถึงหน้าที่.....	สอนจากเวลา..... ถึงเวลา..... รวม..... ชม.	หมายเหตุ
		รวมเดือนนี้ สอน.....ชม.	

ปัญหาประจำเดือนนี้.....

.....

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

ปฏิบัติงานอยู่ที่หมู่บ้านชื่อ..... หมู่ที่.....

ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....

แบบรายงานประจำเดือนของครูอาสาสมัคร เติมนสอนการศึกษานอกระบบแบบเบ็ดเสร็จ
(เฉพาะกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนอย่างอื่นและกิจกรรมพัฒนาทาง ๆ)

คำชี้แจง

1. รายงานประจำเดือนให้ครูอาสาสมัคร เติมนสอนทำส่ง เจ้าหน้าที่จังหวัดทุก ๆ เดือน โดยกรอกตามแบบรายงานนี้เพียง 1 ชุดเท่านั้น
2. รายงานนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้เจ้าหน้าที่จังหวัดได้ทราบความก้าวหน้า และสภาพปัญหาและอุปสรรคทาง ๆ ในการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร เติมนสอนในแต่ละเดือน

วัน เดือน ปี ที่ปฏิบัติงาน	กิจกรรม	ผลการปฏิบัติ	ข้อเสนอแนะ

ปัญหาประจำเดือนนี้.....

.....

.....

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่..... เดือน..... พ.ศ.....

ปฏิบัติงานอยู่ที่หมู่บ้าน (ชื่อ)..... หมู่ที่.....

ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....

สภากาการ ของงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบิ้ลเสิร์จประเทศกฐอาสาสมัคร เติสอน
ในประเทศไทย

บทกัลยอ

๖๐๗

อารีธ บะระสุนทร

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต

กุมภาพันธ์ 25 29

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา (1) พัฒนาการของงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบ
เบ็ดเสร็จ ประเภทครูอาสาสมัคร เกินสองทศวรรษตั้งแต่เริ่มดำเนินการจนถึงปัจจุบัน (ระหว่าง พ.ศ. 2518-
2528) (2) สภาพการดำเนินงานในปัจจุบัน เช่น นโยบาย การจัดระบบบริหารและการ
ควบคุมการดำเนินการ ข้อมูลด้านนักศึกษา ข้อมูลด้านครูอาสาสมัคร การพัฒนาหลักสูตร และ
การประเมินผล (3) ปัญหา อุปสรรค แนวโน้มในอนาคต และข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน

การรวบรวมข้อมูลใช้ 3 วิธี ประกอบด้วย (1) การศึกษาและวิเคราะห์เอกสาร
(2) สัมภาษณ์ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง และ (3) ใช้แบบสอบถามเพื่อสอบถามความคิดเห็น
จากบุคคล 2 กลุ่ม คือ เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดบุรีรัมย์นิคมเขตการศึกษา
ผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสองทศวรรษ จำนวน 27 คน และครูอาสาสมัครที่ปฏิบัติ
งานในจังหวัดต่าง ๆ รวม 207 คน

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. การแก้ไขการไม่รู้หนังสือในประเทศไทย เริ่มในปี พ.ศ. 2480 อาสาแบ่ง
พัฒนาการออกเป็น 3 ระยะ คือ (1) ระยะเริ่มแรก (พ.ศ. 2480-2492) มุ่งให้การศึกษาแก่
ผู้ไม่รู้หนังสือเพื่อให้สามารถออกเขียนได้ และเข้าใจหน้าที่พลเมือง (2) ระยะฟื้นฟู (พ.ศ. 2492-
2511) ส่งเสริมให้มีความรู้ขั้นออกเขียนได้ เข้าใจหน้าที่พลเมืองและอาชีพ เรียกว่า การศึกษา
ผู้ใหญ่ประเภทการศึกษาหลักสูตร (3) ระยะปรับปรุง (พ.ศ. 2511-2513) เน้นกระบวนการ
ในการตัดสินใจและแก้ปัญหา เรียกว่า การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ

2. การดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร เกินสอง
ทศวรรษ เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2518 มุ่งให้การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน โดย
ใช้ครูอาสาสมัคร ต่อมาปี พ.ศ. 2523 ได้เพิ่มบทบาทของครูอาสาสมัครในด้านการพัฒนาเข้าไปด้วย
จึงแบ่งหน้าที่ของครูอาสาสมัครออกเป็น 3 ด้าน คือ สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน
จัดส่งเสริมและดูแลรับผิดชอบกิจกรรมการศึกษาออกโรงเรียนทุกรูปแบบในเขตที่ตนรับผิดชอบ และ
ประสานงานด้านการพัฒนากับหน่วยงานอื่น

ในปี พ.ศ. 2528 มีครูอาสาสมัครทั้งสิ้น 506 คน ปฏิบัติงานในเขตพื้นที่ 46 จังหวัด ตั้งแต่เริ่มดำเนินการสามารถผลิตนักศึกษาได้ 119,719 คน คิดเป็นร้อยละ 67 ของเป้าหมายที่ตั้งไว้ เฉลี่ยค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน เท่ากับ 951.50 บาทต่อนักศึกษาหนึ่งคน ด้านการพัฒนาหลักสูตร ได้ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐานในปี พ.ศ. 2523 โครงสร้างของหลักสูตรประกอบด้วยหลักสูตรกลางเป็นเนื้อหาที่ใช้ทั่วประเทศร้อยละ 20 หลักสูตรระดับภาค ร้อยละ 60 และหลักสูตรท้องถิ่น ร้อยละ 20 ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคแต่ละแห่งได้พัฒนาหลักสูตรเพื่อใช้ในภูมิภาคของตน

3. ด้านบทบาทและหน้าที่ของครูอาสาสมัคร พบว่า ครูอาสาสมัครส่วนใหญ่เพิ่มศักยภาพบทบาทและหน้าที่ของตนตามที่กรมการศึกษานอกโรงเรียนกำหนด ที่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ได้แก่ หน้าที่ในการสำรวจความต้องการของนักศึกษา ก่อนดำเนินการเรียนการสอน ทำตัวให้เข้ากับนักศึกษาและผู้นำในหมู่บ้านได้ และส่งเสริมให้ชาวบ้านสร้าง ปรับปรุงที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ส่วนกิจกรรมที่ครูอาสาสมัครปฏิบัติตามตามทัศนะของเจ้าหน้าที่ ได้แก่ การชักจูงให้ชาวบ้านจัดที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน สำรวจจำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ และร่วมกับชาวบ้านจัดงานเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีในหมู่บ้าน

ด้านการติดตามผล พบว่า วิธีติดตามผลที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดส่วนใหญ่ใช้คือ การให้ครูอาสาสมัครส่งรายงานทุกเดือน ประชุมครูอาสาสมัครที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดทุกเดือน ส่วนวิธีประสานงานระหว่างศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดกับอำเภอ คือ ให้ศึกษานิเทศก์อำเภอรายงานผลการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัครทุกเดือน และติดตามผลร่วมกัน

4. ด้านเนื้อหาในการอบรมครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดและครูอาสาสมัคร มีความเห็นตรงกันว่า เนื้อหาในการอบรมครูผู้สอนการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จส่วนที่มีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์มาก คือ หลักมนุษยสัมพันธ์ การติดต่อประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง วิธีสอนและเทคนิคการสอน หลักสูตร แบบเรียน และคู่มือครู และการจำเนียงงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน

5. ปัญหาในการดำเนินงานการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จประเภทครูอาสาสมัคร
เก็บสอความทัศนะของเจ้าหน้าที่และครูอาสาสมัคร ได้แก่ ปัญหาการบริหารโครงการ โดย
เฉพาะอย่างยิ่งในเรื่อง งบประมาณ การนิเทศติดตามผล การประสานงาน และการประชาสัมพันธ์
ส่วนปัญหาในการปฏิบัติงานของครูอาสาสมัคร ได้แก่ ปัญหาเรื่องชาวบ้านมีการกิจต้องประกอบ
อาชีพ จึงให้ความร่วมมือด้านการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกโรงเรียนได้น้อย นอกจากนี้ครูอาสาสมัคร
ยังมีปัญหาค่าน้ำสุ และอุปกรณ์การเรียนการสอน

THE DEVELOPMENT OF THE WALKING TEACHER ADULT
FUNCTIONAL LITERACY IN THAILAND

AN ABSTRACT

BY

ARRE MANASONTORN

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Master of Education degree
at Srinakharinwirot University
February 1986

This Thesis is proposed to fulfil the following objectives :

(1) to study the development of the Walking Teacher Adult Functional Literacy since its establishment in 1975, (2) to examine the programme's performance of which various elements of the existing administration such as its policies, organization, monitoring systems, students, teachers, curriculum development, and evaluation process ; (3) to investigate arising problems and troubles including future trends and some recommendations to improve its operation.

The data were collected through (1) documentary survey, unstructured interviews and questionnaire survey

The study leads to some conclusion as follows :

1. The development of government policy to eradicate people's illiteracy which started since 1937 can be divided into 3 phases, ie., (1) initial phase (1937-1949) was aimed to enable the illiterates to read, write and understand their duties ; (2) restorative phase (1949-1968) which emphasises reading, writing and occupational skills of the people ; (3) reformative phase (1968-1970), using the Functional Literacy approach, emphasises on developing the people's decision making and problem - solving.

2. The Walking Teacher Adult Functional Literacy Programme has been operated since 1975 with the major function is to provide the Fundamental Literacy to the illiterate adults. Under this programme, Walking Teachers are the active agent who carry out the task of teaching. In 1980 the task of community development has been added in the teachers

role. At present, the teachers roles can be dividing into 3 categories : to teaching in the Fundamental Adult Functional Literacy Programme, promoting and supervising the non-formal education activities within their working areas ; and cooperating community development activities.

According to 1985 statistics, there are 506 walking Teachers operation in 46 provinces throughout the country. Since the begining of the programme up to 1984, the number of graduates are 119,719 which is about 67 percent of the expected number. On the expenditure, the average budget spent for each student in 951.50 baht throughout the course. In order to better serve the purpose of the programme, some adjustment was made to the programme's curriculum in 1980. The new curriculum is structurally composed of 20 percent of nation wide contents, 60 percent regional contents and 20 percent of local contents. This system then allows each Central Regional Non - Formal Education Centre to develop its own curriculum.

3. As for the role of walking teachers, the teachers themselves highly agree their roles and responsibilities assigned by the Department of Non Formal Education. These roles are ; to assess students' needs, to get along well with students and village leaders, and to support the villagers in maintaining Village reading centres. Activities the teachers highly participate, according to the officials' view, are to motivate the villagers organizing village reading centres, to survey the number of illiterates, and to cooperate with the villagers in organizing traditional and cultural activities.

As for evaluating and following up methods used in the programme, reported by the officials are monthly report from the teachers and group meetings.

4. As for contents presented in pre-service training, the teachers stated that the most beneficial parts are knowledge of human relationships, teaching methods and techniques and the administrative process of the Functional Literacy.

5. The Study indicates that there are some problems lying in the administrative system of the programme. These problems are often seen in the area of the evaluating process, cooperation and public relations, and teaching operation. However, their pressure is considered at the moderate degree. The working teachers also face some troubles in their field work. The major problem is that villagers are most concerned of their works and give less contribution to Non Formal Education activities.